

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/319213257>

Foreign direct investments in Turkey: theoretical and empirical analysis of the period 2001–2011.

Thesis · July 2012

DOI: 10.13140/RG.2.2.28324.78723

CITATIONS

0

READS

179

1 author:

[Panagiotis Kontakos](#)

UCLan Cyprus

53 PUBLICATIONS 43 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Young Entrepreneurship in Greece. Incentives and Disincentives for Investments in Greece and Extraversion [View project](#)

THALES - The Shadow (Informal Sector) in Greece: Size, Causes, and Consequences [View project](#)

**ΞΕΝΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ:
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2001-2011 ΚΑΙ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΚΟΝΤΑΚΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ:

20 ΙΟΥΛΙΟΥ 2012

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΙΤΖΕΝΗΣ

ΛΟΙΠΑ ΜΕΛΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

© ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΤΑΚΟΣ 2012

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του τμήματος.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Παναγιώτης Κοντάκος

Στους γονείς μου, Δημήτριο και Κρινιώ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η έρευνα και συγγραφή της παρούσας διδακτορικής διατριβής ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2008 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2012 στη Σόφια της Βουλγαρίας. Κατά το διάστημα που μεσολάβησε αρκετοί άνθρωποι επέδρασαν ή συνεισέφεραν ουσιαστικά στην ολοκλήρωσή της, και της οποίας το περιεχόμενο του θέματος έχει έκτοτε αποτελέσει όλο και αυξανόμενα αντικείμενο καθημερινής προσωπικής μου ενασχόλησης. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται, πρωτίστως, ο επιβλέπωντας Καθηγητής μου στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, κ. Αριστείδης Μπιτζένης, και τα λοιπά μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, κ.κ. Καθηγητές Ιωάννης Μαραγκός, από το Πανεπιστήμιο Κρήτης, και Γιώργος Ριζόπουλος, από το Πανεπιστήμιο Paris Diderot της Γαλλίας, οι οποίοι συνέβαλλαν καθοριστικά στην οριστικοποίηση της τελικής μορφής της, τόσο μέσω των τελικών σχολίων τους, όσο και μέσω της σταθερής υποστήριξης και εμπιστοσύνης τους, και τους οποίους ευχαριστώ εκ καρδίας για τη συμβολή τους.

Θερμές ευχαριστίες επίσης ανήκουν στους Θεόδωρο Καρακάση και Ιωάννη Τεγόπουλο, των οποίων η επαγγελματική συναναστροφή και συνεργασία με εμπλούτισαν με την απαραίτητη πρακτική εμπειρία για την συγγραφή ιδιαίτερα του ογδού κεφαλαίου της διατριβής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον κ. Χαρίσιο Καφτεράνη, βοηθό του επιβλέποντος καθηγητή μου, για τη συμβολή του στην διεξαγωγή της έρευνας ερωτηματολογίου, όπως και στην Silvia Tarchova. Τον κ. Καφτεράνη επίσης ευχαριστώ για την διαρκή επιμέλεια και φροντίδα κάλυψης οποιασδήποτε πρακτικής ανάγκης προέκυψε λόγω της οδικής απόστασης που με χώριζε από το Πανεπιστήμιο λόγω των επιβεβλημένων επαγγελματικών μου υποχρεώσεων. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω για την συνεχή παρότρυνση και τις προτάσεις τους τον φιλόλογο Λουκά Κασιάρα, καθώς και την Dr. Virginia Zhelyazkova, από το University VUZF της Σόφιας.

Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω την παρούσα διατριβή στους γονείς μου, και ιδιαίτερος στην μητέρα μου, με την οποία η συναναστροφή τα τελευταία τέσσερα χρόνια αποτέλεσε πηγή διαρκούς συμπαράστασης και αμοιβαίας ωρίμανσης καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

Σόφια, 11 Ιουνίου 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

<i>ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΙΣΩΣΕΩΝ</i>	9
<i>ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ABSTRACT)</i>	14
<i>ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ</i>	16
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
1.1 Το Αντικείμενο της Διατριβής	17
1.2 Ερωτήματα της Έρευνας	19
1.3 Στόχοι της Διατριβής.....	20
1.4 Μεθοδολογία της Έρευνας	21
1.5 Συμπεράσματα της Διατριβής και Συνεισφορά στην Οικονομική Επιστήμη.....	22
1.6 Ενδεικτική Βιβλιογραφία - Λοιπές Πηγές	23
1.7 Διατάξη της Διατριβής.....	24
2 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ...	28
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗΣ	28
2.2 ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ	32
2.3 ΈΡΕΥΝΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ/ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ (SURVEYS)	45
2.4 ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ (DESCRIPTIVE ANALYSIS).....	49
2.4.1 Ιστορικές Αναλύσεις	49
2.4.2 Κλαδικές Αναλύσεις.....	51
2.4.3 ΕΕ, Τελωνειακή Ένωση και ΞΑΕ.....	55
2.4.4 Οικονομική Απελευθέρωση και ΞΑΕ.....	57
2.4.5 Σύγκριση της Τουρκίας με Άλλες Χώρες	59
2.4.6 Λοιπές Περιγραφικές Αναλύσεις Γενικότερου Περιεχομένου.....	61
2.5 ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗΣ.....	65
3 ΤΟ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	66
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	66

3.2	ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΕΠ.....	66
3.2.1	<i>Ανάλυση των επιπτώσεων της πρόσφατης οικονομικής κρίσης</i>	79
3.3	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	84
3.4	ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ	90
3.5	ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	102
3.6	Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΗΣ ΟΝΕ.....	104
3.7	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	108
4	ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	111
4.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΞΑΕ	111
4.2	ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΩΣ ΠΟΛΟΙ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΞΑΕ	119
4.3	ΟΙ ΕΙΣΡΟΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΘΕΜΑ ΤΩΝ ΞΑΕ.....	123
4.4	ΟΙ ΞΑΕ ΑΝΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	124
4.5	ΞΑΕ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ	125
4.6	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΞΑΕ ΑΝΑ ΜΟΡΦΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	126
4.7	ΕΙΣΡΟΕΣ ΞΑΕ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	127
4.8	ΕΙΣΡΟΕΣ ΞΑΕ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ.....	134
4.9	ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΞΕΝΟΙ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ.....	139
4.10	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	155
5	Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΙΑΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗ ΞΑΕ	159
5.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	159
5.2	ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	159
5.2.1	<i>Ιστορική αναδρομή και πρόοδος της διαδικασίας προσχώρησης</i>	159
5.2.2	<i>Χρηματοδοτική βοήθεια της ΕΕ προς την Τουρκία</i>	169
5.2.3	<i>Εμπορικές σχέσεις</i>	175
5.3	ΟΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΕ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΞΑΕ	176
5.4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	178
6	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΟΣΕΩΝ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΗΣ ΞΑΕ: ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	180
6.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	180

6.2	ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΩΝ.....	181
6.2.1	<i>Τουρκία</i>	181
6.2.2	<i>Βουλγαρία</i>	182
6.3	ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	184
6.4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	187
7	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΆΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ	
	ΈΡΕΥΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	189
7.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	189
7.2	ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ	
	ΤΟΥΡΚΙΑ: ΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ ΤΟΥ ΓΑΛΑΤΑ.....	190
7.3	ΟΙ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ	
	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	195
7.4	ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΩΝ ΆΜΕΣΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ	
	ΤΟΥΡΚΙΑ	201
7.5	ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΈΛΛΗΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	208
7.6	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ	
	ΆΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ	220
7.7	ΈΡΕΥΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ	
	ΞΕΝΟΥΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ	
	221	
7.7.1	<i>Μεθοδολογία έρευνας</i>	221
7.7.2	<i>Αποτελέσματα έρευνας</i>	225
7.8	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	227
8	ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ	
	ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ ΣΤΟΝ	
	ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ	230
8.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	230
8.2	ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	232
8.3	ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.....	233
8.4	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ	
	ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΩΝ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	243

8.5	ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΩΝ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2001-2011	248
8.5.1	<i>Μεθοδολογία έρευνας</i>	248
8.5.2	<i>Αποτελέσματα έρευνας</i>	250
8.6	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	256
8.7	ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΠΡ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ ΞΑΕ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	263
8.8	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	271
9	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.....	274
9.1	ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥΣ ΧΑΡΑΞΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	282
9.2	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΈΡΕΥΝΑ	283
10	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	285
11	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	314
11.1	ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	314
11.2	ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	318
11.3	ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	319

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΙΣΩΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Σύνοψη επισκόπησης αρθρογραφίας των ΞΑΕ για την Τουρκία	30
Πίνακας 2. Επισκόπηση οικονομετρικής έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία	33
Πίνακας 3. Επισκόπηση οικονομετρικής έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία (συνέχεια).....	34
Πίνακας 4. Επισκόπηση ερευνών ερωτηματολογίου/συνεντεύξεων για τις ΞΑΕ στην Τουρκία.....	46
Πίνακας 5. Επισκόπηση ιστορικών ερευνών για τις ΞΑΕ στην Τουρκία.....	50
Πίνακας 6. Επισκόπηση κλαδικών ερευνών για τις ΞΑΕ στην Τουρκία	53
Πίνακας 7. Επισκόπηση ερευνών ΕΕ/ΤΕ και ΞΑΕ στην Τουρκία	56
Πίνακας 8. Επισκόπηση ερευνών νομοθετικού πλαισίου και πολιτικών προώθησης των ΞΑΕ στην Τουρκία	58
Πίνακας 9. Επισκόπηση ερευνών των ΞΑΕ της Τουρκίας σε σύγκριση με άλλες χώρες.....	59
Πίνακας 10. Επισκόπηση ερευνών ευρύτερου περιεχομένου για τις ΞΑΕ στην Τουρκία.....	62
Πίνακας 11. Επισκόπηση ερευνών ευρύτερου περιεχομένου για τις ΞΑΕ στην Τουρκία (συνέχεια).	63
Πίνακας 12. Μεταβολές στο πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ.....	68
Πίνακας 13. Πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ, 1950-1998.....	69
Πίνακας 14. Πραγματικό ΑΕΠ - ρυθμός αύξησης	75
Πίνακας 15. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS) (ΕΕ-27 = 100)	76
Πίνακας 16. Μεταβολές στο πραγματικό ΑΕΠ ανά κλάδο οικονομίας	79
Πίνακας 17. Δείκτες Απασχόλησης: Τουρκία, 2001–2011	86
Πίνακας 18. Στόχοι πληθωρισμού και αποτελέσματα.....	94
Πίνακας 19. Εναρμονισμένος πληθωρισμός (%).....	105
Πίνακας 20. Δημοσιονομικό έλλειμμα (% ΑΕΠ).....	106
Πίνακας 21. Κρατικό χρέος (% ΑΕΠ).....	106
Πίνακας 22. Αποδόσεις 10-ετών ομολόγων σύγκλισης στην ΟΝΕ.....	107
Πίνακας 23. Ισοτιμία Τουρκικής λίρας με Euro (μέγιστη διακύμανση, 2 έτη)	107

Πίνακας 24. Εισροές ΞΑΕ στις γειτονικές και περιφερειακές χώρες της Τουρκίας, 2000-2009	122
Πίνακας 25. ΞΑΕ ανά συστατικό, 1995-2010	124
Πίνακας 26. Τουρκία: Ιδιωτικοποιήσεις και ΞΑΕ την περίοδο 2000-2010	126
Πίνακας 27. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά κλάδο	130
Πίνακας 28. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο	131
Πίνακας 29. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο ανά μορφή εγκατάστασης, 2009-2010	132
Πίνακας 30. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο / περιοχή	134
Πίνακας 31. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης, 2002-2010	135
Πίνακας 32. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ για τις 10 κυριότερες επενδύτριες χώρες.....	136
Πίνακας 33. Τουρκία: Κατανομή εταιρειών με ξένο κεφάλαιο ανά χώρα προέλευσης	137
Πίνακας 34. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ανά περιοχή για τις 10 κυριότερες επενδύτριες χώρες.....	138
Πίνακας 35. Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011 ..	140
Πίνακας 36. Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011 (συνέχεια).....	141
Πίνακας 37. Τουρκία-ΕΕ: Πρόοδος διαπραγματεύσεων προσχώρησης	165
Πίνακας 38. Κυριότερα βήματα της πορείας της Τουρκίας προς την ΕΕ	168
Πίνακας 39. Προενταξιακή Βοήθεια της Τουρκίας από την ΕΕ για την περίοδο 2007-2012.....	170
Πίνακας 40. Προενταξιακή Βοήθεια προς Υποψήφιες και Εν Δυνάμει Υποψήφιες χώρες για την περίοδο 2007-2012	173
Πίνακας 41. Κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της ΕΕ-27 το 2010	176
Πίνακας 42. ΕΕ-27: Πραγματικό ΑΕΠ, ρυθμός αύξησης, 2000-2010	182
Πίνακας 43. Κλαδική κατανομή των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία και στην Βουλγαρία, 2000-2010.....	185
Πίνακας 44. Εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία και την Βουλγαρία, 1990-2010	186
Πίνακας 45. Εισροές ΞΑΕ - Συνολικές και ελληνικής προέλευσης, 2010	199
Πίνακας 46. Εξωτερικό εμπόριο Τουρκίας-Ελλάδας & Τουρκίας-ΕΕ 27.....	201
Πίνακας 47. Τουρκία: Διεθνείς και Ελληνικές εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης	203
Πίνακας 48. Αριθμός εγγεγραμμένων εταιρειών με ξένο κεφάλαιο στην Τουρκία: Κυριότερες 15 χώρες και Ελλάδα.....	205

Πίνακας 49. Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία: Περιφερειακή κατανομή των εταιρειών ανά κλάδο δραστηριότητας, 2010	207
Πίνακας 50. Κυριότεροι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία, ανά έτος εγκατάστασης	209
Πίνακας 51. Εγγεγραμμένοι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία την περίοδο 1954-Ιούλιος 2003.....	218
Πίνακας 52. Εγγεγραμμένοι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία την περίοδο 1954-Ιούλιος 2003 (συνέχεια).....	219
Πίνακας 53. Ερωτήσεις Έρευνας Ερωτηματολογίου για τους Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία.....	224
Πίνακας 54. Μεγαλύτερες 10 τράπεζες στην Τουρκία με βάση το Σύνολο Ενεργητικού, 31 Δεκεμβρίου 2010	238
Πίνακας 55. Ξένες Τράπεζες στην Τουρκία: Κατάταξη με βάση το Σύνολο Ενεργητικού, 31 Δεκεμβρίου 2010	239
Πίνακας 56. Εξαγορές στον Χρηματοοικονομικό Κλάδο της Τουρκίας από Ξένους Επενδυτές την περίοδο 2001-2011	241
Πίνακας 57. Ξένες τράπεζες στην Τουρκία: Επιλογή δεικτών για την περίοδο 2001-2010.....	243
Πίνακας 58. Ξένες τράπεζες στην Τουρκία: Τα κίνητρα των ΞΑΕ.....	250
Πίνακας 59. Κύριοι αριθμοδείκτες τραπεζικής δραστηριότητας στην ΝΑΕ, στην ΚΑΕ, και στην Τουρκία (31 Δεκέμβριος 2010)	257
Πίνακας 60. Κύριοι αριθμοδείκτες τραπεζικής δραστηριότητας στην ΝΑΕ, στην ΚΑΕ, και στην Τουρκία (31 Δεκέμβριος 2010, συνέχεια)	260
Πίνακας 61. Το μοντέλο TIP για την εκτίμηση των δυνητικών ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας (\$ εκατ.)	267
Πίνακας 62. Ανάλυση Σεναρίων δυνητικών εισροών ΞΑΕ (\$ εκατ.)	268

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1. Τουρκία, ΑΕΠ 1980-2011	71
Γράφημα 2. ΑΕΠ κατά κεφαλή και ρυθμοί αύξησης, 2000-2010.....	78
Γράφημα 3. Πραγματικό ΑΕΠ ανά κλάδο.....	80
Γράφημα 4. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, Τουρκία	81

Γράφημα 5. Δείκτες Εμπιστοσύνης, Τουρκία.....	82
Γράφημα 6. Βιομηχανική παραγωγή μετά τις κρίσεις 2008 & 2001.....	82
Γράφημα 7. Πληθωρισμός στην Τουρκία.....	91
Γράφημα 8. Πληθωριστικές αποκλίσεις έναντι στόχων στην Τουρκία.....	95
Γράφημα 9. Πληθωρισμός και Τουρκική λίρα: Ιαν. 2000-Ιουν. 2010	96
Γράφημα 10. Πληθωρισμός και M1: Ιαν. 2000 - Ιουν. 2010	97
Γράφημα 11. Μεταβολή επίδρασης στις πληθωριστικές προσδοκίες	100
Γράφημα 12. Δημοσιονομική προσαρμογή στην Τουρκία.....	102
Γράφημα 13. Χρέος γενικής κυβέρνησης.....	103
Γράφημα 14. Παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ: Κυριότερες 20 χώρες υποδοχής και Τουρκία.....	112
Γράφημα 15. Μερίδιο % παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ ανά κατηγορία οικονομίας, 1980-2010	114
Γράφημα 16. Παγκόσμιο εισόδημα εισροών ΞΑΕ και επανεπενδυθέντα κέρδη	115
Γράφημα 17. Επανεπενδυθέντα κέρδη: αξία και μερίδιο επί των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ.....	116
Γράφημα 18. Εισροές ΞΑΕ, παγκόσμιες και κατά ομάδες οικονομιών, 1980-2009.	118
Γράφημα 19. Χάρτης των γειτονικών χωρών της Τουρκίας	120
Γράφημα 20. Τουρκία: Απόθεμα και Καθαρές ΞΑΕ, 1999-2010	123
Γράφημα 21. Τουρκία: Καθαρές ΞΑΕ και Αριθμός εταιρειών, 1980-2011	127
Γράφημα 22. Τουρκία: Κατανομή ξένων εταιρειών ανά μορφή εγκατάστασης, 1954- 2010.....	127
Γράφημα 23. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ & Αριθμός εταιρειών ανά κλάδο, 1954-2010	129
Γράφημα 24. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ στον Χρηματοοικονομικό Κλάδο, 1954-2010	233
Γράφημα 25. Διείσδυση και δυνατότητες ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα στην ΚΑΕ, στην ΝΑΕ και στην Τουρκία	259
Γράφημα 26. Μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών στην περιοχή (% του συνολικού ενεργητικού, 2009)	262
Γράφημα 27. Ξένες εξαγορές τραπεζών στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας - Αποτιμήσεις των συναλλαγών	265
Γράφημα 28. Δυνητικές εισροές ΞΑΕ στον Τουρκικό τραπεζικό κλάδο την περίοδο 2011-2015	269

ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ

Εξίσωση 1. Παλινδρόμηση των παραγόντων διαμόρφωσης των πληθωριστικών προσδοκιών στην Τουρκία.....	98
Εξίσωση 2. Ο λόγος της τιμής προς τα ίδια κεφάλαια (price-equity ratio)	263

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Τουρκία αποτελεί παράδειγμα οικονομικής ανάπτυξης και αναδιαρθρώσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την δεκαετία 2001-2011. Κατά την ίδια περίοδο οι καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις που εισέρευσαν στην χώρα υπερέβησαν τα 110 δισ. δολάρια. Η παρούσα μελέτη επιδιώκει κατ' αρχήν μία ευρύτερη, και συγκριτική με άλλες περιφερειακές αγορές, εξέταση και παρουσίαση του θέματος των ΞΑΕ στην Τουρκία. Στα πλαίσια αυτά συνοψίζει τις βασικές κατευθύνσεις της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που σχετίζεται αποκλειστικά με την περίπτωση των ΞΑΕ στην Τουρκία. Παρουσιάζει την μακρόχρονη και πολυεπίπεδη εμβάθυνση της προσέγγισης της χώρας προς την ΕΕ και θεωρεί την συνέχισή της περισσότερο ως προϋπόθεση ζωτικής σημασίας, παρά ως πλεονέκτημα, για την προσέλκυση στο μέλλον ΞΑΕ. Μέσω έρευνας ερωτηματολογίου αναλύει την ανατομία, τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τις προοπτικές των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία. Η έλλειψη ακαδημαϊκής έρευνας προσδίδει επιπλέον αξία στο θέμα, ιδιαίτερα σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από κρίσιμες προσπάθειες επαναπροσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών. Τέλος, μέσω μίας νέας προσέγγισης που προτείνεται (υπόδειγμα TIR©), ποσοτικοποιεί τις προοπτικές και το δυνητικό μέγεθος των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ κατά την περίοδο 2011-2015 στην Τουρκία επί της βάσης των δυνατοτήτων ανάπτυξης που προσφέρει ο τραπεζικός τομέας και τις οποίες εκτιμά σε 70 δισ. δολάρια. Εν κατακλείδι, αναδεικνύοντας τις μεγάλες προοπτικές προσέλκυσης ΞΑΕ που διαθέτει η χώρα, υποστηρίζει ταυτόχρονα την κρίσιμη σημασία και αναγκαιότητα της διασφάλισης γεωπολιτικής σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Τουρκίας για την υλοποίηση των προοπτικών αυτών μεσοπρόθεσμα.

Λέξεις κλειδιά: Τουρκία, Ξένες Άμεσες Επενδύσεις, Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις, Τραπεζικός κλάδος, Συγχωνεύσεις & Εξαγορές, Μοντέλο αποτίμησης, Ένταξη στην ΕΕ, Εξωτερική Πολιτική, Επισκόπηση βιβλιογραφίας

ABSTRACT

Turkey is an example of economic development and restructuring that took place during the decade 2001-2011. During the same period, the net foreign direct investment which has been injected in the country exceeded 110 billion dollars. This study provides initially the broader background, and, in comparison with other regional markets, examines and presents the issue of FDI in Turkey. In this context summarizes the main directions of academic literature relating exclusively to the case of FDI in Turkey. It presents the long and deepening compound approach of the country towards the EU and considers its continuation more as a critical condition, and less as an advantage, in attracting FDI in the future. Through a questionnaire survey analyzes the anatomy, the determinants and prospects of the Greek direct investments in Turkey. The lack of academic research renders additional value to the subject, particularly in a period characterized by critical efforts of rapprochement between the two countries. Finally, through a new approach which is proposed (TIP Model©), quantifies the prospects and the potential size of future FDI inflows in Turkey during the period 2011-2015 on the basis of the growth potential offered by the banking sector and estimates the inflows at 70 billion dollars. At last, after having presented the great potential of the country in attracting FDI, the thesis emphasizes the critical importance and necessity of deepening geopolitical stability in the wider region of Turkey for these prospects to be materialized in the medium term.

Key words: Turkey, Foreign Direct Investment, Greek Direct Investment, Banking, M&A, Valuation model, EU accession, Foreign Policy, Literature review

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΔΤΚ: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕ-27: Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 κρατών-μελών

ΚΑΕ: Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη

ΝΑΕ: Νοτιοανατολική Ευρώπη

OECD: Organization for Economic Cooperation and Development

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Σ&Ε: Συγχωνεύσεις & Εξαγορές

UNSTAD: United Nations Conference on Trade and Development

ΞΑΕ: Ξένες Άμεσες Επενδύσεις

ΞΕΧ: Ξένες Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου

1 Εισαγωγή

1.1 Το Αντικείμενο της Διατριβής

Η Τουρκία είναι μία μεγάλη οικονομία. Αποτελεί παράδειγμα οικονομικής ανάπτυξης που βασίστηκε επί μίας σειράς ευρέων και ριζοσπαστικών αναδιαρθρώσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την δεκαετία 2001-2011. Ειδικά η περίοδος που ξεκίνησε μετά το 2002 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το σημείο καμπής στην ανάκαμψη της Τουρκικής οικονομίας. Οι διαστάσεις της κρίσης που είχε προηγηθεί ήταν τόσο δριμυείς ώστε προκάλεσαν ένα κύμα μεταρρυθμίσεων.

Οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν επιτάχυναν την πραγματική σύγκλιση με τις χώρες της ΕΕ-27, με την Τουρκία να τοποθετείται μεταξύ των αντίστοιχων χωρών με τις υψηλότερες επιδόσεις ως προς την ανάπτυξη του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2001-2011. Ως αποτέλεσμα, το 2010 η Τουρκική οικονομία ήταν η 17η μεγαλύτερη σε παγκόσμιο επίπεδο, με το ονομαστικό ΑΕΠ να ανέρχεται σε 554 δισ. ευρώ. Η ανάπτυξη του πραγματικού ΑΕΠ, παρότι ασύμμετρη και βασισμένη στην εσωτερική ζήτηση παρά τις εξαγωγές, έφτασε το 8,9% το 2010. Για το 2011 εκτιμάται να έχει ανέλθει σε 8%, ενώ προβλέπεται σε 3,5% το 2012, σε 4% το 2013 και σε 5% ετησίως την περίοδο 2014-16 (EIU, Απρίλιος 2012).

Επίσης, επιτεύχθηκε σημαντικός αποπληθωρισμός από το μέσο όρο του 70% κατά την περίοδο 1993-2002 σε μονοψήφιο ποσοστό το 2004. Ο ΔTK μειώθηκε περαιτέρω και έφτασε σταδιακά στο 4% τον Μάρτιο του 2011, που αποτελεί το χαμηλότερο ποσοστό κατά τα τελευταία 41 έτη, παρά την ανοδική τάση που έκτοτε εμφανίζει. Επίσης, η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, σε συνδυασμό με τη σημαντική αύξηση του ΑΕΠ, συνέβαλλαν στον περιορισμό του δημοσίου χρέους από το 78% του ΑΕΠ το 2001 στο 40% το 2011, ενώ προβλέπεται να μειωθεί περαιτέρω στο 30% το 2016 (EIU, Απρίλιος 2012).

Η μακροοικονομική σταθερότητα, γενικότερα, έχει διατηρηθεί μετά το 2002, παρά την τελευταία παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008. Η σταθερότητα αυτή συνδυάζεται με εντυπωσιακά δημογραφικά χαρακτηριστικά, όπως επιβεβαιώνονται από την αύξηση του πληθυσμού της χώρας από τα 66,9 εκατ. το 2000 στα 73,7 εκατ. το 2011, καθώς και το γεγονός ότι αποτελεί το νεανικότερο ηλικιακά πληθυσμό συγκριτικά με όλες τις χώρες της Ευρώπης.

Την 1η Ιανουαρίου 1996, η Τελωνειακή Ένωση μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ τέθηκε σε ισχύ. Η Τουρκία αποτελεί την μόνη χώρα που έχει υπογράψει συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης με την ΕΕ χωρίς να είναι κράτος-μέλος. Η Τελωνειακή Ένωση επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των βιομηχανικών και μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων και έχει διευρύνει τις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας. Οι τελωνειακοί δασμοί και οι επιβαρύνσεις έχουν καταργηθεί και απαγορεύονται οι ποσοτικοί περιορισμοί όπως οι ποσοστώσεις.

Επίσης, στις 17 Δεκεμβρίου 2004, συμφωνήθηκε με την Τουρκία η έναρξη των διαπραγματεύσεων για ένταξη στην ΕΕ επί της βάσης των πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, καθώς και της υιοθέτησης και εφαρμογής ολόκληρου του σώματος της νομοθεσίας της ΕΕ - του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*). Αρχικά βήματα έχουν έκτοτε πραγματοποιηθεί προς την εκπλήρωση των παραπάνω κριτηρίων, ωστόσο σημαντική πρόοδο υπολείπεται, όπως σημειώνεται και στην τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2011).

Ως αποτέλεσμα της εμβάθυνσης της παγκοσμιοποίησης της Τουρκικής οικονομίας παρατηρείται μία σημαντική βελτίωση στην εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων μετά το 2002, η οποία έχει ευνοηθεί παράλληλα και από τη βελτίωση των διεθνών ροών ΞΑΕ προς τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες. Το 2011 οι καθαρές εισροές ΞΑΕ ανήλθαν σε 13,2 δισ. δολάρια και σημείωσαν ετήσια άνοδο 45%, καθιστώντας την Τουρκία ως μία από εξαιρέσεις στην γενικότερη κάμψη των εισροών στην περιοχή της Δυτικής Ασίας (UNCTAD, Ιανουάριος 2012). Οι σωρευτικές εισροές ΞΑΕ (καθαρές) το 2011 ανήλθαν σε 122 δισ. δολάρια από 15 δισ. δολάρια την περίοδο 1954-2002. Ο αριθμός των εταιρειών με ξένη συμμετοχή κεφαλαίου έφθασε τις 25.837 το 2010 από 4.869 το 2002.

Μέχρι το τέλος του 2010 στην Τουρκία είχαν επενδύσει 152 χώρες. Κατά την περίοδο 2002-2010 η Ολλανδία κατέλαβε την πρώτη θέση με επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 14,1 δισ. δολαρίων, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ με 6,7 δισ. δολάρια και την Ελλάδα με 6,5 δισ. δολάρια. Οι σωρευτικές εισροές ΞΑΕ κατά την ίδια περίοδο από τις χώρες της ΕΕ-27 αντιπροσώπευαν το 73% του συνόλου των συνολικών εισροών, από την Εγγύς και Μέση Ανατολή (κυρίως χώρες του αραβικού κόλπου) αντιπροσώπευαν το 10%, και από τις ΗΠΑ μαζί με τον Καναδά ένα επιπλέον ποσοστό 10%. Ο αριθμός των ρωσικών εταιρειών που είναι εγκατεστημένες στη χώρα έχει αυξηθεί σημαντικά μετά το 2005 και ανήλθε στις 1.190 κατά το 2010, ενώ

το σύνολο των ρωσικών επενδυμένων κεφαλαίων ανήλθαν σε 1,9 δισ. δολάρια (3% του συνόλου των ξένων κεφαλαίων το 2010).

Ο τομέας της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης αποτέλεσε την κύρια εστία προσελκύνοντας το 39% των συνολικών εισροών ΞΑΕ κατά την περίοδο 1954-2010 (κυρίως μετά το 2004), ακολουθούμενος από το μεταποιητικό τομέα με 19%. Επίσης, σημαντικές ήταν οι εισροές ΞΑΕ για την απόκτηση ακίνητης περιουσίας από αλλοδαπούς που ανήλθαν σε 17,2 δισ. δολάρια κατά την περίοδο 2003-2010.

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη γεωστρατηγική θέση της χώρας μεταξύ Ανατολής και Δύσης, προδιαγράφουν και συνθέτουν την προοπτική σημαντικών εξελίξεων για την Τουρκία την επόμενη τριετία 2012-15, οι οποίες εκτείνονται και αναμένονται να επηρεάσουν καθοριστικά και το πεδίο των ξένων άμεσων επενδύσεων. Η διερεύνηση και ανάλυση των προοπτικών των ΞΑΕ στην Τουρκία αποτελούν ακριβώς το αντικείμενο της παρούσας διατριβής.

Εν κατακλείδι, η στρατηγική σημασία της Τουρκίας, όπως και αυτή της ένταξης της στην ΕΕ, βρίσκονται σήμερα έντονα στο επίκεντρο πολλών συζητήσεων και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, και άπτονται επί πολλών διαφορετικών επιπέδων, εμπεριέχοντας όχι μόνο οικονομικά, αλλά και ιστορικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, θρησκευολογικά και γεωπολιτικά χαρακτηριστικά και διαστάσεις.

1.2 Ερωτήματα της Έρευνας

Παράλληλα με την σημαντική ανάκαμψη των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία κατά τη δεκαετία 2001-2011 παρατηρείται μία σημαντική αύξηση του όγκου της σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που ασχολείται με τη διερεύνηση του θέματος. Ωστόσο, η σχετική διερεύνησή του στην ελληνική βιβλιογραφία, ή διεθνώς από Έλληνες ερευνητές, παραμένει ελλιπής, ή τουλάχιστον περιορισμένη.

Παρομοίως η έρευνα του θέματος των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία είναι ανεπαρκής και περιστασιακή, ή περιορίζεται στην μερική κάλυψή του στις περιπτώσεις εκείνες που οι Ελληνικές ΞΑΕ ερευνώνται συνολικά στα πλαίσια της διεύθυνσής τους στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας που έγινε δεν εντοπίστηκε κάποια συστηματική διερεύνηση του θέματος. Ταυτόχρονα, οι Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία κατατάσσουν την Ελλάδα ως τον *τρίτο*

μεγαλύτερο επενδυτή στην Τουρκία στο τέλος του 2010, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν τις *υψηλότερες* από τις αντίστοιχες σε οποιαδήποτε άλλη χώρα. Και τα δύο αυτά στοιχεία έχουν παραμεληθεί ή αγνοηθεί αναδεικνύοντας ένα σημαντικό κενό στην σχετική ακαδημαϊκή έρευνα.

Τέλος, οι ΞΑΕ στην Τουρκία, αν και αξιόλογες από την άποψη του συνολικού επενδυμένου κεφαλαίου, έχουν επικριθεί ως χαμηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ σε σύγκριση με άλλες οικονομίες της Νοτιοανατολικής και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Με βάση τα στοιχεία των εισροών ΞΑΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ από την UNSTAD ο μέσος όρος για την Τουρκία ετησίως για την περίοδο 2001-2010 ήταν μόλις 1,8%, όταν στην Πολωνία ήταν 3,5%, στην Ουγγαρία 4,3%, στην Ρουμανία 5,1%, στην Τσεχία 5,4%, και ακόμη υψηλότερος στις χώρες της ΝΑΕ, και στη Βουλγαρία με 13,2%. Παρά το γεγονός ότι οι προσδιοριστικοί παράγοντες και τα εμπόδια των ΞΑΕ στην Τουρκία έχουν διερευνηθεί εκτεταμένα στην ακαδημαϊκή έρευνα, επίσης με την διευρυμένη χρήση οικονομετρικών υποδειγμάτων, δεν έχει ωστόσο επιχειρηθεί συστηματικά η *ποσοτικοποίηση* των προοπτικών της χώρας ως προς την προσέλκυση εισροών ΞΑΕ.

Με βάση τα παραπάνω, η διατριβή επιχειρεί να απαντήσει τα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Ποιές είναι οι βασικές κατευθύνσεις και ο προσανατολισμός στην ευρύτερη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία των ΞΑΕ που σχετίζονται με την περίπτωση της Τουρκίας;
2. Ποιά είναι η ανατομία, οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι προοπτικές των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία;
3. Ποιές είναι οι προοπτικές και το δυνητικό μέγεθος των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία επί της βάσης των δυνατοτήτων ανάπτυξης που προσφέρει ο τραπεζικός τομέας;

1.3 Στόχοι της Διατριβής

Η διατριβή στοχεύει να διερευνήσει τις προοπτικές των ΞΑΕ στην Τουρκία στα πλαίσια διαφορετικών οπτικών γωνιών που συνθέτουν και παρέχουν μία ευρύτερη κατανόηση του αντικειμένου μελέτης. Εκτός από το να απαντήσει στα ερωτήματα που προσδιορίστηκαν και περιγράφηκαν στην προηγούμενη ενότητα, ένας άλλος

σημαντικός στόχος της διατριβής αποτελεί η ευρύτερη παρουσίαση του θέματος των ξένων άμεσων επενδύσεων στη Τουρκία. Ενδεικτικά:

1. Οι εξελίξεις του μακροοικονομικού περιβάλλοντος της χώρας εξετάζονται εκτενώς.

2. Τα χαρακτηριστικά των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία αναλύονται συστηματικά: οι σημαντικότερες ξένες εταιρίες, οι κύριες χώρες προέλευσης των επενδυτών, η κατανομή των ΞΑΕ ανά κλάδο δραστηριότητας και γεωγραφική περιοχή, οι ιδιωτικοποιήσεις, και τα κυριότερα επενδυτικά σχέδια.

3. Οι επιδόσεις της Τουρκίας στην προσέλκυση εισροών ΞΑΕ αναλύονται συγκριτικά με την αντίστοιχη περίπτωση της Βουλγαρίας.

Τελικά, η διατριβή υποστηρίζει την ύπαρξη σημαντικών προοπτικών της Τουρκίας για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων στο άμεσο μέλλον. Ωστόσο, η εξασφάλιση γεωπολιτικής και περιφερειακής σταθερότητας, στο βαθμό που στηρίζεται στην ωρίμανση και εμβάθυνση των δημοκρατικών της θεσμών, και προωθείται από τη σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, αποτελούν προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση αυτών των επενδύσεων μεσοπρόθεσμα.

1.4 Μεθοδολογία της Έρευνας

Για τον προσδιορισμό της κατεύθυνσης και του επίκεντρου της ακαδημαϊκής έρευνας των ΞΑΕ στην Τουρκία χρησιμοποιείται ένα δείγμα από 150 επιστημονικά άρθρα τα οποία ασχολούνται ειδικά με διαφορετικές πτυχές του θέματος. Τα άρθρα αυτά εντοπίστηκαν κατόπιν σχετικής έρευνας αναζήτησης που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο. Η επισκόπηση των άρθρων και η κατηγοριοποίησή τους με βάση την συγκεκριμένη μεθοδολογία που ακολουθείται, καθώς και την θεματολογία που αναπτύσσεται, συμβάλλουν στην εξαγωγή αξιολογών συμπερασμάτων για την κατεύθυνση της ευρύτερης ακαδημαϊκής έρευνας που ασχολείται με το θέμα.

Για την ανάλυση των χαρακτηριστικών των ΞΑΕ στην Τουρκία χρησιμοποιούνται τα στοιχεία που αντλήθηκαν από ποικίλες πηγές, κρατικούς φορείς και οργανισμούς.

Για την ανάλυση της ανατομίας των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία χρησιμοποιούνται τα στοιχεία από διάφορους κρατικούς φορείς καθώς και τα συμπεράσματα από την έρευνα ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε Έλληνες

επενδυτές. Σκοπό του ερωτηματολογίου αποτέλεσε ο προσδιορισμός των κινήτρων και των εμποδίων εισόδου, των συνθηκών και πλεονεκτημάτων της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Τουρκία για τον Έλληνα επενδυτή.

Για την ποσοτικοποίηση των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας επινοήθηκε και χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ένα χρηματοοικονομικό υπόδειγμα (μοντέλο) του οποίου η κύρια λειτουργία αποτελεί η εκτίμηση των δυνητικών εισροών με βάση την αξία του μετοχικού κεφαλαίου των τραπεζών του κλάδου χωρίς ξένη συμμετοχή και μέσω της χρήσης ιστορικών αποτιμήσεων του λόγου της αγοραίας αξίας προς την εσωτερική αξία ανά μετοχή προηγούμενων συναλλαγών (price-to-book ratio valuations). Παρά το γεγονός ότι η χρησιμοποίηση της αγοραίας αξίας προς την εσωτερική αξία της μετοχής αποτελεί ευρέως διαδεδομένη διεθνής πρακτική για την αποτίμηση συγκεκριμένων συναλλαγών συγχωνεύσεων και εξαγορών, η διατριβή εφαρμόζει αυτή την προσέγγιση από το συνολικό προς το επιμέρους επίπεδο (top-down approach) για τον συνολικό τραπεζικό κλάδο, και ως εκ τούτου παρέχει ένα πρωτοποριακό και πρακτικό τρόπο για τον υπολογισμό των αναμενόμενων εισροών ΞΑΕ, γεφυρώνοντας την οικονομική πρακτική με την θεωρία. Με βάση ορισμένες παραδοχές, οι οποίες μπορούν εύκολα να επικυρωθούν στην πράξη, εκτιμάται τελικά ο όγκος των δυνητικών μελλοντικών εισροών.

1.5 Συμπεράσματα της Διατριβής και Συνεισφορά στην Οικονομική Επιστήμη

Τα κύρια συμπεράσματα της διατριβής συνοψίζονται ως ακολούθως αναφορικά με τα τρία ερωτήματα που τέθηκαν:

Ερώτημα 1^ο: Η συνεισφορά της έρευνας, και η πρωτοτυπία του Κεφαλαίου 2, συνίσταται ακριβώς στο ότι προσεγγίζουν και συνοψίζουν συνολικά την υπάρχουσα ακαδημαϊκή έρευνα για το θέμα. Από την επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε δεν εντοπίστηκε κάποια άλλη εργασία (στην Ελλάδα και διεθνώς) που να καλύπτει αυτό το κενό, αφού τα 150 άρθρα που μελετήθηκαν περιορίζονταν σε μία επισκόπηση της αντίστοιχης έρευνας εντός του πλαισίου του θέματος που αναπτύσσουν σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, με την πολυάριθμη σχετική αρθρογραφία που παρατίθενται στην βιβλιογραφία στο τέλος της διατριβής, παρέχεται σε κάθε ερευνητή η

δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε ένα σημαντικό όγκο άρθρων για μελλοντική έρευνα.

Ερώτημα 2^ο: Η συνεισφορά της έρευνας του θέματος των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία, και η πρωτοτυπία του Κεφαλαίου 7, αποτελεί ότι αναλύονται για πρώτη φορά το προφίλ και η γεωγραφική και κλαδική κατανομή των ελληνικών επενδυτικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Τουρκία. Από την επισκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας η μέχρι τώρα έρευνα του θέματος είναι ανεπαρκής και περιστασιακή, ή περιορίζεται στην μερική κάλυψή του στις περιπτώσεις εκείνες που οι Ελληνικές ΞΑΕ ερευνώνται συνολικά στα πλαίσια της διεξόδυσής τους στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Αντιστοίχως, η παρούσα μελέτη της διατριβής φιλοδοξεί να έχει αποτελέσει την πρώτη συστηματική ενασχόληση με το θέμα, καλύπτοντας ένα σημαντικό κενό στην σχετική ακαδημαϊκή έρευνα.

Ερώτημα 3^ο: Η κύρια συνεισφορά της διερεύνησης του θέματος των προοπτικών των ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα (Κεφάλαιο 8), και εν γένει στην Τουρκική οικονομία, είναι διπλή: Πρώτον, το υπόδειγμα TIP (TIP Model©) αποτελεί μία νέα προτεινόμενη προσέγγιση και μεθοδολογία για την εκτίμηση των δυνητικών εισροών ΞΑΕ στον τραπεζικό κλάδο της Τουρκίας. Το υπόδειγμα δύναται, επιπλέον, να χρησιμοποιηθεί και προσαρμοσθεί για την πραγματοποίηση αντίστοιχων εκτιμήσεων για τα περιβάλλοντα άλλων οικονομιών, γεφυρώνοντας ταυτόχρονα την οικονομική πρακτική με την θεωρία. Δεύτερον, όπως τεκμαίρεται από την επισκόπηση της διεθνούς ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, τουλάχιστον της σχετικής με το αντικείμενο διερεύνησης της διατριβής, η νέα αυτή εμπειρική προσέγγιση αποτελεί συνάμα την πρώτη προσπάθεια ποσοτικοποίησης των προοπτικών ΞΑΕ ενός κλάδου ή μίας οικονομίας, αποτελώντας ταυτόχρονα εν δυνάμει εργαλείο για την άσκηση αποτελεσματικότερης πολιτικής προσέλκυσης ΞΑΕ.

1.6 Ενδεικτική Βιβλιογραφία - Λοιπές Πηγές

Αναφέρονται ενδεικτικά από την χρησιμοποιούμενη βιβλιογραφία τα ακόλουθα άρθρα: Bitzenis (2006), Bumin (2007) και Loewendahl, E. and Loewendahl, H. (2001).

Κύριες πηγές για την άντληση των στοιχείων που χρησιμοποιούνται αποτελούν οι ακόλουθες: UNCTAD, Eurostat, the EIU, the General Directorate of Foreign Investment of the Undersecretariat Turkish Treasury, the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) in Ankara, the Banks Association of Turkey, the Participation Banks of Turkey, the Central Bank of Turkey, the Economic & Commercial Offices of the Consulate General of Greece in Istanbul, the Embassy of Greece in Ankara, τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία Bloomberg και Reuters, καθώς και τα δελτία τύπου και λοιπές πληροφορίες από τις ιστοσελίδες στο διαδίκτυο των ξένων επενδυτών και εταιρειών, και άλλων φορέων.

1.7 Διάταξη της Διατριβής

Κεφάλαιο 1. Αποτελεί μία εισαγωγή στο κύριο θέμα της διατριβής που είναι η θεωρητική και εμπειρική ανάλυση των ΞΑΕ στην Τουρκία κατά την περίοδο 2001-2011 και των προοπτικών τους. Περιγράφονται τα ερωτήματα και οι στόχοι της διατριβής, καθώς και η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθείται.

Κεφάλαιο 2. Περιλαμβάνει μία επισκόπηση του συνολικού εύρους της βιβλιογραφίας για τις ΞΑΕ στην Τουρκία καθώς και της διαχρονικής εξέλιξης της έρευνας. Τα 150 άρθρα της επισκόπησης κατηγοριοποιούνται με βάση τη σχετική μεθοδολογία και θεματολογία τους. Επίσης συνοψίζονται τα συμπεράσματα επιλεγμένων ερευνητών.

Κεφάλαιο 3. Παρουσιάζει το μακροοικονομικό περιβάλλον της Τουρκίας. Αναφέρει τις κυριότερες νομισματικές και δημοσιονομικές εξελίξεις, και την διαχρονική ανάπτυξη του ΑΕΠ και της απασχόλησης. Τα κριτήρια σύγκλισης στο ευρώ (κριτήρια του Μάαστριχ) εξετάζονται για την Τουρκία σε σχέση με άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης για λόγους συγκριτικής ανάλυσης.

Κεφάλαιο 4. Παρουσιάζει τις κυριότερες εξελίξεις και προοπτικές για τις παγκόσμιες ΞΑΕ. Περιγράφει τις περιφερειακές οικονομίες της Τουρκίας ως ανταγωνιστικούς πόλους προσέλκυσης ΞΑΕ. Αναλύονται συστηματικά διάφορες διαστάσεις των ΞΑΕ στην Τουρκία, όπως οι ακόλουθες: οι παγκόσμιες τάσεις και προοπτικές των ΞΑΕ, η διαχρονική εξέλιξη των ετήσιων εισροών και του αποθέματος, τα κύρια συστατικά, η

συμβολή των ιδιωτικοποιήσεων, η μορφή εισόδου, η κλαδική και γεωγραφική κατανομή, η χώρα προέλευσης και η παρουσίαση των 50 κυριότερων ξένων επενδυτών.

Κεφάλαιο 5. Παρουσιάζει την σταδιακή εμβάθυνση στις σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ιστορική εξέλιξή τους, την πρόοδο της Τουρκίας έναντι των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, την προενταξιακή χρηματοδοτική βοήθεια της Τουρκίας, και την διεύρυνση των διμερών εμπορικών σχέσεων. Από το σύνολο της σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας η έναρξη της διαδικασίας σύγκλισης ερμηνεύεται ως ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που ευνόησε την προσέλκυση ξένων επενδύσεων την περίοδο 2001-2011 ενώ η συνέχισή της αναφέρεται ως αναγκαίος όρος για την διασφάλιση των μελλοντικών προοπτικών των ΞΑΕ.

Κεφάλαιο 6. Αποτελεί μία περιπτωσιολογική μελέτη (case study) δύο γειτονικών χωρών που προέβησαν σε ριζοσπαστικές διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις από τις αρχές περίπου της δεκαετίας του 2000. Εξετάζει και συγκρίνει την απόδοση της Τουρκίας με την γειτονική της Βουλγαρία ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ κατά την περίοδο 2000-2010. Αναλύει την διάρθρωση των ΞΑΕ μεταξύ των δύο χωρών και τα κύρια χαρακτηριστικά τους. Συμπεραίνει ότι η Βουλγαρία έχει αναμφισβήτητα υπερκεράσει την Τουρκία στην προσέλκυση ΞΑΕ κατά το παρελθόν, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα τις μελλοντικές ευκαιρίες που υπάρχουν στην περίπτωση της Τουρκίας.

Κεφάλαιο 7. Παρουσιάζει τις Ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία, την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής επιχειρηματικής παρουσίας στη χώρα, την ανατομία και τα χαρακτηριστικά τους όπως διαμορφώθηκαν διαχρονικά την περίοδο 2000-2010 και τους μεγαλύτερους Έλληνες επενδυτές. Με τη χρησιμοποίηση έρευνας ερωτηματολογίου (questionnaire survey) διαπιστώνονται τα κίνητρα και τα εμπόδια για τις ελληνικές επιχειρήσεις στην Τουρκία καθώς και οι συνθήκες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος για τους Έλληνες επενδυτές. Αναλύει την τάση και τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές τους.

Κεφάλαιο 8. Αναδεικνύει τις προοπτικές των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία μέσω της εκτίμησης των δυνητικών εισροών στον τραπεζικό κλάδο της χώρας. Αυτό

επιτυγχάνεται με τη χρήση ενός χρηματοοικονομικού υποδείγματος (υπόδειγμα TIP) που βασίζεται στη μεθοδολογία αποτίμησης του λόγου της αγοραίας αξίας προς την εσωτερική αξία της μετοχής (price-to-book ratio valuation). Αναλύει εμπειρικά τα κίνητρα των διασυννοριακών Σ&Ε στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας κατά τη διάρκεια της περιόδου 2001-2011 χρησιμοποιώντας στοιχεία από ένα δείγμα 10 ξένων τραπεζών. Αξιολογεί τη δυναμική ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα στην Τουρκία συγκριτικά με τους αντίστοιχους τομείς άλλων χωρών της Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Εν κατακλείδι υποστηρίζει ότι η ελκυστικότητα της δυναμικής μελλοντικής ανάπτυξης που προσφέρει ο τραπεζικός κλάδος, το μεγάλο μέγεθος ενεργητικού, η χαμηλή διείδυση των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και των ξένων τραπεζών μπορεί να λειτουργήσουν ως έναυσμα για σημαντικές μελλοντικές εισροές ΞΑΕ από διεθνή τραπεζικά ιδρύματα των ανεπτυγμένων χωρών. Επιπλέον, οι εισροές στον τραπεζικό τομέα μπορεί να έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην προσέλκυση πρόσθετων εισροών ΞΑΕ σε άλλους τομείς και να προσδώσουν νέα αναπτυξιακή δυναμική στην τουρκική οικονομία.

Κεφάλαιο 9. Συζητά τα συμπεράσματα και την σημαντικότητα και συνεισφορά της διατριβής στην οικονομική επιστήμη. Αναφέρει πιθανές περιοχές ενδιαφέροντος για μελλοντική έρευνα.

Βιβλιογραφία. Παραθέτει το σύνολο της βιβλιογραφίας η οποία χρησιμοποιήθηκε και αναφέρεται εντός της διδακτορικής διατριβής.

Παράρτημα. Περιλαμβάνει το πλήρες ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε στους Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία, ένα χάρτη της Τουρκίας, και μία σύντομη εικόνα που συνοψίζει τα γεωγραφικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της χώρας.

Δεδομένου ότι καθένα από τα κεφάλαια στοχεύει στο να αποτελέσει ένα αυτόνομο και πλήρες αντικείμενο μελέτης η διάταξη των ενοτήτων που περικλείονται σε κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει εισαγωγή και συμπεράσματα. Σε ελάχιστες περιπτώσεις κάποια καίρια στοιχεία της εισαγωγής στο αντικείμενο μελέτης ενός συγκεκριμένου κεφαλαίου μπορεί να επαναλαμβάνονται στην εισαγωγή κάποιου άλλου κεφαλαίου. Αυτό γίνεται κατά παραχώρηση προκειμένου να εξυπηρετήσει το

στόχο της επίτευξης πληρότητας στην παρουσίαση κάθε κεφαλαίου, και ταυτόχρονα να διευκολύνει τον αναγνώστη στην κατανόηση του κεφαλαίου.

2 Επισκόπηση της Βιβλιογραφίας των ΞΑΕ στην Τουρκία

2.1 Εισαγωγή - Μεθοδολογία Επισκόπησης¹

Η σημαντική ώθηση που παρατηρείται στις εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία κατά την περίοδο 2001-2011, συνοδεύεται, όπως θα ήταν αναμενόμενο, και από μία αντίστοιχη έξαρση της διερεύνησης του θέματος, τόσο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και αρθρογραφία, όσο και στην ευρύτερη παρουσίασή τους μέσω των λοιπών μέσων ενημέρωσης, διεθνών συνεδρίων, και της διοργάνωσης επετηρίδων σε άλλες χώρες για ξένους επενδυτές. Σε όλες τις περιπτώσεις σημαντική είναι η συμβολή της ενεργής προώθησης από διάφορους κρατικούς και λοιπούς οργανισμούς των πλεονεκτημάτων και προοπτικών της Τουρκίας ως προορισμού για ξένες επενδύσεις, σε αντίθεση με την επιφυλακτική αντίληψη και προσέγγιση που είχαν επικρατήσει κατά την περίοδο πριν το 2000.

Ο σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η ολική προσέγγιση της υπάρχουσας σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, η ταξινόμησή της σε ενότητες, η παρουσίαση της εξελικτικής πορείας διερεύνησης του θέματος, καθώς και η σύνοψη των συμπερασμάτων επιλεγμένων μελετητών.

Συγκεκριμένα, με βάση την έρευνα αναζήτησης που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο, εντοπίστηκαν 150 επιστημονικά άρθρα τα οποία ασχολούνται ειδικά με διαφορετικές πτυχές του θέματος των ΞΑΕ στην Τουρκία, όπου στις περισσότερες περιπτώσεις και οι δύο σχετικοί όροι-κλειδιά περιλαμβάνονται στο σχετικό τίτλο του άρθρου, ή εναλλακτικά αναλύονται συστηματικά. Η επισκόπηση που ακολουθεί βασίζεται επομένως στην σημαντική, κατά τη γνώμη μου, αντιπροσωπευτικότητα που παρέχει αυτό το δείγμα των 150 άρθρων, τα οποία με βάση το περιεχόμενό τους κατηγοριοποιούνται και εξετάζονται σε διαφορετικές ενότητες οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικά.

Συγκεκριμένα, με βάση την ακολουθούμενη **μεθοδολογία** τρεις κατηγορίες έχουν προσδιορισθεί:

¹ Η χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία είναι περισσότερο εισαγωγική και περιγραφική σε ένα μεγάλο όγκο βιβλιογραφίας. Το θεωρητικό πλαίσιο της βιβλιογραφικής έρευνας μπορεί σημαντικά να ενισχυθεί και αποσαφηνισθεί, όπως προτάθηκε και από τον Καθηγητή κ. Γιώργο Ριζόπουλο.

(α) Οικονομετρικές αναλύσεις,

(β) Έρευνες ερωτηματολογίου/συνεντεύξεις (questionnaire/interview surveys),

(γ) Περιγραφικές αναλύσεις, όπως οι αναλύσεις οικονομικών κλάδων, ιστορικές αναλύσεις, αναλύσεις που συσχετίζουν την προοπτική εισόδου της χώρας στην ΕΕ με τις ΞΑΕ, ή συγκρίνουν την Τουρκία με άλλες χώρες, ή παρουσιάζουν τις διαρθρωτικές αλλαγές της οικονομίας και τη σχετική νομοθεσία που διέπει τις ΞΑΕ, και λοιπές αναλύσεις γενικότερου (κυρίως περιγραφικές, όπως οι ΞΑΕ και η περιφερειακή ανάπτυξη).

Επιπλέον, οι παραπάνω τρεις κατηγορίες ταξινομούνται με βάση τη συγκεκριμένη **θεματολογία** που αναπτύσσεται στο κάθε άρθρο δεδομένου ότι το μεγαλύτερο τμήμα της αρθρογραφίας αναφέρεται στους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ (FDI determinants) ή τα εμπόδια (FDI obstacles) ή τα κίνητρα (FDI motives) ή την μορφή εισόδου (FDI entry mode) ή τις επιπτώσεις (FDI impact) των ΞΑΕ στο εμπόριο (εισαγωγές/εξαγωγές), στην οικονομική ανάπτυξη, στην απασχόληση/ανεργία, στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα.

Αναμφίβολα θα μπορούσαμε να ακολουθήσουμε την αντίθετη προσέγγιση και κατηγοριοποίηση, όπου με βάση την θεματολογία να αναλυθεί η συγκεκριμένη μεθοδολογία. Ωστόσο, δεδομένου ότι η οικονομική μεθοδολογία αποκτά αυξανόμενη δυναμική στην σχετική βιβλιογραφία την περίοδο 2001-2011, με το 42% περίπου των άρθρων του δείγματος να κάνουν χρήση κάποιου οικονομικού υποδείγματος (ποσοστό που αυξάνεται στο 70% για τα άρθρα του δείγματος που δημοσιεύθηκαν το 2010 και 2011), θεωρήσαμε ως περισσότερο ευδόκιμη την κατηγοριοποίηση που προαναφέρθηκε.

Τα 150 άρθρα του δείγματος της επισκόπησης δημοσιεύθηκαν κατά την περίοδο 1965-2011. Συγκεκριμένα, τα 40 δημοσιεύθηκαν πριν το 2000, ενώ τα υπόλοιπα 110 την περίοδο 2000-2011. Σχετικά με την κατηγοριοποίησή τους τα 48 βασίζονται στη χρήση οικονομετρίας, τα 12 αφορούν έρευνες ερωτηματολογίου ή συνεντεύξεις, και τα υπόλοιπα 82 αποτελούν κάποια μορφή περιγραφικής ανάλυσης.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που συνοψίζουν την αρθρογραφία/βιβλιογραφία που μελετήθηκε παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1. Σύνοψη επισκόπησης αρθρογραφίας των ΞΑΕ για την Τουρκία

Μεθοδολογία	Αριθμός δημοσιεύσεων	%	Περίοδος δημοσίευσης
(α) Οικονομετρία (econometrics)	48	32%	1988-2011
(β) Έρευνες ερωτηματολογίου/συνεντεύξεις (survey)	12	8%	1995-2011
(γ) Περιγραφικές αναλύσεις (descriptive analysis)	90	60%	1965-2011
Κλαδικές	17	11%	1998-2009
Ιστορικές	13	9%	1965-2010
ΕΕ/ Τελωνειακή Ένωση	10	7%	1993-2009
Νομοθετικού πλαισίου / Πολιτικές προώθησης	10	7%	1993-2004
Σύγκριση με άλλες χώρες	5	3%	1997-2009
Λοιπές γενικές / περιγραφικές	35	23%	1986-2011
Σύνολο	150	100%	1965-2011

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Το επίκεντρο της έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία μεταβάλλεται διαχρονικά κατά την περίοδο 1965-2011 που εξετάζεται. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1965-1980 η έρευνα είχε αποκλειστικά σχεδόν ιστορικό περιεχόμενο και αναφέρονταν κατά κύριο λόγο στην αρνητική και καχύποπτη αντιμετώπιση έναντι των ξένων επενδύσεων, όπως διαμορφώθηκε μετά την συρρίκνωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας καθώς και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923. Η κατάργηση με τη συνθήκη της Λωζάννης το 1923 των διομολογήσεων που είχαν συναφθεί με άλλες χώρες περιόρισε ελάχιστα την προηγούμενη αντίληψη. Ο φόβος της ξένης οικονομικής κυριαρχίας και εξάρτησης εξακολούθησε να παραμένει βαθειά ριζωμένος στη συλλογική συνείδηση της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ (σε κάποιο βαθμό μέχρι και σήμερα), κυρίως ως αποτέλεσμα των προηγούμενων διομολογήσεων που συνάφθηκαν με ξένες δυνάμεις και του αυξημένου ελέγχου που αποκτούσαν οι τελευταίες σε προηγούμενες περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Η αρθρογραφία που αναφέρεται στην ιστορική πλευρά των ξένων επενδύσεων μειώνεται σταδιακά μετά το 1981 και το κύριο θέμα που απασχολεί την ακαδημαϊκή έρευνα την περίοδο 1981-2000 αφορά την απελευθέρωση (liberalization) της κίνησης κεφαλαίων (capital account). Ως αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της κίνησης

κεφαλαίων το 1989 η Τουρκία άρχισε να απολαμβάνει ένα σημαντικό ποσό εισροών κεφαλαίων. Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτής της εισροής κεφαλαίων ήταν, ως επί το πλείστον, υπό την μορφή των εισροών χαρτοφυλακίου, ακολουθήθηκε από σημαντική αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία. Οι εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία ήταν πολύ χαμηλές πριν από το 1980 λόγω των εσωτερικών οικονομικών πολιτικών που χαρακτηρίζονταν από υψηλά ποσοστά δασμών, ποσοτικούς περιορισμούς, υπερτιμημένες ισοτιμίες, και καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο 1970-1980, το σύνολο των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία ήταν 567 εκατ. δολάρια (Saglam και Yalta, 2011). Το 1980, η Τουρκία εφάρμοσε ένα νέο πρόγραμμα σταθεροποίησης, το οποίο περιελάμβανε την απελευθέρωση των επιτοκίων και την ενθάρρυνση των ξένων επενδύσεων. Μετά την υιοθέτηση μιας φιλελεύθερης πολιτικής το 1980, η χώρα άρχισε να προσελκύει σταδιακά εισροές ΞΑΕ.

Επιπλέον, την περίοδο αυτή η αρθρογραφία επικεντρώνεται στην επίπτωση της τελωνειακής ένωσης που υπογράφηκε μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας το 1995 και τις επιπτώσεις της στην προσέλκυση ΞΑΕ. Ταυτόχρονα πραγματοποιούνται οι πρώτες έρευνες ερωτηματολογίου (surveys) σε ξένους επενδυτές.

Τέλος, η περίοδος που ακολουθεί μετά το 2001 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι αποτελεί την αφετηρία κατά την οποία το θέμα των ΞΑΕ αρχίζει να διερευνάται περισσότερο επισταμένα και συστηματικά. Ως συνέπεια της σημαντικής οικονομικής κρίσης του 2001 και της αποτυχίας προσέλκυσης ΞΑΕ το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον προσανατολίζεται σε προτάσεις για τη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, αναζητούνται και αναλύονται τα εμπόδια στην προσέλκυση ΞΑΕ, και η βαρύτητα της έναρξης των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ το 2004 εξετάζεται ως προς την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επιπλέον, το αντικείμενο των ΞΑΕ διευρύνεται προς τη σημασία και τις επιπτώσεις του στην οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση, το εμπόριο, τις εισαγωγές και εξαγωγές, στην παρουσίαση συγκεκριμένων κλάδων, καθώς και στην χωροταξική κατανομή των ΞΑΕ προκειμένου να αμβλυνθεί η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ της νοτιοανατολικής και δυτικής Τουρκίας.

Η πρωτοτυπία του κεφαλαίου αυτού συνίσταται ακριβώς στο να προσεγγίσει και συνοψίσει *συνολικά* την υπάρχουσα ακαδημαϊκή έρευνα για το θέμα. Από την επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε δεν εντοπίστηκε κάποια άλλη εργασία που να καλύπτει αυτό το κενό, με τα άρθρα που μελετήθηκαν να περιορίζονται σε μία επισκόπηση της αντίστοιχης έρευνας εντός του πλαισίου του θέματος που

αναπτύσσουν σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, η συνολική προσέγγιση του θέματος που επιχειρείται, πέρα από το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον, παρέχει μία εκτεταμένη βάση αναφοράς για κάθε μελλοντικό ερευνητή, και διευκολύνει την άντληση συμπερασμάτων για μία περισσότερο ολοκληρωμένη άσκηση πολιτικής ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ στην Τουρκία.

2.2 Οικονομετρικές Αναλύσεις

Η χρήση οικονομετρικής έρευνας για τη διερεύνηση του θέματος των ΞΑΕ στην Τουρκία, όπως προαναφέρθηκε, έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία. Η πλειοψηφία των άρθρων του συνολικού δείγματός μας, και συγκεκριμένα τα 48, ιδιαίτερα για την περίοδο 2010-2011, βασίζονται στα συμπεράσματά τους στα αποτελέσματα κάποιου οικονομετρικού υποδείγματος. Αυτό θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε, τουλάχιστον εν μέρει, και στην συγκεκριμένη κατεύθυνση της έρευνας, η οποία μετά από μία περίοδο αμφισβήτησης της αναγκαιότητας των ΞΑΕ για τη χώρα (όπως είχε διαμορφωθεί πριν από το 2000), έχει προσλάβει περισσότερο χαρακτήρα δεοντολογικό. Ως αποτέλεσμα ένα σημαντικό τμήμα της οικονομετρικής έρευνας, εκτός από τον προσδιορισμό των προσδιοριστικών παραγόντων, των κινήτρων, και των εμποδίων των ΞΑΕ, τα οποία θα λέγαμε αποτελούν το βασικό και παραδοσιακό αντικείμενο της παγκόσμιας έρευνας του θέματος, ασχολείται με τις συνέπειες και επιπτώσεις που μπορούν να έχουν οι ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη, την παραγωγικότητα και την απασχόληση.

Οι επικρατούσες οικονομετρικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται είναι της συνολοκλήρωσης (Johansen cointegration), τα υποδείγματα αυτοπαλίνδρομων συστημάτων (Vector Autoregressive Model, VAR²), η παλινδρόμηση των κανονικών ελαχίστων τετραγώνων (Ordinary Least Squares, OLS), ο έλεγχος αιτιότητας Granger και η παλινδρόμηση με διαστρωματικά στοιχεία χρονολογικών σειρών (Panel data).³

² Θεωρούνται μία γενίκευση των αυτοπαλίνδρομων υποδειγμάτων που προτάθηκαν από τον Sims (1980). Ένα υπόδειγμα VAR είναι ένα μοντέλο παλινδρόμησης ενός συστήματος εξισώσεων στο οποίο υπάρχουν μόνο ενδογενείς μεταβλητές. Όλες οι ενδογενείς μεταβλητές ερμηνεύονται από χρονικές υστερήσεις των ίδιων καθώς και τον υπόλοιπων ενδογενών μεταβλητών.

³ Τα οικονομικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την εξέταση οικονομικών φαινομένων μπορεί να έχουν τις ακόλουθες μορφές: (α) Διαστρωματικά Δεδομένα (cross-section data): αφορούν μετρήσεις μεταβλητών για διαφορετικές οικονομικές μονάδες (άτομα, χώρες, επιχειρήσεις) σε κάποια χρονική

Πίνακας 2. Επισκόπηση οικονομετρικής έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία

#	Ερευνητές	Περίοδος δείγματος	Οικονομετρική μέθοδος	Θεματολογία
1	Akcoraoglu και Acikgoz (2011)	1990-2010	ARDL Bounds Testing Approach, Fully Modified OLS Estimation, Granger causality tests	ΞΑΕ και απασχόληση
2	Akpolat και Inancli (2011)	1998-2010	Regression analysis, time series	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
3	Duran και Zehir (2011)	2006-2010	Data envelopment analysis (DEA) approach, and Malmquist total factor productivity indexes (MTFP)	ΞΑΕ και αποδοτικότητα
4	Erdogan (2011)	2004-2008	Panel data	ΞΑΕ και αποδοτικότητα
5	Gokmen και Temiz (2011)	1991-2010	Granger Causality, Johansen Cointegration Test, Vector Error Correction Model (VECM)	ΞΑΕ και εμπόριο (εξαγωγές)
6	Kiran (2011)	1992-2008	Minimum LM unit root test for stationarity; Granger and Dolado-Lütkepohl tests for causality; Bi-variate VAR model	ΞΑΕ και εμπόριο
7	Ozyigita και Eminer (2011)	1970-...	Co-integration, Granger causality test	ΞΑΕ, ανάπτυξη και απασχόληση
8	Saglam και Yalta (2011)	1970-1999	Multivariate vector autoregressive model (VAR)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
9	Turkcan και Saygili (2011)	1985-2011	Johansen Cointegration Test	ΞΑΕ και εμπόριο. Κίνητρα ΞΑΕ
10	Uctum, M. και Uctum, R (2005)	1986-2004	Regression-based approach (sequential least squares) developed by Bai, Bai and Perron (BBP), Johansen Maximum Likelihood Cointegration	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
11	Yalta (2011)	1974-2009	VAR model, Johansen cointegration	ΞΑΕ, οικονομική ανάπτυξη, και Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών
12	Arslan και Okten (2010)	1970-2010	Johansen Cointegration Test, Error Correction Model (ECM)	ΞΑΕ και δημοκρατία
13	Esiyok (2010)	1982-2007	Econometrics, augmented gravity model	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ, ΞΑΕ και εμπόριο
14	Guncu (2010), Master Thesis	1985-2009	Regression analysis, Pooled OLS, panel data	Προσδιοριστικοί παράγοντες, Κίνητρα ΞΑΕ
15	Gungor και Katircioglu (2010)	1960-2006	Bounds test, ARDL cointegration, Augmented Dickey-Fuller and Phillips-Perron Unit Root Tests.	ΞΑΕ και χρηματοοικονομική ανάπτυξη
16	Ilgun, Koch, Orhan (2010)	1980-2004	VAR Model, Impulse-Response Functions, Variance Decomposition, Granger causality, Augmented Dickey Fuller test for stationarity	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
17	Yavana (2010)	1996-2003	Negative binomial model	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
18	Yilmazel (2010)	1991-2007	Causality	ΞΑΕ και εμπόριο (εισαγωγές, εξαγωγές)
19	Bustillo και Rodriguez (2009)		Panel data, gravity model	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
20	Darrat και Sarkar (2009)	1970-2006	Cointegration and error-correction modeling (ECM)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
21	Katircioglu (2009)		Cointegration	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
22	Kilic και Ates (2009)	1983-2000	Augmented Dickey-Fuller and Phillips-Perron tests / Interesting historical overview	ΞΑΕ και εμπόριο
23	Klasra (2009)	1975-2004	Autoregressive distributed lags model (ARDL), Causality	ΞΑΕ και εμπόριο
24	Mucuk και Demirsel (2009)	1992-2007	Causality	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
25	Onwuka και Zoral (2009)	1950-2004	ARDL (autoregressive distributed lag) framework, Fully Modified OLS (FMOLS)	ΞΑΕ και εμπόριο (εισαγωγές)

Πηγή: Π. Κονιάκος (2012)

περίοδο, (β) Χρονολογικές Σειρές (time series): αφορούν την εξέλιξη στο χρόνο συγκεκριμένων μεταβλητών, και (γ) Διαστρωματικά στοιχεία χρονολογικών σειρών (panel data): αφορούν την χρονική εξέλιξη μεταβλητών από διαφορετικές οικονομικές μονάδες.

Πίνακας 3. Επισκόπηση οικονομετρικής έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία (συνέχεια)

#	Ερευνητές	Περίοδος δείγματος	Οικονομετρική μέθοδος	Θεματολογία
26	Aktar, Ozturk, και Demirci (2008)	1987-2007	VAR Model, Johansen cointegration	ΞΑΕ και ανεργία
27	Afsar (2007)	1992-2006	Regression, Granger causality	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
28	Akan και Arslan (2007)	1980-2006	Cointegration, Granger causality	Διαφθορά και ΞΑΕ
29	Calis και Tur (2007)	1998-2002	Prais-Winsten regression, panel data from 212 firms	ΞΑΕ και παραγωγικότητα
30	Gazioglou και Basdas (2008)	1994-2006	Johansen cointegration method, impulse response analysis	ΞΑΕ και χρηματιστήριο, καταθέσεις, εθνική κυριαρχία
31	Kalyoncu και Ozturk (2007)	1975-2004	Engle-Granger cointegration and Granger causality tests	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
32	Sayek (2007)		Cross-country data, panel analysis, regression, Spearman's Correlations	ΞΑΕ και ΕΕ πρωτογενείς παραγοντες (μακροοικονομικοί), Εμποδία ΞΑΕ
33	Basar και Tosunoglu (2006)	1993-2003	Panel data analysis	
34	Culha (2006)	1992-2005	Structural VAR Analysis	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
35	Demirel (2006)		3 SLS	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
36	Karagöz και Karagöz (2006)		Cointegration theory and Granger causality	ΞΑΕ και εμπόριο
37	Kosekahaoglu (2006)		Regression, Granger causality	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ, ΞΑΕ και εμπόριο
38	Berkoz και Turk (2005)	1990-2004	Log-linear regression, spatial analysis	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
39	Gunaydin και Tatoglu (2005)	1968-2002	Cointegration, ECM, VAR, Granger causality	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
40	Alici και Ucal (2003)	1987-2002	VAR methodology	ΞΑΕ, οικονομική ανάπτυξη και εμπόριο
41	Deichmann, Karidis, κ.α. (2003)	1995	Conditional logit model, 293 foreign investors in Turkey	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
42	Delice (2003)	1980-2001	OLS	Προσδιοριστικοί παράγοντες Γερμανικών ΞΑΕ
43	Erdal και Tatoglu (2002)	1980-1998	Time series for a single country, Unconditional Model, Johansen	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
44	Erdilek (2001)		Panel data analysis	Επιπτώσεις των ΞΑΕ
45	Halicioglu (2001)	1975-1999	Simple uniform partial adjustment model	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
46	Aslanoglu (2000)		Cross sectional analysis of 500 largest firms	ΞΑΕ, παραγωγικότητα και ανταγωνισμός
47	Tatoglu και Glaister (1998)		Factor analysis, Binomial logit regression models	Προσδιοριστικοί παράγοντες, Κίνητρα ΞΑΕ
48	Sabi (1988)	1975-1982	Reduced form model, pooled data	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ

Από τα στοιχεία που παρατίθενται στους Πίνακες 2 και 3 το αντικείμενο της θεματολογίας της οικονομετρικής έρευνας για τις ΞΑΕ ασχολείται με τους προσδιοριστικούς παράγοντες (29% των άρθρων), την οικονομική ανάπτυξη (24%), το εμπόριο (20%, εισαγωγές και εξαγωγές), την παραγωγικότητα/αποδοτικότητα (7%), την απασχόληση (5%), τα κίνητρα (5%) και άλλα θέματα (9%, π.χ. την συσχέτιση των ΞΑΕ με την διαφθορά, την ΕΕ, τις καταθέσεις κ.α.).

Στην συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικότερα τα κυριότερα συμπεράσματα της σχετικής οικονομετρικής έρευνας. Τα διάφορα άρθρα παρατίθενται ανάλογα με την χρονολογική σειρά δημοσιεύσεώς τους, όπως παρουσιάζονται στους Πίνακες 2 και 3.

Οι Akcoraoglu και Acikgoz (2011) εξετάζουν την επίδραση της απελευθέρωσης του εμπορίου και των ροών ΞΑΕ στην απασχόληση κατά την περίοδο 1990-2010, χρησιμοποιώντας την προσέγγιση των ορίων ARDL. Τα αποτελέσματα τόσο της μεθόδου ARDL όσο και της FM-OLS δείχνουν μια θετική και στατιστικά σημαντική εμπειρική σχέση μεταξύ των εξαγωγών και της απασχόλησης σε μακροπρόθεσμη βάση. Επιπλέον, τα αποτελέσματα του ελέγχου Granger υποδεικνύουν την ύπαρξη τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροπρόθεσμα αιτιότητας από τις εξαγωγές στην απασχόληση, στην περίπτωση της Τουρκίας. Τα εμπειρικά ευρήματα που παρουσιάζονται δείχνουν ότι ο αντίκτυπος των ροών ξένων άμεσων επενδύσεων στην απασχόληση είναι μακροπρόθεσμα αρνητικός. Οι δυο ερευνητές αποδίδουν την εμπειρική τους διαπίστωση στο γεγονός ότι η πλειονότητα των ΞΑΕ στην περίπτωση της Τουρκίας είναι με τη μορφή των ξένων εξαγορών και συγχωνεύσεων και όχι με καθαυτή νέα επένδυση (greenfield investment). Επίσης, στο ότι οι ξένες θυγατρικές πολυεθνικών τείνουν να εισάγουν το μεγαλύτερο μέρος των πρώτων υλών τους από διεθνείς εταιρείες και ότι οι ξένοι επενδυτές τείνουν να εκτοπίζουν τους εγχώριους ανταγωνιστές.

Οι Akrolat και Inancli (2011) αναλύουν τη σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και τις ΞΑΕ, τις εισαγωγές, τις εξαγωγές, την αναλογία των ειδικευμένων εργαζομένων στο συνολικό εργατικό δυναμικό και τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά τη διάρκεια της περιόδου 1998-2010 για την Τουρκία. Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των ΞΑΕ και της ανάπτυξης δεν μπορεί να υποστηριχθεί επαρκώς ότι υπάρχει μεταξύ τους μία απευθείας θετική συσχέτιση. Ωστόσο, η σημασία των ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη μπορεί να συναχθεί έμμεσα από τη συμβολή τους στη συσσώρευση των

ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και την περαιτέρω βελτίωση της παραγωγικότητας και εξειδίκευση της εργασίας, παράγοντες που επιδρούν θετικά στην οικονομική ανάπτυξη.

Οι Duran και Zehir (2011) διερευνούν τη συμβολή των ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου στην τεχνική αποδοτικότητα των εταιρειών και την συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών με την εφαρμογή δύο εμπειρικών μεθόδων σε ένα δείγμα 45 μικρών επιχειρήσεων (μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, MME) στην Τουρκία για την περίοδο 2006-2010. Οι επιπτώσεις των ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου αναλύονται με τη χρήση δεδομένων για τις επιχειρήσεις στο Χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης (ISE). Για τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας των μονάδων αυτών χρησιμοποιούνται η Περιβάλλουσα Ανάλυση Δεδομένων (DEA, data envelopment analysis), και η προσέγγιση Malmquist για τους δείκτες παραγωγικότητας των συντελεστών (MTFP, Malmquist total factor productivity indexes).

Η Erdogan (2011) αναλύει τις οριζόντιες επιπτώσεις διάχυσης της παραγωγικότητας (horizontal productivity spillover effects) τουρκικών εταιρειών ξένης ιδιοκτησίας, οι οποίες περιλαμβάνονται μεταξύ των κορυφαίων 500 βιομηχανικών επιχειρήσεων στην Τουρκία. Χρησιμοποιώντας μια ομάδα από 215 επιχειρήσεις κατά την περίοδο 2004-2008, διαπιστώνει ότι οι εγχώριες επιχειρήσεις επωφελούνται από την διάχυση παραγωγικότητας των ξένων επιχειρήσεων.

Οι Gokmen και Temiz (2011) ερευνούν τη σχέση μεταξύ ΞΑΕ και εξαγωγών χρησιμοποιώντας μηνιαία στοιχεία για την περίοδο 1991-2010. Η μελέτη τους αφορά ορισμένες οικονομικές τεχνικές με βάση τη μέθοδο της συνολοκλήρωσης του Johansen. Η ανάλυση συνολοκλήρωσης υποστηρίζει ότι υπάρχει μια μακροχρόνια σχέση ισορροπίας μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών, ενώ τα αποτελέσματα των ελέγχων αιτιότητας του Granger ότι υπάρχει επίσης μια αιτιώδης μονομερής σχέση από τις εξαγωγές προς τις ΞΑΕ. Με άλλα λόγια, για την τουρκική οικονομία δεν μπορεί να υποστηριχθεί μία θετική επιρροή των ΞΑΕ (FDI-led spillovers) προς τις εξαγωγές.

Οι Uctum, M., και Uctum, R. (2011) αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση επηρεάζουν τη σχέση μεταξύ των ροών κεφαλαίου και τους καθοριστικούς τους παράγοντες. Αναπτύσσουν ένα μοντέλο ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου και ξένων άμεσων επενδύσεων, και το εφαρμόζουν στην Τουρκία μέσω μίας ανάλυσης ενδογενών μετατοπίσεων

(endogenous breaks) και λαμβάνοντας υπόψη τον κίνδυνο της χώρας (country risk). Εντοπίζουν δύο οριακά σημεία που αντιστοιχούν σε δύο ημερομηνίες και αντίστοιχες κρίσεις. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν αλλαγές στο πρόσημο και/ή τους συντελεστές των καθοριστικών παραγόντων στους δύο τύπους των επενδύσεων και ως εκ τούτου υποδεικνύουν ότι οι αναλύσεις που βασίζονται στην παραδοχή σταθερότητας των σχετικών παραμέτρων μπορεί να οδηγήσουν σε παραπλανητικά αποτελέσματα. Οι ΞΕΧ είναι ευάλωτες στην μόλυνσή τους (contagion) από περιφερειακές κρίσεις (ρωσική κρίση του 1998) και συσχετίζονται αρνητικά με τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο, ενώ οι ΞΑΕ είναι ευαίσθητες στον οικονομικό κίνδυνο, αλλά δεν επηρεάζονται από την περιφερειακή μόλυνση. Και οι δύο ροές ωστόσο επηρεάστηκαν αρνητικά από την εγχώρια τραπεζική κρίση του 2000.

Οι Ozyigita και Eminer (2011) ερευνούν τη διασύνδεση των ΞΑΕ, των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο (human capital) και της οικονομικής ανάπτυξης. Με βάση την ανάλυση των ορίων και την αιτιότητα Granger, και χρησιμοποιώντας στοιχεία για την περίοδο μετά το 1970, δεν υπάρχει αντίκτυπος των ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, διαπιστώνεται σχέση αιτιότητας από την ανάπτυξη και τις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο προς τις ΞΑΕ.

Οι Saglam και Yalta (2011) διερευνούν τις δυναμικές αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν μεταξύ των ΞΑΕ, των ιδιωτικών εγχώριων επενδύσεων και των δημόσιων εγχώριων επενδύσεων στην Τουρκία για την περίοδο 1970-2009 χρησιμοποιώντας ένα πολυμεταβλητό VAR πλαίσιο (multivariate VAR framework). Παρατηρούν ότι δεν υπάρχει μακροχρόνια σχέση μεταξύ των ΞΑΕ, των δημοσίων επενδύσεων και ιδιωτικών επενδύσεων, αναφέροντας την φτώχη συμβολή των ΞΑΕ στην πορεία των τουρκικών επενδύσεων. Η έλλειψη αλληλεπίδρασης μεταξύ των ξένων άμεσων και εγχώριων επενδύσεων, γεγονός που εμποδίζει τη συνεισφορά των ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίου, θέτει σε αμφισβήτηση τα οφέλη των ΞΑΕ. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος.

Οι Turkcan και Saygili (2011) επιχειρούν να ανιχνεύσουν την μακροχρόνια σχέση μεταξύ των εισροών ΞΑΕ και των καθαρών εξαγωγών στην Τουρκία. Οι εμπειρικές αναλύσεις διεξήχθησαν για την Τουρκία χρησιμοποιώντας ένα σύνολο δεδομένων χρονοσειρών για την περίοδο 1985-2011. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι δεν υπάρχει σημαντική συμπληρωματική σχέση μεταξύ των ΞΑΕ και των καθαρών εξαγωγών στην Τουρκία. Επίσης, διαπιστώνουν μία θετική σχέση συνολοκλήρωσης

μεταξύ της εγχώριας κατανάλωσης και των εισροών ΞΑΕ. Το βασικό κίνητρο για τις εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία είναι να αποκτήσουν πρόσβαση στην τοπική αγορά παρά η παραγωγή για να εξυπηρετήσουν ξένες αγορές.

Η Yalta (2011) αναλύει την επίδραση των εισροών ΞΑΕ στο λογαριασμό τρεχουσών συναλλαγών στο ισοζύγιο πληρωμών. Αυτό λαμβάνει χώρα μέσα από τρία διαφορετικά κανάλια, δηλαδή τις εξαγωγές, τις εισαγωγές καθώς και τα εμβάσματα κερδών. Με βάση το υπόδειγμα VAR τα ευρήματά της παρέχουν ενδείξεις για αρνητικές επιπτώσεις των εισροών ΞΑΕ, οι οποίες οδηγούν σε μείωση των εξαγωγών, και σε αύξηση των εισαγωγών και των εμβασμάτων κέρδους. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι τα κέρδη περιπλέκουν τη σχέση μεταξύ ΞΑΕ και τρεχουσών συναλλαγών και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση των πολιτικών σχετικά με τις ροές ΞΑΕ. Ο επαναπατρισμός των κερδών, και οι σημαντικές εκροές συναλλάγματος που συνεπάγεται, μπορεί να έχει τελικά αρνητικές συνέπειες στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στην Τουρκία, όπου οι ΞΑΕ επικεντρώνονται στους κλάδους των τηλεπικοινωνιών και τον τραπεζών, οι οποίοι συνδέονται με σημαντικό επαναπατρισμό της κερδοφορίας τους.

Ο Esiyok (2010) ερευνά τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ στην Τουρκία καθώς και την επίδραση των ΞΑΕ στο εμπόριο με βάση τα στοιχεία 19 χωρών που επένδυσαν στην Τουρκία κατά την περίοδο 1982-2007. Οι παράγοντες προσδιορίζονται με τη χρήση οικονομετρικής έρευνας. Η προοπτική εισόδου της χώρας στην ΕΕ ερμηνεύεται να επηρεάζει θετικά την εισροή ΞΑΕ και αναλύεται επίσης οικονομετρικά υπό τη μορφή μίας δυαδικής μεταβλητής (binary variable) στο οικονομετρικό υπόδειγμα με τιμές 1 για τα έτη 2005, 2006, 2007 (το 2005 αποτελεί το έτος έναρξης διαπραγματεύσεων με την ΕΕ), και 0 για την προηγούμενη περίοδο.

Ο Guncu (2010) εξετάζει με τη χρήση διαστρωματικής ανάλυσης (panel data analysis) τους καθοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ στην Τουρκία, και την κλαδική κατανομή τους σε δύο διαφορετικές περιόδους (1985-2002 και 2003-2009). Τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης δείχνουν ότι το μέγεθος της αγοράς, τα υφιστάμενα επίπεδα των ΞΑΕ, και οι πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ στην πρώτη περίοδο. Το μέγεθος της αγοράς αποτελεί τον πιο σημαντικό καθοριστικό παράγοντα των εισροών ΞΑΕ κατά τη δεύτερη περίοδο.

Οι Gungor και Katircioglu (2010), ερευνούν εμπειρικά τη σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, ΞΑΕ, και αύξησης του πραγματικού εισοδήματος στην

Τουρκία με βάση ετήσια στοιχεία για την περίοδο 1960-2006. Τα αποτελέσματα των ελέγχων ορίων (της μεθόδου bounds tests) υποστηρίζουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ του επιπέδου του πραγματικού εισοδήματος ανάπτυξης, των ΞΑΕ και της οικονομικής ανάπτυξης σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα για την τουρκική οικονομία, καθώς και κατεύθυνσης αιτιότητας (causality direction). Έτσι η Τουρκία φαίνεται να επωφελείται από τις αυξανόμενες εισροές ΞΑΕ οι οποίες συμβάλλουν στην οικονομική και χρηματοοικονομική ανάπτυξη (αύξηση καταθέσεων και δανείων ως ποσοστό του ΑΕΠ, αύξηση χρηματιστηριακής κεφαλαιοποίησης ως ποσοστό του ΑΕΠ).

Οι Ilgun, Koch, Orhan (2010) ερευνούν εμπειρικά τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ΞΑΕ στην Τουρκία. Σύμφωνα με τους μελετητές τα συμπεράσματα στη βιβλιογραφία σχετικά με τον αντίκτυπο των ΞΑΕ στην ανάπτυξη είναι μικτά και περιλαμβάνουν πολλές μελέτες όπου οι ΞΑΕ έχουν αρνητικές, θετικές ή και μη στατιστικά σημαντικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη. Για την εξέταση της παραπάνω σχέσης χρησιμοποιούν ένα υπόδειγμα VAR με 5 μεταβλητές. Το μοντέλο τους παρέχει εμπειρική στήριξη ως προς την ύπαρξη αμφίδρομης αιτιότητας μεταξύ των ΞΑΕ και της ανάπτυξης. Ταυτόχρονα διαπιστώνουν την ύπαρξη θετικής σχέσης μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Ο Kiran (2010), ερευνά την εμπειρική σχέση μεταξύ ΞΑΕ και εμπορίου (εισαγωγές και εξαγωγές) στην Τουρκία κατά την περίοδο 1992-2008. Χρησιμοποιεί το οικονομετρικό υπόδειγμα της ελάχιστης μονάδας ρίζας LM για στασιμότητα (minimum LM unit root test for stationarity). Επίσης, τους ελέγχους Granger και Dolado-Lütkepohl για τον προσδιορισμό ύπαρξης αιτιότητας. Τα αποτελέσματα των ελέγχων με βάση το υπόδειγμα VAR για δύο μεταβλητές (bi-variate VAR model) δείχνουν ότι δεν υπάρχει απόδειξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των ΞΑΕ και του εμπορίου στην Τουρκία.

Ο Yavana (2010) ερευνά την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των ΞΑΕ στην Τουρκία κατά την περίοδο 1996-2003. Χρησιμοποιώντας στοιχεία για τις ΞΑΕ σε επαρχιακό επίπεδο και το αρνητικό διωνυμικό μοντέλο, τα εμπειρικά δεδομένα επιβεβαιώνουν ότι οι οικονομίες κλίμακας στο κόστος πληροφόρησης και η αστικοποίηση είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή της τοποθεσίας των ΞΑΕ στην Τουρκία. Τα αποτελέσματα δείχνουν επίσης ότι οι ξένοι επενδυτές προσελκύονται στις επαρχίες με ταχέως αναπτυσσόμενη αγορά, περισσότερο μορφωμένο εργατικό δυναμικό, υψηλή πυκνότητα του οδικού δικτύου,

μεγαλύτερες δημόσιες επενδύσεις, ηπιότερο κλίμα, ευρύτερη περιοχή και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Οι Bustillo και Rodriguez (2009) θεωρούν ότι η πολιτική πρόκληση της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι διαρθρωτικές αλλαγές που συνεπάγεται στην τουρκική οικονομία και κοινωνία, έχουν οδηγήσει στην αύξηση των ΞΑΕ και του εμπορίου. Επιπλέον, με τη χρήση διαστρωματικών στοιχείων χρονολογικών σειρών (panel data) υποστηρίζουν ότι οι διαφορές στο εργατικό κόστος και το μέγεθος της αγοράς αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες για την παραπάνω βελτίωση των ροών.

Οι Darrat και Sarkar (2009) υποστηρίζουν την ύπαρξη μίας ισχυρής μακροχρόνιας σχέσης που συνδέει την πραγματική οικονομική ανάπτυξη με τις εισροές ΞΑΕ, την οικονομική διαφάνεια και το ανθρώπινο κεφάλαιο. Μεταξύ των τριών συστατικών της ανάπτυξης που εξετάζουν, μόνο η συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου (επίπεδο εκπαίδευσης) φαίνεται ικανή για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης βραχυπρόθεσμα. Τα αποτελέσματα συνιστούν την ανάγκη μίας μακροπρόθεσμης πολιτικής προσέλευσης ΞΑΕ στην Τουρκία προκειμένου να μπορέσουν να παράγουν εμφανή οικονομικά οφέλη.

Οι Kilic και Ates (2009) εξετάζουν τις ΞΑΕ σε γενικές γραμμές. Έμφαση δίνεται στις διάφορες μεταρρυθμίσεις που έγιναν στην τουρκική οικονομία προκειμένου να ενθαρρύνει τις ΞΑΕ. Ειδικά κατά την περίοδο που αρχίζει από το 1980 οι αλλαγές αυτές υποστηρίζονται από την προσανατολισμένη στις εξαγωγές ανάπτυξη και θεμελιώδεις αλλαγές στην οικονομία. Η επίδραση των ΞΑΕ στις βιομηχανικές εξαγωγές και το ΑΕΠ διερευνάται με τη χρήση ενός οικονομετρικού μοντέλου.

Ο Klasra (2009) χρησιμοποιεί ένα οικονομετρικό υπόδειγμα αυτοπαλινδρόμησης (ARDL) προκειμένου να ελέγξει την ύπαρξη μακροχρόνιας σχέσης ισορροπίας μεταξύ των καθοριστικών παραγόντων της ανάπτυξης κατά την περίοδο 1975-2004 για το Πακιστάν και την Τουρκία. Μεταξύ άλλων τα αποτελέσματα δείχνουν ότι βραχυπρόθεσμα υπάρχει αμφίδρομη σχέση αιτιότητας μεταξύ των ΞΑΕ και των εξαγωγών για την Τουρκία.

Οι Onwuka και Zoral (2009) εξετάζουν τη σχέση μεταξύ των ΞΑΕ και της αύξησης των εισαγωγών στην Τουρκία κατά την περίοδο 1950-2004 με τη χρήση του οικονομετρικού υποδείγματος της αυτοπαλινδρόμησης ARDL. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει μια μακροχρόνια αλλά μή μοναδική οριακή σχέση, και οι πιο σημαντικοί καθοριστικοί παράγοντες της αύξησης των εισαγωγών στην Τουρκία

μακροπρόθεσμα είναι το εισόδημα (ΑΕΠ) και ο δείκτης τιμών. Βραχυπρόθεσμα, οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση των εισαγωγών είναι η ανατίμηση της τουρκικής λίρας και το εγχώριο επίπεδο τιμών. Συμπερασματικά, η ζήτηση για εισαγωγές στην Τουρκία καθορίζεται κυρίως από την αύξηση του εισοδήματος, όπως προβλέπεται από τη νέα θεωρία του εμπορίου, και λιγότερο από τις ΞΑΕ.

Οι Arslan και Okten (2010) υποστηρίζουν την ύπαρξη μίας μακροχρόνιας σχέσης μεταξύ ΞΑΕ και δημοκρατίας στην Τουρκία για την περίοδο 1970-2010 με τη χρησιμοποίηση της συνολοκλήρωσης Johansen. Επιπλέον, το υπόδειγμα διόρθωσης σφάλματος (ECM) προτείνει μία σχέση αιτιότητας από τη δημοκρατία προς τις ΞΑΕ.

Οι Aktar, Ozturk, και Demirci (2008) ερευνούν, μεταξύ άλλων, την αλληλεπίδραση των ΞΑΕ με την ανεργία στην Τουρκία με τη χρήση της μεθόδου της συνολοκλήρωσης, και διαπιστώνουν με βάση τα δεδομένα για την περίοδο 1987-2007 ότι υπάρχει μία σημαντική συσχέτιση.

Ο Afsar (2007) διερευνά τη σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και ΞΑΕ με βάση στοιχεία για την περίοδο 1992-2006. Χρησιμοποιώντας ελέγχους αιτιότητας Granger καταλήγει ότι οι ΞΑΕ επηρεάζουν θετικά την οικονομική ανάπτυξη.

Οι Akan και Arslan (2007) αναφέρονται στις επιπτώσεις της διαφθοράς στην Τουρκία. Με βάση στοιχεία για την περίοδο 1980-2006 και χρησιμοποιώντας οικονομετρικές μεθόδους της συνολοκλήρωσης και ελέγχους αιτιότητας εκτιμούν μία μονομερή αρνητική επίδραση της διαφθοράς στις ΞΑΕ, ενώ η αντίθετη κατεύθυνση δεν μπορεί να υποστηριχθεί.

Οι Calis και Tur (2007), εξετάζουν, πρώτον, εάν η απόδοση των τουρκικών επιχειρήσεων βελτιώνεται με τις ΞΑΕ που πραγματοποιούνται υπό τη μορφή συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο, και δεύτερον, εάν υπάρχουν δευτερογενείς επιπτώσεις από τις επιχειρήσεις με ΞΑΕ σε άλλες τοπικές επιχειρήσεις του ιδίου τομέα. Διαπιστώνεται ότι για τις επιχειρήσεις με ξένη συμμετοχή μειοψηφίας στο μετοχικό κεφάλαιο, υπάρχουν θετικές δευτερογενείς επιπτώσεις από τις ξένες άμεσες επενδύσεις στον κλάδο. Αντίθετα, η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων με ξένη συμμετοχή μειοψηφίας επηρεάζεται αρνητικά από τις επενδύσεις ΞΑΕ στην ίδια την επιχείρηση. Αυτό σημαίνει ότι ενδεχομένως τα θετικά αποτελέσματα διάχυσης (spillover effects) είναι πιθανόν να οφείλονται σε αύξηση του ανταγωνισμού στην αγορά και όχι τη μεταφορά τεχνολογίας.

Οι Gazioglou και Basdas (2008) συσχετίζουν τις εισροές ξένου κεφαλαίου με την πορεία του χρηματιστηρίου και τις εισροές ΞΑΕ. Αναφέρουν ότι την περίοδο που ακολούθησε μετά την κρίση στην Τουρκία το 2001 η συμμετοχή των ξένων επενδυτών στο χρηματιστήριο αυξήθηκε από το 40% στο 80%. Ταυτόχρονα οι εισροές ΞΑΕ στον τραπεζικό και ασφαλιστικό κλάδο αυξήθηκαν σημαντικά. Το φαινόμενο αυτό είχε επιπτώσεις και στις εγχώριες καταθέσεις λόγω της δυνατότητας των ξένων επενδυτών να έχουν πρόσβαση σε τοπικό δανεισμό για την απόκτηση του ελέγχου στην εγχώρια βιομηχανία, γεγονός που έχει πολιτικές προεκτάσεις και συνέπειες.

Ο Sayek (2007) συσχετίζει την αύξηση των ΞΑΕ που παρατηρείται μετά το 2006 με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας. Οι επιπτώσεις απόκλισης από τα τέσσερα διαφορετικά στάδια της διαδικασίας ένταξης με την ΕΕ εκτιμώνται με τη χρήση διαστρωματικής ανάλυσης (panel data) για διαφορετικές χώρες (cross-country), καθώς και τεσσάρων δυαδικών μεταβλητών (dummy variables, μίας για κάθε στάδιο της διαδικασίας σύγκλισης της Τουρκίας στην ΕΕ) για να εκτιμήσει το ρόλο, τόσο του επενδυτικού κλίματος όσο και της διαδικασίας σύγκλισης για την ερμηνεία των εισροών ΞΑΕ.

Καταλήγει ότι οι ξένοι επενδυτές φαίνεται να εκτιμούν τις διαπραγματεύσεις και συζητήσεις πολύ περισσότερο από το τελικό αποτέλεσμα της ιδιότητας του μέλους. Ως εκ τούτου, η ευκαιρία για την Τουρκία για την προσέλκυση περισσότερων ΞΑΕ συνίσταται στο να συνεχίσει τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων, και δεν θα πρέπει να αναμένεται οι ΞΑΕ να αυξηθούν περαιτέρω εάν τελικά η χώρα καταστεί μέλος της ΕΕ.

Οι Basar και Tosunoglu (2006) διαπιστώνουν τη χαμηλή αποδοτικότητα της Τουρκίας στην προσέλκυση ΞΑΕ συγκριτικά με άλλα νέα κράτη μέλη της ΕΕ και άλλες υπονήφιες χώρες. Αποδίδουν τις χαμηλές εισροές ΞΑΕ στη μακροοικονομική αστάθεια που συνδέεται με τα υψηλά ποσοστά του πληθωρισμού, του εξωτερικού χρέους και τα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών στην Τουρκία που τα θεωρούν ως τα σοβαρότερα εμπόδια στην προσέλκυση ΞΑΕ. Επίσης, οι μελετητές θεωρούν θετική την προοπτική μελλοντικής εισόδου της χώρας στην ΕΕ για την προσέλκυση ΞΑΕ, κυρίως μέσω των μεταρρυθμίσεων που αυτή συνεπάγεται. Ωστόσο υποστηρίζουν με τη χρήση οικονομετρικής ανάλυσης ότι ασκεί μικρότερη επίδραση συγκριτικά με άλλες χώρες (π.χ. της Λετονίας) λόγω της καλύτερης οικονομικής

κατάστασης που βρισκόταν η Τουρκία κατά την περίοδο έναρξης των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ.

Ο Kosekahyaoglu (2006) εξετάζει τη δομή των ΞΑΕ στην Τουρκία συγκριτικά με άλλες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καθώς και άλλα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα, αναλύει τους βασικούς οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες που έχουν αντίκτυπο στις ξένες επενδύσεις, όπως η μακροοικονομική απόδοση, το κόστος παραγωγής και το μέγεθος της εγχώριας αγοράς. Επίσης διερευνά τη σχέση μεταξύ ΞΑΕ και εμπορίου για την Τουρκία, την Τσεχία, την Ουγγαρία και την Πολωνία με την μεθοδολογία της αιτιότητας του Granger. Η αστάθεια των τιμών και τα χαμηλά επίπεδα των ιδιωτικοποιήσεων που σχετίζονται με τις ΞΑΕ, οι θεσμικοί και οι πολιτικοί λόγοι αποτελούν τους κύριους παράγοντες που εξηγούν την υποαπόδοση της Τουρκίας στην προσέλκυση ΞΑΕ.

Οι Berköz και Turk (2005) συνδέουν την αύξηση των ΞΑΕ στην Τουρκία μετά το 1980 με την υιοθέτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών προκειμένου να αυξηθεί η οικονομική ολοκλήρωση με τις διεθνείς αγορές μετά το 1980. Το 1980 υπήρχαν 78 επιχειρήσεις ΞΑΕ στην Τουρκία, ενώ ο αριθμός τους αυξήθηκε στις 9.749 στο τέλος του 2004. Δεδομένου ότι η Τουρκία αποτελεί το κέντρο μίας ενδοχώρας που εκτείνεται από τα Βαλκάνια ως τον Καύκασο αναλύουν τα χαρακτηριστικά και τη χωρική κατανομή των ΞΑΕ και των ξένων επιχειρήσεων μεταξύ των επαρχιών της Τουρκίας την περίοδο 1990-2004. Με τη χρήση παλινδρόμησης τα αποτελέσματά τους υποστηρίζουν ότι οι οικονομίες κλίμακας που προκύπτουν από τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων βιομηχανικής παραγωγής, του κόστους πληροφόρησης και το μέγεθος της αγοράς, είναι οι σημαντικότεροι καθοριστικοί παράγοντες της γεωγραφικής κατανομής των ΞΑΕ στην Τουρκία. Επίσης παρατηρούν διαφοροποιήσεις ανά κλάδο.

Οι Gunaydin και Tatoglu (2005) διαπιστώνουν για την περίοδο 1968-2002 την ύπαρξη αμφίδρομης σχέσης αιτιότητας Granger μεταξύ των ΞΑΕ και της οικονομικής ανάπτυξης στην Τουρκία.

Οι Alici και Ucal (2003) αναλύουν την επίδραση της μείωσης του παρεμβατισμού και της διαδικασίας απελευθέρωσης της Τουρκίας στην οικονομική ανάπτυξη και την ύπαρξη αιτιότητας Granger από τις εξαγωγές στην οικονομική ανάπτυξη για την περίοδο 1987-2002. Επιπλέον πραγματοποιούν ελέγχους αιτιότητας μεταξύ του εμπορίου, των ΞΑΕ και της ανάπτυξης. Τα αποτελέσματα δείχνουν μη στατιστικά σημαντική συσχέτιση των ΞΑΕ, της ανάπτυξης και των εξαγωγών.

Προτείνουν ότι η ενσωμάτωση της τουρκικής οικονομίας με την παγκόσμια οικονομία πρέπει να διευρυνθεί με πολιτικές προσέλκυσης ΞΑΕ προκειμένου η χώρα να καρπωθεί τα οφέλη διάχυσης (spillover effects) των ΞΑΕ στην παραγωγή και τις εξαγωγές.

Οι Deichmann, Karidis, και Sayek (2003) αναφέρονται στην άνιση περιφερειακή κατανομή των ΞΑΕ στην Τουρκία. Επικεντρώνονται στους παράγοντες που διέπουν τις αποφάσεις για την επιλογή τοποθεσίας των διαφόρων πολυεθνικών εταιρειών στο εσωτερικό της Τουρκίας με τη χρήση οικονομετρίας και με βάση τα στοιχεία ενός δείγματος 293 εταιρειών που είχαν επενδύσει στη Τουρκία το 1995. Διαπιστώνουν ότι η οικιστική ανάπτυξη, το βάθος των τοπικών χρηματοπιστωτικών αγορών, το ανθρώπινο κεφάλαιο, και η δυνατότητα παράκτιας πρόσβασης επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις τοποθεσίας για το συνολικό δείγμα των ξένων επενδυτών στην Τουρκία. Επίσης σημαντικοί καθοριστικοί παράγοντες για την επιλογή της τοποθεσίας είναι ο βιομηχανικός κλάδος, το προφίλ της περιοχής (οι ξένοι επενδυτές τείνουν να αποφεύγουν περιοχές με έντονα χαρακτηριστικά γεωργίας), η χώρα προέλευσης του ξένου επενδυτή, το εισοδηματικό επίπεδο και οι υποδομές της περιοχής. Η έρευνα προτείνει την αναγκαιότητα σχεδιασμού μίας αποτελεσματικότερης εθνικής περιφερειακής πολιτικής προσέλκυσης και κατανομής των ξένων επενδύσεων.

Ο Delice (2003) εξετάζει τους καθοριστικούς παράγοντες των γερμανικών ΞΑΕ στην Τουρκία για την περίοδο 1980-2001. Με τη χρήση οικονομετρίας υποστηρίζει ότι το διμερές εμπόριο, η αποτελεσματικότητα του τομέα των υπηρεσιών και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας είναι σημαντικές για την αύξηση των γερμανικών ΞΑΕ στην Τουρκία, ενώ αρνητική επίδραση ασκεί ο υψηλός ρυθμός πληθωρισμού.

Οι Erdal και Tatoglu (2002) επιχειρούν μια εμπειρική ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων των ΞΑΕ με τη χρήση της ανάλυσης της συνολοκλήρωσης (cointegration). Επίκεντρο της ανάλυσης αφορούν οι κυριότεροι παράγοντες τοποθεσίας (locational determinants) που επηρεάζουν το επίπεδο των εισροών ΞΑΕ για την περίοδο 1980-1998. Η μελέτη αυτή υποστηρίζει την άποψη ότι ενώ η Τουρκία προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα ως τοποθεσία για τους ξένους επενδυτές όσον αφορά το μέγεθος της αγοράς, τις υποδομές, τη διαφάνεια της οικονομίας και την ελκυστικότητα της αγοράς, η έλλειψη σταθερότητας της

συναλλαγματικής ισοτιμίας και η οικονομική αστάθεια εμποδίζουν τις προσπάθειες προσέλκυσης μεγαλύτερου όγκου ΞΑΕ.

Η Halicioğlu (2001) ερευνά εμπειρικά τους προσδιοριστικούς παράγοντες των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία με βάση τέσσερις μεγάλες γεωγραφικές περιοχές προέλευσης τους (ΕΕ, ΟΟΣΑ εκτός ΕΕ, Μέση Ανατολή, Λοιπές χώρες) και σε συνολικό επίπεδο για την περίοδο 1975-1999. Οι υποθέσεις που προτείνονται στη θεωρία των ΞΑΕ ελέγχθηκαν για μεμονωμένες περιοχές και σε συνολικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το μέγεθος της αγοράς και, το χαμηλό κόστος εργασίας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις ξένες εταιρείες να επενδύσουν στην Τουρκία. Οι προσπάθειες ενσωμάτωσης της τουρκικής οικονομίας στην ΕΕ φαίνονται να έχουν αντικρουόμενες επιπτώσεις στο επίπεδο των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία που προέρχονται από τις Λοιπές χώρες, αλλά ο συνολικός αντίκτυπος είναι θετικός και θα αυξηθεί μακροπρόθεσμα.

Οι Tatoglu και Glaister (1998), χρησιμοποιώντας τη θεωρία του Dunning (OLI paradigm) εξετάζουν τα κίνητρα και τα χαρακτηριστικά των ΞΑΕ στην Τουρκία για ένα δείγμα 98 πολυεθνικών εταιρειών. Με τη χρήση παραγοντικής ανάλυσης (factor analysis) και οικονομετρίας ταξινομούν τη σημασία των σχετικών κινήτρων. Υποστηρίζουν ότι η βαρύτητα των παραγόντων της θεωρίας OLI διαφοροποιούνται κυρίως αναλόγως του κλάδου επένδυσης, και σε ένα μέτριο βαθμό ανάλογα με το μέγεθος της επένδυσης και τη μορφή ιδιοκτησίας της επένδυσης (εξ ολοκλήρου θυγατρική εταιρία ή κοινοπραξία).

2.3 Έρευνες Ερωτηματολογίου/Συνεντεύξεις (Surveys)

Στις έρευνες που πραγματοποιούνται μέσω ερωτηματολογίου και συνεντεύξεων ο σκοπός είναι αντί να ακολουθείται μία εξαγωγική διαδικασία (deductive approach) των σχετικών ερμηνευτικών παραγόντων των ΞΑΕ, οι παράγοντες αυτοί προσδιορίζονται με την άμεση ανταπόκριση των ερωτηθέντων. Η χρησιμότητα των ερευνών αυτών έγκειται στην διαπίστωση των κύριων παραγόντων (κινήτρων/εμποδίων) που προσδιορίζουν την απόφαση μίας εταιρείας να επενδύσει σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή και παρέχουν σημαντικά στοιχεία για το επενδυτικό περιβάλλον που επικρατεί σε μία χώρα τη χρονική περίοδο της επένδυσης. Στο δείγμα της βιβλιογραφικής επισκόπησης που ακολουθεί 12 σχετικές έρευνες βρέθηκαν να έχουν λάβει χώρα, εκ των οποίων η μία (Coskun, 2001)

συνοψίζει και συγκρίνει τα αποτελέσματα τριών προηγούμενων ερευνών. Η πλειοψηφία των ερευνών επικεντρώνεται στην ανάλυση και εκτίμηση της βαρύτητας των προσδιοριστικών παραγόντων των ΞΑΕ στην Τουρκία. Τα στοιχεία των ερευνών συνοψίζονται στον Πίνακα 4 ενώ τα κύρια συμπεράσματα ορισμένων από αυτές παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 4. Επισκόπηση ερευνών ερωτηματολογίου/συνεντεύξεων για τις ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Περίοδος δείγματος	Μεθοδολογία	Θεματολογία
1	Anil, κ.α. (2011)	2006-2010 (;)	Έρευνα ερωτηματολογίου/συνεντεύξεις (107 εταιρείες)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
2	Pehlivanoglu (2010)	2001-2009	Συνεντεύξεις (12 εταιρείες)	Κλαδική ανάλυση
3	Berkoz and Turk (2009)	2005	Έρευνα ερωτηματολογίου (90 εταιρείες)	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
4	Dumludagab (2009)	2006	Έρευνα ερωτηματολογίου (52 εταιρείες)	Εμπόδια ΞΑΕ
5	Sungur and Hellstrom (2006)	2005	Έρευνα ερωτηματολογίου (11 εταιρείες)	Προσδιοριστικοί παράγοντες Σουηδικών ΞΑΕ
6	Ok (2004)	2004 (;)	Έρευνα ερωτηματολογίου (ο αριθμός εταιρειών δεν είναι διαθέσιμος)	Εμπόδια ΞΑΕ
7	Loewendahl, E. and H. (2001)	2001	Συνεντεύξεις (30 εταιρείες)	Προσδιοριστικοί παράγοντες, Εμπόδια ΞΑΕ
8	Coskun (2001)	1978-1980, 1977, 1994	Σύνοψη τριών προηγούμενων ερευνών	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
9	Coskun (1996)	1994	Έρευνα ερωτηματολογίου (ο αριθμός εταιρειών δεν αναφέρεται)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
10	Erdilek (1982)	1978-1980	Έρευνα ερωτηματολογίου (43 εταιρείες)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
11	Erden (1996)	Σεπτ. 1993 - Φεβρ. 1994	Έρευνα ερωτηματολογίου μέσω ταχυδρομείου (150 εταιρείες με μορφή κοινοπραξίας)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
12	Taslica (1995)	1977	Έρευνα ερωτηματολογίου/συνεντεύξεις (ο αριθμός εταιρειών δεν αναφέρεται)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Οι Anil, Cakir, Canel, and Porterfield (2011) συγκρίνουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ από την Τουρκία προς το εξωτερικό (outward FDI), και των

εισερχόμενων ΞΑΕ προς την Τουρκία (inward FDI), ως προς την επιλογή τοποθεσίας. Το ερωτηματολόγιο βασίζεται σε έρευνες και συνεντεύξεις σε 107 επιχειρήσεις και 169 εγκαταστάσεις (facilities) που βρίσκονται στην Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουζμπεκιστάν, Καζακστάν, Τουρκμενιστάν, Κυργκιστάν και Ρωσία. Αναφέρονται πέντε παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή τοποθεσίας για τις εισερχόμενες ΞΑΕ: (1) η απόκτηση παρουσίας σε νέες αγορές, (2) η διευκόλυνση ταχύτερης εισόδου στην αγορά, (3) η διατήρηση ενός επαρκούς ελέγχου της ποιότητας, (4) η ταχύτερη απόδοση των επενδύσεων, και (5) οι οικονομίες κλίμακας. Οι αντίστοιχοι προσδιοριστικοί παράγοντες επιλογής τοποθεσίας των εξερχόμενων ΞΑΕ είναι οι εξής: (1) τα πλεονεκτήματα εισόδου ως "πρωτοπόρου" (first mover) στην αγορά, (2) ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας, (3) το επίπεδο του ανταγωνισμού στον κλάδο, (4) το μέγεθος της αγοράς, και (5) η διαθεσιμότητα χαμηλού κόστους εισροών (low cost inputs). Διαφορές επίσης παρατηρούνται για τους προσδιοριστικούς παράγοντες που σχετίζονται με τη μορφή εισόδου σε κάθε περίπτωση (εξαγορά, greenfield, κοινοπραξία ή ίδρυση θυγατρικών).

Ο Pehlivanoglu (2010) αναλύει τις προοπτικές του φαρμακευτικού κλάδου στην Τουρκία ως προς τη προσέλκυση ΞΑΕ με βάση ένα δείγμα 12 ξένων εξαγορών, κατά τη διάρκεια των ετών 2001-2009. Η αλλαγή στη δομή της τουρκικής φαρμακευτικής βιομηχανίας μέσω εξαγορών εξετάζεται επισταμένα.

Οι Berköz και Turk (2009) ερευνούν τους παράγοντες (π.χ. υποδομές, εργατικό δυναμικό, δίκτυα επικοινωνίας) που καθορίζουν τις αποφάσεις των ξένων επενδυτών ως προς επιλογή της τοποθεσίας σε μητροπολιτικές περιοχές της Τουρκίας. Η μελέτη βασίζεται σε ένα δείγμα ερωτηματολογίου 90 εταιρειών σε μητροπολιτικές περιοχές της Τουρκίας το 2005. Οι παράγοντες αυτοί αναλύθηκαν με τη χρήση ανάλυσης παλινδρόμησης (logit model).

Ο Dumludagab (2009) επαληθεύει εμπειρικά ότι οι θεσμικοί παράγοντες, όπως είναι οι μηχανισμοί επιβολής του νόμου, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα, το διαφανές νομικό και κανονιστικό πλαίσιο και η διαφθορά, είναι κρίσιμης σημασίας για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία. Η έρευνα βασίστηκε στα αποτελέσματα ενός ερωτηματολογίου από 52 πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνταν στην Τουρκία το 2006.

Οι Sungur και Hellstrom (2006) εξετάζουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες που καθορίζουν τις Σουηδικές ΞΑΕ στην Τουρκία με βάση τα στοιχεία ερωτηματολογίου που έστειλαν σε Σουηδικές εταιρείες που δραστηριοποιούνταν

στην Τουρκία το 2005. Ανάμεσα στους θετικούς παράγοντες περιλαμβάνονται η στρατηγική γεωγραφική θέση της χώρας, οι ευκαιρίες για μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, το χαμηλό κόστος εργασίας, το εκπαιδευμένο προσωπικό, και το βελτιούμενο οικονομικό κλίμα.

Ο Ok (2004), με βάση μία έρευνα ερωτηματολογίου υποστηρίζει ότι οι ξένοι επενδυτές στην Τουρκία θεωρούν την οικονομική και πολιτική αστάθεια ως το πιο σημαντικό εμπόδιο και η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων προτείνει την ανάγκη βελτίωσης της πολιτικής σταθερότητας στη χώρα.

Οι Loewendahl, E. και Loewendahl, H. (2001) αναλύουν εμπειριστατωμένα τους λόγους για την χαμηλή προσέλκυση ΞΑΕ στην Τουρκία και παρέχουν πρακτικές συστάσεις πολιτικής για την βελτίωση των ΞΑΕ. Συγκρίνουν την περίπτωση της Τουρκίας με άλλες χώρες, καθώς και διαχρονικά, και θεωρούν τη χαμηλή συμβολή των ιδιωτικοποιήσεων, την έλλειψη προώθησης των ΞΑΕ, και τους πολιτικούς και θεσμικούς παράγοντες ως τα κυριότερα εμπόδια, παρά τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν η δυναμική και η ποιότητα του εργατικού δυναμικού της αγοράς της, καθώς και η τοποθεσία της χώρας που διευκολύνει την πρόσβαση άλλων περιφερειακών αγορών. Θεωρούν την ένταξη στην ΕΕ να είναι ζωτικής σημασίας για την ανταγωνιστική θέση της Τουρκίας ως τοποθεσίας ξένων επενδύσεων. Το καθεστώς ωστόσο της υποψήφιας χώρας έχει επίσης οδηγήσει σε μεγαλύτερο έλεγχο της βούλησης της Τουρκίας στις εσωτερικές υποθέσεις της, τονίζοντας ζητήματα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις περιφερειακές ανισότητες, και τη σύγκρουση στη Νοτιοανατολική χώρα. Η αυξημένη εποπτεία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις για τις ΞΑΕ βραχυπρόθεσμα.

Ο Coskun (2001) επιχειρεί να αναλύσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ΞΑΕ στην Τουρκία. Με βάση τα αποτελέσματα τριών προηγούμενων ερευνών, που έλαβαν χώρα υπό την αιγίδα του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Chamber of Commerce, ITO), συνοψίζει την ελκυστικότητα της Τουρκίας να συνδέεται περισσότερο με την «πολλά υποσχόμενη Τουρκική οικονομία» και το δυναμισμό της «αναπτυσσόμενης τοπικής αγοράς» και λιγότερο με χαρακτηριστικά όπως το χαμηλό κόστος εργασίας, οι φθηνότερες πρώτες ύλες και η γεωγραφική της τοποθεσία. Επίσης, ο ίδιος (Coskun, 1996), σε μία προηγούμενη έρευνά του, συγκρίνει μεταξύ άλλων τις πρακτικές εργασιακών σχέσεων των ξένων και τοπικών εταιρειών στην Τουρκία στον τομέα της μεταποίησης.

Ο Erden (1996) κάνει μία ενδελεχή έρευνα των παραγόντων που επηρεάζουν τις ΞΑΕ στην Τουρκία. Αναφέρει ενδεικτικά ότι ενώ στη δεκαετία του 1970 τα στελέχη των ξένων εταιρειών συνήθως διαμαρτύρονταν για την αρνητική στάση των κυβερνήσεων, στη δεκαετία του 1990 επικεντρώνονταν στην μακροοικονομική και την πολιτική αστάθεια. Η δυναμική της τοπικής αγοράς, η γεωγραφική θέση, και το χαμηλό κόστος εργασίας αποτελούν τους κύριους παράγοντες προσέλκυσης ΞΑΕ.

2.4 Περιγραφικές Αναλύσεις (Descriptive Analysis)

2.4.1 Ιστορικές Αναλύσεις

Οι περισσότερες ιστορικές αναφορές για τις ΞΑΕ στην Τουρκία αποτελούν τμήμα ευρύτερων αναλύσεων που αφιερώνονται στην οικονομική και πολιτική ιστορία της χώρας μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας τον 19ο αιώνα, και κυρίως κατά τον 20ο αιώνα με την ίδρυση της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας. Στις αναλύσεις αυτές γίνεται εκτενή αναφορά στην διαχρονική εξέλιξη των ΞΑΕ και περιέχονται ενδιαφέροντα στοιχεία και ποσοτικά δεδομένα, όπως ενδεικτικά στην περίπτωση του Uras (1979) όπου παρουσιάζεται η κατανομή των ΞΑΕ το έτος 1910 ανά κλάδο δραστηριότητας και επενδύτρια χώρα. Κύριο χαρακτηριστικό της σχετικής βιβλιογραφίας αποτελεί η ερμηνεία της χαμηλής προσέλκυσης ΞΑΕ μέχρι σχεδόν το τέλος του 20ου αιώνα ως αποτελέσματος της καχυποψίας που ήταν ριζωμένη στη συνείδηση της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ λόγω των προηγούμενων διομολογήσεων που συνάφθηκαν στο παρελθόν, κυρίως με την Βρετανία, την Γαλλία και την Γερμανία.

Στη συνέχεια της ενότητας παρουσιάζονται ενδεικτικά τα συμπεράσματα του Dumludag (2010, 2002) και των Grigoriadis και Kamaras (2008). Επίσης, στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται 13 ιστορικές αναλύσεις.

Πίνακας 5. Επισκόπηση ιστορικών ερευνών για τις ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Περίοδος αναφοράς	Μεθοδολογία	Θεματολογία
1	Dumludag (2010)	1888-2009	Ιστορική	Εμπόδια ΞΑΕ
2	Grigoriadis και Kamaras (2008)	Μετά το 2002	Ιστορική και πολιτική	Εξέλιξη των ΞΑΕ
3	Bulus (2003)	Από αρχές 20ου αιώνα	Ιστορική	Πολιτική ΞΑΕ
4	Dumludag (2002)	1950-1980	Ιστορική	Εμπόδια ΞΑΕ
5	Karluk (2002)	-	Οικονομική ιστορία	Εξέλιξη των ΞΑΕ
6	Boratav (2000)	Μετά το 1900	Ιστορική και πολιτική	Εξέλιξη των ΞΑΕ
7	Oren (1993)	1838-1990	Ιστορική	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
8	Hic (1990)	-	Οικονομική ιστορία	Εξέλιξη των ΞΑΕ
9	Erdilek (1987)	-	Ιστορική	Εξέλιξη των ΞΑΕ
10	Tezel (1986)	1923-1950	Οικονομική ιστορία	Εξέλιξη των ΞΑΕ
11	Uras (1979)	Από αρχές 20ου αιώνα	Ιστορική	Εξέλιξη των ΞΑΕ
12	Ilkin (1971)	-	Ιστορική	ΞΑΕ και βιομηχανική πολιτική
13	Lewis (1965)	-	Ιστορική	Εμπόδια ΞΑΕ

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Ο Dumludag (2010) συγκρίνει την πολιτική οικονομία των ΞΑΕ σε σχέση με τις στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης και το νομικό πλαίσιο για τις ξένες εταιρείες στην Αίγυπτο και την Τουρκία. Εξετάζει εν συντομία τις επιδόσεις ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ αυτών των χωρών από το τέλος του 19ου αιώνα έως τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Δίνεται έμφαση στις ομοιότητες μεταξύ των επιδόσεων των ΞΑΕ και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι ξένοι επενδυτές σε αυτές τις χώρες. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να συνοψισθούν ως εξής: πολιτική αστάθεια, δυσκολία

απόκτησης άδειας για ξένες επιχειρήσεις (στην περίπτωση της Τουρκίας ισχύει πριν το 1980), νομικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από βραδύτητα στην επίλυση διαφορών, αστάθεια στην έκδοση νέων κανόνων και κανονισμών, κρατικός παρεμβατισμός, ισχυρός ρόλος των τοπικών κυβερνήσεων, κυρίως κατά τη χορήγηση εγκρίσεων, αδειών και τίτλων περιουσίας και το μή ευνοϊκό φορολογικό σύστημα.

Ο Dumludag (2002) παρέχει μία ενδιαφέρουσα παρουσίαση της καχυποψίας που περιέβαλλε την αντιμετώπιση των ΞΑΕ στην Τουρκική Δημοκρατία τη δεκαετία του 1960 και του 1970, ως αποτέλεσμα των διομολογήσεων και του σημαντικού ποσού του προηγούμενου Οθωμανικού χρέους. Αναφέρεται στο φιλελεύθερο νόμο 6224 που τέθηκε σε ισχύ το 1954 για την ενθάρρυνση των ΞΑΕ. Ωστόσο, ο νόμος αυτός τελικά χρησιμοποιήθηκε για να αποθαρρύνει τις ξένες επενδύσεις λόγω της πρότερης καχύποπτης στάσης. Οι ιδιαίτερα χαμηλές ΞΑΕ κατά την περίοδο αποδίδονται σε αυτό το γεγονός. Η διατριβή μελετά τις ΞΑΕ στην Τουρκία μεταξύ 1950 και 1980 και εξετάζει τη συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και τα φορολογικά έσοδα. Επιπλέον, αναφέρεται στα εμπόδια που κωλύουν την αύξηση της ροής ιδιωτικών ξένων επενδύσεων στην Τουρκία.

Οι Grigoriadis και Kamaras (2008) παρέχουν μία ανάλυση της ιστορικότητας και εξέλιξης των ΞΑΕ στην Τουρκία, και επίσης συνδέουν την σημαντική πρόοδο της χώρας στην προσέλκυση εισροών ΞΑΕ μετά το 2002 με τον ερχομό στην εξουσία του κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) του Ερντογάν, το οποίο προέβη σε μία σειρά αναδιαρθρώσεις, συμπληρωματικές της υποστήριξης που έλαβε η χώρα από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την ΕΕ, καθώς και στα πλαίσια εμβάθυνσης του δυτικού προσανατολισμού της.

2.4.2 Κλαδικές Αναλύσεις

Ένας αυξανόμενος αριθμός ακαδημαϊκής έρευνας επικεντρώνεται στην ανάλυση συγκεκριμένων κλάδων της Τουρκικής οικονομίας, εκ των οποίων ένα δείγμα παρουσιάζεται στον Πίνακα 6 και συζητείται παρακάτω. Σε κάποιες περιπτώσεις αναλύονται η διάρθρωση και οι προοπτικές και εν γένει τα χαρακτηριστικά ενός οικονομικού τομέα συνολικά (π.χ. υπηρεσιών ή μεταποίησης). Οι έρευνες που παρατίθενται καλύπτουν τους ακόλουθους κλάδους: τραπεζικός, ενέργειας, ακίνητης περιουσίας, τουριστικός, εξόρυξης, χημικών, πλαστικών, αυτοκινητοβιομηχανίας,

αποθηκευτικών χώρων, και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών, καθώς και η γεωγραφική κατανομή τους στην ευρύτερη περιοχή του Μαρμαρά. Γενικότερα παρατηρείται κατά την τελευταία δεκαετία μία τάση αυξανόμενης ακαδημαϊκής έρευνας κλάδων όπως ο τραπεζικός και χρηματοοικονομικός, ο ενεργειακός, ο τουριστικός και της ακίνητης περιουσίας, οι οποίοι με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία έχουν προσελκύσει ένα σημαντικό μερίδιο των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία.

Πίνακας 6. Επισκόπηση κλαδικών ερευνών για τις ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Μεθοδολογία	Θεματολογία
1	Kontakos (2011)	Κλαδική	Τραπεζικός
2	Ucan and Ozturk (2011)	Κλαδική	Τραπεζικός
3	Deloitte (2010)	Κλαδική	Ενέργειας
4	Ozsoy και Yabanli (2010)	Κλαδική	Τραπεζικός
5	Ozdemir και Darby (2009)	Κλαδική	Μεταποίηση, αποθηκευτικών χωρών (logistics)
6	Aysan and Ceyhan (2007)	Κλαδική	Τραπεζικός
7	Bumin (2007)	Κλαδική	Τραπεζικός
8	Trunick (2006)	Κλαδική	Αποθηκευτικών χωρών
9	Berkoz and Eyuboglu (2005)	Κλαδική	Βιομηχανικός, Υπηρεσιών
10	Arol (2003)	Κλαδική	Κλάδος εξόρυξης
11	Foster and Alkan (2003)	Κλαδική	Αυτοβιομηχανία
12	Orhan (2003)	Κλαδική	Αποθηκευτικών χωρών
13	Defosse (2002)	Κλαδική	Μεταποίησης, πλαστικών
14	Ozdemir (2002)	Κλαδική	Υπηρεσιών
15	Yüksel, A. and U. (2002)	Κλαδική	Τουριστικός
16	Tokatlı and Erkip (1998)	Κλαδική	Παροχής υπηρεσιών (producer service firm)
17	Tokath and Erkip (1998)	Κλαδική	Παροχής υπηρεσιών (producer service firm)

Πηγή: Π. Κονράκος (2012)

Οι Ozdemir και Darby (2009) αναφέρονται στην χωροταξική συγκέντρωση πολλών ξένων επιχειρήσεων του τομέα των υπηρεσιών στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή της Κωνσταντινούπολης (η οποία συγκεντρώνει περισσότερους από το 60% των ξένων επενδυτών στην Τουρκία συνολικά) ως αποτέλεσμα της αυξημένης παραγωγικής δραστηριότητας ξένων και εγχώριων κατασκευαστών στην ευρύτερη περιοχή του Μαρμαρά. Η Γερμανία και η Ολλανδία, κυρίως, και στη συνέχεια η Ιταλία και η Ρωσία εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικές πηγές ξένων επενδύσεων, οι οποίες εμφανίζουν μία λειτουργική σύνδεση μεταξύ της δραστηριότητάς στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών.

Περαιτέρω, το γεγονός ότι οι παραπάνω επενδύσεις πραγματοποιούνται κυρίως στη χημική βιομηχανία, την αυτοβιομηχανία, και την παραγωγή μηχανολογικού και ηλεκτρικού εξοπλισμού, αναμένεται να ενισχύσουν παράλληλα τις ΞΑΕ στο τομέα των αποθηκευτικών χώρων (logistics), δεδομένου ότι πολλές από τις εταιρείες έχουν ταυτόχρονα έντονη παγκόσμια εξαγωγική δραστηριότητα (π.χ. MAN, Mercedes).

Ο Arol (2003) αναλύει την κατάσταση του τομέα εξόρυξης της Τουρκίας. Αποδίδει τις χαμηλές εισροές ΞΑΕ στο γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας, με βάση σχετική νομοθεσία από το 1982, διατηρεί σημαντικό έλεγχο ορισμένων ορυκτών προϊόντων, και το μονοπώλιο στο λιθάνθρακα και τα βορικά ορυκτά.

Οι Foster και Alkan (2003) εξετάζουν τις ΞΑΕ στον κλάδο αυτοβιομηχανίας στην Τουρκία.

Ο Defosse (2002) συγκρίνει την Τουρκία με το Μεξικό στην προσέλκυση ΞΑΕ, και αναλύει τη δυναμική των ΞΑΕ στον κλάδο επεξεργασίας πλαστικών στην Τουρκία.

Οι Tokath και Erkip (1998) εξετάζουν την αύξηση της συμμετοχής στην οικονομία των ξένων επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών (producer services firms). Περιγράφουν 278 τέτοιες επιχειρήσεις, το πότε εισήλθαν στην τουρκική αγορά, τις χώρες καταγωγής τους (κυρίως ευρωπαϊκές χώρες), τον κλάδο δραστηριότητας και την ιδιοκτησιακή δομή τους. Η πιο δημοφιλής επιλογή τοποθεσίας τους αποτελεί η Κωνσταντινούπολη.

2.4.3 ΕΕ, Τελωνειακή Ένωση και ΞΑΕ

Τόσο η υπογραφή της Τελωνειακής Ένωσης με την ΕΕ το 1995 όσο και η έναρξη των διαπραγματεύσεων το 2004 για τη μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ εξετάζονται στην βιβλιογραφία ως θετικές εξελίξεις για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι το 52% των ξένων εταιρειών που ήταν εγκατεστημένες στην Τουρκία στο τέλος του 2010 προέρχονταν από χώρες της ΕΕ-27, οι οποίες συνεισέφεραν το 73% των εισροών ΞΑΕ κατά την περίοδο 2002-2010. Επίσης, οι σημαντικές εισροές κονδυλίων που θα εισρεύσουν μελλοντικά στην χώρα από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της ΕΕ αναμένεται, όπως αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία στον Πίνακα 7, να κινητοποιήσουν πρόσθετες ΞΑΕ.

Πίνακας 7. Επισκόπηση ερευνών ΕΕ/ΤΕ και ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Θεματολογία
1	Tsarouhas (2009)	ΞΑΕ και ΕΕ
2	Hadjit and Moxon – Browne (2005)	ΞΑΕ και ΕΕ
3	Flam (2004)	Εμπόδια ΞΑΕ, ΞΑΕ και ΕΕ
4	Hughes (2004)	Εμπόδια ΞΑΕ, ΞΑΕ και ΕΕ
5	Dutz (2003)	ΞΑΕ και ΕΕ
6	Halicioglu (1997)	Τελωνειακή ένωση και ΞΑΕ
7	Harrison, Rutherford and Tarr (1997)	Τελωνειακή ένωση και ΞΑΕ
8	Halicioglu (1997)	Τελωνειακή ένωση και ΞΑΕ
9	Merceniar and Yeldan (1997)	Τελωνειακή ένωση και ΞΑΕ
10	Balkir (1993)	ΞΑΕ και ΕΕ

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Ο Tsarouhas (2009) βλέπει την προοπτική εισόδου στην ΕΕ ως μια άγκυρα αξιοπιστίας και δέσμευσης για την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη της Τουρκίας.

Οι Hadjita και Moxon-Brownea (2005) υπογραμμίζουν την υστέρηση των ΞΑΕ στη χώρα συγκριτικά με άλλες χώρες ανάλογου μεγέθους, όπως το Μεξικό και την Αργεντινή. Παρά τα διάφορα εμπόδια, η έναρξη διαπραγματεύσεων και η προοπτική της μελλοντικής προσχώρησης στην ΕΕ αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης των ΞΑΕ, ανεξάρτητα από το τελικό αποτέλεσμα. Προϋπόθεση ωστόσο αποτελούν η συνέχιση των προσπαθειών του εκδημοκρατισμού και της οικονομικής σταθεροποίησης που εφαρμόζει η κυβέρνηση Ερντογάν.

Ο Hughes (2004) αναλύει τις πιθανές πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ για την ίδια την Ένωση. Θεωρεί ότι οι ΞΑΕ στην

Τουρκία είναι εξαιρετικά χαμηλές, ιδιαίτερα σε σύγκριση με άλλες υπό ένταξη χώρες στην ΕΕ την περίοδο εκείνη. Θεωρεί ως σημαντικά εμπόδια τα προβλήματα στην απόκτηση γης, τα εκπαιδευτικά ζητήματα και ιδίως την περιορισμένη έκταση της αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας, το κρατικό μονοπώλιο εξουσίας σε μια σειρά τομείς, και τις σχετικά υψηλές τιμές των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας. Η προοπτική της ένταξης στην ΕΕ και η εμπέδωση στο μέλλον πολιτικής και μακροοικονομικής σταθερότητας, καθώς και η ανάληψη μεταρρυθμίσεων σε μικροοικονομικό επίπεδο - συμπεριλαμβανομένης της αντιμετώπισης της διαφθοράς και των προβλημάτων στο δικαστικό σώμα - θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε εισροές ΞΑΕ της τάξης των 2-4 δισ. ευρώ ετησίως.

2.4.4 Οικονομική Απελευθέρωση και ΞΑΕ

Μέχρι το 1980, η Τουρκία επιδίωκε μια στρατηγική εκβιομηχάνισης βασισμένη στην υποκατάσταση των εισαγωγών η οποία οδήγησε σε ταχεία οικονομική ανάπτυξη μέχρι το 1976. Ως συνέπεια της ταχείας επέκτασης της ζήτησης του δημόσιου τομέα και της εκρηκτικής αύξησης των επενδύσεων και των εισαγωγών η οικονομία κατέστη όλο και περισσότερο εξαρτώμενη από τον εξωτερικό δανεισμό. Ως αποτέλεσμα το 1977-1980 η ανάπτυξη κατέρρευσε σχεδόν σε μηδενικό επίπεδο, ο πληθωρισμός επιταχύνθηκε, και το εξωτερικό χρέος διογκώθηκε σημαντικά. Ο καθορισμός ονομαστικών επιτοκίων, ανώτατων ορίων των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων, η καθιέρωση δελτίου πιστώσεων, και μία σειρά από άλλα διοικητικά μέτρα επικράτησαν την περίοδο αυτή. Την πρώτη φάση των μακροοικονομικών μεταρρυθμίσεων μετά το 1980 με την απελευθέρωση των τοπικών αγορών ακολούθησε μια σταδιακή μετάβαση στην απελευθέρωση του εμπορίου το 1984 (η οποία κατέληξε σε μία τελωνειακή ένωση με την ΕΕ, έντεκα χρόνια αργότερα) και η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων το 1989. Τα παραπάνω έχουν αναλυθεί επισταμένα στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία με επίκεντρο τις επιπτώσεις που επέφεραν η απελευθέρωση του εμπορίου και της κίνησης κεφαλαίων στις εισροές ΞΑΕ. Οι πολιτικές σχεδιασμού της ενεργής προώθησης ΞΑΕ επίσης μελετώνται συστηματικά. Ενδεικτική αρθρογραφία παρατίθεται στον Πίνακα 8.

Πίνακας 8. Επισκόπηση ερευνών νομοθετικού πλαισίου και πολιτικών προώθησης των ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Θεματολογία
1	Kaya and Artemel (2004)	Επισκόπηση νομοθετικού πλαισίου ΞΑΕ
2	FIAS (2001)	Πολιτική προώθησης ΞΑΕ
3	FIAS (2001)	Πολιτική προώθησης ΞΑΕ
4	SPO (2000)	Πολιτική προώθησης ΞΑΕ
5	Guncavdi, Bleaney and McKay (1998)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων
6	Guncavdi et. al. (1998)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων
7	Erdilek (1988)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων
8	Balasubramanyam (1996)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων
9	Atiyas and Ersel (1995)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων
10	Fry (1993)	Απελευθέρωση εμπορίου και κίνησης κεφαλαίων

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Οι Kaya και Artemel (2004) περιγράφουν τα κύρια χαρακτηριστικά του νέου νόμου για τις ΞΑΕ στην Τουρκία, που τέθηκε σε ισχύ στις 17 Ιουνίου 2003, σε αντικατάσταση του προηγούμενου «Νόμου 6224 για την ενθάρρυνση των Κεφαλαίων Εξωτερικού». Τα χαρακτηριστικά του νέου νόμου περιλαμβάνουν την άρση της προηγούμενης διακριτικής αντιμετώπισης των ξένων επενδυτών σε σχέση με τους εγχώριους, επίσης στην αγορά ακίνητης περιουσίας, την άρση των περιορισμών στις ξένες επενδύσεις και την απασχόληση αλλοδαπού προσωπικού, την άρση των εμποδίων από τη γραφειοκρατία, κ.α. Οι συγγραφείς καταλήγουν ότι ο νέος νόμος καθιστά τη χώρα περισσότερο ανταγωνιστική στην προσέλκυση ΞΑΕ, αν και

θεωρούν ότι σημαντική βαρύτητα καταλαμβάνουν και οι πολιτικοί και μακροοικονομικοί παράγοντες. Επίσης εκτιμούν ότι ο νέος νόμος θα διευκολύνει την έναρξη των διαπραγματεύσεων της χώρας με την ΕΕ.

2.4.5 Σύγκριση της Τουρκίας με Άλλες Χώρες

Σε μία σειρά ερευνών η Τουρκία συγκρίνεται με άλλες χώρες, κυρίως ως προς τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ως τοποθεσία σε ξένους επενδυτές. Ενδεικτικά, από τις έρευνες που παρατίθενται στον Πίνακα 9, ενδιαφέρουσα είναι η αντίστοιχη του Michalet (1997), ο οποίος σε μια μελέτη 90 πολυεθνικών διαπιστώνει ότι η Τουρκία αποτελεί την πιο ελκυστική τοποθεσία στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Βόρεια Αφρική για τις αμερικανικές επιχειρήσεις, και την δεύτερη πιο ελκυστική τοποθεσία για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της αγοράς της και των περιφερειακών αγορών με τις οποίες γειτνιάζει (market-seeking FDI). Επίσης, κατατάσσεται ελαφρώς λιγότερο ελκυστική ως τοποθεσία για ΞΑΕ που αναζητούν οικονομίες κόστους (efficiency-seeking FDI).

Πίνακας 9. Επισκόπηση ερευνών των ΞΑΕ της Τουρκίας σε σύγκριση με άλλες χώρες

#	Ερευνητές	Θεματολογία
1	Apaydin (2009)	Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, Μέση Ανατολή
2	Yilmaz, Cooke and Dellios (2008)	Κίνα
3	Karaege (2005)	Άλλες υποψήφιες προς έναξη χώρες στην ΕΕ
4	Erdilek (2003)	Κίνα
5	Michalet (1997)	Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, Βόρειος Αφρική

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Ο Erdilek (2003) επιχειρεί μια συγκριτική ανάλυση των εισερχόμενων και εξερχόμενων ΞΑΕ. Παρά το άνοιγμα της χώρας στο εξωτερικό εμπόριο τα

αποτελέσματα στο επίπεδο προσέλκυσης εισροών ΞΑΕ είναι πενιχρά, γεγονός που αποδίδεται κυρίως σε οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες, αλλά και σε ιστορικούς λόγους και την επικρατούσα καχυποψία. Από τη άλλη πλευρά σημαντική είναι η δραστηριοποίηση των τουρκικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό (π.χ. Efes Beverage Group σε συνεργασία με την Coca Cola στην Ρωσία, Anadolu Group, Koc Holding, Sabanci Holding, κ.α.). Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις και η αυξανόμενη οικονομική και πολιτική σταθερότητα μπορούν να καταστήσουν την Τουρκία σημαντική χώρα υποδοχής για ΞΑΕ στο μέλλον. Το άνοιγμα περαιτέρω της χώρας στη διαδικασία παγκοσμιοποίησης, όπως ήδη δρομολογείται μέσω των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ, θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωση της Τουρκίας ως μοντέρνας χώρας, όπως έχει επιτελεσθεί αντίστοιχα στην περίπτωση της Κίνας.

Η Araydin (2009) εξετάζει την οικονομική θέση της Τουρκίας σε σχέση με γειτονικές χώρες, την Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη, και τη Μέση Ανατολή, με ιδιαίτερη έμφαση στις ιαπωνικές ΞΑΕ. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την αμφιλεγόμενη θέση της Τουρκίας. Υποστηρίζουν ότι από πολιτιστικής πλευράς και πολιτικού κινδύνου η χώρα είναι πιο κοντά στην Μέση Ανατολή, παρά στην Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη. Παρά τα πλεονεκτήματα θέσης το θεσμικό περιβάλλον εξακολουθεί να αποτελεί εμπόδιο, αποτρέποντας την Τουρκία από την πλήρη αξιοποίηση των επενδυτικών δυνατοτήτων της. Έτσι οι Ιάπωνες επενδυτές επιλέγουν να επενδύσουν σε οικονομίες της Κεντρικής και Νοτιοανατολική Ευρώπης, οι οποίες είναι εγγύτερες πολιτισμικά στην Ιαπωνία, και λιγότερο επικίνδυνες από πολιτικής απόψεως.

Οι Yilmaz, Cooke και Dellios (2008) αναλύουν την Τουρκία και την Κίνα ως δύο χώρες με αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς στα ανατολικά και δυτικά σύνορα της Ευρασίας. Η πρόοδος που έχει μεσολαβήσει στην Τουρκία μετά την τραπεζική κρίση του 2001, και μία σειρά από οικονομικές μεταρρυθμίσεις την έχουν καταστήσει ελκυστική για τους διεθνείς επενδυτές. Αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις έχουν λάβει χώρα και στην περίπτωση της Κίνας, αν και το ποσό των ΞΑΕ είναι πολύ υψηλότερο. Η ταχεία αύξηση του όγκου των συναλλαγών μεταξύ της Τουρκίας και της Κίνας, η αύξηση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της Κίνας, και ο στόχος της να εισέλθει στις παγκόσμιες αγορές, συμπεριλαμβανομένης της ευρωπαϊκής αγοράς, σηματοδοτεί την αύξηση των επενδύσεων της στην Τουρκία. Οι επιπτώσεις των κινεζικών επενδύσεων για την Τουρκία επίσης αναλύονται.

Ο Karaege (2005) επιχειρεί μία συγκριτική ανάλυση μεταξύ της Τουρκίας και των υποψηφίων προς ένταξη χωρών στην ΕΕ. Η πολιτική και οικονομική αστάθεια, η αδυναμία του νομικού πλαισίου, η ανεπαρκής διαχείριση του συστήματος, και η διαφθορά αποτελούν τα κυριότερα εμπόδια στην προσέλκυση ΞΑΕ. Επίσης, αυτό ισχύει με την έλλειψη διαφάνειας στις οικονομικές καταστάσεις και την μή πρόοδο στην υιοθέτηση των διεθνών λογιστικών προτύπων. Η αύξηση των ΞΑΕ το 2005 συνδέεται στενά με την διαδικασία ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και την πρόοδο του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων.

2.4.6 Λοιπές Περιγραφικές Αναλύσεις Γενικότερου Περιεχομένου

Συνοψίζοντας την υπόλοιπη ακαδημαϊκή έρευνα του συνολικού δείγματος που εξετάστηκε, θα μπορούσε να αναφερθεί ότι επικεντρώνεται στην ακόλουθη θεματολογία για τις ΞΑΕ: Οικονομική ανάπτυξη (25%), Εμπόδια (17%), Προσδιοριστικοί παράγοντες (14%), Εμπόριο (11%), Κίνητρα (8%), Αποδοτικότητα/παραγωγικότητα (3%), και άλλες διάφορες όπως η Μορφή εισόδου, η Περιφερειακή ανισότητα, οι Τουρκικές ΞΑΕ (outward FDI), και το γενικότερο περιβάλλον (22%). Στους Πίνακες 10 και 11 παρατίθενται 34 σχετικά άρθρα, εκ των οποίων μερικά συνοψίζονται στη συνέχεια.

Πίνακας 10. Επισκόπηση ερευνών ευρύτερου περιεχομένου για τις ΞΑΕ στην Τουρκία

#	Ερευνητές	Θεματολογία
1	Ercan (2011)	Εμπόδια ΞΑΕ, παραοικονομία
2	Yilmaz (2009)	Μορφή εισόδου (FDI mode of entry)
3	Altintas (2009)	ΞΑΕ και εμπόριο (εξαγωγές)
4	Temiz and Gokmen (2009)	ΞΑΕ και εμπόριο (εξαγωγές)
5	Alagöz, Erdogan and Topalli (2008)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
6	Demirbag, Tatoglu, and Glaister (2007)	Περιβάλλον, στατιστική ανάλυση και τάσεις ΞΑΕ
7	Karagöz (2007)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
8	Sekmen (2007)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
9	Anil et al. (2007)	Τουρκικές ΞΑΕ (outward FDI)
10	Berkoz and Eyuboglu (2007)	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
11	Akal (2006)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
12	Günaydin and Tatoglu (2005)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
13	Guver (2005)	ΞΑΕ και εμπόριο
14	Basar and Tosunoglu (2005)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
15	Berkoz (2005)	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
16	TUSIAD (2004)	Περιβάλλον ΞΑΕ
17	Insel and Sungur (2003)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
18	Ogutcu (2002)	Εμπόδια ΞΑΕ, περιφερειακή ανάπτυξη, GAP project
19	Unver (2001)	ΞΑΕ και περιφερειακή ανισότητα
20	Ulengin and Yenturk (2001)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Πίνακας 11. Επισκόπηση ερευνών ευρύτερου περιεχομένου για τις ΞΑΕ στην Τουρκία (συνέχεια).

#	Ερευνητές	Θεματολογία
21	Berkoz (2001)	Προσδιοριστικοί παράγοντες (τοποθεσίας) ΞΑΕ
22	Tatoglu και Glaiser (2000)	Εμπόδια ΞΑΕ
23	Yenturk (1999)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
24	PricewaterhouseCoopers (1999)	Κίνητρα ΞΑΕ
25	Tatoglu and Glaister (1998)	ΞΑΕ και αποδοτικότητα/παραγωγικότητα, διεθνείς κοινοπραξίες
26	Tatoglu & Glaister (1998)	Μορφή εισόδου (FDI mode of entry)
27	Tatoglu & Glaister (1998)	Κίνητρα ΞΑΕ
28	Loewendahl (1998)	Εμπόδια ΞΑΕ
29	Tatoglu and Kula (1998)	Περιβάλλον ΞΑΕ
30	Erden (1997)	ΞΑΕ και διεθνείς κοινοπραξίες
31	Gover (1995)	ΞΑΕ και εμπόριο
32	Demirbag (1995)	Προσδιοριστικοί παράγοντες ΞΑΕ
33	Bodur and Madsen (1993)	Εμπόδια ΞΑΕ
34	Rodrik (1990)	ΞΑΕ και οικονομική ανάπτυξη
35	Erdilek (1986)	Κίνητρα ΞΑΕ, Εμπόδια ΞΑΕ

Πηγή: Π. Κονάκος (2012)

Ο Ercan (2011) εξετάζει τη σημασία της παραοικονομίας και το πως επηρεάζει τις αποφάσεις για τις ΞΑΕ, και προτείνει νέα πλαίσια που διευκολύνουν την κατανόησή της.

Οι Demirbag, Tatoglu, και Glaister (2007) παρέχουν μία δομημένη ανάλυση του συνόλου δεδομένων και στατιστικών δημοσιεύσεων των ΞΑΕ από τη βάση δεδομένων της τουρκικής κυβέρνησης στην Τουρκία κατά την περίοδο 1996-2003. Εξετάζουν διαστάσεις όπως οι τάσεις των ΞΑΕ ανάλογα με την πάροδο του χρόνου, τη χώρα προέλευσης των επενδύσεων, τον τομέα των επενδύσεων, το μέγεθος της επένδυσης, τη γεωγραφική θέση και τις συμμετοχές ιδίων κεφαλαίων που κατέχουν οι

αλλοδαπές εταιρείες. Διαπιστώνουν ότι οι νέες ξένες επιχειρήσεις έχουν μεταλλάξει τη δομική σύνθεση της συνολικής δραστηριότητας των ΞΑΕ στην Τουρκία, και τείνουν να δραστηριοποιούνται σε συγκεντρωμένες βιομηχανίες και γρήγορα αναπτυσσόμενους κλάδους. Υπάρχουν επίσης γεωγραφικές διαφορές ανά τομέα, χρονολογία εισόδου, και χώρα προέλευσης. Ταυτόχρονα, η μορφή εισόδου των ευρωπαϊών επενδυτών στην τουρκική αγορά τείνει να μεταβάλλεται με την απόκτηση εμπειρίας στην πάροδο του χρόνου.

Η έρευνα του οργανισμού TUSIAD (2004) αποτελεί μία παρουσίαση του συνολικού περιβάλλοντος που διέπει τις ΞΑΕ στις Τουρκία.

Ο Ogutcu (2002) αναλύει το ρόλο των ΞΑΕ στην περιφερειακή ανάπτυξη συγκρίνοντας μια σειρά χώρες όπως η Βραζιλία, η Κίνα, η Ρωσία και η Τουρκία. Εξηγεί την ανεπαρκή απόδοση της Τουρκίας στην προσέλκυση ΞΑΕ μέσα από το πρίσμα τριών καθοριστικών παραγόντων: τον οικονομικό, τον πολιτικό-θεσμικό, και το μη ευνοϊκό περιβάλλον. Υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι η Τουρκία έχει μια ισχυρή ανταγωνιστική θέση σε σχέση με τους οικονομικούς παράγοντες των επενδύσεων λόγω κυρίως του σημαντικού μεγέθους και την ποιότητα του εργατικού δυναμικού της. Το αντίθετο συμβαίνει από την άποψη των πολιτικών και θεσμικών παραγόντων, όπου η πολιτική και οικονομική αστάθεια εκδηλώνονται υπό τις μορφές του χρόνιου πληθωρισμού, των εύθραυστων κυβερνήσεων, της αρνητικής στάσης προς τους ξένους επενδυτές, και της έλλειψης επαρκών ιδιωτικοποιήσεων. Η εικόνα μπορεί να βελτιωθεί χάρη στο νέο ενιαίο κόμμα κυβέρνησης και τις προοπτικές για ένταξη στην ΕΕ. Αναφέρεται στην περιφερειακή/γεωγραφική κατανομή των ΞΑΕ στις περιοχές της χώρας, στην διαφορά της οικονομικής ευημερίας ανάμεσα στην ανατολική και δυτική Τουρκία, καθώς και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του επενδυτικού περιβάλλοντος που επικρατούν σε κάθε περιοχή. Θεωρεί το μεγάλο έργο GAP ως ρεαλιστική ελπίδα για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις ανατολικές και νοτιοανατολικές περιοχές της Τουρκίας. Το έργο GAP, που είχε αρχικά διατυπωθεί ως ατομική άρδευση και υδροηλεκτρικό έργο στους ποταμούς Ευφράτη και Τίγρη από τη δεκαετία του 1970, αποτελεί το πιο ολοκληρωμένο σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα, και μπορεί δυνητικά να προσελκύσει σημαντικές ΞΑΕ.

Ο Unver (2001) θεωρεί ως κυριότερους λόγους των χαμηλών εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία την πολιτική και οικονομική αστάθεια καθώς και τα διάφορα διοικητικά εμπόδια. Εκτιμά ότι η ολοκλήρωση του σχεδίου GAP στην Ανατολική Τουρκία θα

μειώσει την περιφερειακή ανισότητα και θα προσελκύσει σημαντικές ιδιωτικές ΞΑΕ στην περιοχή. Η περίπτωση της Κίνας μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα αναφοράς.

Τέλος, οι Tatoglu και Glaiser (2000) λαμβάνοντας ως αφετηρία την σημασία των ΞΑΕ στη διαδικασία παγκοσμιοποίησης που έχει εξελιχθεί την περίοδο 1980-2000 και τη συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη, υποστηρίζουν ότι η διαδικασία αυτή έχει προσπεράσει αφήνοντας ανέπαφη την Τουρκία.

2.5 Συνεισφορά και Συμπεράσματα της Επισκόπησης

Το κεφάλαιο αυτό επιχειρεί μία συνολική παρουσίαση της σχετικής ακαδημαϊκής αρθρογραφίας και βιβλιογραφίας για το αντικείμενο των ΞΑΕ στην Τουρκία με βάση τα στοιχεία ενός δείγματος 150 άρθρων, τα οποία κατηγοριοποιούνται σε μία σειρά ενοτήτων. Ο διαχωρισμός των ενοτήτων και η σχετική κατηγοριοποίηση των άρθρων βασίζονται στην ακολουθούμενη μεθοδολογία (οικονομετρία, έρευνα ερωτηματολογίου/συνέντευξη, περιγραφική ανάλυση) και θεματολογία (το συγκεκριμένο θέμα που αναδεικνύεται σε κάθε περίπτωση) κάθε άρθρου. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται μία πρωτότυπη, λιτή και ταυτόχρονα βασική κατανόηση του αντικειμένου, συνοψίζοντας και εμβαθύνοντας συνάμα τις απόψεις επιλεγμένων ερευνητών. Τελικά, με την πολυάριθμη σχετική αρθρογραφία που παρατίθενται στην βιβλιογραφία στο τέλος της διατριβής, παρέχεται σε κάθε ερευνητή η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε ένα σημαντικό όγκο άρθρων για μελλοντική έρευνα.

Το επίκεντρο της έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία μεταβάλλεται διαχρονικά κατά την περίοδο 1965-2011 που εξετάζεται. Κατά την περίοδο 1965-1980 η έρευνα είχε αποκλειστικά σχεδόν ιστορικό περιεχόμενο και χαρακτηρίζονταν από την αρνητική και καχύποπτη αντιμετώπιση έναντι των ξένων επενδύσεων. Η αρθρογραφία που αναφέρεται στην ιστορική πλευρά των ξένων επενδύσεων μειώνεται σταδιακά μετά το 1981 και το κύριο θέμα που απασχολεί την ακαδημαϊκή έρευνα κατά την περίοδο 1981-2000 αφορά την απελευθέρωση (liberalization) της κίνησης κεφαλαίων (capital account). Η περίοδος που ακολουθεί μετά το 2001 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι αποτελεί την αφετηρία κατά την οποία το θέμα των ΞΑΕ αρχίζει να διερευνάται περισσότερο επισταμένα και συστηματικά.

3 Το Μακροοικονομικό Περιβάλλον της Τουρκίας

3.1 Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί ανασκόπηση των κυριότερων μακροοικονομικών εξελίξεων στην ιστορία της Τουρκίας με έμφαση στις πρόσφατες εξελίξεις της δεκαετίας 2001-2011. Συγκεκριμένα εξετάζονται οι μακροοικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Τουρκία, με έμφαση στα θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την απασχόληση, τον πληθωρισμό, την νομισματική πολιτική, την δημοσιονομική πολιτική και το δημόσιο χρέος. Επίσης αναλύεται η ανθεκτικότητα της τουρκικής οικονομίας κατά την τελευταία παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 προκειμένου να αξιολογηθεί η διατηρησιμότητα της ταχείας διαδικασίας οικονομικής σύγκλισης την οποία η χώρα ξεκίνησε μετά την κρίση του 2001. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μία συγκριτική παρουσίαση της θέσης της Τουρκίας έναντι των λοιπών κρατών-μελών της ΕΕ από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη με βάση τα πέντε κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχ τα οποία οφείλει να συμμορφώνεται κάθε κράτος-μέλος προκειμένου να είναι σε θέση να συμμετάσχει στο τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Η συγκριτική αυτή ανάλυση επιχειρείται ανεξαρτήτως της απόστασης που χωρίζει την Τουρκία από την τελική προσχώρησή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα συμπεράσματα παρατίθενται στην τελική ενότητα.

3.2 Ανάπτυξη και ΑΕΠ

Από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έως την οικονομική κρίση του 2001 η κάλυψη της οικονομικής υστέρησης της Τουρκίας με τις ανεπτυγμένες οικονομίες υπήρξε αδύναμη και ασταθής.⁴ Η χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας και η σχετική στασιμότητα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 ήταν απόρροια πολιτικών υποκατάστασης των εισαγωγών, επιδότησης της γεωργίας και οικονομικού κρατικού παρεμβατισμού που οδήγησαν σε μη βέλτιστη κατανομή των παραγωγικών πόρων. Παρά τα περιορισμένα βήματα προς την κατεύθυνση της μεταρρύθμισης και της

⁴ Η ιστορική αναδρομή για την περίοδο 1950-1998 που παρατίθεται στην ενότητα αυτή βασίστηκε στα στοιχεία της έρευνας της Economic Commission for Europe (2000) καθώς και της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας.

απελευθέρωσης στη δεκαετία του 1980, η οικονομική ανάπτυξη επιβαρύνθηκε από επαναλαμβανόμενες κρίσεις ως αποτέλεσμα των ανεπαρκών μακροοικονομικών πολιτικών και του αδύναμου θεσμικού και κανονιστικού περιβάλλοντος. Η ασταθής ανάπτυξη κορυφώθηκε με την κρίση του 2000/2001 και οδήγησε στην κατάρρευση της σταθερής ισοτιμίας (currency peg) με το δολάριο ΗΠΑ, στην απότομη υποτίμηση της τουρκικής λίρας, και στην συρρίκνωση του ΑΕΠ. Ωστόσο, η κρίση που προηγήθηκε επέφερε και μία σημαντική μεταβολή: δημιούργησε ισχυρό κίνητρο για τολμηρές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν σε πέντε χρόνια οικονομικής ανάκαμψης κατά την περίοδο 2002-2007 που ακολούθησε.

Η Τουρκία απέφυγε σε μεγάλο βαθμό την οικονομική καταστροφή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου λόγω κυρίως της στρατιωτικής ουδετερότητας στην οποία προσέφυγε. Ωστόσο η οικονομία της παρέμεινε στάσιμη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940, σε μεγάλο βαθμό λόγω του έντονα περιορισμένου εξωτερικού εμπορίου και της αύξησης των στρατιωτικών της δαπανών. Με τη λήξη του πολέμου, παρά την αξιόλογη θέση που βρισκόταν προκειμένου να συμμετάσχει στην ισχυρή διαδικασία οικονομικής σύγκλισης με τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπως συνέβηκε με τις οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης, δεν κατάφερε να επωφεληθεί από την αναβράζουσα μεταπολεμική οικονομική ανασυγκρότηση (Πίνακας 12).

Εξετάζοντας την μεταπολεμική περίοδο, αποτελεί όλο και περισσότερο κοινό τόπο να θεωρείται το 1973 ως η χρονιά ορόσημο που σηματοδοτεί το τέλος της Χρυσής Εποχής την οποία οι δυτικοευρωπαϊκές οικονομίες είχαν εμπειρία να βιώσουν μετά το 1950. Η περίοδος 1950-1973 θεωρείται ως Χρυσή Εποχή στη σύγχρονη ευρωπαϊκή οικονομική ιστορία επειδή συνδύαζε πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης με σχετικά ήπιες κυκλικές διακυμάνσεις και συνθήκες χαμηλού πληθωρισμού. Αποτέλεσε την περίοδο με τον ταχύτερο ρυθμό επέκτασης της παραγωγής από την έναρξη της «σύγχρονης ανάπτυξης» το 1870.

Πίνακας 12. Μεταβολές στο πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ

(Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης)

	1950-60	1960-73	1973-90	1990-98	1950-98
Ιαπωνία	7,6	8,4	3,0	1,1	5,0
Πορτογαλία	3,8	6,7	2,6	2,4	3,9
Ελλάδα	5,1	7,1	1,5	1,5	3,7
Ιρλανδία	2,2	3,7	3,3	6,6	3,7
Ιταλία	5,4	4,5	2,5	1,1	3,4
Ισπανία	3,7	6,2	1,9	2,0	3,4
Γερμανία¹	7,1	3,4	2,1	1,3	3,3
Γαλλία	3,6	4,4	1,9	1,1	2,8
ΕΕ²	4,1	4,0	2,0	1,1	2,8
Τουρκία	3,3	3,0	2,2	2,4	2,7
Ηνωμένο Βασίλειο	2,3	2,6	1,8	1,6	2,1
ΗΠΑ	1,6	3,1	1,7	1,7	2,1

1. 1950-90 και 1950-98: Δυτική Γερμανία, 1990-98: Γερμανία ενωμένη.

2. 1950-98, 1950-60 και 1950-73: Εκτός Λουξεμβούργου.

Πηγή: UN Commission for Europe (2000)

Το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ αυξήθηκε κατά περίπου 4% ετησίως μεταξύ της περιόδου 1950-1973, υψηλότερα από την αύξηση του 2,4% που σημειώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανήλθε στην ΕΕ στο 67% του επιπέδου των ΗΠΑ το 1973, έναντι 46% το 1950 (Πίνακας 13). Η έντονη ανάπτυξη αποτέλεσε χαρακτηριστικό γνώρισμα ακόμα και για «περιφερειακές» οικονομίες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία, εκτός όμως από την Τουρκία και την Ιρλανδία, όπου παρατηρήθηκε μόνο περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την πραγματική σύγκλιση με τις ΗΠΑ. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία παρέμεινε στάσιμη στο επίπεδο περίπου του 20% του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών σε όλη αυτή την περίοδο.

Πίνακας 13. Πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ, 1950-1998

	(ΗΠΑ=100)				
	1950	1960	1973	1990	1998
ΗΠΑ	100	100	100	100	100
Γερμανία¹	43	73	76	81	77
Ιαπωνία	19	33	64	79	75
Ιρλανδία	34	36	39	50	74
Γαλλία	52	63	74	77	74
Ηνωμένο Βασίλειο	69	73	69	70	70
Ιταλία	36	52	63	72	68
ΕΕ²	46	60	67	71	67
Ισπανία	28	34	50	52	53
Πορτογαλία	19	24	37	43	45
Ελλάδα	18	25	42	40	40
Τουρκία	17	20	19	21	22

1. 1950-90: Δυτική Γερμανία.

Πηγή: UN Commission for Europe (2000)

Στο τέταρτο του αιώνα που ακολούθησε μετά το 1973 υπήρξε μια γενική επιβράδυνση του ρυθμού της οικονομικής επέκτασης στις βιομηχανικές χώρες, οι οποίες επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Ο προηγούμενος δυναμισμός στην περιφέρεια επίσης εξασθένησε, με εξαίρεση την Ιρλανδία, η οποία μέχρι το τέλος της περιόδου είχε επιτύχει το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και η ανάπτυξη της Τουρκίας σημείωσε ποσοστά αύξησης του πραγματικού κατά κεφαλή ΑΕΠ υψηλότερα από τα αντίστοιχα της Ελλάδας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας, επιβραδύνθηκε παράλληλα με τις άλλες οικονομίες, και η ανάκτηση του χαμένου εδάφους σε σχέση με το επίπεδο του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών υπήρξε μέτρια (Πίνακες 12 και 13).

Ο κύριος λόγος για τον οποίο η Τουρκία απέτυχε να γεφυρώσει το μεγάλο οικονομικό χάσμα με τις αναπτυγμένες χώρες φαίνεται να αποτέλεσε η ισχυρή κρατική παρεμβατική πολιτική και οι εσωστρεφείς οικονομικές πολιτικές που επιδιώχθηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 και οι οποίες οδήγησαν σε μη βέλτιστη κατανομή των πόρων και χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας. Οι Adamopoulos και Akyol (2006) θεωρούν την Τουρκία “μια ενδιαφέρουσα περίπτωση σχετικής στασιμότητας”, αφού αποτελεί το μόνο ιδρυτικό μέλος του ΟΟΣΑ που δεν έχει συγκλίνει προς τις ΗΠΑ από την άποψη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μετά το 1950.

Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι η Τουρκία αποτελεί μέλος πολλών δυτικών διεθνών οργανισμών και έχει υιοθετήσει θεσμούς δυτικών ιδρυμάτων. Σε όρους λογιστικής της ανάπτυξης η σχετική στασιμότητα του βιοτικού επιπέδου της Τουρκίας δεν οφείλεται στην εμβάθυνση του κεφαλαίου, το οποίο ήταν ισχυρό μέχρι τη δεκαετία του 1980, αλλά μάλλον στην κάμψη της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και την χαμηλή αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών της, η οποία δεν κέρδισε έδαφος σε σχέση με ΗΠΑ.

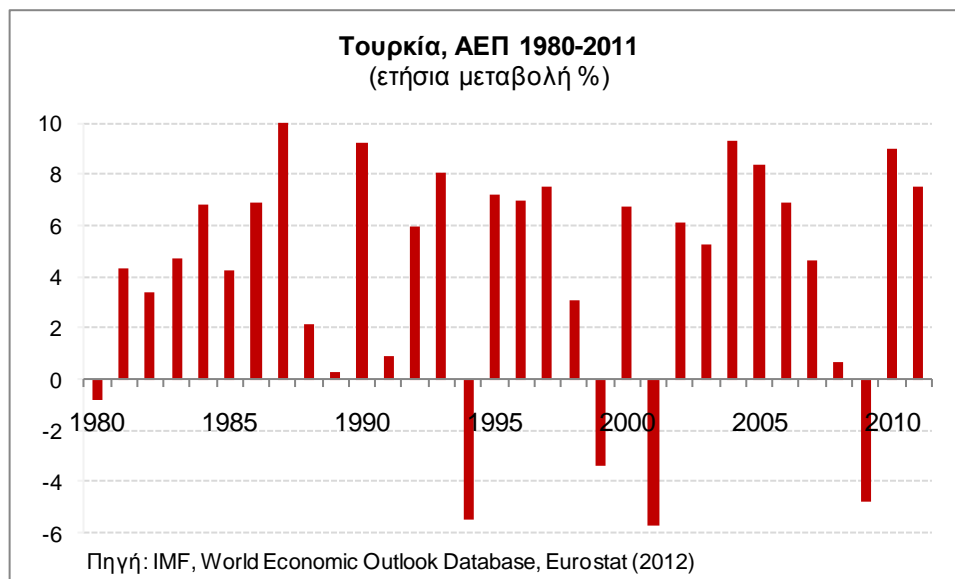
Οι Adamopoulos και Akyol (2006) αναφέρουν ότι η σχετική στασιμότητα είναι το αποτέλεσμα οικονομικών πολιτικών όπως των ευρέων επιδοτήσεων των γεωργικών προϊόντων, των υψηλών πραγματικών φορολογικών συντελεστών επί της εργασίας, των μακροχρόνιων δυσκαμψιών της αγοράς εργασίας, ενώ ακόμα και όταν οι παραγωγικοί πόροι άρχισαν να μετατοπίζονται εκτός του γεωργικού τομέα εγκατέλειψαν ταυτόχρονα και την επίσημη οικονομία.

Οι Altug, Filiztekin και Pamuk (2007) καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα στο πλαίσιο της έρευνάς τους για τις πηγές οικονομικής ανάπτυξης στην Τουρκία κατά τη διάρκεια του 1880-2005, με εξαίρεση το ρόλο του εργατικού δυναμικού. Για την περίοδο μετά το 1950 ο ρυθμός αύξησης της παραγωγής συνδέεται κυρίως με τη συσσώρευση κεφαλαίου και την αύξηση του εργατικού δυναμικού, ενώ η ανάπτυξη της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής ήταν πολύ χαμηλή. Ιδιαίτερα στον μη γεωργικό τομέα η συνολική παραγωγικότητα και ανάπτυξη ήταν σε πολύ χαμηλά ή αρνητικά επίπεδα μέχρι το 1980. Αν και η αύξηση της παραγωγής στην Τουρκία προέρχεται κυρίως από την αύξηση κεφαλαίου, το ποσοστό της συσσώρευσης κεφαλαίου ήταν σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως αυτές της Νότιας Κορέας ή της Πορτογαλίας, εξηγώντας εν μέρει την αδυναμία της Τουρκίας να γεφυρώσει το εισοδηματικό χάσμα με τις αναπτυγμένες οικονομίες.

Μετά το 1980 η Τουρκία ξεκίνησε μια διαδικασία οικονομικής απελευθέρωσης. Παρά τα ασταθή βήματα που ακολούθησαν, σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος ως προς την άρση των ελέγχων των τιμών, των επιδοτήσεων και των ανώτατων ορίων επιτοκίων, απελευθερώνοντας το εξωτερικό εμπόριο, χαλαρώνοντας τους ελέγχους κεφαλαίου, και ενθαρρύνοντας την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και την επέκταση του ιδιωτικού τομέα. Ως αποτέλεσμα, το εξωτερικό εμπόριο και οι ξένες άμεσες επενδύσεις αυξήθηκαν σημαντικά, αν και από χαμηλά επίπεδα, ενώ η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής και η συνεισφορά τους στην

ανάπτυξη διπλασιάστηκαν συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο, αντανακλώντας μια καλύτερη κατανομή των πόρων στην οικονομία.

Ωστόσο, η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ που ακολούθησε, οδηγούμενη κυρίως από την ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη, χαρακτηρίζεται από σημαντικές διακυμάνσεις, υψηλό πληθωρισμό, κρίσεις στο ισοζύγιο πληρωμών, υποτιμήσεις της Τουρκικής λίρας και προγράμματα λιτότητας για την επιβράδυνση της εγχώριας ζήτησης για ξένα αγαθά, ώστε να καθίστανται δυνατή η συγκράτηση του εξωτερικού χρέους (Γράφημα 1).

Γράφημα 1. Τουρκία, ΑΕΠ 1980-2011

Δεδομένου ότι η διαδικασία απελευθέρωσης της δεκαετίας του 1980 δεν υποστηρίχθηκε επαρκώς από υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και κανονιστικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα στον τραπεζικό τομέα, η οικονομία υπέστη επαναλαμβανόμενες κρίσεις την δεκαετία του 1990. Τα τέσσερα επεισόδια του 1991, 1994, 1998 και 1999 (η τελευταία κρίση συνδέεται εν μέρει με ένα σοβαρό σεισμό) αντανακλούν τις σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες της Τουρκικής οικονομίας την περίοδο εκείνη.

Αφότου η διαδεδομένη νομισματοποίηση (monetization) των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού διακόπηκε το 1997, ο τραπεζικός τομέας έγινε το κύριο μέσο χρηματοδότησης της κυβέρνησης, διοχετεύοντας βραχυπρόθεσμο δανεισμό από καταθέτες και επενδυτές για την κάλυψη του κρατικού χρέους. Αρκετές αφερέγγυες ιδιωτικές τράπεζες επιτράπηκαν να λειτουργούν με εγγύηση του δημοσίου, ενώ οι

δημόσιες τράπεζες συσώρευαν μεγάλες απώλειες από επιδοτούμενα δάνεια. Στο τέλος του 2000 οι υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες κατείχαν σχεδόν το 40% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα. Κρατικές επιχειρήσεις χαμηλής αποδοτικότητας συνέχισαν να κυριαρχούν στους περισσότερους τομείς της οικονομίας, επιβαρύνοντας σημαντικά τον κρατικό προϋπολογισμό. Ταυτόχρονα οι προσπάθειες για σταθεροποίηση της οικονομίας υπονομεύονταν από την πολιτική αστάθεια. Λαϊκιστικά μέτρα, όπως η φορολογική αμνηστία και οι επανειλημμένες μειώσεις του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης, εξασθένησαν περαιτέρω τη διατηρησιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Η κατάρρευση του φαύλου αυτού κύκλου κορυφώθηκε με τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2000/2001, η οποία ήταν η σοβαρότερη μέχρι σήμερα, και τέτοιας έκτασης ώστε να προκαλέσει ένα κύμα μεταρρυθμίσεων.

Εν κατακλείδι, η εμπειρία της Τουρκίας στη δεκαετία μετά το 1990 επιβεβαιώνει τις θεωρίες που διατείνονται ότι η χρηματοοικονομική απελευθέρωση πρέπει να λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα ισχυρό θεσμικό και κανονιστικό περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από ισχυρό ρυθμιστικό και εποπτικό τραπεζικό πλαίσιο, αποτελεσματική επιβολή της νομοθεσίας, και χρηστή διακυβέρνηση του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα (Demirguc-Kunt και Detragiache, 1998). Η Τουρκία δεν πληρούσε αυτές τις συνθήκες. Οι ελλείψεις της μακροοικονομικής πολιτικής ήταν εμφανείς με την εδραίωση υψηλού πληθωρισμού και την συσσώρευση υψηλών δανειακών αναγκών στο δημόσιο τομέα, ενώ η κατάσταση χειροτέρευσε και από τις καθυστερήσεις που σημειώθηκαν στη δημιουργία ενός επαρκούς Οργανισμού Τραπεζικής Νομοθεσίας και Εποπτείας (Banking Regulation and Supervision Agency, BRSA) και την εφαρμογή άλλων διαρθρωτικών μέτρων και προγραμμάτων ιδιωτικοποιήσεων.

Η κρίση του 2000/2001 οδήγησε σε σημαντική απώλεια της παραγωγής: το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 5,7%, που αντιπροσωπεύει την χειρότερη ύφεση της Τουρκίας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ως απάντηση στην κρίση, η κυβέρνηση ξεκίνησε μια σειρά διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και υγιών μακροοικονομικών πολιτικών στο πλαίσιο του νέου Οικονομικού Προγράμματος που ξεκίνησε την άνοιξη του 2001. Η τουρκική οικονομία ανέκαμψε γρήγορα από την κρίση του 2001, ως αποτέλεσμα μιας σαφούς μεσοπρόθεσμης πορείας, ισχυρών εξωτερικών δεσμεύσεων υπό τη μορφή προγραμμάτων του ΔΝΤ, της προοπτικής προσχώρησης στην ΕΕ, καθώς και τολμηρών μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό. Η

μακροοικονομική σταθερότητα επιτεύχθηκε κυρίως μέσω της αυστηρής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, και συμπληρώθηκε από μεταρρυθμίσεις στον τομέα της αναδιάρθρωσης και ιδιωτικοποίησης των επιχειρήσεων, στο επιχειρηματικό περιβάλλον, στην απελευθέρωση του εμπορίου, στην αγορά εργασίας και κυρίως στον τραπεζικό τομέα. Ως αποτέλεσμα, οι ξένες και εγχώριες επενδύσεις ενισχύθηκαν, βελτιώνοντας ταυτόχρονα την παραγωγικότητα της εργασίας και τον μετασχηματισμό των τομέων της οικονομίας.

Η πολιτική αβεβαιότητα υποχώρησε σημαντικά με την εκλογή κυβέρνησης πλειοψηφίας που προέκυψε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2002. Η κυβέρνηση ανέλαβε τη νέα συμφωνία με το ΔΝΤ το 2002 και μια σειρά από μεταρρυθμίσεις πραγματοποιήθηκαν όπως η υιοθέτηση ενός στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα του δημόσιου τομέα στο 6,5% του ΑΕΠ από το 2003 και μετά. Επίσης το 2001 και το 2002 καταγράφηκαν σημαντικά πρωτογενή πλεονάσματα άνω του 5% του ΑΕΠ. Ως εκ τούτου, η δημοσιονομική και νομισματική σταθεροποίηση πέτυχαν να αποκαταστήσουν μία βραχυπρόθεσμη εμπιστοσύνη στις αγορές και τον περιορισμό του πληθωρισμού, χωρίς να εμποδίσουν την ισχυρή ανάκαμψη της παραγωγής.

Η ισχυρή ανάκαμψη που παρατηρήθηκε το 2002 και το 2003, όταν το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε και πάλι κατά 6,2% και 5,3% αντιστοίχως, αντανάκλα επίσης μία φυσική ανάκαμψη μετά από μια σοβαρή ύφεση. Παρόμοιες ανακάμψεις έχουν παρατηρηθεί και στην περίπτωση άλλων αναδυόμενων οικονομιών, όπως για παράδειγμα συνέβηκε στην Ρωσία μετά την οικονομική κρίση του 1998.

Η διψήφια πραγματική αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων το 2002 και το 2003 και η ταχεία αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας αποτέλεσαν ταυτόχρονα τις πρώτες ενδείξεις βελτίωσης στις μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης. Οι ροές επενδύσεων χαρτοφυλακίου από το εξωτερικό βελτιώθηκαν και μαζί με άλλες επενδύσεις, συμπεριλαμβανομένων των δανείων του ΔΝΤ, οδήγησαν στην αύξηση των ακαθάριστων συναλλαγματικών διαθεσίμων της Κεντρικής Τράπεζας. Η ταχεία αντίδραση της εγχώριας παραγωγής στις εξωτερικές προσαρμογές ήταν αναμφίβολα παράγοντας που συνέβαλλε στην ταχεία ανάκαμψη της Τουρκίας. Μετά την σημαντική υποτίμηση της τουρκικής λίρας και τη βελτίωση της εξωτερικής ανταγωνιστικότητας οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν ετησίως σε όγκο κατά περίπου 7% το 2002 και το 2003.

Γενικότερα, η διαδικασία κάλυψης της υστέρησης της τουρκικής οικονομίας επιταχύνθηκε αισθητά κατά την περίοδο 2002-2007, όταν το πραγματικό ΑΕΠ

αυξήθηκε κατά μέσο όρο 6,8% ετησίως (Πίνακας 14) και σημαντικά υψηλότερα από το μέσο όρο του 3,4% που σημειώθηκε την προηγούμενη περίοδο 1990-2001.

Αυτό διευκόλυνε την πραγματική σύγκλιση της Τουρκίας με την ΕΕ-27, όπως αποδεικνύεται από την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης) κατά σχεδόν 10 ποσοστιαίες μονάδες την περίοδο 2002-2007 (Πίνακας 15). Αυτό αποτέλεσε μία δυναμική σύγκλισης άνευ προηγουμένου, δεδομένης της εμπειρίας του παρελθόντος με τη σχετική στασιμότητα στην ανάκτηση του χαμένου εδάφους με τις αναπτυγμένες οικονομίες. Έτσι, η οικονομία κατέστη η 17η μεγαλύτερη στον κόσμο, ενώ το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξήθηκε από το επίπεδο των 3.064 δολαρίων από την ύφεση μετά την κρίση του 2001 στα 9.422 δολάρια το 2007.

Πίνακας 14. Πραγματικό ΑΕΠ - ρυθμός αύξησης

	Πραγματικό ΑΕΠ - ρυθμός αύξησης											ΜΟ			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2000-11	2000-11	Τορ. Αρ.
Αίθουσα	12,3	6,7	6,8	10,3	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,4	5,9	5,4	7,0	
Εσθονία	14	6,3	6,6	7,8	6,3	8,9	10,1	7,5	-3,7	-14,3	2,3	7,6	5,0	7,4	
Τουρκία	6,8	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7	-4,8	9	7,5	4,5	5,1	
Σλαβακία	1,4	3,5	4,6	4,8	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,2	3,3	4,4	3,8	
Λετονία	6,1	7,3	7,2	7,6	8,9	10,1	11,2	9,6	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	4,4	8,1	
Βουλγαρία	5,7	4,2	4,7	5,5	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,7	4,1	3,6	
Πολωνία	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,3	4,0	1,8	
Ρουμανία	2,4	5,7	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,6	2,5	3,9	4,3	
Τσεχία	4,2	3,1	2,1	3,8	4,7	6,8	7	5,7	3,1	-4,7	2,7	1,7	3,4	3,1	
Λουξεμβούργο	8,4	2,5	4,1	1,5	4,4	5,4	5	6,6	0,8	-5,3	2,7	1,1	3,1	3,5	
Ιράν	9,3	4,8	5,9	4,2	4,5	5,4	5,3	5,2	-3	-7	-0,4	0,9	2,9	4,5	
Κύπρος	5	4	2,1	1,9	4,2	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,1	0,5	2,8	2,1	
Σλοβενία	4,3	2,9	3,8	2,9	4,4	4	5,8	6,9	3,6	-8	1,4	-0,2	2,7	3,8	
Σουηδία	4,5	1,3	2,5	2,3	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5	6,1	3,9	2,5	2,9	
Ισπανία	5	3,7	2,7	3,1	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,7	-0,1	0,7	2,2	2,4	
Φινλανδία	5,3	2,3	1,8	2	4,1	2,9	4,4	5,3	0,3	-8,4	3,7	2,9	2,2	3,7	
Ουγγαρία	4,2	3,7	4,5	3,9	4,8	4	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,7	2,2	3,2	
Αυστρία	3,7	0,9	1,7	0,9	2,6	2,4	3,7	3,7	1,4	-3,8	2,3	3,1	1,9	2,1	
Ηνωμένο Βασίλειο	4,5	3,2	2,7	3,5	3	2,1	2,6	3,5	-1,1	-4,4	2,1	0,8	1,9	2,4	
Βέλγιο	3,7	0,8	1,4	0,8	3,3	1,7	2,7	2,9	1	-2,8	2,3	1,9	1,6	1,7	
ΕΕ (27 χώρες)	3,9	2,2	1,3	1,4	2,5	2	3,3	3,2	0,3	-4,3	2	1,5	1,6	2,1	
Μάλτα	.	-1,5	2,8	0,1	-0,5	3,7	2,9	4,3	4,1	-2,7	2,3	2,1	1,6	2,4	
Ολλανδία	3,9	1,9	0,1	0,3	2,2	2	3,4	3,9	1,8	-3,5	1,7	1,2	1,6	2,0	
Ελλάδα	3,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	5,5	3	-0,2	-3,3	-3,5	-6,9	1,5	4,1	
Ευρωζώνη (16 χώρες)	3,7	2	0,9	0,7	2,2	1,7	3,2	3	0,4	-4,2	1,9	1,4	1,4	2,0	
Γαλλία	3,7	1,8	0,9	0,9	2,5	1,8	2,5	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,7	1,4	1,6	
Γερμανία	3,1	1,5	0	-0,4	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	3,7	3	1,3	2,5	
Δανία	3,5	0,7	0,5	0,4	2,3	2,4	3,4	1,6	-0,8	-5,8	1,3	1	0,9	2,5	
Πορτογαλία	3,9	2	0,8	-0,9	1,6	0,8	1,4	2,4	0	-2,9	1,4	-1,6	0,7	1,9	
Ιταλία	3,7	1,9	0,5	0	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,8	0,4	0,7	2,3	
Σχετική Κατάταξη Τουρκίας	5	28	4	6	1	3	7	14	17	13	1	2	3	4	

Πηγή: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Μάρτιος 2012)

Πίνακας 15. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS) (ΕΕ-27 = 100)

	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS) (ΕΕ-27 = 100)										Δ 2000-10	Δ% 2000-10	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009			2010
Λουξεμβούργο	245	234	240	248	253	255	270	275	279	266	271	26	11%
Σλοβακία	50	52	54	55	57	60	63	68	73	73	74	24	48%
Ρουμανία	26	28	29	31	34	35	38	42	47	47	46	20	77%
Εσθονία	45	46	50	55	57	62	66	70	69	64	64	19	42%
Λιθουανία	40	42	44	49	51	53	56	59	61	55	57	17	43%
Βουλγαρία	28	30	32	34	35	37	38	40	44	44	44	16	57%
Λετονία	36	38	41	43	46	48	51	56	56	51	51	15	42%
Πολωνία	48	47	48	49	51	51	52	54	56	61	63	15	31%
Κύπρος	88	90	88	88	89	91	91	92	99	100	99	11	13%
Ουγγαρία	54	58	61	63	63	63	63	62	64	65	65	11	20%
Τσεχία	71	73	73	77	78	79	80	83	81	82	80	9	13%
Ελλάδα	84	86	90	93	94	91	92	90	92	94	90	6	7%
Σλοβενία	80	80	82	84	87	87	88	88	91	87	85	5	6%
Τουρκία	44	39	37	37	40	43	45	46	47	46	49	5	11%
ΕΕ (27 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	0	0%
Γερμανία	118	116	114	116	115	116	115	116	116	116	118	0	0%
Πορτογαλία	81	80	80	79	77	79	79	79	78	80	80	-1	-1%
Ολλανδία	134	134	133	129	129	131	131	132	134	132	133	-1	-1%
Μίατα	85	79	81	80	78	78	76	76	79	82	83	-2	-2%
φιλανδία	117	115	115	113	116	114	114	118	119	115	115	-2	-2%
Ιρλανδία	132	134	139	142	143	145	146	148	133	128	128	-4	-3%
Ευρωζώνη (17 χώρες)	112	112	111	110	109	109	109	109	109	109	108	-4	-4%
Σουηδία	128	122	122	124	126	122	123	125	124	119	123	-5	-4%
Δανία	132	128	128	124	126	124	124	123	125	123	127	-5	-4%
Αυστρία	132	126	127	128	128	125	126	124	124	125	126	-6	-5%
Ηνωμένο Βασίλειο	119	120	120	122	124	122	120	116	112	111	112	-7	-6%
Γαλλία	115	115	115	111	110	110	108	108	107	108	108	-7	-6%
Βέλγιο	126	124	125	123	121	120	118	116	116	118	119	-7	-6%
Ιταλία	118	118	112	111	107	105	105	104	104	104	101	-17	-14%
Σχετική Κατάταξη Τουρκίας	24	25	26	26	26	26	26	26	26	27	26	11	9

Πηγή: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Μάρτιος 2012)

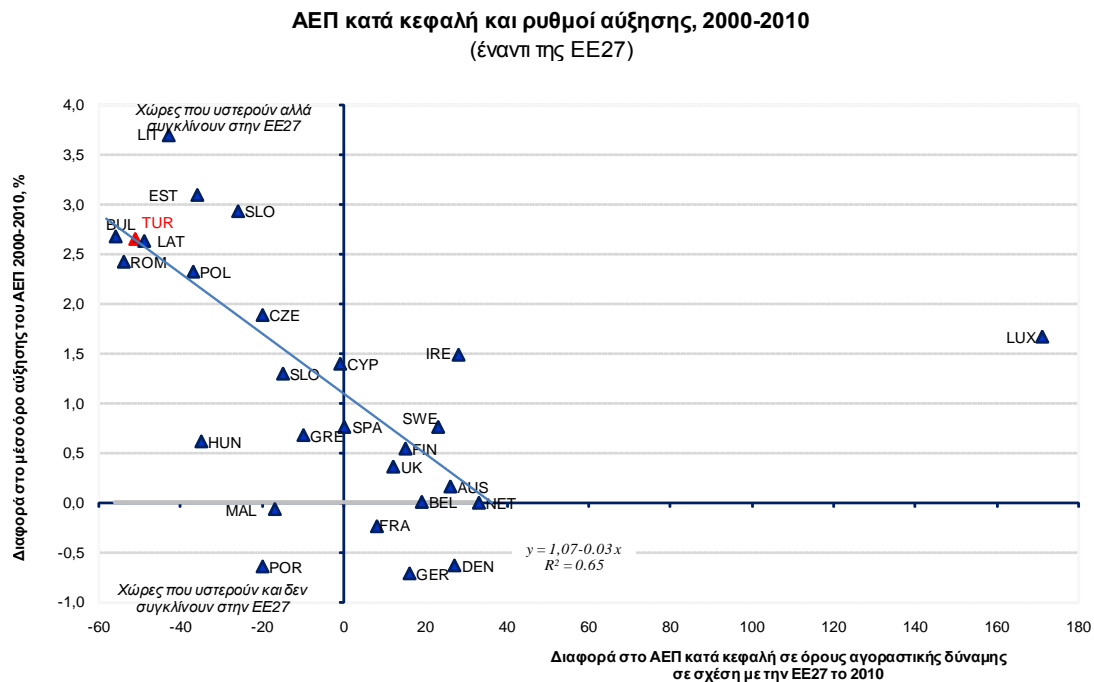
Η ανάπτυξη τροφοδοτήθηκε από την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, και κυρίως την αύξηση των επενδύσεων, που αυξήθηκαν σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή

Στατιστική Υπηρεσία κατά μέσο όρο 20% κατά τη διάρκεια της περιόδου 2002-2007. Η εντυπωσιακή ανάκαμψη των επενδύσεων δεν αντικατοπτρίζει μόνο την αδύναμη βάση στην οποία είχαν περιέλθει μετά την κρίση του 2001, αλλά και τις συνεχείς προσπάθειες της κυβέρνησης να βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον και την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης των επενδύσεων αυξήθηκε από περίπου 16,7% των ΑΕΠ το 2002 στο 21,4% του ΑΕΠ το 2007. Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που καταγράφονται σε ορισμένους τομείς, όπως τα μηχανοκίνητα οχήματα, τα μηχανήματα, και οι μεταλλικές κατασκευές, σηματοδότησαν μία στροφή από τους παραδοσιακούς τομείς χαμηλής προστιθέμενης αξίας, όπως της κλωστοϋφαντουργίας, των ειδών ένδυσης και των δερμάτινων ειδών. Στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας παρήχθησαν περισσότερα από ένα εκατομμύριο αυτοκίνητα και ελαφρά οχήματα το 2007, το οποίο δείχνει την ισχυρή ολοκλήρωση της χώρας στην παγκόσμια κατανομή εργασίας, αλλά φανερώνει και το βαθμό έκθεσής της στον κίνδυνο μείωσης της εξωτερικής ζήτησης, όπως συνέβηκε κατά την οικονομική κρίση του 2008.

Εξίσου σημαντικό, η οικονομική ανάπτυξη ήταν σχετικά ευρεία, και η εισοδηματική ανισότητα, αν και εξακολουθεί να βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, σημείωσε άμβλυνση, με το δείκτη Gini για την Τουρκία να μειώνεται από το επίπεδο του 0,49 τα μέσα της δεκαετίας του 1990, στο 0,38 το 2005, αν και επανήλθε στο 0,43 το 2007 (UNDP, 2009). Ωστόσο οι διαπροσωπικές και περιφερειακές ανισότητες παρέμειναν σημαντικές.

Παρά ωστόσο την αξιοσημείωτη αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,5% μέσο όρο την περίοδο 2000-2011, και η οποία ήταν η τρίτη υψηλότερη (μετά τη Λιθουανία και την Εσθονία) συγκριτικά με τις χώρες της ΕΕ-27, η Τουρκία εξακολουθεί να κατατάσσεται σχεδόν σταθερά στην προτελευταία θέση ως προς το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης. Από τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 15, διαπιστώνεται ότι η Τουρκία έχει σημειώσει βελτίωση του κατά κεφαλή ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης κατά την περίοδο 2000-2011 μόνο κατά 5 μονάδες, και υστερεί σημαντικά έναντι της βελτίωσης των υπολοίπων χωρών της ΕΕ, και κυρίως αυτών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου κατατάσσεται συνολικά στην προτελευταία θέση. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2009), από την ανάλυση των προσδιοριστικών συντελεστών του κατά κεφαλή ΑΕΠ, διαπιστώνεται ότι η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας και ο χαμηλός βαθμός χρησιμοποίησης του εργατικού δυναμικού αποτελούν τις κυριότερες αιτίες για την υστέρηση της

βελτίωσης του ΑΕΠ. Το δημογραφικό πλεονέκτημα της Τουρκίας που προέρχεται από τον σχετικά μεγάλο πληθυσμό σε ηλικία εργασίας (με συγκριτικά χαμηλότερο ποσοστό των ηλικιωμένων έναντι των νέων εργαζομένων) ασκεί ένα μόνον οριακά θετικό ρόλο.

Σημείωση: Η διαφορά στο ΑΕΠ κατά κεφαλή είναι σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS). Η γραμμή παλινδρόμησης υπολογίστηκε χωρίς το Λουξεμβούργο, λόγω της ακραίας τιμής του.

Πηγή: Π. Κοντάκος (2012)

Γράφημα 2. ΑΕΠ κατά κεφαλή και ρυθμοί αύξησης, 2000-2010

Η υστέρηση της Τουρκίας ως προς τη σύγκλιση του ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης με την ΕΕ-27 αποτυπώνεται επίσης στο Γράφημα 2 το οποίο συσχετίζει τη διαφορά στο ΑΕΠ κατά κεφαλή σε όρους αγοραστικής δύναμης το 2010 (οριζόντιος άξονας) με τη διαφορά στο μέσο ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ κατά την περίοδο 2000-2010. Ως αποτέλεσμα, παρά τη σημαντική αύξηση του ΑΕΠ που σημείωσε η Τουρκία συγκριτικά με το μέσο όρο αύξησης του ΑΕΠ της ΕΕ-27 (2,6% κατά μέσο όρο ετησίως περισσότερο από την ΕΕ-27 για την συνολική περίοδο) η σύγκλιση του ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης υπήρξε αναιμική και η διαφορά μειώθηκε από τις 56 μόλις στις 51 μονάδες.

3.2.1 Ανάλυση των επιπτώσεων της πρόσφατης οικονομικής κρίσης

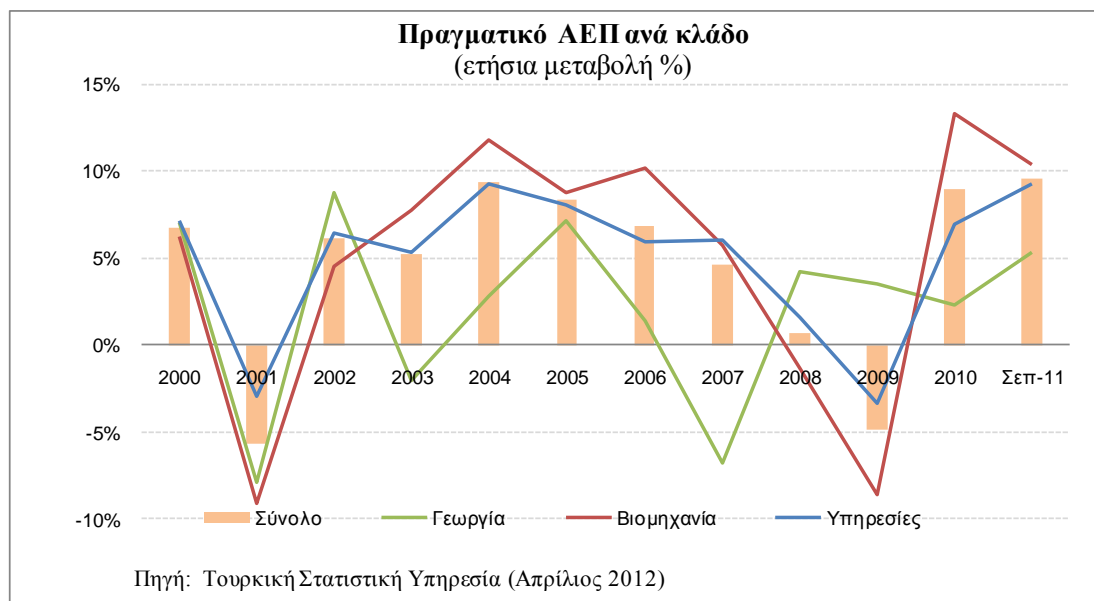
Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 οδήγησε σε απότομη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας στην Τουρκία, και μπορεί να συγκριθεί με την αντίστοιχη του 2001. Ο αντίκτυπος επήλθε κυρίως μέσω δύο διαύλων: η κατάρρευση της εξωτερικής ζήτησης επηρέασε τις κυριότερες εξαγωγές της Τουρκίας, ενώ ο υποτονικός εγχώριος δανεισμός και οι εισροές κεφαλαίων συμπίεσαν την εγχώρια ζήτηση. Όμως, σε αντίθεση με το παρελθόν, η ευρεία νομισματική και χρηματοοικονομική κρίση αποτράπηκαν λόγω της ελαστικότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα και της πιο ευέλικτης διάρθρωσης της οικονομίας, καθώς και της περισσότερο αποτελεσματικής ανταπόκρισης της Κεντρικής Τράπεζας, ενώ η πρόσβαση σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης παρέμεινε ανοιχτή. Είναι ενδιαφέρον ωστόσο ότι η οικονομική επιβράδυνση άρχισε πολύ νωρίτερα (Πίνακας 16) της απότομης υποτίμησης του νομίσματος, μετά τις σοβαρές πολιτικές εντάσεις στην Τουρκία σε συνδυασμό με τον περιορισμό της ρευστότητας στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων.

Πίνακας 16. Μεταβολές στο πραγματικό ΑΕΠ ανά κλάδο οικονομίας

(Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης)

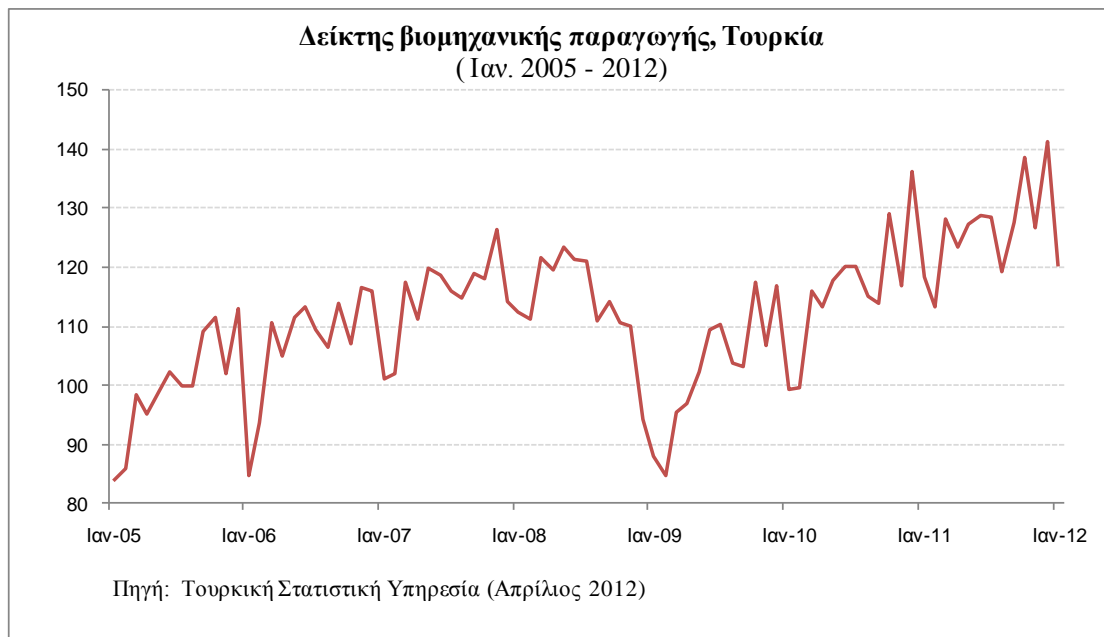
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σεπ-11
Γεωργία	7,1%	-7,9%	8,8%	-2,0%	2,8%	7,2%	1,4%	-6,7%	4,3%	3,6%	2,4%	5,3%
Βιομηχανία	6,3%	-9,1%	4,6%	7,8%	11,8%	8,7%	10,2%	5,8%	-1,3%	-8,6%	13,4%	10,4%
Υπηρεσίες	7,1%	-2,9%	6,4%	5,3%	9,2%	8,0%	6,0%	6,1%	1,6%	-3,3%	7,0%	9,2%
Σύνολο	6,8%	-5,7%	6,2%	5,3%	9,4%	8,4%	6,9%	4,7%	0,7%	-4,8%	9,0%	9,6%

Πηγή: Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία (Απρίλιος 2012)

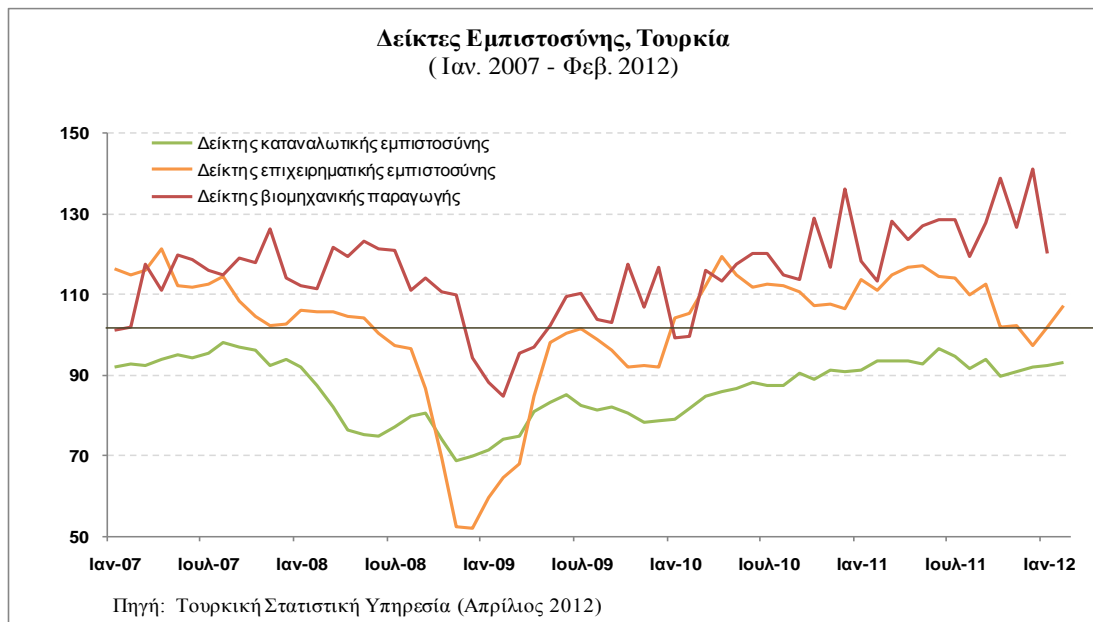
Γράφημα 3. Πραγματικό ΑΕΠ ανά κλάδο

Οι αρνητικές επιπτώσεις της παγκόσμιας κρίσης στην Τουρκία έγιναν σταδιακά εμφανείς. Το 2007, η τουρκική οικονομία αναπτύχθηκε ετησίως κατά 4,7% και το 2008 κατά 0,7%. Η συρρίκνωση ήταν ιδιαίτερα έντονη κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2008 και το πρώτο τρίμηνο του 2009, όπου το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 6,5% και 14,3% αντίστοιχα σε ετήσια βάση. Ωστόσο, όλοι σχεδόν οι οικονομικοί δείκτες από τα μέσα του 2009 έδειχναν ότι η οικονομική συρρίκνωση είχε αρχίσει να αποδυναμώνεται, έχοντας κορυφωθεί κατά το πρώτο τρίμηνο του 2009 (Γράφημα 3). Ο ρυθμός της μείωσης επιβραδύνθηκε έκτοτε σταδιακά, και η ανάκαμψη επανήλθε το τέταρτο τρίμηνο του 2009, όπου σημειώθηκε αύξηση στο ΑΕΠ σε ετήσια βάση κατά 6%. Ως αποτέλεσμα το ΑΕΠ συρρικνώθηκε συνολικά κατά 4,8% το 2009. Η κρίση επηρέασε αρνητικά σχεδόν όλους τους τομείς της οικονομίας, με εξαίρεση την γεωργία, η οποία εξαρτάται κυρίως από τις εκάστοτε καιρικές συνθήκες, όπου σημειώθηκε αύξηση κατά 3,6%. Η βιομηχανία πλήγηκε σημαντικά από τη μεγάλη πτώση της εγχώριας και ιδιαίτερα της εξωτερικής ζήτησης, κυρίως για αυτοκίνητα και ηλεκτρικές συσκευές. Από την πλευρά της ζήτησης, η ιδιωτική κατανάλωση και ιδιαίτερα οι ιδιωτικές επενδύσεις επηρεάστηκαν σοβαρά από την κρίση κατά το 2009.

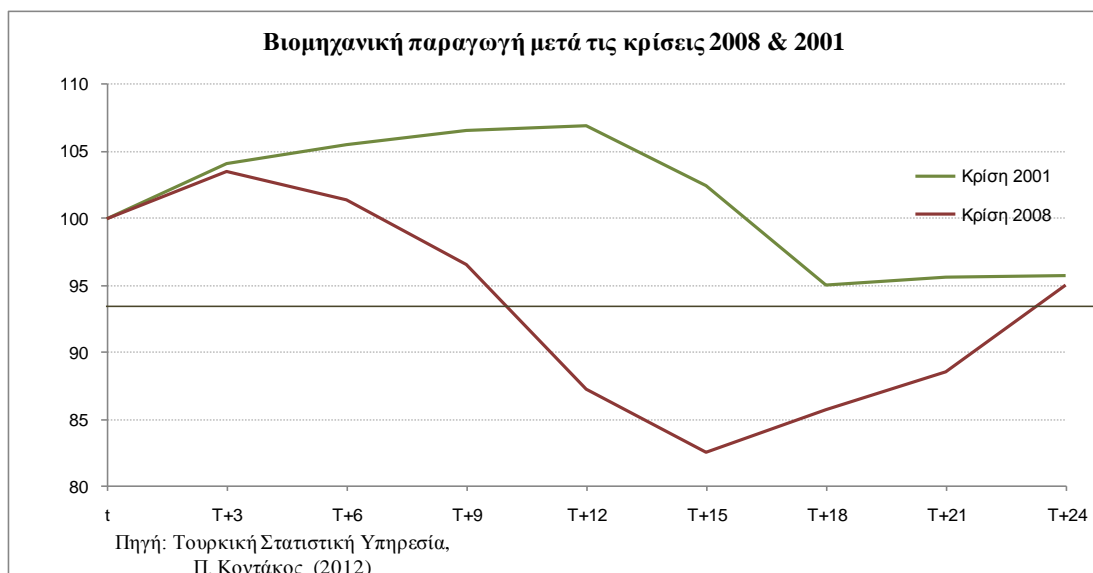
Γράφημα 4. Δείκτης βιομηχανικής παραγωγής, Τουρκία

Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας συνεχίσθηκε το 2010, αν και η βελτίωση οφείλεται, εν μέρει, και στη χαμηλή βάση που είχε περιέλθει την προηγούμενη περίοδο. Η βελτίωση της βιομηχανικής παραγωγής κατά τους πρώτους μήνες του 2010 ήταν σημαντική (Γράφημα 4). Η συνολική παραγωγή οχημάτων το 2010 ανήλθε περίπου σε 1.125.000, έναντι 884.000 το 2009, ενώ το 2011 η παραγωγή έφτασε τα 1.234.000 οχήματα και ήταν σημαντικά υψηλότερη εν συγκρίσει με το 1974 (115.000 οχήματα). Το ποσοστό χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού στο βιομηχανικό τομέα ανήλθε σε 76% το Δεκέμβριο του 2010, έναντι του χαμηλού 59% τον Μάρτιο του 2009, και σε 73% τον Μάρτιο του 2012. Ταυτόχρονα, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης (Consumer Confidence Index), που δημοσιεύεται από την Κεντρική Τράπεζα και το Τουρκικό Στατιστικό Ινστιτούτο, εμφανίζει βελτίωση από τον Ιανουάριο 2010, παρά το γεγονός ότι εξακολουθεί να παραμένει χαμηλότερα από το όριο κατά το οποίο θεωρείται ως βάση για την επιστροφή σε αισιοδοξία (Γράφημα 5). Επίσης, ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης (Real Sector Confidence Index, RSCI) για πρώτη φορά μέσα στα δύο τελευταία χρόνια ξεπέρασε το ουδέτερο όριο των 100 μονάδων τον Ιανουάριο του 2010, αν και έκτοτε παρουσιάζει κάμψη, λόγω πιθανόν της επίπτωσης της κρίσης των χωρών της Ευρωζώνης.

Γράφημα 5. Δείκτες Εμπιστοσύνης, Τουρκία

Συνολικά, μετά το ξεκίνημα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η τουρκική οικονομία συρρικνώθηκε κατακόρυφα, κυρίως κατά το 2009, ως αποτέλεσμα της συνδυασμένης σημαντικής κάμψης στην εγχώρια και κυρίως στην εξωτερική ζήτηση.

Γράφημα 6. Βιομηχανική παραγωγή μετά τις κρίσεις 2008 & 2001

Συγκρίνοντας την κρίση του 2008 με την αντίστοιχη του 2001 ο πραγματικός τομέας επηρεάστηκε αρνητικά περισσότερο (Γράφημα 6). Αυτό συνέβηκε αφενός λόγω του παγκόσμιου χαρακτήρα της σημερινής κρίσης, και αφετέρου της σοβαρότητας της διορθωτικής φάσης από την προηγούμενη περίοδο. Χρησιμοποιώντας ως βάση αναφοράς τις αντίστοιχες περιόδους μετά το 1999 και το 2007, η τρέχουσα μείωση της βιομηχανικής παραγωγής ήταν πολύ εντονότερη την προηγούμενη κρίση, με την ετήσια μείωση της παραγωγής της αυτοκινητοβιομηχανίας να είναι σχεδόν διπλάσια αυτής που καταγράφηκε στην κρίση του 2001. Επιπλέον, το αυξημένο μερίδιο του τομέα των αυτοκινήτων στο σύνολο των εξαγωγών που ανήλθε από περίπου 7,5% το 2001 σε περίπου 15% το 2007, δείχνει την αυξανόμενη εξάρτηση του τουρκικού πραγματικού τομέα στις εξωτερικές μεταβολές. Η τάση επιβεβαιώνεται και από την εξέλιξη του ποσοστού χρησιμοποίησης της παραγωγικής ικανότητας στον μεταποιητικό τομέα. Στην κρίση του 2001 το χαμηλότερο επίπεδο που κατήλθε ήταν το 68,5% τον Απρίλιο του 2001, ενώ στην πιο πρόσφατη κρίση το ποσοστό μειώθηκε σε 59,2% τον Μάρτιο του 2009. Παρομοίως, η μείωση των εξαγωγών ήταν σημαντικότερη κατά την κρίση του 2008 σε σχέση με την προηγούμενη όπου είχαν επηρεαστεί ελάχιστα. Αυτό εξηγείται σε κάποιο βαθμό από το γεγονός ότι το 2001 μόνο η Τουρκία ήταν σε ύφεση σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο.

Επίσης, η άλλη όψη της πιστωτικής επέκτασης που χρησιμοποιήθηκε ως καύσιμο στην οικονομική ανάπτυξη στην Τουρκία, που ακολούθησε την ύφεση της περιόδου 2008-09 που προκλήθηκε από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, ήταν η διόγκωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών της χώρας, το οποίο αυξήθηκε από το 2,2% του ΑΕΠ το 2009 σε 10% του ΑΕΠ το 2011. Η διόγκωση αυτή ήταν κυρίως αποτέλεσμα της αύξησης των εισαγωγών λόγω της ισχυρής αύξησης της εγχώριας ζήτησης και των υψηλών διεθνών τιμών του πετρελαίου. Ένα τέτοιο μεγάλο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο χρηματοδοτείται κυρίως από ασταθείς βραχυπρόθεσμες εισροές κεφαλαίων, σημαίνει ότι κατά την οικονομική ανάκαμψη το τουρκικό νόμισμα και η οικονομία ήταν ευάλωτες σε ξαφνική απώλεια της εμπιστοσύνης των επενδυτών, ιδιαίτερα εν μέσω της αυξανόμενης αβεβαιότητας που προκαλείται από το επιδείνωση της κρίσης στη ζώνη του ευρώ, που είναι ο κύριος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας.

Ωστόσο, η μείωση του εμπορικού ελλείμματος και κυρίως η ισχυρή αύξηση των εξαγωγών τον Ιανουάριο-Απρίλιο 2012 επιβεβαιώνουν τις ενδείξεις που έχουν προκύψει τους τελευταίους έξι μήνες ότι η οικονομία έχει εξισορροπήσει κατόπιν της επιβράδυνσης της εγχώριας ζήτησης και μίας πιο αδύναμης λίρας που έχει ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών της Τουρκίας. Αυτή η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας βοήθησε τις εξαγωγές κυρίως προς τις αναπτυσσόμενες αγορές παρά την υποτονική ΕΕ. Τον Ιανουάριο-Απρίλιο 2012, η ΕΕ αντιπροσώπευε το 41% της συνολικής αξίας των τουρκικών εξαγωγών, χαμηλότερα από το 48,4% ένα χρόνο νωρίτερα. Το μεγάλο ακόμα εμπορικό έλλειμμα δείχνει ότι η διαδικασία αναπροσαρμογής έχει αρκετό δρόμο να διανύσει προκειμένου η χώρα να αποφύγει τους κινδύνους απώλειας της εμπιστοσύνης των επενδυτών και τις επιπτώσεις τους στην αξία της τουρκικής λίρας. Παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι το εμπορικό ισοζύγιο κινείται σταθερά προς τη σωστή κατεύθυνση.

Γενικά, η αντιστροφή της προηγούμενης τάσης δημοσιονομικής επέκτασης, λόγω της ανάγκης δημοσιονομικής σταθεροποίησης στις κυριότερες χώρες του ΟΟΣΑ, και η παράταση της αστάθειας των χρηματοπιστωτικών αγορών, λόγω της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη, θα μπορούσαν να επηρεάσουν ανασταλτικά αναδυόμενες αγορές με μεγάλες χρηματοδοτικές ανάγκες όπως η Τουρκία, οι οποίες έχουν ωφεληθεί από την αύξηση της παγκόσμιας ρευστότητας και την διάθεση ανάληψης κινδύνου.

Τέλος, σχετικά με την εξέλιξη της τρέχουσας περιόδου, η αύξηση του ΑΕΠ ήταν ισχυρότερη από ότι αναμενόταν το 2011, αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει αρχίσει να επιβραδύνεται. Από αύξηση περίπου 8% το 2011, αναμένεται αύξηση κατά 3,5% το 2012 λόγω του προηγούμενου υψηλού επιπέδου αναφοράς, των ασθενέστερων παγκόσμιων οικονομικών συνθηκών, κυρίως για τις χώρες στη ζώνη του ευρώ που πλήττονται από την κρίση και αποτελούν την κύρια εξαγωγική αγορά της Τουρκίας, και τον αντίκτυπο της χρηματοοικονομικής αβεβαιότητας στην τουρκική λίρα, καθώς και στην εμπιστοσύνη των καταναλωτών και των επενδυτών. Με βάση την υπόθεση ότι οι παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες θα παρουσιάσουν βελτίωση, προβλέπεται ότι η αύξηση του ΑΕΠ θα ανέλθει σε 4% το 2013 και περίπου σε 5% ετησίως την περίοδο 2014-16 (EIU, Απρίλιος 2012).

3.3 Απασχόληση

Ο Πίνακας 17 παρουσιάζει αναλυτικά την διαχρονική εξέλιξη της αγοράς εργασίας για την περίοδο 2001-2011, κατά την διάρκεια της οποίας η Τουρκία, με πληθυσμό 73,7 εκατομμύρια και ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού 48,5% τον Δεκέμβριο 2011, έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας για περίπου 23,7 εκατομμύρια εργαζομένους. Κατά τον Δεκέμβριο 2011 το 25,5% του εργατικού δυναμικού απασχολούταν στη γεωργία, το 19,5% στη βιομηχανία, το 7,0% στις κατασκευές και το υπόλοιπο 48,1% στον τομέα των υπηρεσιών. Το ποσοστό ανεργίας ανήλθε σε 9,8% τον Δεκέμβριο 2011, και εμφανίζεται σημαντικά μειωμένο έναντι του 14,0% που έφθασε το 2009, που αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό που σημειώθηκε κατά την περίοδο 2001-2011.

Πίνακας 17. Δείκτες Απασχόλησης: Τουρκία, 2001–2011

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Πληθυσμός (.000) ¹	67.896	68.838	69.770	70.692	71.610	72.520	69.689	70.586	71.517	72.561	73.723
Πληθυσμός 15 και άνω (.000)	47.158	48.041	48.912	47.544	48.359	49.174	49.994	50.772	51.686	52.541	53.593
Εργατικό δυναμικό (.000)	23.491	23.818	23.640	22.016	22.455	22.751	23.114	23.805	24.748	25.593	26.254
Ποσοστό συμμετοχής (%)	49,8	49,6	48,3	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9	47,9	48,4	48,5
Εργαζόμενοι (.000)	21.524	21.354	21.147	19.632	20.067	20.423	20.738	21.194	21.277	22.665	23.678
Άνεργοι (.000)	1.967	2.464	2.493	2.385	2.388	2.328	2.376	2.611	3.471	2.929	2.576
Ποσοστό ανεργίας (%)	8,4	10,3	10,5	10,8	10,6	10,2	10,3	11,0	14,0	11,4	9,8
Ανεπίσημοι εργαζόμενοι	11.382	11.133	10.943	9.843	9.666	9.593	9.423	9.220	9.328	9.772	10.139
Ποσοστό ανεπίσημης εργασίας (%)	52,9	52,1	51,7	50,1	48,2	47,0	45,4	43,5	43,8	43,1	42,8
<i>Απασχόληση ανά κλάδο (.000)</i>											
Γεωργία	8.089	7.458	7.165	5.713	5.154	4.907	4.867	5.016	5.240	5.683	6.143
Βιομηχανία	3.774	3.954	3.846	3.919	4.178	4.269	4.314	4.441	4.079	4.496	4.704
Κατασκευές	1.110	958	965	966	1.107	1.196	1.231	1.241	1.306	1.431	1.676
Υπηρεσίες	8.551	8.984	9.171	9.033	9.628	10.051	10.326	10.494	10.650	10.986	11.586
<i>Κλάδικη κατανομή απασχόλησης (%)</i>											
Γεωργία	37,6	34,9	33,9	29,1	25,7	24,0	23,5	23,7	24,6	25,2	25,5
Βιομηχανία	17,5	18,5	18,2	20,0	20,8	20,9	20,8	21,0	19,2	19,9	19,5
Κατασκευές	5,2	4,5	4,6	4,9	5,5	5,9	5,9	5,9	6,1	6,3	7,0
Υπηρεσίες	39,7	42,1	43,4	46,0	48,0	49,2	49,8	49,5	50,1	48,6	48,1

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Eurostat, Π. Κοντάκος (Απρίλιος 2012)

Δείκτες Απασχόλησης: Τουρκία, 2001–2011

Η ανεργία είναι υψηλότερη μεταξύ των νέων (περίπου 18,4% τον Δεκέμβριο 2011 για την ηλικιακή ομάδα 15-24), η οποία ωστόσο έχει μειωθεί από το υψηλό 28,6% τον Φεβρουάριο 2009. Οι μακροχρόνια άνεργοι αντιπροσωπεύουν πάνω από το ήμισυ των ατόμων που αναζητούν εργασία, ενώ το ποσοστό ανεπίσημης εργασίας ανήλθε στο 42,8% τον Δεκέμβριο 2011.

Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, επίσης, άρχισε να αυξάνεται από το 2008, αλλά παραμένει ιδιαίτερα χαμηλό, και ανέρχεται στο 26,8% επί του συνολικού πληθυσμού σε ηλικία εργασίας τον Μάρτιο του 2010. Οι Fernandez και Fogli (2009) διαπιστώνουν ότι η Τουρκία αποτελεί την μοναδική χώρα του ΟΟΣΑ της οποίας το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό μειώνεται τα τελευταία 50 χρόνια.

Το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό στην Τουρκία έχει διερευνηθεί εκτεταμένα. Ένας από τους κύριους λόγους που συχνά αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι η αστικοποίηση (Baslevent και Onaran, 2002). Στην Τουρκία, υπήρξε μια συνεχής μετανάστευση από αγροτικές σε αστικές περιοχές από το 1950, που συνοδεύτηκε από μετάθεση παραγωγικών συντελεστών εργασίας από τον αγροτικό στο βιομηχανικό τομέα.

Ένας άλλος παράγοντας που αναφέρεται ως λόγος για τη μείωση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών είναι το αποκαλούμενο χαρακτηριστικό σχήματος U της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού (Cagatay και Ozler, 1995, Tansel, 2002). Ο Tansel (2002) εκλαμβάνει αυτό ως εξής: “η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι υψηλότερη όταν η γεωργία είναι η κυρίαρχη μορφή της οικονομικής δραστηριότητας. Με την ανάπτυξη, η οικονομική δραστηριότητα μετατοπίζεται από την οικιακή οικονομία στην οικονομία της αγοράς. Η επέκταση των αγορών και οι νέες καινοτομίες αυξάνουν τα εισοδήματα και μειώνουν το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των γυναικών. Οι γυναίκες μπορεί να μην είναι σε θέση να ανταγωνιστούν με τους άνδρες στους νέους τομείς, εξαιτίας της έλλειψης εκπαίδευσης και λόγω της παράδοσης, του πολιτισμού και των ευθυνών του νοικοκυριού. Επιπλέον, όταν το επίπεδο της εκπαίδευσης και των πραγματικών μισθών των γυναικών αρχίζουν να βελτιώνονται περνάμε στην ανοδική κλίση της καμπύλης του σχήματος U.”. Σύμφωνα με τον Tansel (2002) η Τουρκία βρίσκεται στο κατερχόμενο τμήμα της καμπύλης που προαναφέρθηκε.

Οι Dayioglu (2000) και Ince και Demir (2006) εξηγούν ότι οι κύριοι λόγοι για τη μείωση της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό είναι η οικονομική κρίση και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του γυναικείου πληθυσμού, ενώ σε αντίστοιχα συμπεράσματα καταλήγουν για την σχετική επίπτωση της οικονομικής κρίσης οι Adamopoulos and Akyol (2009). Τέλος, η άνιση κατανομή της εργασίας στο σπίτι λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας των γυναικών από την εργασία. Η ανατροφή των παιδιών, ο πρόωρος γάμος και το να εκλαμβάνονται οι γυναίκες μόνο ως νοικοκυρές αποτελούν τους κύριους λόγους για τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας στην Τουρκία. Επομένως, τα κοινωνικά πρότυπα αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την απόφαση συμμετοχής των γυναικών (Moghadam, 1998).

Ο γεωργικός τομέας χαρακτηρίζεται από πολλές οικογένειες που εργάζονται χωρίς μισθό, γεγονός που οδηγεί σε στατιστικά χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας, και συνεπάγεται υψηλή υποαπασχόληση σε αυτόν τον τομέα και στην οικονομία γενικότερα. Ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας (άνω των 15 ετών) αυξάνεται κατά μέσο όρο από το 2001 περίπου κατά 650.000 ανθρώπους κάθε χρόνο, κυρίως λόγω της έντονα νεανικής πληθυσμιακής σύνθεσης, πράγμα που συνεπάγεται σημαντικές προκλήσεις για την ικανότητα απορρόφησης του εργατικού δυναμικού της αγοράς. Το ποσοστό συμμετοχής του εργατικού δυναμικού παραμένει στο σημερινό χαμηλό επίπεδο του 48,5% και είναι χαμηλότερο από τα επίπεδα που επικρατούσαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν ανέρχονταν στο 56,5%. Αντίθετα, το συγκρίσιμο επίπεδο για την ΕΕ είναι περίπου 70%.

Παρά τις πρόσφατες πρωτοβουλίες της κυβέρνησης, η δημιουργία θέσεων εργασίας εξακολουθεί να είναι δύσκολη, λόγω εν μέρει των δυσκαμψιών της αγοράς εργασίας και της αναντιστοιχίας των δεξιοτήτων μεταξύ της προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Γενικά, η τουρκική αγορά εργασίας είναι εξαιρετικά ευέλικτη λόγω του σημαντικού ανεπίσημου τομέα της χώρας, στον οποίο ο μηχανισμός καθορισμού των μισθών είναι εντελώς διαφορετικός από εκείνον του επίσημου τομέα. Ο ανεπίσημος τομέας είναι σε μεγάλο βαθμό απαλλαγμένος από τους περισσότερους κανονισμούς εργασίας, φόρους και συναφή τέλη. Οι δραστηριότητες στον τομέα αυτό βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην παροχή εργασίας χωρίς επίσημες συμβάσεις εργασίας. Η ανασφάλεια της εργασίας είναι διάχυτη και οι εργαζόμενοι λαμβάνουν πολύ λίγα οφέλη από τους εργοδότες τους. Επειδή οι μισθοί στον ανεπίσημο τομέα

καθορίζονται σε συνθήκες ζήτησης και προσφοράς, ο τομέας αυτός παραμένει ευέλικτος. Το αντίθετο συμβαίνει στον επίσημο τομέα, όπου η τήρηση των κανονισμών εργασίας, και η υποχρέωση καταβολής φόρων και συναφών επιβαρύνσεων και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης τον καθιστά λιγότερο σχετικά ευέλικτο.

Μέχρι σήμερα, η Τουρκία έχει με επιτυχία επιλύσει το πρόβλημα της ανεργίας μέσω της ανεπίσημης απασχόλησης, η διάσταση της οποίας έχει αυξηθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Άλλοι παράγοντες που έχουν συμβάλει στο χαμηλό ποσοστό ανεργίας είναι η μετανάστευση εργατών από τη χώρα και η επίτευξη σχετικά υψηλών ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ με την πάροδο του χρόνου. Όμως, το τρέχον σύστημα των τομέων επίσημης και ανεπίσημης απασχόλησης, με την τελευταία να ανέρχεται σε ποσοστό περίπου 60% της συνολικής απασχόλησης,⁵ δεν φαίνεται να είναι διατηρήσιμο μακροπρόθεσμα.

Ταυτόχρονα, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από χώρες χαμηλού κόστους και η σημαντική πραγματική ανατίμηση της τουρκικής λίρας από το 2000 έχουν μειώσει τις επιδόσεις του εξαγωγικού τομέα, ιδιαίτερα των τμημάτων εκείνων που εξαρτώνται από την χαμηλή εξειδίκευση εργατικού δυναμικού και τους εγχώριους συντελεστές παραγωγής. Οι επακόλουθες ανταγωνιστικές πιέσεις σταδιακά έχουν επεκταθεί και σε

⁵ Διάφορες μέθοδοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση του μεγέθους του ανεπίσημου τομέα στην αγορά εργασίας. Οι Portes και Castells (1989) ορίζουν ως ανεπίσημη απασχόληση το άθροισμα των άμισθων εργατών μίας οικογένειας, και τους αυτοαπασχολούμενους, μείον τους επαγγελματίες και τεχνικούς.

Μια εναλλακτική προσέγγιση για τον προσδιορισμό του μεγέθους του ανεπίσημου τομέα θεωρεί την κάλυψη των εργαζομένων σε ιδρύματα κοινωνικής ασφάλισης (Assaad 1997). Οι εργαζόμενοι χωρίζονται σε δύο ομάδες: εκείνους που καλύπτονται από πρόγραμμα κοινωνικής ασφάλισης και όσους δεν καλύπτονται. Οι εργαζόμενοι που καλύπτονται θεωρούνται ότι αποτελούν μέρος του τομέα επίσημης απασχόλησης και οι λοιποί μέρος του ανεπίσημου.

Στην εκτίμησή του για τον ανεπίσημο τομέα απασχόλησης, ο Togan (1997) ορίζει την παραοικονομία ως το άθροισμα των απασχόλησης στο γεωργικό τομέα και στον ιδιωτικό, μη γεωργικό τομέα. Ορίζει την απασχόληση στον ιδιωτικό, μη γεωργικό τομέα, με την αφαίρεση από τους τακτικούς και εποχιακούς εργοδότες στον μη γεωργικό τομέα του αριθμού των εγγεγραμμένων μισθωτών που αναφέρθηκαν από το Υπουργείο Εργασίας.

Μια τέταρτη μέθοδος εκτίμησης που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του μεγέθους του ανεπίσημου τομέα θεωρεί το μερίδιο των δραστηριοτήτων υπεργολαβίας στην οικονομία.

Οι υπολογισμοί με κάθε μία από τις μεθόδους που προαναφέρθηκαν δείχνουν ότι κατά μέσο όρο η παραοικονομία στην Τουρκία αντιπροσωπεύει περίπου το 60% εκατό της συνολικής απασχόλησης.

λοιπές προστατευόμενες εμπορικές δραστηριότητες, επιβραδύνοντας την βελτίωση του ΑΕΠ. Οι πηγές της ανάπτυξης δεν θα πρέπει να αναμένεται να εξισορροπήσουν εκ νέου, ως αποτέλεσμα της μόνιμης αναστροφής της τάσης πραγματικής ανατίμησης του νομίσματος. Λόγω των πιέσεων επί της ανταγωνιστικότητας, η ικανότητα του επιχειρηματικού τομέα να επιταχύνει την ανάπτυξη της παραγωγικότητας, να συγκρατήσει την αύξηση των μισθών, και να στραφεί στην διαφοροποίηση προϊόντων (προκειμένου να είναι σε θέση να καθορίζει υψηλότερες τιμές από αυτές άλλων ανταγωνιστών χαμηλότερου κόστους) αποτελούν μακροπρόθεσμα πηγές για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας για την Τουρκία. Η μετακίνηση περισσότερων πόρων στην επίσημη οικονομία αναμένεται να ενισχύσει την συνολική παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα. Ο επίσημος επιχειρηματικός τομέας είναι περισσότερο αποτελεσματικός στην διαχείριση της σύγχρονης τεχνολογίας, και της εξειδικευμένης εργασίας, για την προσέλκυση κεφαλαίων και ΞΑΕ.

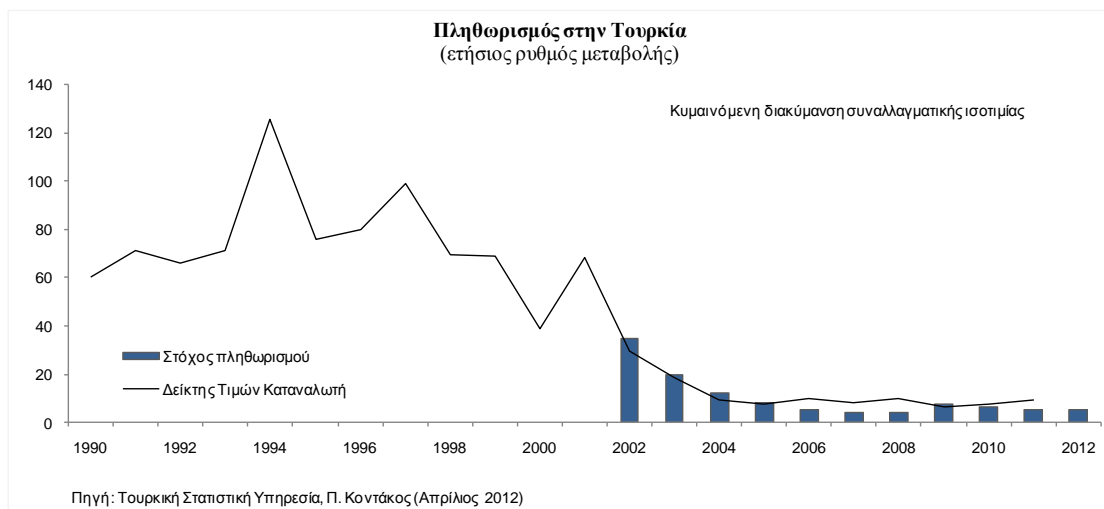
Εν κατακλείδι, παρά τις δύσκολες συνθήκες απασχόλησης στην αγορά εργασίας το ποσοστό ανεργίας έχει συγκρατηθεί λόγω της σημαντικής βελτίωσης της οικονομικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα μετά το 2009. Οι διαρκείς προσπάθειες της κυβέρνησης να επιταχύνει την επισήμοποίηση της οικονομίας μέσω της αποτελεσματικότερης εφαρμογής των κανονισμών θα πρέπει να υποστηριχθούν με διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε τομείς ύψιστης προτεραιότητας.

3.4 Νομισματικές Εξελίξεις και Πληθωρισμός

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Τουρκικής οικονομίας μέχρι την κρίση του 2001 υπήρξε ο υψηλός και χρόνιος πληθωρισμός, ο οποίος προήλθε κυρίως από τις ανισορροπίες του δημοσίου τομέα. Η χρηματοδότηση των μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων από την Κεντρική Τράπεζα, η χαλαρή εισοδηματική πολιτική με τις αυξήσεις μισθών και ημερομισθίων πάνω από τα επίπεδα παραγωγικότητας, καθώς και η χρησιμοποίηση της τιμολογιακής πολιτικής των δημόσιων επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας ως μέσο αύξησης των δημοσίων εσόδων ήταν βασικοί παράγοντες δημιουργίας πληθωριστικών πιέσεων. Το ασταθές μακροοικονομικό και πολιτικό περιβάλλον κατέστησε δύσκολη την διάσπαση της αδράνειας του πληθωρισμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου που οδήγησε στην κρίση, η Κεντρική Τράπεζα της Δημοκρατίας της Τουρκίας (CBRT) έθεσε σε εφαρμογή μία χαλαρή νομισματική πολιτική η οποία θυσίαζε τον στόχο της

σταθερότητας των τιμών για χάρη της ευρύτερης χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (Kibritcioglu, 2002).

Στο τέλος του 1999, ένα φιλόδοξο πρόγραμμα σταθερότητας στη βάση του ελέγχου των συναλλαγματικών ισοτιμιών τέθηκε σε ισχύ. Το πρόγραμμα αρχικά συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση των εισροών κεφαλαίων και ήταν επιτυχημένο στη μείωση του πληθωρισμού. Τα χαμηλότερα επιτόκια και η ανατίμηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας τροφοδότησαν την κατανάλωση και τις επενδύσεις, αλλά επιβάρυναν την ανταγωνιστικότητα, με αποτέλεσμα, σε συνδυασμό επίσης με τις υψηλές διεθνείς τιμές του πετρελαίου και την υποτίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, να οδηγήσουν σε έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών με ποσοστό έως 5% του ΑΕΠ.⁶ Το εύθραυστο τραπεζικό σύστημα, οι πολιτικές διαμάχες, και η απόσυρση της εμπιστοσύνης από το εξωτερικό οδήγησαν τον Φεβρουάριο του 2001 σε μία από τις βαθύτερες κρίσεις στην οικονομική ιστορία της Τουρκίας.

Γράφημα 7. Πληθωρισμός στην Τουρκία

Μετά την κρίση του 2001, ένα νέο πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή για την «Μετάβαση προς μια ισχυρότερη Τουρκική Οικονομία», με την σημαντική υποστήριξη του ΔΝΤ και αυστηρούς δημοσιονομικούς στόχους, την εισαγωγή ενός καθεστώτος κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, καθώς και μία σειρά από διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Το νέο Πρόγραμμα έθεσε ως κύριο

⁶ Το μεγαλύτερο τμήμα των Τουρκικών εξαγωγών είναι σε ευρώ, ενώ οι εισαγωγές σε δολάρια ΗΠΑ.

στόχο της οικονομικής πολιτικής την συγκράτηση του πληθωρισμού. Προς την κατεύθυνση αυτή η Κεντρική Τράπεζα κατέστη ανεξάρτητη από το 2001, και δεσμεύθηκε να απέχει από παρεμβάσεις στις αγορές συναλλάγματος, και να επικεντρωθεί στη μείωση του πληθωρισμού σε στοχοθετημένα επίπεδα. Η ανάπτυξη της βασικής νομισματικής βάσης σε συνέπεια με τους στόχους του πληθωρισμού και την εκτιμώμενη πορεία αύξησης του ΑΕΠ χρησιμοποιήθηκε ως ονομαστική άγκυρα (nominal benchmark). Το πλαίσιο αυτό επισημοποιήθηκε ως σιωπηρή, έμμεση στόχευση του πληθωρισμού (implicit inflation targeting) στις αρχές του 2002, και εφαρμόστηκε μέχρι το τέλος του 2005 (Γράφημα 7).

Το καθεστώς αυτό περιείχε πολλά από τα χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν σε πλήρης στόχευση του πληθωρισμού, όπως ένα αριθμητικό στόχο για τον πληθωρισμό, καθώς και τη χρησιμοποίηση των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων ως κύριο μέσο πολιτικής. Από την άλλη πλευρά δεν περιελάμβανε προβλέψεις για τον πληθωρισμό, οι οποίες αποτελούν ένα από τα βασικά εργαλεία στόχευσης του πληθωρισμού. Ο όρος «έμμεση» στόχευση απεικόνιζε επίσης την έναρξη μίας προπαρασκευαστικής φάσης, κατά την οποία η τεχνική και θεσμική ικανότητα και διαφάνεια της νομισματικής πολιτικής θα ενισχύονταν περισσότερο. Μακροοικονομικές προϋποθέσεις όπως η επίτευξη ισχυρής δημοσιονομικής θέσης και η σταθερότητα του οικονομικού περιβάλλοντος επιδιώχθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης. Σε αυτό το περιβάλλον, και μέχρι το 2005, οι ρυθμοί πληθωρισμού μειώθηκαν μετά από αρκετές δεκαετίες σε μονοψήφια επίπεδα. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνοδεύτηκε επίσης από ισχυρή ανάπτυξη του ΑΕΠ. Η χρηματοπιστωτική σταθερότητα διατηρήθηκε, αντανακλώντας τα μειωμένα ασφάλιστρα κινδύνου στα επιτόκια, ενώ επιτεύχθηκαν υψηλά επίπεδα πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων (Serdengecti, 2006).

Συνοψίζοντας τους κυριότερους παράγοντες που επέτρεψαν τη σημαντική υποχώρηση του πληθωρισμού από το 2001 μέχρι το 2006 θα μπορούσαν να αναφερθούν οι ακόλουθοι:

- i) Η ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας και η επικέντρωσή της στην σταθερότητα των τιμών. Η τροποποίηση του σχετικού νόμου το 2001 αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο, όπου ορίζεται ότι πρωταρχικός στόχος της νομισματικής πολιτικής είναι η σταθερότητα των τιμών, παραχωρώντας στην Κεντρική Τράπεζα την επιχειρησιακή ανεξαρτησία να απέχει από τη χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα, και σημειώνοντας σημαντική πρόοδο προς την απόκτηση

αυτονομίας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα (Arnone, Laurens, Segalotto, και Sommer, 2007).

- ii) Ο συνδυασμός της σημαντικής βελτίωσης της παραγωγικότητας, μέσω διαρθρωτικών αλλαγών που ενίσχυσαν το ρόλο της τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία, και συγκράτησης των μισθών, λόγω της αύξησης του εργατικού δυναμικού (Gonenc και Gokhan, 2007).
- iii) Η δημοσιονομική εξυγίανση και η αποκατάσταση του χρηματοπιστωτικού τομέα που ενίσχυσαν την αξιοπιστία της νομισματικής πολιτικής.
- iv) Η αύξηση της παραγωγικής ικανότητας στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών συνέβαλλαν στην διατήρηση του παραγωγικού κενού (output gap) σε αρνητικά επίπεδα κατά τη διάρκεια της περιόδου, το οποίο σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ ανήλθε από το -9,75% το τέταρτο τρίμηνο του 2001 στο -2,21% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2007 (OECD, 2008).

Η μετάβαση σε ρητή στόχευση του πληθωρισμού (explicit inflation targeting) άρχισε με μονοψήφιο πληθωρισμό το 2006. Ωστόσο μετά τη μετάβαση αυτή οι στόχοι για τον πληθωρισμό οι οποίοι είχαν καθοριστεί ξεπεράστηκαν σημαντικά τα τρία επόμενα έτη, κατά 4,5% περίπου το 2006 και το 2007, και κατά 6,1% το 2008, εξασθενίζοντας αναπόφευκτα τον ρόλο της στόχευσης του μεσοπρόθεσμου στόχου για τον πληθωρισμό (Πίνακας 18). Λαμβάνοντας υπόψη την εμμονή των πιέσεων των τιμών από την πλευρά της προσφοράς (supply side) και το ευρύ κενό μεταξύ του πληθωρισμού και του μεσοπρόθεσμου στόχου, η Κεντρική Τράπεζα και η Κυβέρνηση αποφάσισαν από κοινού να αναθεωρήσουν τους στόχους του πληθωρισμού προς την κατεύθυνση μίας περισσότερο σταδιακής μείωσης για την περίοδο 2009-11.

Πίνακας 18. Στόχοι πληθωρισμού και αποτελέσματα
(Ετήσιοι ρυθμοί αύξησης)

	Στόχος	Τελική τιμή	Διαφορά από το στόχο
2002	35	29,7	-5,3
2003	20	18,4	-1,6
2004	12	9,4	-2,7
2005	8	7,7	-0,3
2006	5	9,7	4,7
2007	4	8,4	4,4
2008	4	10,1	6,1
2009	7,5	6,5	-1,0
2010	6,5	7,4	0,9
2011	5,5	9,2	3,7
2012	5		

1. Για το 2009 και το 2010 οι αναθεωρημένοι στόχοι (από 4% προηγούμενα)

2. Για το 2010 με βάση τα στοιχεία Ιουνίου 2010.

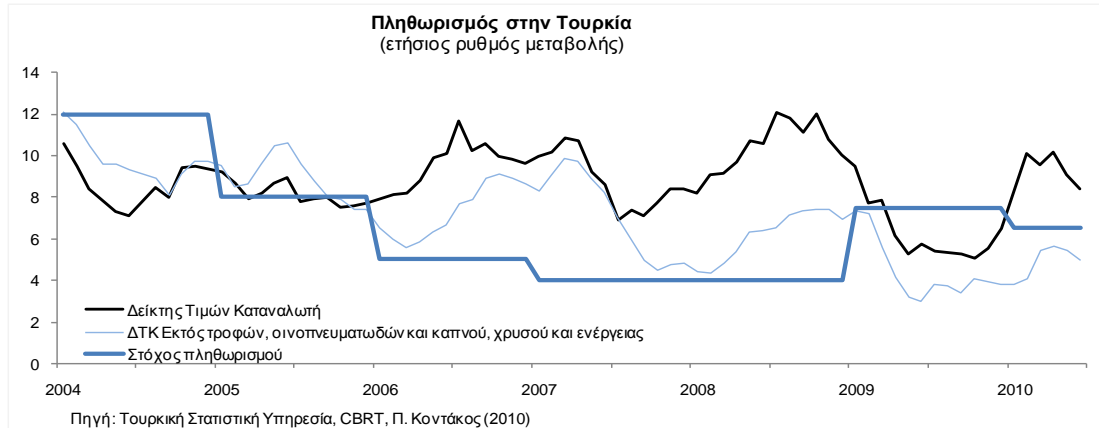
Πηγή: Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, CBRT, Π. Κοντάκος (Απρίλιος 2012) □

Παρά την αναθεώρηση των στόχων για τον πληθωρισμό, δεν μπορεί να συναχθεί απαραίτητα το συμπέρασμα ότι η θέσπιση ρητών στόχων για τον πληθωρισμό ήταν αποτυχημένη (Roger and Stone, 2005).⁷ Αναλυτική εξέταση των τριών βασικών παραγόντων στους οποίους στηρίχτηκε η αδράνεια του πληθωρισμού μετά την έκδοση της ρητής στόχευσης του πληθωρισμού καταδεικνύει ότι και οι τρεις ήταν σε μεγάλο βαθμό εκτός του πεδίου άσκησης της νομισματικής πολιτικής:

- ι) Κλυδωνισμοί της προσφοράς: Η Τουρκία υπέστη σοβαρούς κλυδωνισμούς της προσφοράς, περιλαμβανομένων των υψηλών αυξήσεων των διεθνών τιμών του πετρελαίου και των τροφίμων - τα τρόφιμα συνιστούν περίπου το 30% του ΔTK και επηρεάστηκαν επίσης από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες - καθώς και των εγχώριων διοικητικά καθοριζόμενων τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας, και των ειδικών φόρων κατανάλωσης πετρελαίου, φυσικού αερίου και ηλεκτρικής

⁷ Οι Roger and Stone (2005) παρέχουν λεπτομερή ανάλυση για την αποτελεσματικότητα της στόχευσης του πληθωρισμού σε άλλες χώρες. Πολλές χώρες απέτυχαν να ανταποκριθούν από νωρίς στους στόχους τους, αλλά αυτό δεν μετρίασε την ικανότητά τους για την επιτυχή δημιουργία και λειτουργία του νέου καθεστώτος.

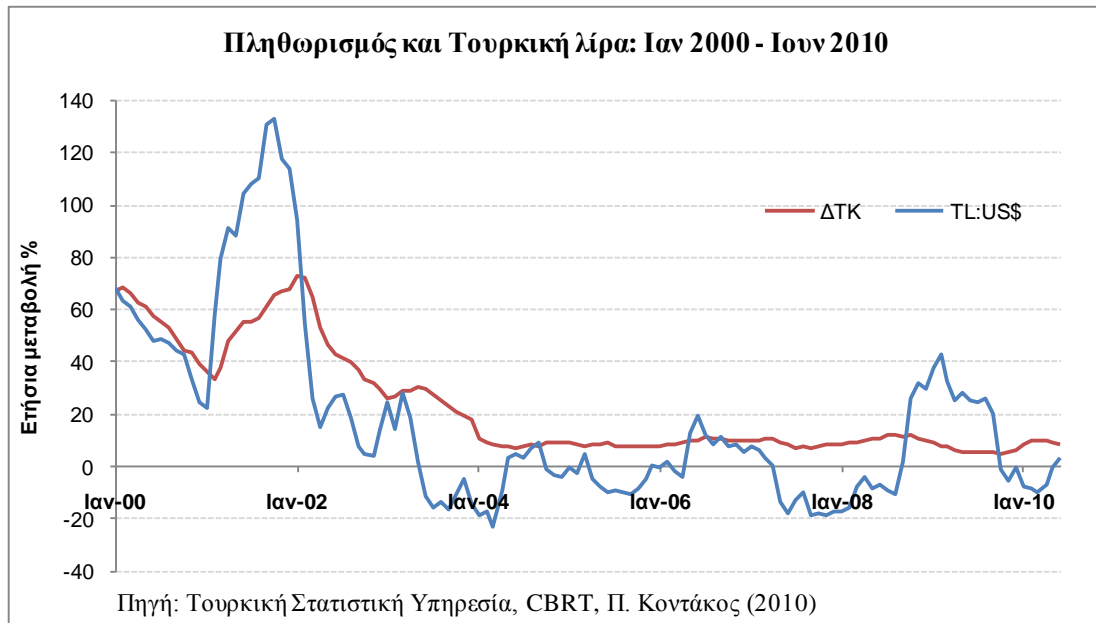
ενέργειας μεταξύ 2006 και 2008. Αν τα στοιχεία αυτά δεν συμπεριληφθούν στον υπολογισμό του δομικού πληθωρισμού (core inflation) τα αποτελέσματα θα ήταν πολύ πιο κοντά στα στοχευόμενα (Γράφημα 8).

Γράφημα 8. Πληθωριστικές αποκλίσεις έναντι στόχων στην Τουρκία

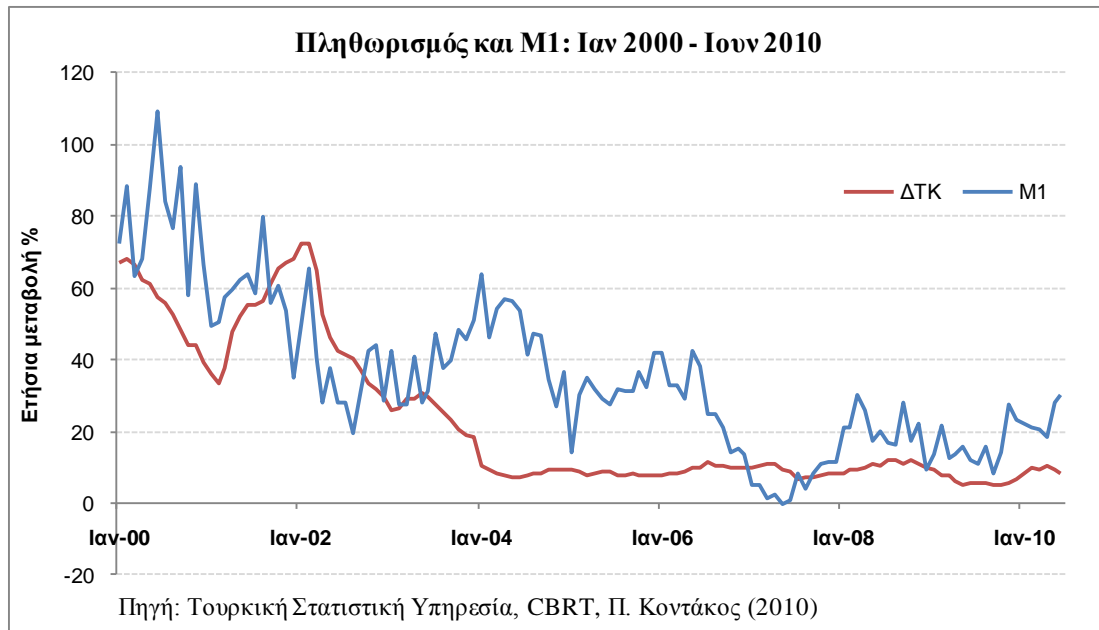
- ii) Αδράνεια των τιμών στον τομέα των υπηρεσιών, οι οποίες ιδιαίτερα για όλη την περίοδο μετά το 2003 έως το 2010 παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα, ιδιαίτερα στους τομείς των μεταφορών και της εκπαίδευσης.
- iii) Η επίδραση των μεταβολών της συναλλαγματικής ισοτιμίας στις τιμές είναι παραδοσιακά ισχυρή στην Τουρκία (Γράφημα 9). Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρεάζουν τον πληθωρισμό τόσο μέσω των εισαγομένων αγαθών, όσο και μέσω της διάχυσης της επίδρασής τους σε όλα τα εμπορεύσιμα αγαθά. Η υποτίμηση της Τουρκικής λίρας κατά 30% περίπου στη διεθνή κρίση της περιόδου Μαΐου-Ιουνίου 2006 είχε σημαντική επίπτωση στον πληθωρισμό, ενώ το αντίθετο συνέβηκε μετά την ανατίμηση κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2007. Αντίστοιχα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν και για το 2010, όπου η ανατίμηση της Τουρκικής λίρας κατά το 2010 συνέβαλλε στον περιορισμό των πληθωριστικών πιέσεων. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται και από τον θετικό συντελεστή συσχέτισης μεταξύ της διακύμανσης των ποσοστών μεταβολής του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔTK) και της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ο οποίος για την περίοδο Ιανουαρίου 2000-Ιουνίου 2010 ανήλθε σε 0,78. Το καθεστώς κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας έχει επίσης συμβάλλει στον περιορισμό της επίδρασής της στον πληθωρισμό, δεδομένου ότι οι συναλλασσόμενοι στην αγορά συναλλάγματος σε οποιαδήποτε απότομη

μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναμένουν διορθώσεις προς τη μακροπρόθεσμη τάση της (Kara και λοιποί, 2007, Kara, 2005).

Γράφημα 9. Πληθωρισμός και Τουρκική λίρα: Ιαν. 2000-Ιουν. 2010

Σύμφωνα επίσης με τα στοιχεία παρατηρείται μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μια στενή συσχέτιση μεταξύ του ρυθμού αύξησης των νομισματικών μεγεθών και του πληθωρισμού. Η συσχέτιση αυτή αποτυπώνεται στο Γράφημα 10 μεταξύ της ετήσιας μεταβολής του ΔTK και του αντίστοιχου ετήσιου ρυθμού αύξησης της νομισματικής βάσης M1 (base money) με βάση τα μηνιαία στοιχεία για την περίοδο Ιανουαρίου 2000- Ιουνίου 2010, όπου ο συντελεστής συσχέτισης ανήλθε σε 0,69.

Γράφημα 10. Πληθωρισμός και M1: Ιαν. 2000 - Ιουν. 2010

Όπως αναμένεται και από την οικονομική θεωρία, η νομισματική βάση M1 και η μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας διαδραματίζουν επομένως σημαντικό ρόλο στην εξήγηση της διαμόρφωσης του πληθωρισμού σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Συνοψίζοντας τους παράγοντες που ήδη παρουσιάστηκαν και οι οποίοι τείνουν να επενεργούν ουσιαστικά στην διαμόρφωση των πληθωριστικών προσδοκιών, και τελικά του πληθωρισμού στην Τουρκία, επιχειρείται στη συνέχεια μία εμπειρική εκτίμηση και μοντελοποίηση της δυναμικής διαμόρφωσης αυτών των πληθωριστικών προσδοκιών.

Για την ανάλυση των κυριότερων παραγόντων διαμόρφωσης των πληθωριστικών προσδοκιών χρησιμοποιείται μία οικονομετρική προσέγγιση ανάλογη με αυτήν των Cerisola και Gelos (2005), η οποία επικεντρώνεται στους σχετικούς ρόλους του πληθωρισμού κατά το παρελθόν, της αξιοπιστίας των πληθωριστικών στόχων, του πραγματικού επιτοκίου, της συναλλαγματικής ισοτιμίας, των πιέσεων από την πλευρά της ζήτησης, και της κατεύθυνσης της δημοσιονομικής πολιτικής. Το μοντέλο εκτιμήθηκε με βάση μηνιαίες παρατηρήσεις για την περίοδο Ιανουαρίου 2002-Απριλίου 2010, με την χρησιμοποίηση της μεθόδου των Κανονικών Ελαχίστων Τετραγώνων (Ordinary Least Squares, OLS), και τα αποτελέσματα συνοψίζονται ως ακολούθως (Εξίσωση 1, t-statistic στην παρένθεση):

Εξίσωση 1. Παλινδρόμηση των παραγόντων διαμόρφωσης των πληθωριστικών προσδοκιών στην Τουρκία

$$\pi_t^e = 0.01 + 0.50*\pi_{t-1} + 0.18*\pi_t^T + 0.32*r_{t-1} + 0.04*er_{t-1} + 0.03*ip_{t-1} - 0.45*pb_{t-1} + u_t$$

(4.39) (24.98) (7.09) (12.35) (5.99) (2.78) (-6.33)

Στην παραπάνω παλινδρόμηση το π^e είναι ο προσδοκώμενος πληθωρισμός μετά από 12 μήνες (από την CBT Expectations Survey), π η ετήσια μεταβολή του δείκτη τιμών καταναλωτή (ΔTK), π^T ο στόχος του πληθωρισμού για το τέλος του έτους, r είναι το πραγματικό βραχυπρόθεσμο επιτόκιο (επιτόκιο πολιτικής), er η ετήσια μεταβολή της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας της τουρκικής λίρας έναντι του δολαρίου ΗΠΑ (TL:US\$), ip η ετήσια μεταβολή του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής (ως υποκατάστατο των κυκλικών πιέσεων της ζήτησης) και pb το πρωτογενές δημοσιονομικό ισοζύγιο ως ποσοστό του ΑΕΠ (ως υποκατάστατο της επίδρασης της δημοσιονομικής πολιτικής). Όλοι οι εκτιμητές των ανεξάρτητων μεταβλητών της εκτιμώμενης παλινδρόμησης είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 1%, και έχουν τα αναμενόμενα πρόσημα εκτός του πραγματικού βραχυπρόθεσμου επιτοκίου.

Επιπλέον, η χρήση της μεθοδολογίας της επαναλαμβανόμενης εκτίμησης των συντελεστών του μοντέλου (recursive coefficients estimation) συμβάλλει στην αξιολόγηση των μετατοπίσεων της βαρύτητας των κύριων μεταβλητών, καθώς η επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών εκτιμάται εκτείνοντας κάθε φορά την δειγματοληπτική χρονική περίοδο. Αναλυτικότερα, και όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 11:

- Η σχετική σημασία του *παρελθόντος πληθωρισμού* στον προσδιορισμό των τρεχουσών πληθωριστικών προσδοκιών παραμένει υψηλή σε όλη την περίοδο, καταδεικνύοντας τη βαρύτητα της προηγούμενης εμπειρίας.

- Ο εκτιμητής του *στόχου πληθωρισμού* είναι θετικός με εκτιμώμενη τιμή 0,18 και η επίδρασή του στις πληθωριστικές προσδοκίες έχει αυξηθεί. Σε ένα πλήρως αξιόπιστο καθεστώς στόχευσης του πληθωρισμού η αναμενόμενη τιμή του θα ήταν 1.

- Η σχέση του *πραγματικού βραχυπρόθεσμου επιτοκίου* άσκησης πολιτικής με τις πληθωριστικές προσδοκίες εμφανίζεται ως θετική και εξασθενούμενη. Αυτή ωστόσο η θετική συσχέτιση μπορεί να αποδοθεί κύρια στις συγχρονισμένες

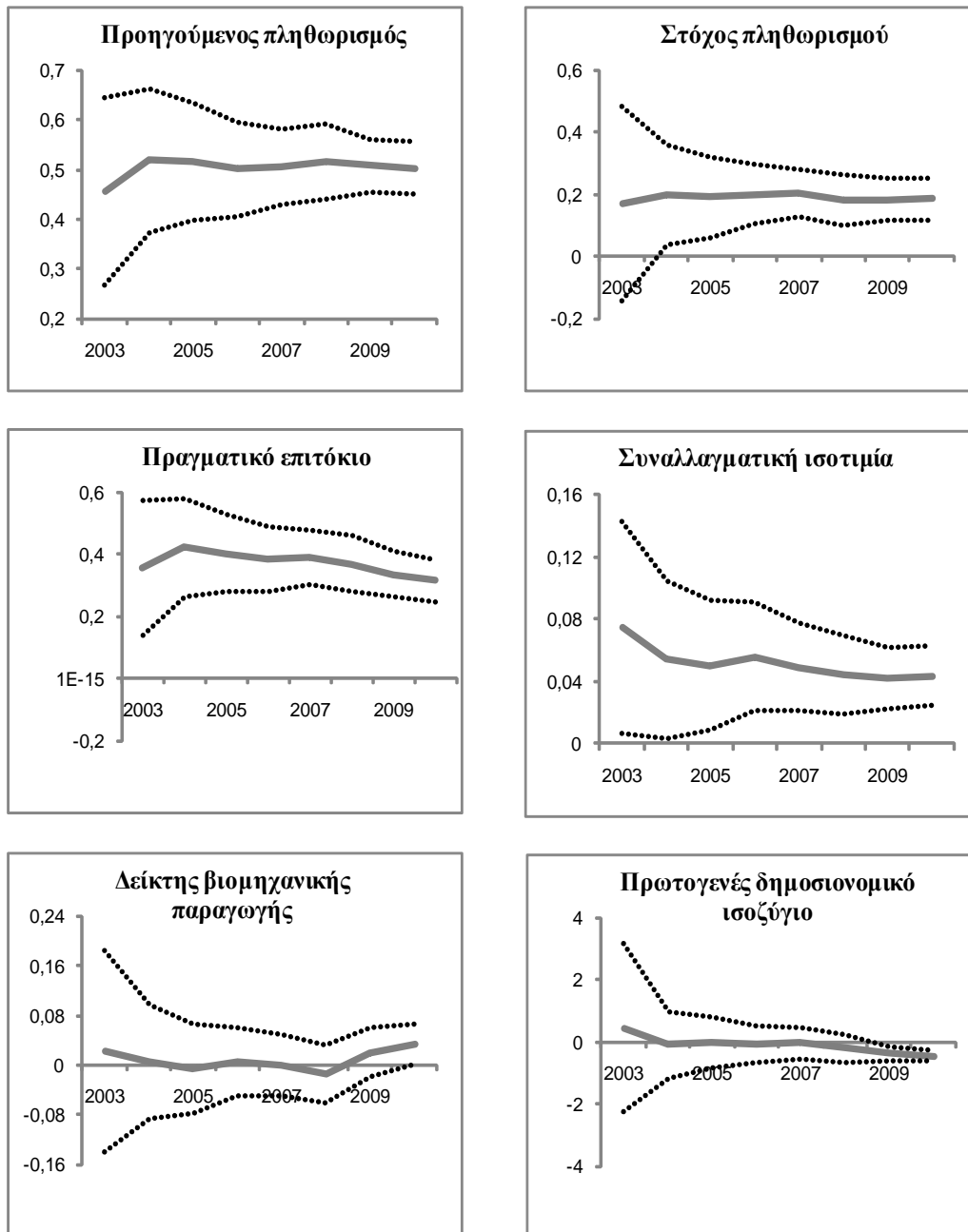
διακυμάνσεις των δύο μεταβλητών, ιδιαίτερα κατά την περίοδο 2002-2005, παρά σε μία σχέση αιτίας. Γενικά, η επίπτωση της μεταβολής του επιτοκίου στις πληθωριστικές προσδοκίες είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιλεγόμενη χρονική υστέρηση.

- Η επίδραση των μεταβολών της *συναλλαγματικής ισοτιμίας* στις πληθωριστικές προσδοκίες είναι αναμενόμενη και ανάλογη με όσα προαναφέρθηκαν, ενώ η εξασθένηση της επίδρασής της συνδέεται με την υιοθέτηση του καθεστώτος κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας.

- Οι *κυκλικές διακυμάνσεις της ζήτησης* έχουν μόνο περιορισμένη και εξασθενούμενη επίδραση στη διαμόρφωση των πληθωριστικών προσδοκιών.

- Η κατεύθυνση της *δημοσιονομικής πολιτικής* αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης των πληθωριστικών προσδοκιών, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των προεκλογικών περιόδων, αν και η επίδρασή της ήταν χαμηλή κατά το διάστημα 2004-2006.

Μεταβολή επίδρασης στις πληθωριστικές προσδοκίες

Πηγή: Π. Κοντάκος (2010)

Γράφημα 11. Μεταβολή επίδρασης στις πληθωριστικές προσδοκίες

Δεδομένου ότι οι πληθωριστικές προσδοκίες αποτελούν κυρίαρχο παράγοντα διαμόρφωσης του πληθωρισμού, έχει μεγάλη βαρύτητα ο τρόπος διαχείρισής τους και η αξιοπιστία της επικοινωνιακής πολιτικής της Κεντρικής Τράπεζας προκειμένου να επιτύχει τους στόχους πληθωρισμού που θέτει κάθε φορά.

Συνοψίζοντας την ενότητα αυτή, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η νομισματική πολιτική αποτέλεσε έναν από τους κύριους πυλώνες του σταθεροποιητικού προγράμματος μετά το 2001. Η Κεντρική Τράπεζα κατέστη ανεξάρτητη λειτουργικά με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών. Η βελτίωση των θεμελιωδών δεδομένων, σε συνδυασμό με το παγκόσμιο ευνοϊκό περιβάλλον, οδήγησαν σε μείωση του ασφαλίστρου κινδύνου, και στην σημαντική προσέλκυση εισροών κεφαλαίων που οδήγησαν σε ανατίμηση του νομίσματος, η οποία επίσης συνέβαλε στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Ο πληθωρισμός μειώθηκε από περίπου 70% στο τέλος του 2001 σε 7,7% το τέλος του 2005 και 4% τον Μάρτιο του 2011. Τον Ιανουάριο του 2012 διαμορφώθηκε στο 10,6%.

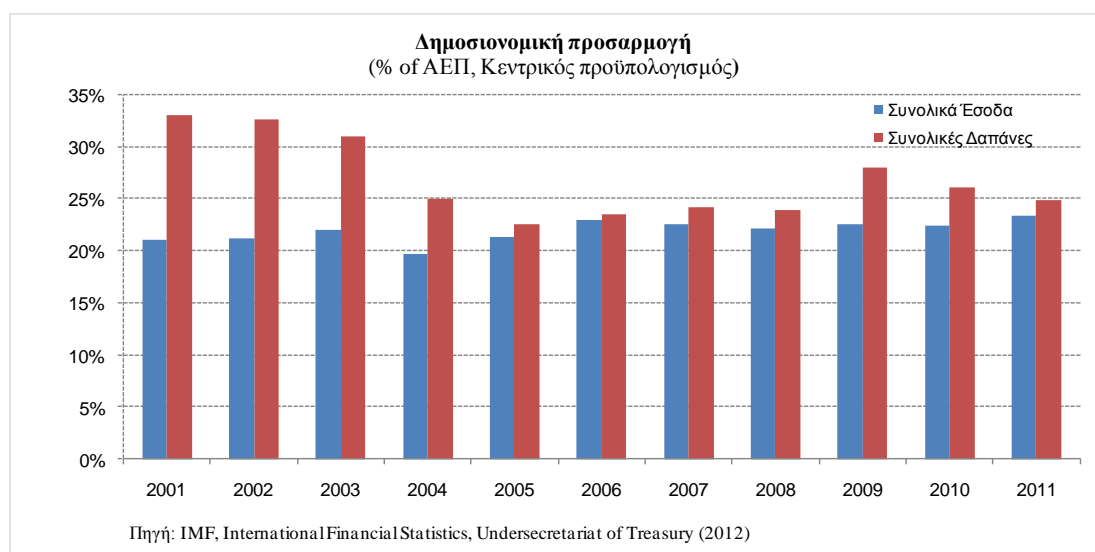
Παρά τη σημαντική επιτάχυνση του ρυθμού του πληθωρισμού τους τελευταίους του 2011, ο επίσημος ετήσιος στόχος για τον πληθωρισμό στο τέλος του 2012, παραμένει αμετάβλητος στο 5% (με όριο διακύμανσης ± 2 εκατοστιαίες μονάδες). Ωστόσο, κατά την έκθεση για τον πληθωρισμό του 2012, που δημοσιεύθηκε στο τέλος του Ιανουαρίου 2012, η Κεντρική Τράπεζα αύξησε την εκτίμησή της για το τέλος του έτους με τον πληθωρισμό να προβλέπεται από 5,2% σε 6,5%. Αυτό αντικατοπτρίζει την απροθυμία της να εμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη, κατ'επίγνωση του γεγονότος ότι η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί σημαντικά στην επίτευξη ανάπτυξης του ΑΕΠ κατά 4% το 2012 (EIU, Μάρτιος 2012).

Γενικά, κατά την περίοδο που ακολούθησε μετά το 2006 η Τουρκία παραμένει αντιμέτωπη με το κλασικό δίλημμα των περισσότερων επιτυχημένων ανερχόμενων οικονομιών: η αδράνεια του πληθωρισμού απαιτεί μια συγκρατημένη νομισματική πολιτική, ενώ η απώλεια ανταγωνιστικότητας λόγω της ανατίμησης του νομίσματος από τα υψηλά πραγματικά επιτόκια φαίνεται να υπερβαίνει την απορρόφηση και την ικανότητα προσαρμογής μεγάλων τομέων της οικονομίας, κυρίως αυτών της εντάσεως εργασίας. Κατά την πιο πρόσφατη περίοδο αυτή η πρόκληση ενισχύθηκε επιπλέον από εξωγενείς αυξήσεις στις τιμές της ενέργειας και των τροφίμων. Ως αποτέλεσμα, η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής, ιδιαίτερα την τρέχουσα περίοδο, απαιτεί υποστήριξη από αντίστοιχη δημοσιονομική πειθαρχία, ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, και ταυτόχρονα προσπάθειες μείωσης του μεγέθους της παραοικονομίας.

3.5 Δημοσιονομικές Εξελίξεις

Η Τουρκία έχει σημειώσει εντυπωσιακή ανάκαμψη μετά την κρίση του 2001, ως αποτέλεσμα ενός συνδυασμού αποφασιστικής δημοσιονομικής πειθαρχίας, πολιτικής αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού, καθώς και σημαντικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικοποιήσεων. Η επιτυχία της μακροοικονομικής σταθεροποίησης που έλαβε χώρα την περίοδο 2002-2007 έχει χαρακτηριστεί από πολλούς, όπως ο Ozatay (2008), ως “επεκτατική δημοσιονομική εξυγίανση” (expansionary fiscal consolidation). Κύριο στοιχείο αποτέλεσε το υψηλό πρωτογενές πλεόνασμα του ενοποιημένου δημόσιου τομέα που ανήλθε άνω του 6% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2004-2006.

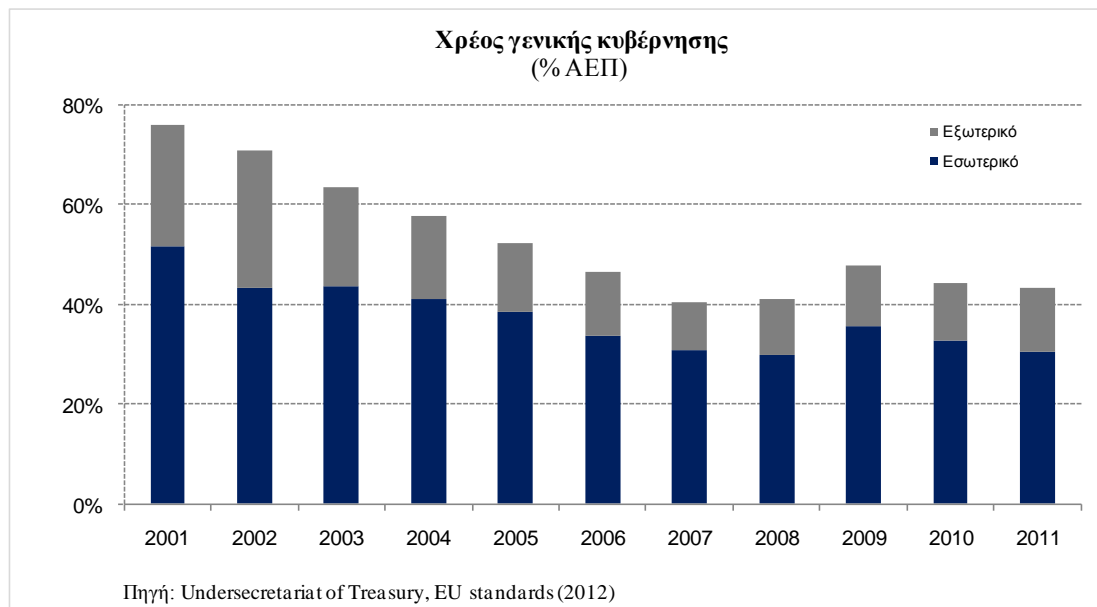
Η δημοσιονομική προσαρμογή έγινε κυρίως από την πλευρά των δαπανών, καθώς τα έσοδα του προϋπολογισμού μεταβλήθηκαν οριακά μόνο ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2002-2007 (Γράφημα 12). Από την άλλη πλευρά, εξοικονόμηση επιτεύχθηκε όσον αφορά τις πληρωμές τόκων, δεδομένου ότι το δημόσιο χρέος μειώθηκε δραστικά ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Γράφημα 12. Δημοσιονομική προσαρμογή στην Τουρκία

Η εντυπωσιακή μείωση του δημόσιου χρέους από περίπου 76% του ΑΕΠ το 2001 σε 40% του ΑΕΠ το 2007 (Γράφημα 13) ήταν αποτέλεσμα όχι μόνο του σημαντικού πρωτογενούς πλεονάσματος, αλλά και άλλων ευνοϊκών εξελίξεων, και κυρίως των υψηλών πραγματικών ρυθμών ανάπτυξης του ΑΕΠ. Η ανατίμηση της τουρκικής λίρας σε πραγματικούς όρους προκάλεσε άμεση μείωση του δείκτη του χρέους προς

το ΑΕΠ, δεδομένου ότι σημαντικό μέρος του χρέους είναι σε ξένο νόμισμα. Κατά τα τέλη του 2007, το εξωτερικό χρέος είχε μειωθεί στο ένα τρίτο της αξίας του το 2001 ως ποσοστό του ΑΕΠ. Λόγω του ότι η διαδικασία ιδιωτικοποιήσεων επιταχύνθηκε ταχύτητα, ένα μεγάλο μερίδιο των εσόδων από ιδιωτικοποιήσεις χρησιμοποιήθηκε για την αποπληρωμή του χρέους, κυρίως μέχρι το 2006. Επίσης, η βελτίωση της διαχείρισης του δημόσιου χρέους διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην βελτιστοποίηση του κόστους του δημόσιου χρέους μέσα από την επιμήκυνση της διάρκειας έκδοσης του χρέους, και τον πρωτογενή δανεισμό σε εγχώριο νόμισμα με σταθερά επιτόκια. Επιπλέον, τα οφέλη από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στον τραπεζικό και επιχειρηματικό τομέα επηρέασαν θετικά την συσσώρευση οιονεί δημοσιονομικών ελλειμμάτων, τα οποία τελικά θα οδηγούσαν σε υψηλότερο δημόσιο χρέος.

Γράφημα 13. Χρέος γενικής κυβέρνησης

Η σταδιακή κάμψη της οικονομικής ανάπτυξης την περίοδο 2007-09, σε συνδυασμό με τα μειωμένα φορολογικά έσοδα και τις αυξημένες κοινωνικές μεταβιβάσεις λόγω της ανεργίας οδήγησαν σε αντιστροφή της προηγούμενης τάσης, με αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα να ανέλθει σε 5,5% το 2009 και το δημόσιο χρέος σε 45% του ΑΕΠ.

Ωστόσο, παρά τον τερματισμό των συνομιλιών με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την ανανέωση της προηγούμενης συμφωνίας που είχε ξεκινήσει από το 2001 και έληξε Μάιο του 2008, και η οποία είχε δράσει καταλυτικά ως άγκυρα για την πορεία της δημοσιονομικής πολιτικής την περίοδο αυτή, καθώς και των εκλογών

του Ιουνίου 2011, οι οποίες συνοδεύονται ιστορικά με αντίστοιχες υπερβάσεις στις προεκλογικές δαπάνες, η κυβέρνηση κατάφερε να αποφύγει τον κίνδυνο χαλάρωσης της δημοσιονομικής πολιτικής, με το έλλειμμα του προϋπολογισμού να ανέρχεται μόλις στο 1,4% του ΑΕΠ το 2011. Σε αυτό συνέβαλλαν επίσης ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης καθώς και τα χαμηλά παγκόσμια και εγχώρια επιτόκια.

Το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα της κυβέρνησης για το 2012-14, το οποίο ανακοινώθηκε στα μέσα Οκτωβρίου 2011, προβλέπει μια σχετικά αυστηρή δημοσιονομική πολιτική, προκειμένου να συγκρατηθεί το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, εκφράζει την μέριμνα για τη διατήρηση χαμηλού επιπέδου δημοσίου χρέους, και δίνει προτεραιότητα στην ανάπτυξη μέσα από τον ιδιωτικό τομέα.

Η προβλεπόμενη ασθενέστερη οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να διαμορφώσει το ετήσιο έλλειμμα περίπου σε 2% επί του ΑΕΠ για την περίοδο 2012-16 (EIU, Απρίλιος 2012). Ταυτόχρονα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να μειωθεί από περίπου 40% στο τέλος του 2011 σε μόλις 30% έως το 2016, αντικατοπτρίζοντας τη σταθερή ανάπτυξη, τα μέτρια πρωτογενή πλεονάσματα και τα περαιτέρω έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες της αγοράς.

3.6 Η Τουρκία έναντι των Κριτηρίων Σύγκλισης της ONE

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα κριτήρια σύγκλισης στο ευρώ (επίσης γνωστά και ως κριτήρια του Μάαστριχ) τα οποία κάθε κράτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να ικανοποιεί προκειμένου να εισέλθει στο τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE) που αφορά την υιοθέτηση του ευρώ. Τα πέντε κριτήρια βασίζονται στο Άρθρο 121(1) της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σκοπό τους αποτελεί η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στην Ευρωζώνη κατά την είσοδο νέων μελών. Ανεξάρτητα από την απόσταση της Τουρκίας να καλύψει τελικά την απόσταση που απαιτείται για την συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο στόχος της ενότητας είναι να χρησιμοποιήσει τα κριτήρια του Μάαστριχ ως σημείο αναφοράς και συγκρισιμότητας με άλλες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Τα παραπάνω πέντε κριτήρια θα μπορούσαν να συνοψισθούν ως ακολούθως:

1. Ο πληθωρισμός να μην υπερβαίνει το 1,5% του μέσου όρου του πληθωρισμού των τριών χωρών-μελών της ΕΕ με το χαμηλότερο ποσοστό πληθωρισμού.

2. Το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ να μην υπερβαίνει γενικά το 3%, εκτός προσωρινών εξαιρέσεων όπου μπορεί να κυμαίνεται κοντά στο 3%.
3. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ να μην υπερβαίνει το 60%. Όταν μία χώρα υπερβαίνει το ποσοστό αυτό μπορεί να προβεί στην υιοθέτηση του ευρώ υπό τον όρο να παρουσιάζει πτωτική τάση προς το ποσοστό αναφοράς.
4. Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο δεν θα πρέπει να υπερβαίνει άνω του 2% τα αντίστοιχα επιτόκια των τριών χωρών με τον χαμηλότερο πληθωρισμό.
5. Η συναλλαγματική ισοτιμία θα πρέπει να παραμείνει για δύο χρόνια εντός προκαθορισμένης ζώνης διακύμανσης (+/- 15%).

Από την εξέταση των στοιχείων που παρατίθενται στον Πίνακα 19 προκύπτει ότι η Τουρκία είχε κατά το 2011 τον υψηλότερο πληθωρισμό με 6,5% έναντι των χωρών σύγκρισης και του δείκτη αναφοράς, που στην περίπτωση αυτή διαμορφώνεται από τους αντίστοιχους πληθωρισμούς της Ιρλανδίας (1,2%), της Σουηδίας (1,4%), και της Σλοβενίας/Τσεχίας (2,1%).

Πίνακας 19. Εναρμονισμένος πληθωρισμός (%)

	2010	2011
<i>Σλοβενία</i>	2,1	2,1
<i>Τσεχία</i>	1,2	2,1
<i>Βουλγαρία</i>	3,0	3,4
<i>Ουγγαρία</i>	4,7	3,9
<i>Πολωνία</i>	2,7	3,9
<i>Λιθουανία</i>	1,2	4,1
<i>Σλοβακία</i>	0,7	4,1
<i>Λετονία</i>	-1,2	4,2
<i>Εσθονία</i>	2,7	5,1
<i>Ρουμανία</i>	6,1	5,8
Τουρκία	8,6	6,5
Αναφορά	0,9	1,6

Πηγή: Eurostat (2012)

Η Τουρκία υπερβαίνει το κριτήριο του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά το 2010 (Πίνακας 20), ωστόσο το έλλειμμα είναι μειούμενο σε σχέση με το 2009, και θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ικανοποιεί το αντίστοιχο κριτήριο, δεδομένου επίσης ότι

είναι από τα χαμηλότερα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αλλά και της ΕΕ-27.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση του δημοσίου χρέους αυτό διαμορφώνεται σημαντικά χαμηλότερα από το δείκτη αναφοράς του 60% και το 2010 ανέρχονταν στο 43% (Πίνακας 21).

Πίνακας 20. Δημοσιονομικό έλλειμμα (% ΑΕΠ)

	2009	2010
<i>Εσθονία</i>	-2,0	0,2
<i>Βουλγαρία</i>	-4,3	-3,1
Τουρκία	-6,5	-3,7
<i>Ουγγαρία</i>	-4,6	-4,2
<i>Τσεχία</i>	-5,8	-4,8
<i>Σλοβενία</i>	-6,1	-5,8
<i>Ρουμανία</i>	-9,0	-6,9
<i>Λιθουανία</i>	-9,5	-7,0
<i>Σλοβακία</i>	-8,0	-7,7
<i>Πολωνία</i>	-7,3	-7,8
<i>Λετονία</i>	-9,7	-8,3
Αναφορά	-3,0	-3,0

Πηγή: Eurostat, Undersecretariat of Treasury (2012)

Πίνακας 21. Κρατικό χρέος (% ΑΕΠ)

	2009	2010
<i>Ουγγαρία</i>	79,7	81,3
<i>Πολωνία</i>	50,9	54,9
<i>Λετονία</i>	36,7	44,7
Τουρκία	45,4	42,9
<i>Σλοβακία</i>	35,5	41,0
<i>Σλοβενία</i>	35,3	38,8
<i>Λιθουανία</i>	29,4	38,0
<i>Τσεχία</i>	34,4	37,6
<i>Ρουμανία</i>	23,6	31,0
<i>Βουλγαρία</i>	14,6	16,3
<i>Εσθονία</i>	7,2	6,7
Αναφορά	60,0	60,0

Πηγή: Eurostat, Undersecretariat of Treasury (2012)

Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο, όπως αυτό αντικατοπτρίζεται στις αποδόσεις των 10-ετών ομολόγων σύγκλισης των χωρών της ΟΝΕ, είναι σημαντικά υψηλότερο του

δείκτη αναφοράς, όπως διαμορφώνεται από τα αντίστοιχα επιτόκια της Σουηδίας, της Ιρλανδίας και της Σλοβενίας, των οποίων ο πληθωρισμός ήταν στα χαμηλότερα επίπεδα το 2011 (Πίνακας 22).

Πίνακας 22. Αποδόσεις 10-ετών ομολόγων σύγκλισης στην ONE

	2010	2011
<i>Εσθονία</i>	n/a	n/a
Τουρκία	9,1	9,7
Ουγγαρία	7,3	7,6
Ρουμανία	7,3	7,2
Πολωνία	5,8	6,0
Λετονία	10,3	5,9
Βουλγαρία	6,0	5,4
Λιθουανία	5,6	5,2
<i>Σλοβενία</i>	3,8	5,0
<i>Σλοβακία</i>	3,9	4,5
Τσεχία	3,9	3,7
Αναφορά	6,4	5,2

Πηγή: Eurostat, Bloomberg (2012)

Αντίστοιχα η μέγιστη διακύμανση της ισοτιμίας της τουρκικής λίρας έναντι του ευρώ κατά τη διετία 2010-2011 ανήλθε σε 30% και είναι υψηλότερη του επιτρεπτού ορίου διακύμανσης +/- 15% (Πίνακας 23).

Πίνακας 23. Ισοτιμία Τουρκικής λίρας με Euro (μέγιστη διακύμανση, 2 έτη)

	2009-2010
Τουρκία	30
Ουγγαρία	17
Πολωνία	15
Τσεχία	8
Ρουμανία	7
Λετονία	2
Λιθουανία	0
Βουλγαρία	0
<i>Εσθονία</i>	<i>Ευρωζώνη</i>
<i>Σλοβενία</i>	<i>Ευρωζώνη</i>
<i>Σλοβακία</i>	<i>Ευρωζώνη</i>
Αναφορά	+/-15%

Πηγή: Eurostat (2012)

Συμπερασματικά, ανάμεσα στα κριτήρια του Μάαστριχ που ικανοποιεί η Τουρκία στο τέλος του 2011 περιλαμβάνεται το αντίστοιχο του κρατικού χρέους, και δυνητικά το αντίστοιχο για το δημοσιονομικό έλλειμμα, ενώ στις περιπτώσεις των λοιπών κριτηρίων εμφανίζεται να υπολείπεται περισσότερο από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

3.7 Συμπεράσματα

Ο κύριος λόγος για τον οποίο η Τουρκία απέτυχε να γεφυρώσει το μεγάλο οικονομικό χάσμα με τις αναπτυγμένες χώρες κατά το παρελθόν αποτέλεσε η ισχυρή κρατική παρεμβατική πολιτική και οι εσωστρεφείς οικονομικές πολιτικές που επιδιώχθηκαν. Η σχετική στασιμότητα του βιοτικού επιπέδου της Τουρκίας δεν οφείλεται στην εμβάθυνση του κεφαλαίου, το οποίο ήταν ισχυρό μέχρι τη δεκαετία του 1980, αλλά μάλλον στην κάμψη της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού και την χαμηλή αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών της.

Μετά το 1980 η Τουρκία ξεκίνησε μια διαδικασία οικονομικής απελευθέρωσης. Παρά τα ασταθή βήματα που έγιναν, το εξωτερικό εμπόριο και οι ξένες άμεσες επενδύσεις αυξήθηκαν, ενώ η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής και η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη διπλασιάστηκε συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο, αντανακλώντας μια καλύτερη κατανομή των πόρων στην οικονομία.

Η διαδικασία απελευθέρωσης της δεκαετίας του 1980 δεν υποστηρίχθηκε επαρκώς από υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και κανονιστικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα στον τραπεζικό τομέα, με συνέπεια η οικονομία να υποστεί επαναλαμβανόμενες κρίσεις την δεκαετία του 1990. Αφότου η διαδεδομένη νομισματοποίηση (monetization) των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού διακόπηκε το 1997, ο τραπεζικός τομέας έγινε το κύριο μέσο χρηματοδότησης της κυβέρνησης, διοχετεύοντας βραχυπρόθεσμο δανεισμό από καταθέτες και επενδυτές για την κάλυψη του κρατικού χρέους.

Η κατάρρευση του φαύλου αυτού κύκλου κορυφώθηκε με τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2000/2001, η οποία ήταν η σοβαρότερη μέχρι σήμερα, και τέτοιας έκτασης ώστε να προκαλέσει ένα κύμα μεταρρυθμίσεων.

Η τουρκική οικονομία ανέκαμψε γρήγορα από την κρίση του 2001, ως αποτέλεσμα μιας σαφούς μεσοπρόθεσμης πορείας, ισχυρών εξωτερικών δεσμεύσεων υπό τη μορφή προγραμμάτων του ΔΝΤ, της προοπτικής προσχώρησης στην ΕΕ, καθώς και τολμηρών μεταρρυθμίσεων στο εσωτερικό. Ως αποτέλεσμα, οι ξένες και εγχώριες επενδύσεις ενισχύθηκαν, βελτιώνοντας ταυτόχρονα την παραγωγικότητα της εργασίας και τον μετασχηματισμό των τομέων της οικονομίας.

Επιπλέον, η πολιτική αβεβαιότητα υποχώρησε σημαντικά με την εκλογή κυβέρνησης πλειοψηφίας που προέκυψε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2002.

Παρά ωστόσο την αξιοσημείωτη αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,5% μέσο όρο την περίοδο 2000-2011, και η οποία ήταν η τρίτη υψηλότερη συγκριτικά με τις χώρες της ΕΕ-27, η Τουρκία εξακολουθεί να κατατάσσεται σχεδόν σταθερά στην προτελευταία θέση ως προς το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε όρους αγοραστικής δύναμης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2009), από την ανάλυση των προσδιοριστικών συντελεστών του κατά κεφαλή ΑΕΠ, διαπιστώνεται ότι η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας και ο χαμηλός βαθμός χρησιμοποίησης του εργατικού δυναμικού αποτελούν τις κυριότερες αιτίες για την υστέρηση της βελτίωσης του ΑΕΠ.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση κατά το 2008 οδήγησε σε απότομη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας στην Τουρκία, και μπορεί να συγκριθεί με την αντίστοιχη του 2001. Όμως, σε αντίθεση με το παρελθόν, η ευρεία νομισματική και χρηματοοικονομική κρίση απετράπησαν λόγω της ελαστικότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα και της πιο ευέλικτης διάρθρωσης της οικονομίας, καθώς και της περισσότερο αποτελεσματικής ανταπόκρισης της Κεντρικής Τράπεζας, ενώ η πρόσβαση σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης παρέμεινε ανοιχτή.

Τέλος, σχετικά με την εξέλιξεις της τρέχουσας περιόδου, η αύξηση του ΑΕΠ ήταν ισχυρότερη απ' ότι αναμενόταν το 2011, αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει αρχίσει να επιβραδύνεται. Από το 8% περίπου το 2011, αναμένεται αύξηση κατά 3,5% το 2012 λόγω του προηγούμενου υψηλού επιπέδου αναφοράς, των ασθενέστερων παγκόσμιων οικονομικών συνθηκών, κυρίως για τις χώρες στη ζώνη του ευρώ που πλήττονται από την κρίση και αποτελούν την κύρια εξαγωγική αγορά της Τουρκίας, και τον αντίκτυπο της χρηματοοικονομικής αβεβαιότητας στην τουρκική λίρα, καθώς και στην εμπιστοσύνη των καταναλωτών και των επενδυτών.

Μέχρι σήμερα, η Τουρκία έχει με επιτυχία επιλύσει το πρόβλημα της ανεργίας μέσω της ανεπίσημης απασχόλησης, η διάσταση της οποίας έχει αυξηθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου. Άλλοι παράγοντες που έχουν συμβάλει στο χαμηλό

ποσοστό ανεργίας είναι η μετανάστευση εργατών από τη χώρα και η επίτευξη σχετικά υψηλών ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ με την πάροδο του χρόνου. Όμως, το τρέχον σύστημα των τομέων επίσημης και ανεπίσημης απασχόλησης, με την τελευταία να ανέρχεται σε ποσοστό περίπου 60% της συνολικής απασχόλησης, δεν φαίνεται να είναι διατηρήσιμο μακροπρόθεσμα.

Η νομισματική πολιτική επίσης αποτέλεσε έναν από τους κύριους πυλώνες του σταθεροποιητικού προγράμματος μετά το 2001. Η Κεντρική Τράπεζα κατέστη ανεξάρτητη λειτουργικά με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών. Ο πληθωρισμός μειώθηκε από περίπου 70% στο τέλος του 2001 σε 10,6% τον Ιανουάριο του 2012.

Η εντυπωσιακή μείωση του δημόσιου χρέους από περίπου 76% του ΑΕΠ το 2001 σε 40% του ΑΕΠ το 2007, όπου και έχει περίπου έκτοτε παραμείνει, ήταν αποτέλεσμα όχι μόνο του σημαντικού πρωτογενούς πλεονάσματος, αλλά και άλλων ευνοϊκών εξελίξεων, και κυρίως των υψηλών πραγματικών ρυθμών ανάπτυξης του ΑΕΠ.

Το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα της κυβέρνησης για το 2012-14, το οποίο ανακοινώθηκε στα μέσα Οκτωβρίου 2011, προβλέπει μια σχετικά αυστηρή δημοσιονομική πολιτική, προκειμένου να συγκρατηθεί το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, εκφράζει την μέριμνα για τη διατήρηση χαμηλού επιπέδου δημοσίου χρέους, και δίνει προτεραιότητα στην ανάπτυξη μέσα από τον ιδιωτικό τομέα.

Η προβλεπόμενη ασθενέστερη οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να διαμορφώσει το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα περίπου σε 2% επί του ΑΕΠ για την περίοδο 2012-16 (EIU, Απρίλιος 2012). Ταυτόχρονα, το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να μειωθεί από περίπου 40% στο τέλος του 2011 σε μόλις 30% έως το 2016, αντικατοπτρίζοντας τη σταθερή ανάπτυξη, τα μέτρια πρωτογενή πλεονάσματα και τα περαιτέρω έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις όταν το επιτρέψουν οι συνθήκες της αγοράς.

Στην τελευταία ενότητα, για λόγους συγκρισιμότητας, η Τουρκία παρουσιάζεται με βάση αναφοράς τα κριτήρια του Μάαστριχ. Ανάμεσα στα κριτήρια που ικανοποιεί η Τουρκία στο τέλος του 2011 περιλαμβάνεται το αντίστοιχο του κρατικού χρέους, και δυνητικά το αντίστοιχο για το δημοσιονομικό έλλειμμα, ενώ στις περιπτώσεις των λοιπών κριτηρίων εμφανίζεται να υπολείπεται περισσότερο από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

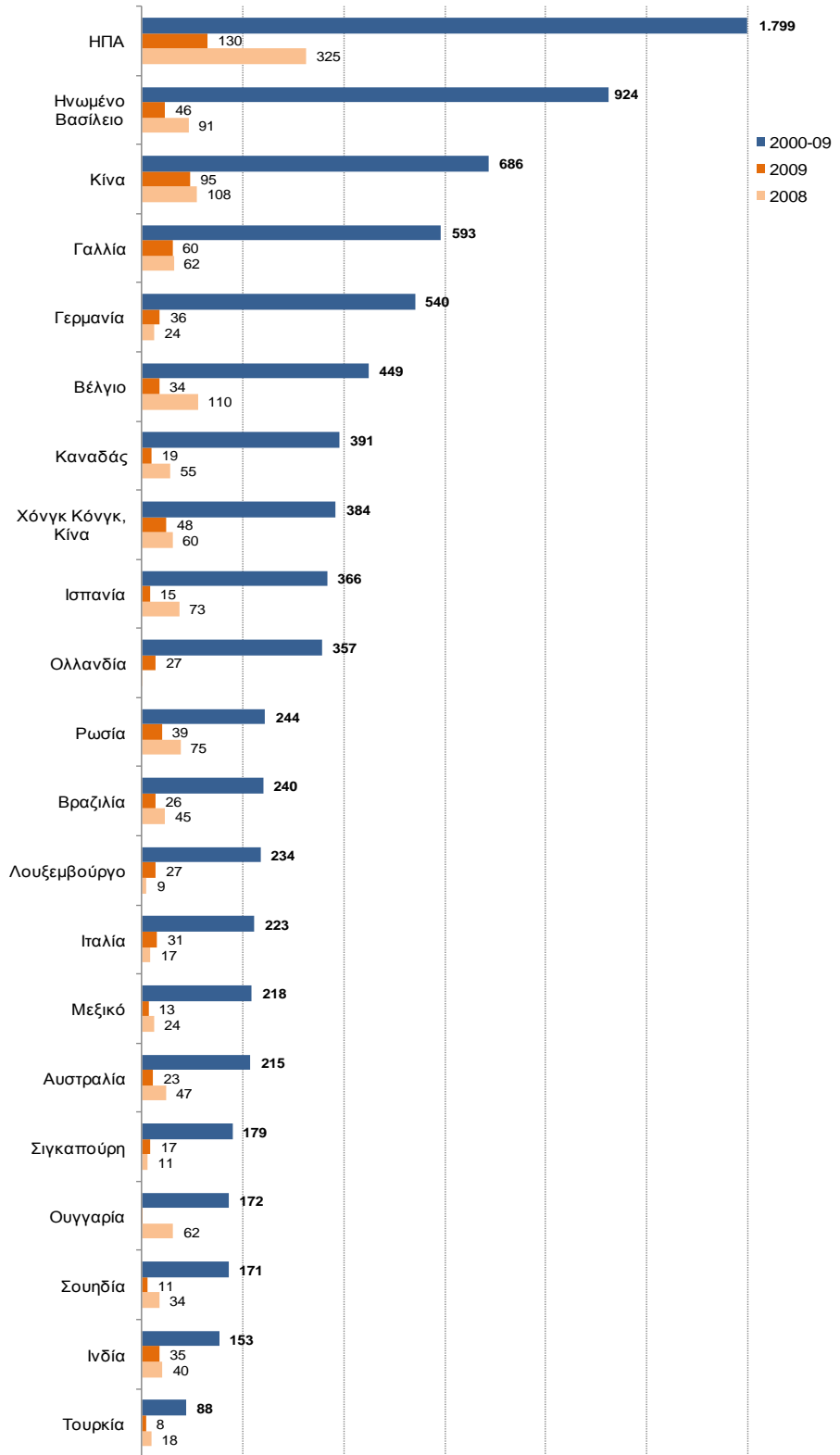
4 Οι Ξένες Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία

4.1 Εισαγωγή: οι Παγκόσμιες Τάσεις και Προοπτικές των ΞΑΕ

Αναλύοντας τις εισροές των παγκόσμιων ξένων άμεσων επενδύσεων κατά την δεκαετία 2000-2009, παρατηρούμε ότι οι ΗΠΑ κατείχαν με διαφορά την πρώτη θέση, με τις συνολικές εισροές να ανέρχονται σε 1.799 δισ. δολάρια, έναντι, κατά σειρά, του Ηνωμένου Βασιλείου (924 δισ. δολάρια), της Κίνας (686 δισ. δολάρια), της Γαλλίας (593 δισ. δολάρια) και της Γερμανίας (540 δισ. δολάρια).

Η Τουρκία, με τις συνολικές εισροές ΞΑΕ το 2000-2009 να ανέρχονται σε 88 δισ. δολάρια, κατέλαβε την 27η θέση στην παγκόσμια κατάταξη, και την 9η μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών. Ταυτόχρονα, το απόθεμα ΞΑΕ της χώρας ανήλθε το 2009 σε 78 δισ. δολάρια, και κατέλαβε την 39η θέση της παγκόσμιας κατάταξης από την 45η το 2000 (Γράφημα 14).

Παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ: Κυριότερες 20 χώρες υποδοχής και Τουρκία, κατάταξη με βάση τις εισροές 2000-2009 σε \$ εκατ.

Πηγή: UNCTAD, Π. Κοντάκος (2010)

Γράφημα 14. Παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ: Κυριότερες 20 χώρες υποδοχής και Τουρκία

Η σημερινή ανάκαμψη των ΞΑΕ πραγματοποιείται στον απόηχο της δραστηκής μείωσης των ροών ΞΑΕ σε όλο τον κόσμο το 2009. Μετά από μία μείωση κατά 16% το 2008, οι παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ μειώθηκαν περαιτέρω το 2009 κατά 37% σε 1.114 δισ. δολάρια, ενώ οι εκροές μειώθηκαν περίπου 43% σε 1.101 δισ. δολάρια.

Μεσοπρόθεσμα, η ανάκαμψη των ροών ΞΑΕ αναμένεται να κερδίσει έδαφος. Οι παγκόσμιες εισροές εκτιμώνται να έχουν αυξηθεί σε πάνω από 1.200 δισ. δολάρια το 2010, και στα 1.300-1.500 δισ. δολάρια το 2011, και προβλέπονται περαιτέρω στα 1.600-2.000 δισ. δολάρια το 2012. Ωστόσο, αυτές οι προοπτικές και προβλέψεις είναι συνυφασμένες με μία σειρά κινδύνων και αβεβαιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της τρέχουσας, εύθραυστης κατάστασης της παγκόσμιας οικονομικής ανάκαμψης.

Οι αναπτυσσόμενες (στις οποίες περιλαμβάνεται και η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες⁸ προσέλκυσαν το 2009 το ήμισυ των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ, και αποτέλεσαν επενδυτές για το ένα τέταρτο των παγκόσμιων εκροών ΞΑΕ. Οι οικονομίες αυτές σηματοδοτούν την ανάπτυξη των ξένων άμεσων επενδύσεων και ταυτόχρονα αποτελούν ευνοϊκό προορισμό για ΞΑΕ.

Οι περισσότερες περιοχές αναμένεται να σημειώσουν ανάκαμψη των ροών ΞΑΕ το 2010 και στη συνέχεια. Η εξελισσόμενη φύση και ο ρόλος των ξένων άμεσων επενδύσεων ποικίλλει μεταξύ των περιφερειών. Η Αφρική αποτελεί πόλο προσέλκυσης της αύξησης των νέων πηγών ξένων άμεσων επενδύσεων από τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες. Η βιομηχανική αναβάθμιση μέσω των ΞΑΕ στην Ασία εξαπλώνεται σε περισσότερες βιομηχανίες και περισσότερες χώρες. Οι υπερεθνικές εταιρείες (πολυεθνικές - transnational corporations, TNCs) της Λατινικής Αμερικής επεκτείνονται παγκοσμίως. Οι ξένες τράπεζες διαδραματίζουν

⁸ Οι κυριότερες ομάδες χωρών που χρησιμοποιούνται ακολουθούν την ταξινόμηση της Στατιστικής Υπηρεσίας των Ηνωμένων Εθνών, όπως παρουσιάζονται αναλυτικά στην έκθεση της UNCTAD (2010) είναι:

(α) Ανεπτυγμένες χώρες: οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ (εκτός από τη Χιλή, το Μεξικό, τη Δημοκρατία της Κορέας και της Τουρκίας), καθώς και τα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ (Βουλγαρία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα και Ρουμανία), καθώς και η Ανδόρα, το Ισραήλ, το Λιχτενστάιν, το Μονακό και το Σαν Μαρίνο.

(β) Υπό μετάβαση οικονομίες: Νοτιοανατολική Ευρώπη και η Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών.

(γ) Αναπτυσσόμενες οικονομίες: σε γενικές γραμμές είναι όλες οι οικονομίες που δεν αναφέρονται ανωτέρω. Για στατιστικούς σκοπούς, τα στοιχεία για την Κίνα δεν περιλαμβάνουν αυτές για το Χονγκ Κονγκ Ειδική Διοικητική Περιοχή (ΕΔΠ Χονγκ Κονγκ), το Μακάο Ειδική Διοικητική Περιοχή (ΕΔΠ Μακάο) και την Ταϊβάν επαρχία της Κίνας. Η Τουρκία περιλαμβάνεται στις οικονομίες αυτές.

σταθεροποιητικό ρόλο στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά η μεγάλη κλίμακας παρουσία τους δημιουργεί και δυνητικές ανησυχίες.

Η υπερνίκηση των εμποδίων στην προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων εξακολουθεί να αποτελεί βασική πρόκληση για τις μικρές, ευάλωτες και αδύναμες οικονομίες.

Υπάρχουν μερικές σημαντικές αλλαγές στα παγκόσμια πρότυπα των ΞΑΕ που προηγήθηκαν της παγκόσμιας κρίσης και οι οποίες πιθανότατα θα λάβουν ώθηση βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Πρώτον, το σχετικό βάρος των αναπτυσσόμενων και υπό μετάβαση οικονομιών, τόσο ως προορισμών όσο και ως πηγών των παγκόσμιων ξένων άμεσων επενδύσεων αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται. Αυτές οι οικονομίες, οι οποίες απορρόφησαν όπως προαναφέρθηκε περίπου το ήμισυ των εισροών ΞΑΕ το 2009, οδηγούν την ανάκαμψη των ΞΑΕ (Γράφημα 15). Δεύτερον, η πρόσφατη περαιτέρω μείωση των ξένων άμεσων επενδύσεων στον τομέα μεταποίησης, σε σχέση με τον τομέα των υπηρεσιών και τον πρωτογενή τομέα, είναι απίθανο να αντιστραφεί. Τρίτον, η κρίση, παρά τις σοβαρές επιπτώσεις της στις ΞΑΕ, δεν έχει ανακόψει την αυξανόμενη διεθνοποίηση της παραγωγής. Αντιθέτως, κατά τη γνώμη μου, ίσως οι τρέχουσες συνθήκες κρίσης να αποτελούν ακόμη ισχυρότερο κίνητρο για τη διεθνοποίηση της παραγωγής προς την αναζήτηση διαφοροποίησης και μείωσης της βάσης κόστους.

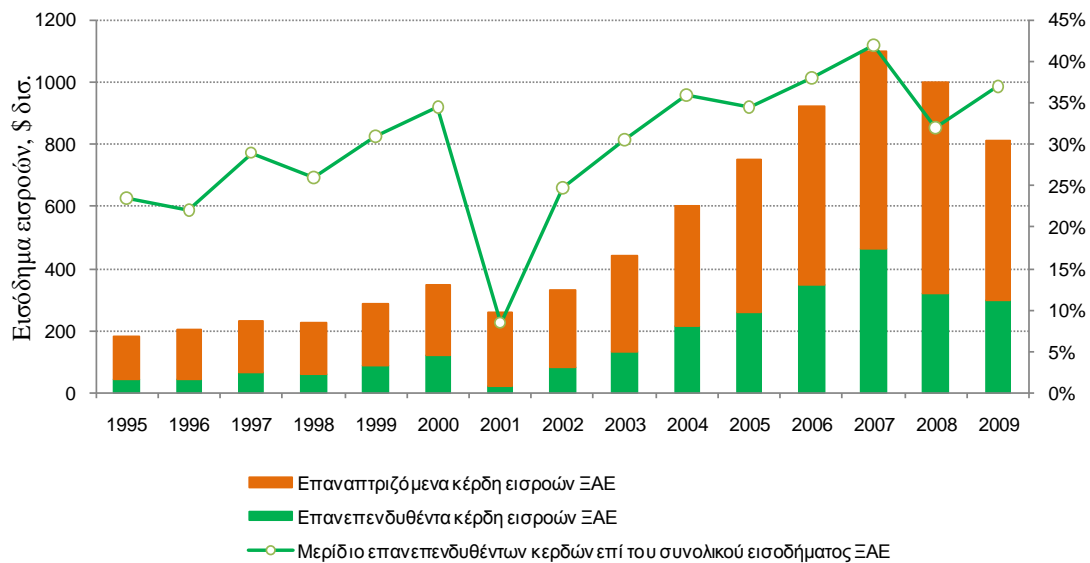
Πηγή: UNCTAD, Π. Κοντάκος (2011)

Γράφημα 15. Μερίδιο % παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ ανά κατηγορία οικονομίας, 1980-2010

Όλα τα *συστατικά των ξένων άμεσων επενδύσεων* – επενδύσεις σε μετοχικό κεφάλαιο, λοιπές ροές κεφαλαίων (κυρίως ενδοεταιρικά δάνεια) και επανεπενδυθέντα

κέρδη⁹ – συρρικνώθηκαν το 2009. Τα χαμηλά επίπεδα διασυννοριακών συγχωνεύσεων και εξαγορών (Mergers and Acquisitions, M&A), καθώς και η μείωση των κερδών των αλλοδαπών θυγατρικών, άσκησαν μεγάλη επίδραση στις επενδύσεις μετοχικού κεφαλαίου και στα επανεπενδυθέντα κέρδη. Η βελτίωση των εταιρικών κερδών, ωστόσο, από το δεύτερο εξάμηνο του 2009, υποστήριξε μια μικρή ανάκαμψη στα επανεπενδυθέντα κέρδη (Γραφήματα 16 και 17).

Παγκόσμιο εισόδημα εισροών ΞΑΕ και επανεπενδυθέντα κέρδη

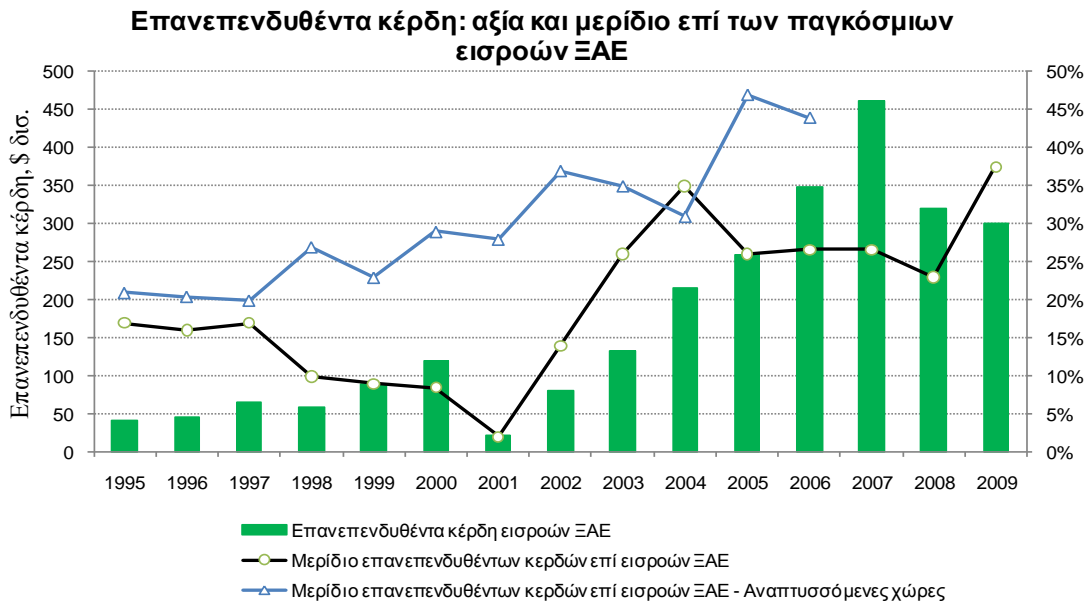

Πηγή: UNCTAD, Π. Κοντάκος (2011)

Γράφημα 16. Παγκόσμιο εισόδημα εισροών ΞΑΕ και επανεπενδυθέντα κέρδη

⁹ Σύμφωνα με τον ορισμό της UNCTAD (2007), τα επανεπενδυόμενα κέρδη (reinvested earnings) περιλαμβάνουν το μερίδιο του άμεσου επενδυτή (σε αναλογία με τη συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο) στα κέρδη που δεν διανεμήθηκαν ως μερίσματα, ή τα κέρδη που δεν έχουν αποδοθεί προς τη μητρική εταιρεία του άμεσου επενδυτή. Τα παρακρατηθέντα κέρδη επανεπενδύονται από τις θυγατρικές εταιρείες.

Τα επανεπενδυθέντα κέρδη καταγράφονται τόσο στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών του ισοζυγίου πληρωμών (ως να καταβάλλεται στον άμεσο επενδυτή ως εισόδημα από επενδύσεις), καθώς και στο λογαριασμό κεφαλαίου (ως επανεπενδυόμενες στην επιχείρηση εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων).

Πηγή: UNCTAD, Π. Κοντάκος (2011)

Γράφημα 17. Επανεπενδυθέντα κέρδη: αξία και μερίδιο επί των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ

Η πτώση των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων αποτέλεσε τον κυριότερο παράγοντα μείωσης των ξένων άμεσων επενδύσεων το 2009. Οι εξαγορές στο εξωτερικό συρρικνώθηκαν κατά 34% (ή 65% σε αξία) και ο αριθμός των έργων επενδύσεων εκ μηδενικής βάσεως (greenfield projects) των ΞΑΕ περικόπηκε κατά 15%. Οι εξαγορές και συγχωνεύσεις είναι συνήθως πιο ευαίσθητες στις οικονομικές συνθήκες από τις επενδύσεις εκ μηδενικής βάσεως. Αυτό συμβαίνει επειδή η μεταβλητότητα των χρηματιστηριακών αγορών δυσχεραίνει τις αποτιμήσεις των περιουσιακών στοιχείων επάνω στις οποίες βασίζονται οι εξαγορές και συγχωνεύσεις, καθώς και στο γεγονός ότι ο επενδυτικός κύκλος των εξαγορών και συγχωνεύσεων είναι συνήθως βραχύτερος από τον αντίστοιχο των επενδύσεων εκ μηδενικής βάσεως.

Οι ΞΑΕ μειώθηκαν και στους τρεις τομείς παραγωγής – τον *πρωτογενή*, της *μεταποίησης* και των *υπηρεσιών*. Οι κυκλικές βιομηχανίες, όπως η αυτοκινητοβιομηχανία και η χημική βιομηχανία, δεν ήταν τα μόνα θύματα. Οι ξένες άμεσες επενδύσεις σε βιομηχανίες που ήταν αρχικά ανθεκτικές στην κρίση – συμπεριλαμβανομένων των κλάδων της φαρμακοβιομηχανίας και της επεξεργασίας τροφίμων – επλήγησαν επίσης το 2009. Μόνο μία μειονότητα βιομηχανιών προσέλκυσε περισσότερες ξένες άμεσες επενδύσεις το 2009 σε σχέση με το 2008, όπως αυτών της ηλεκτρικής ενέργειας, της διανομής φυσικού αερίου και νερού, καθώς και του ηλεκτρονικού εξοπλισμού, των κατασκευών και των τηλεπικοινωνιών.

Συνολικά, οι ΞΑΕ στον μεταποιητικό τομέα επλήγησαν περισσότερο, όπως αντικατοπτρίζεται στη μείωση κατά 77% των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων σε σύγκριση με το 2008.

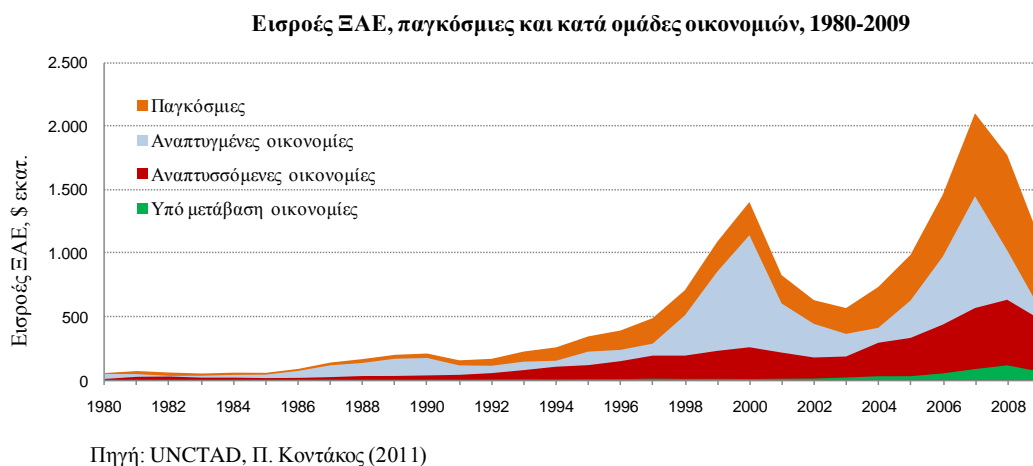
Οι ξένες άμεσες επενδύσεις από *ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια* (private equity funds) μειώθηκαν κατά 65% όσον αφορά την αξία, ενώ οι ΞΑΕ από τα *κρατικά επενδυτικά ταμεία* (sovereign wealth funds) αυξήθηκαν κατά 15% το 2009. Η χρηματοδότηση των κρατικών επενδυτικών ταμείων επιβαρύνθηκε το 2009 λόγω των μειώσεων στις τιμές των βασικών εμπορευμάτων και των εμπορικών πλεονασμάτων. Ωστόσο, οι ΞΑΕ των κρατικών επενδυτικών ταμείων δεν μειώθηκαν, γεγονός που αντικατοπτρίζει την σχετικά υψηλή αύξηση των αναδυόμενων οικονομιών οι οποίες κατέχουν τα κεφάλαια αυτά. Οι νέες επενδύσεις διοχετεύθηκαν στον πρωτογενή τομέα και σε βιομηχανίες λιγότερο ευάλωτες στις χρηματοοικονομικές εξελίξεις, καθώς και σε αναπτυσσόμενες περιοχές.

Μια νέα έκρηξη στις ΞΑΕ αποτελεί μακρινή προοπτική (UNCTAD, 2010b). Η ανάκαμψη, ωστόσο, των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2010 δίνουν ελπίδες για ελαφρά βελτίωση στη συνέχεια. Πράγματι, το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του 2010 διπλασιάστηκε ο αριθμός μεγάλων συμφωνιών (megadeals) σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009 με τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες να φιλοξενούν πάνω από το ένα τρίτο των εν λόγω συμφωνιών. Έτσι, συνολικά, όπως εκτιμάται από την UNCTAD (2010), οι παγκόσμιες ροές ΞΑΕ το 2010 θα παραμείνουν σταθερές ή θα αυξηθούν μετρίως με επικεφαλής τις συγχωνεύσεις και εξαγορές. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η εκτίμηση αυτή συνοδεύεται από τα τρωτά σημεία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και από νέους παράγοντες κινδύνου, όπως των νομισματικών πολέμων και των συναφών εμπορικών προστατευτισμών.

Η έρευνα της UNCTAD (2010c) για τις επενδυτικές προοπτικές κατά το 2010-2012 εμφανίζει μεσοπρόθεσμα ανανεωμένη επιχειρηματική αισιοδοξία. Οι προθέσεις των πολυεθνικών να συνεχίσουν την επέκταση στο εξωτερικό είναι πιο ισχυρές για το 2011 και το 2012. Η ανάκαμψη των ξένων άμεσων επενδύσεων ενθαρρύνεται από τις διασυνοριακές εξαγορές και συγχωνεύσεις. Η αναδιάρθρωση σε ορισμένες βιομηχανίες, καθώς και η ιδιωτικοποίηση των εταιριών που διασώθηκαν κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας κρίσης, θα ενισχύσει περαιτέρω τις ευκαιρίες για τις πολυεθνικές για διασυνοριακές συγχωνεύσεις και εξαγορές. Η έρευνα επιβεβαιώνει επίσης ότι το μερίδιο των ξένων άμεσων επενδύσεων του μεταποιητικού τομέα θα

συνεχίσει να μειώνεται σε σχέση με τα αντίστοιχα του πρωτογενή και των υπηρεσιών.

Οι υπερεθνικές εταιρείες από τις αναπτυσσόμενες οικονομίες είναι περισσότερο αισιόδοξες από τις ομόλογές τους στις ανεπτυγμένες χώρες, και αναμένεται ότι οι ξένες επενδύσεις τους θα ανακτήσουν συντομότερα. Αυτό υποδηλώνει μια συνεχή επέκταση των αναδυόμενων πολυεθνικών ως πηγή ξένων άμεσων επενδύσεων. Επιπλέον, οι διεθνείς επενδυτές δείχνουν ένα διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες (Γράφημα 18). Το ενδιαφέρον αυτό επιβεβαιώνεται και από τη σταθερή και σημαντική αύξηση του μεριδίου τους επί των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ, το οποίο ανέρχονταν σε 43% το 2009, από 18% το 2000. Η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα (BRIC), ιδιαίτερα, αποτελούν φωτεινά σημεία για ΞΑΕ. Ταυτόχρονα, εξίσου αξιόλογες και ευαίρονες είναι οι εισροές ΞΑΕ προς τις υπό μετάβαση οικονομίες, το μερίδιο των οποίων αυξήθηκε σταθερά στο 6% το 2009 από 1% το 2000. Οι ροές προς τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες δεν θα πρέπει μόνο να κατευθύνονται στο πιο υψηλής έντασης εργασίας τμήματα της αξιακής αλυσίδας (value chain), αλλά όλο και περισσότερο προς δραστηριότητες έντασης τεχνολογίας.

Γράφημα 18. Εισροές ΞΑΕ, παγκόσμιες και κατά ομάδες οικονομιών, 1980-2009

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική ανάκαμψη παραμένει εύθραυστη και απειλείται από αναδυόμενους κινδύνους, περιορισμούς στις δημόσιες επενδύσεις, αβεβαιότητα σχετικά με τις κανονιστικές μεταρρυθμίσεις στο χρηματοοικονομικό τομέα, την περιορισμένη πρόσβαση σε πιστώσεις, την αστάθεια των αγορών αξιών και συναλλάγματος και άλλους παράγοντες. Προκειμένου η ανάπτυξη να παραμείνει

σε τροχιά, οι ιδιωτικές επενδύσεις είναι ζωτικής σημασίας για την τόνωση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Οι ΞΑΕ αναμένεται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση.

4.2 Οι Περιφερειακές Οικονομίες της Τουρκίας ως Πόλοι Προσέλκυσης ΞΑΕ

Έχοντας προηγουμένως παρουσιάσει την θέση της Τουρκίας και την σχετική παγκόσμια κατάταξή της ως προς την προσέλκυση εισροών ΞΑΕ, στόχο της ενότητας αυτής αποτελεί η περαιτέρω ανάλυση της χώρας σε μία περισσότερο επικεντρωμένη, περιφερειακή προοπτική. Η προοπτική αυτή περιλαμβάνει τις χώρες γειτνίασης της Τουρκίας, και κατ' επέκταση τις ευρύτερες περιφέρειες στις οποίες οι χώρες αυτές εντάσσονται. Επιπλέον, διαφωτίζει την ανάλυση των κυριότερων ανταγωνιστών της Τουρκίας στην προσέλκυση εισροών ΞΑΕ.

Όπως προαναφέρθηκε, με βάση τα στοιχεία της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD)¹⁰ η Τουρκία εντάσσεται στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων χωρών της Νοτιοδυτικής Ασίας, με ένα μικρό τμήμα της επικράτειάς της (3%) στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Μέχρι το 1922, η χώρα ήταν το κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η χερσόνησος της Ανατολίας, που βρίσκεται ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και στη Μεσόγειο Θάλασσα συγκροτεί το βασικό τμήμα της χώρας. Η Τουρκία συνορεύει δυτικά με την Ελλάδα και την Βουλγαρία, ανατολικά με τη Γεωργία, την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν, και νότια με το Ιράκ και τη Συρία (Γράφημα 19). Κατ' επέκταση, οι χώρες γειτνίασής της εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, στην Κοινοπολιτεία των Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ, ή πρώην ΕΣΣΔ), και στην Δυτική Ασία. Οι συναφείς οικονομίες των περιοχών αυτών αποτελούν το αντικείμενο ανάλυσης της παρούσας ενότητας, ως προς την προσέγγιση ΞΑΕ, ενώ για λόγους

¹⁰ Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD, UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT) αποτελεί στο πλαίσιο του ΟΗΕ το κέντρο για την ανάπτυξη και άλλων συναφών ζητημάτων στους τομείς του εμπορίου, της οικονομίας, της τεχνολογίας, των επενδύσεων και της αειφόρου ανάπτυξης. Οι κύριοι στόχοι του είναι να μεγιστοποιήσει τις ευκαιρίες για το εμπόριο, τις επενδύσεις και την ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών και να τις βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης και να γίνουν μέρος της παγκόσμιας οικονομίας σε δίκαιη βάση. Πηγή: UNCTAD, <http://www.unctad.org>.

πληρότητας της συγκρισιμότητας έχουν προστεθεί και η Αίγυπτος, η Βόρειος Αφρική, το Ισραήλ (στην λεκάνη της Μεσογείου) και το Ιράν.

Πηγή: The Economist Intelligence Unit (2011)

Γράφημα 19. Χάρτης των γειτονικών χωρών της Τουρκίας

Στα πλαίσια αυτά η Τουρκία, με βάση τις συνολικές εισροές ΞΑΕ των 88 δισ. δολαρίων κατά την περίοδο 2000-2009, καταλαμβάνει αξιόλογη θέση, κατέχοντας τη δεύτερη θέση (μετά τη Σαουδική Αραβία) μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ασίας, τη δεύτερη θέση (μετά την Ρωσία) μεταξύ των χωρών της ΚΑΚ, την τρίτη θέση (μετά την Ουγγαρία και την Πολωνία) μεταξύ του υποσυνόλου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, την Ελλάδα και την Κύπρο, και υπερβαίνει τις αντίστοιχες ΞΑΕ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και των λοιπών χωρών του Πίνακα 24. Αντίστοιχη είναι και η κατάταξη της Τουρκίας με βάση τα στοιχεία για το συνολικό απόθεμα ΞΑΕ το 2009, αν και υπολείπεται επιπλέον από την Τσεχία και την Νότιο Αφρική, μεταξύ των σχετικών περιφερειών που προαναφέρθηκαν.

Ωστόσο, παρά τις σημαντικές εισροές ΞΑΕ σε απόλυτα οικονομικά μεγέθη, η Τουρκία υστερεί σημαντικά συγκριτικά έναντι της πλειονότητας των χωρών της ευρύτερης περιφέρειάς της, τόσο ως προς το κατά κεφαλήν απόθεμα ΞΑΕ (1.039 δολάρια το 2009), όσο και στο απόθεμα ΞΑΕ ως ποσοστού του ΑΕΠ (12% το 2009, υψηλότερο μόνο έναντι του Ιράν και του Κουβέιτ). Ως αποτέλεσμα, με βάση τα στοιχεία αυτά, η Τουρκία υπολείπεται σημαντικά ακόμα και έναντι περιφερειακών

αγορών με χαμηλότερο κατά κεφαλήν ονομαστικό ΑΕΠ, καθώς και χωρών των οποίων ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ ήταν χαμηλότερος της Τουρκίας (Πίνακας 24). Το χαμηλό κατά κεφαλήν απόθεμα ΞΑΕ μπορεί εν μέρει να αποδοθεί στην σημαντική πληθυσμιακή αύξηση της χώρας (κατά 8,5%, ή 5,7 εκατομμύρια την περίοδο 2000-2010), καθώς και στους λοιπούς παράγοντες οι οποίοι προαναφέρθηκαν στην επισκόπηση της θεωρητικής βιβλιογραφίας των ΞΑΕ στην Τουρκία σχετικά κυρίως με την ελκυστικότητά της ως επενδυτικού προορισμού.

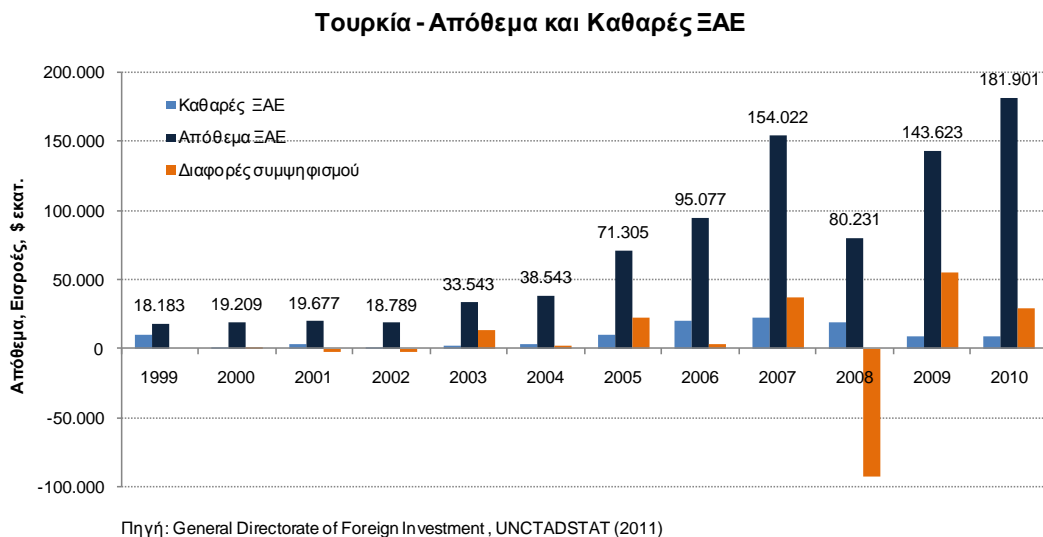
Πίνακας 24. Εισροές ΞΑΕ στις γειτονικές και περιφερειακές χώρες της Τουρκίας, 2000-2009

ΕΤΟΣ	Εισροές ΞΑΕ (\$ εκατ.)		Απόθεμα ΞΑΕ			ΑΕΠ, ονομ.	ΑΕΠ, πραγματικό	
	2009	2000-2009	(\$ εκατ.) 2009	Κατά κεφ. (\$) 2009	% ΑΕΠ 2009	Κατά κεφ. (\$) 2009	% μεταβολής 2009	ΜΟ μετ./έτος 2000-2009
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ								
Δυτική Ασία								
Μπαχρέϊν	257	9.814	14.998	18.950	72	26.342	2,9	6,4
Ιράκ	1.070	5.085	5.060	165	28	587	4,2	3,9
Ιορδανία	2.385	16.273	18.705	2.961	81	3.641	2,8	7,0
Κουβέϊτ	145	367	986	330	1	37.170	-2,7	7,3
Λίβανος	4.804	28.061	32.085	7.597	99	7.687	9,0	3,5
Ομάν	2.211	11.384	13.268	4.663	28	16.460	3,4	2,2
Παλαιστίνη	33	335	1.205	282	ΜΔ	ΜΔ	2,0	2,0
Κατάρ	8.722	26.524	28.184	19.997	30	67.585	9,0	11,3
Σαουδική Αραβία	35.514	129.584	147.145	5.721	40	14.127	0,1	3,9
Συρία	1.434	6.360	7.334	335	14	2.390	4,0	5,2
Τουρκία	7.611	87.899	77.729	1.039	12	8.374	-4,7	4,9
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	4.003	71.847	73.422	15.966	29	54.894	-0,7	7,4
Υεμένη	129	3.813	4.525	192	16	1.230	3,9	4,1
Νοτιο-Ανατολική Ερώπη								
Αλβανία	979	4.229	3.537	1.121	28	3.937	2,8	5,7
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	501	6.636	7.816	2.075	46	4.519	-3,4	1,1
Κροατία	2.605	25.665	36.602	8.288	58	14.273	-5,8	3,9
Σερβία	1.920	Μ/Δ	20.584	2.090	42	4.938	-2,1	ΜΔ
ΠΓΔΜ	248	3.264	4.510	2.208	52	4.267	-0,7	3,2
ΚΑΚ								
Αρμενία	838	3.977	3.628	1.177	42	2.829	-14,4	10,6
Αζερμπαϊτζάν	473	5.424	9.044	1.024	21	4.871	9,3	17,9
Λευκορωσία	1.863	7.256	8.457	878	17	5.091	0,2	8,2
Γεωργία	764	6.929	7.547	1.771	70	2.519	-4,0	7,3
Καζακιστάν	12.649	60.788	72.333	4.626	68	6.829	1,2	8,7
Κυργιστάν	60	942	1.075	196	24	822	2,3	4,5
Μολδαβία	86	2.292	2.604	723	48	1.498	-6,5	5,5
Ρωσία	38.722	244.170	252.456	1.792	20	8.813	-7,9	5,9
Τατζικιστάν	8	1.509	870	125	36	346	3,4	5,1
Τουρκμενιστάν	1.355	5.285	6.103	1.194	ΜΔ	ΜΔ	4,1	7,6
Ουκρανία	4.816	44.251	52.021	1.138	45	2.529	-15,1	5,7
Ουζμπεκιστάν	750	3.014	3.638	132	12	ΜΔ	8,1	6,9
Ευρωπαϊκή Ένωση								
Βουλγαρία	4.467	46.605	50.727	6.724	108	6.243	-5,0	5,3
Κύπρος	5.797	19.822	26.863	33.771	116	29.082	-1,7	3,3
Τσεχία	2.725	62.922	115.899	11.177	59	18.893	-4,2	4,2
Εσθονία	1.680	13.903	16.248	12.123	86	14.049	-14,1	5,6
Ελλάδα	3.355	22.068	44.927	4.025	13	30.030	-2,0	3,8
Ουγγαρία	-5.575	171.751	248.681	24.886	193	12.911	-6,3	2,9
Λετονία	72	7.765	11.726	5.213	45	11.624	-18,0	6,2
Λιθουανία	348	9.535	13.837	4.210	37	11.365	-14,8	6,2
Πολωνία	11.395	116.273	182.799	4.801	42	11.298	1,8	4,3
Ρουμανία	6.329	59.996	73.983	3.478	46	7.536	-7,1	5,7
Σλοβακία	-50	26.912	50.258	9.297	57	16.376	-4,7	5,9
Σλοβενία	-67	7.894	15.237	7.542	31	24.171	-7,8	3,8
Λοιπές χώρες								
Αίγυπτος	6.712	47.990	66.709	804	35	2.266	4,7	5,3
Ιράν	3.016	21.580	23.984	323	7	4.565	1,8	5,4
Ισραήλ	3.892	60.263	71.258	9.939	37	26.824	0,7	3,5
Βόρειος Αφρική	5.696	37.290	125.085	2.496	44	5.707	-1,8	4,0

Πηγή: UNCTAD (2010)

4.3 Οι Εισροές και το Απόθεμα των ΞΑΕ

Οι εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία σημείωσαν εκρηκτική άνοδο κατά την παρελθούσα περίοδο 2000-2010. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας (Central Bank of the Republic of Turkey, CBRT) κατά την περίοδο 1980-2010 οι συνολικές καθαρές ΞΑΕ ανήλθαν σε 109 δισ. δολάρια, εκ των οποίων τα 99 δισ. δολάρια πραγματοποιήθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία. Οι υψηλότερες εισροές σημειώθηκαν κατά το έτος 2007 (κατ'αντιστοιχία με τις παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ) και, παρά την κάμψη η οποία έκτοτε παρατηρείται, εμφανίζουν σταθεροποίηση κατά την περίοδο 2009-2010 κοντά στα επίπεδα των 8-9 δισ. δολαρίων ετησίως. Για το 2011 αναμένεται περαιτέρω σημαντική βελτίωση και σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία ανήλθαν περίπου σε 13,2 δισ. δολάρια.

Γράφημα 20. Τουρκία: Απόθεμα και Καθαρές ΞΑΕ, 1999-2010

Το συνολικό απόθεμα ΞΑΕ στην Τουρκία ανήλθε σε 183 δισ. δολάρια το 2010 από 18 δισ. δολάρια το 1999 (Γράφημα 20). Το απόθεμα αυτό υπολογίζεται αφότου ληφθούν υπόψη οι ετήσιες εισροές ΞΑΕ κάθε περίοδο, καθώς και οι διαφορές συμψηφισμού, οι οποίες προκύπτουν από τις μεταβολές των ξένων συναλλαγματικών ισοτιμιών και της αγοραίας αξίας (market value) του αποθέματος των άμεσων επενδύσεων, καθώς και αναταξινομήσεις αναλόγως της μεταβολής του ποσοστού συμμετοχής του ξένου επενδυτή στο μετοχικό κεφάλαιο, και το οποίο πρέπει να ανέρχεται τουλάχιστον σε 10% για να κατηγοριοποιηθεί μία ξένη επένδυση ως ΞΑΕ.

Οι διαφορές συμψηφισμού ήταν ιδιαίτερα έντονες την περίοδο 2007 και 2008, με την ανατίμηση και υποτίμηση της τουρκικής λίρας αντίστοιχα.¹¹

4.4 Οι ΞΑΕ ανά Συστατικό Επένδυσης

Αναλύοντας τα συστατικά των ΞΑΕ στην Τουρκία, όπως αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 25 που ακολουθεί με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία για την περίοδο 1995-2010, αυτά συνίστανται κατά κύριο λόγο από νέες καθαρές επενδύσεις κεφαλαίου (79 δισ. δολάρια), και ακολουθούν οι αγορές ακίνητης περιουσίας (17 δισ. δολάρια), των οποίων η τάση ήταν αξιοσημείωτα ανοδική το 2010, έναντι του 2009. Τα ενδοεταιρικά δάνεια (4,4 δισ. δολάρια) αποτελούν το τρίτο σε μέγεθος συστατικό, ενώ τα επανεπενδυθέντα κέρδη (1,2 δισ. δολάρια) ήταν ιδιαίτερα χαμηλά.

Πίνακας 25. ΞΑΕ ανά συστατικό, 1995-2010

	1995-2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο 1995-2010
Σοφεντικές ΞΑΕ (καθαρές)	8.469	1.082	1.702	2.785	10.031	20.185	22.047	19.504	8.411	9.071	103.287
ΞΑΕ	8.469	1.082	704	1.442	8.190	17.263	19.121	16.567	6.629	6.577	86.044
Επενδύσεις κεφαλαίου (καθαρές)	8.469	566	556	888	8.053	16.876	18.100	14.313	5.382	5.901	79.104
Εισροές	9.547	571	564	986	8.454	17.533	18.843	14.348	5.464	5.936	82.246
Εκροές	-1.078	-5	-8	-98	-401	-657	-743	-35	-82	-35	-3.142
Επανεπενδυθέντα Κέρδη	-	-	132	204	81	106	294	399	788	600	2.604
Λοιπές, Ενδοεταιρικά δάνεια*	-	516	16	350	56	281	727	1.855	459	76	4.336
Αγορές Ακίνητης Περιουσίας (Καθαρές)	-	-	998	1.343	1.841	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494	17.243

* Δάνεια ληφθέντα από τις εταιρείες με κεφάλαια εξωτερικού από ξένους εταίρους

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (CBRT, 2011)

Οι αγορές ακίνητης περιουσίας, παρά την «μή παραγωγική» φύση τους ήταν ιδιαίτερα σημαντικές μετά το 2003. Μέχρι τις νομοθετικές αλλαγές που έλαβαν χώρα το 2003 οι αλλοδαποί δεν είχαν τη δυνατότητα να αποκτήσουν περιουσία στην Τουρκία. Με το νέο νόμο για τις ΞΑΕ (Ν. 4875), που τέθηκε σε ισχύ στις 17 Ιουνίου 2003, οι ξένες εταιρείες κεφαλαίου που είναι εγκατεστημένες στην Τουρκία έχουν τα

¹¹ Σχετικά δεξ Central Bank of Turkey (2007). Για πλήρη λεπτομερή ανάλυση της μεθόδου συμψηφισμού μεταξύ των ετήσιων εισροών ΞΑΕ και του συνολικού αποθέματος ΞΑΕ σε μία χώρα εξαιρετικά χρήσιμος είναι ο εκπαιδευτικός οδηγός της UNCTAD (2009).

ίδια δικαιώματα να αποκτήσουν ακίνητη περιουσία όπως οι εγχώριοι επενδυτές, σύμφωνα με την αρχή της αμοιβαιότητας. Ως αποτέλεσμα, σημειώθηκε έκτοτε σημαντικό ενδιαφέρον από ξένους για την αγορά ακίνητης περιουσίας στην Τουρκία. Η τάση αυτή είναι φανερή από τα στοιχεία της Κεντρική Τράπεζας όπου οι αγορές ακίνητης περιουσίας ανήλθαν σε 2,5 δισ. δολάρια το 2010 από 1,8 δισ. δολάρια το 2009.

Αντίθετα, το σύνολο των ενδοεταιρικών δανείων μειώθηκε απότομα, το οποίο αποτελεί ένδειξη ότι οι μητρικές επιχειρήσεις απέσυραν ή εξόφλησαν δάνεια από θυγατρικές τους προκειμένου να ενισχύσουν τους ισολογισμούς τους στη χώρα προέλευσής τους ή αλλού. Η τάση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη μεταξύ των ευρωπαϊκών πολυεθνικών, οι οποίες αντιμετωπίζουν τους φόβους της κρίσης χρέους που εξαπλώνεται σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ, και ως αποτέλεσμα έχουν οδηγηθεί να μειώνουν σημαντικά τα δάνεια στις θυγατρικές τους, με συνέπεια οι εισροές ΞΑΕ να εμφανίζουν αντίστοιχη μείωση. Αντίστοιχη τάση παρατηρήθηκε και στην περίπτωση των ανεπτυγμένων χωρών υποδοχής ΞΑΕ (UNCTAD, 2010b).

Τέλος, παρά την εκτιμώμενη αύξηση των κερδών των αλλοδαπών θυγατρικών στην Τουρκία, όπως αντικατοπτρίζεται στην σημαντική αύξηση του ΑΕΠ την τελευταία δεκαετία, τα επανεπενδυθέντα κέρδη παρέμειναν ιδιαίτερα χαμηλά ως ποσοστό των συνολικών εισροών ΞΑΕ, και ανήλθαν κατά μέσο όρο σε λιγότερο από 2% την περίοδο 2003-2008 (με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία), και υπολείπονταν σημαντικά έναντι του αντίστοιχου ποσοστού για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, το οποίο κυμάνθηκε μεταξύ 30-47% την ίδια περίοδο (με βάση τα στοιχεία της UNCTAD, 2010b). Αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι οι ξένες μητρικές εταιρείες επαναπατρίζουν σημαντικά μεγαλύτερο μερίδιο των κερδών τους από την Τουρκία, κάτι που θα αποτελούσε ενδιαφέρον να διερευνηθεί περισσότερο επισταμένα.

4.5 ΞΑΕ και Ιδιωτικοποιήσεις

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2010, η συνολική αξία των εταιρειών του δημοσίου τομέα που ιδιωτικοποιήθηκαν ανήλθε σε 40 δισ. δολάρια. Αντίστοιχα, οι ΞΑΕ που κατευθύνθηκαν προς την απόκτηση εταιρειών που ιδιωτικοποιήθηκαν ανήλθαν συνολικά σε 7 δισ. δολάρια, το οποίο αποτελεί το 18% της συνολικής αξίας των ιδιωτικοποιήσεων (Πίνακας 26).

Πίνακας 26. Τουρκία: Ιδιωτικοποιήσεις και ΞΑΕ την περίοδο 2000-2010

(\$ εκατ.)

Έτος	Αξία ιδιωτικοποιήσεων	Εισροές ΞΑΕ σε ιδιωτικοποιήσεις
2000	3.302	585
2001	2.489	2.369
2002	536	0
2003	187	0
2004	1.283	49
2005	8.222	1.500
2006	8.096	1.768
2007	4.259	0
2008	6.297	611
2009	2.275	232
2010	3.085	0
Σύνολο	40.031	7.114

Πηγή: Διοίκηση ιδιωτικοποιήσεων, Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (2011)

4.6 Κατανομή Εταιρειών ΞΑΕ ανά Μορφή Εγκατάστασης

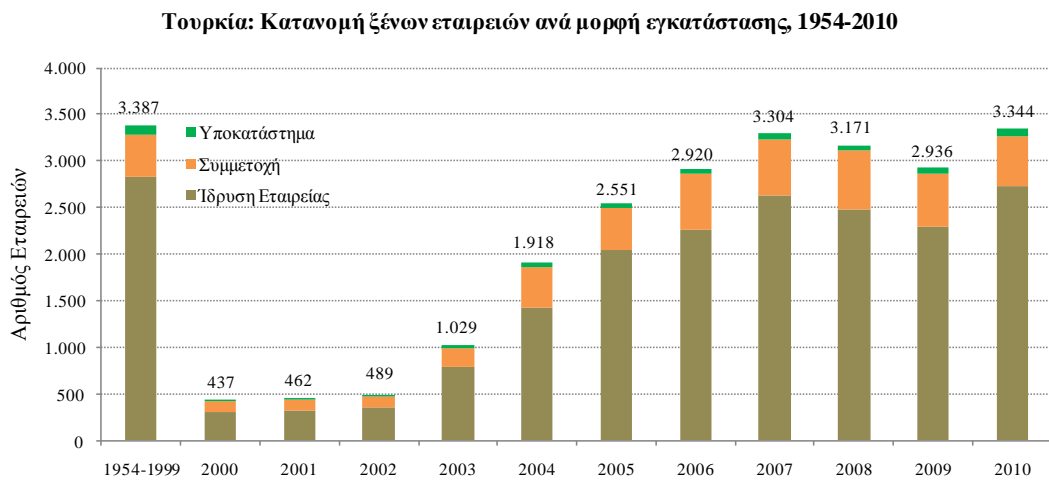
Ο αριθμός των εταιρειών με διεθνές κεφάλαιο στα τέλη του 2010 ανήλθε σε 25.948, εκ των οποίων οι 22.467 ιδρύθηκαν κατά την παρελθούσα δεκαετία 2000-2010. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο αριθμός των νέων εταιρειών κατά την πενταετία 2005-2010 αυξήθηκε με ένα ρυθμό της τάξεως μεταξύ 2.500-3.500 ετησίως (Γράφημα 21).

Πηγή: General Directorate of Foreign Investment (2011)

Γράφημα 21. Τουρκία: Καθαρές ΞΑΕ και Αριθμός εταιρειών, 1980-2011

Από τον συνολικό αριθμό επιχειρήσεων υπό λειτουργία στην Τουρκία με ξένο κεφάλαιο οι 20.479 (δηλαδή το 79% επί του συνόλου) ήταν υπό την μορφή ιδρύσεως νέας εταιρείας, οι 4.815 (ήτοι το 19%) υπό την μορφή υποκαταστήματος, και οι υπόλοιπες 654 (ήτοι το 2%) υπό την μορφή συμμετοχής σε εγχώριες εταιρείες (Γράφημα 22).

Πηγή: General Directorate of Foreign Investment (2011)

Γράφημα 22. Τουρκία: Κατανομή ξένων εταιρειών ανά μορφή εγκατάστασης, 1954-2010

4.7 Εισροές ΞΑΕ ανά Κλάδο Δραστηριότητας

Κατά την περίοδο 1954-2010 ο κλάδος στον οποίο συγκεντρώθηκαν οι περισσότερες εισροές ΞΑΕ (Γράφημα 23 και Πίνακας 27)¹² ήταν αυτός των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων με επενδύσεις 31 δισ. δολαρίων (39% του συνόλου), και ακολούθησαν οι κλάδοι της μεταποίησης, κυρίως της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού, καθώς και της παραγωγής χημικών, με 15 δισ. δολάρια (19% του συνόλου), και των μεταφορών, αποθήκευσης και επικοινωνιών με 13 δισ. δολάρια (16% του συνόλου).

Κατά την τελευταία τριετία 2008-2010 ιδιαίτερα σημαντικές ήταν οι ΞΑΕ που πραγματοποιήθηκαν στον ενεργειακό τομέα για την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού, ο οποίος συγκέντρωσε και τις περισσότερες ΞΑΕ κατά το 2010, δηλαδή 2,0 δισ. δολάρια (33% του συνόλου για το 2010). Επίσης, σημαντικές ήταν οι επενδύσεις για την αγορά ακίνητης περιουσίας, ιδιαίτερα μετά το 2003 όπως προαναφέρθηκε, και οι οποίες ανήλθαν σε 17,2 δισ. δολάρια για την περίοδο 2003-2010, και ήταν σταθερά αυξανόμενες, με εξαίρεση την κάμψη που σημείωσαν το 2009.

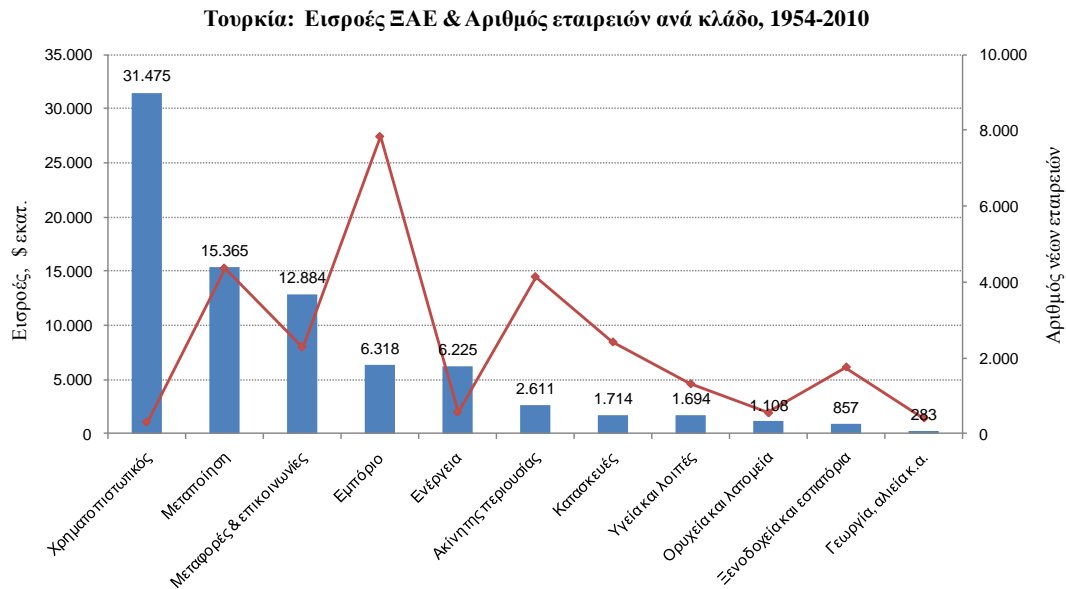
Από τους παραπάνω τομείς, ο χρηματοπιστωτικός θα αποτελέσει αντικείμενο αναλυτικής παρουσίασης, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, και θα εξετασθεί σε ξεχωριστή ενότητα.

Διαφορετική ήταν η κατανομή των εταιρειών με διεθνή κεφάλαια (Γράφημα 23 και Πίνακας 28), και για την αντίστοιχη περίοδο 1954-2010 από τον συνολικό αριθμό των 25.948 εταιρειών οι περισσότερες, δηλαδή 7.847 εταιρείες, δραστηριοποιούνταν, όπως θα ήταν αναμενόμενο, στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο (30% του συνόλου), και ακολούθησαν οι κλάδοι της μεταποίησης με 4.369 εταιρείες (16% του συνόλου), και διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, ενοικίασης, και διοικητικών δραστηριοτήτων με 4.144 εταιρείες (16% του συνόλου).

Το 79% των ξένων εταιρειών που εγκαταστάθηκαν στην Τουρκία κατά την περίοδο 1954-2010 ήταν υπό την μορφή ίδρυσης εταιρείας, το 18% υπό την μορφή συμμετοχής, και το υπόλοιπο 3% υπό την μορφή υποκαταστήματος. Αντίστοιχη ήταν η εικόνα για την πιο πρόσφατη περίοδο 2009-2010, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 29. Γενικότερα, οι εταιρείες που ιδρύθηκαν υπό την μορφή συμμετοχής

¹² Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας, οι εισροές ΞΑΕ, όπως θα αναφερθούν στη συνέχεια, καθώς και στις επόμενες ενότητες, περιλαμβάνουν το σύνολο των εισροών επενδύσεων κεφαλαίου και των επανεπενδυθέντων κερδών. Τα συστατικά αυτά αναλύθηκαν στην ενότητα 4.4 στις ΞΑΕ ανά συστατικό επένδυσης.

παρουσιάζουν διαχρονικά μείωση κατά την τελευταία δεκαετία. Το στοιχείο αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη για τις δυσκολίες συνεργασίας με εγχώρια συμμετοχικά σχήματα,¹³ και οι ακριβείς λόγοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο περισσότερο εκτεταμένης έρευνας.

Πηγή: General Directorate of Foreign Investment (2011)

Γράφημα 23. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ & Αριθμός εταιρειών ανά κλάδο, 1954-2010

¹³ Αυτό το συμπέρασμα υποστηρίζεται και από τα αποτελέσματα της έρευνας ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία (δες σχετικά την ενότητα 7.7).

Πίνακας 27. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά κλάδο

Κλάδος	Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά κλάδο (\$ εκστ.)											Σύνολο	%	
	1954-99	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009			2010
Γευργιά, θήρα και θαλασσινά	61	6	6	--	1	4	5	5	6	23	48	78	243	0%
Άλλια	11	--	2	--	--	2	2	1	3	18	1	0	40	0%
Ορυχεία και λατομεία	67	10	8	2	14	73	40	122	337	151	89	195	1,108	1%
Μεταποίηση	1,180	97	89	110	448	190	785	1,866	4,211	3,955	1,565	869	15,365	19%
Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού	126	8	7	14	249	78	68	608	766	1,252	196	149	3,521	4%
Παρονομή κλωστοϋφαντουργικών υλών	116	3	12	10	8	9	180	26	232	189	77	82	944	1%
Παρονομή χημικών ουσιών και προϊόντων	153	11	7	9	8	38	174	601	1,109	200	336	102	2,749	3%
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.ε.κ.α.	91	9	6	13	17	6	13	54	48	226	220	64	767	1%
Κατασκευή ειδών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών	70	12	14	2	4	2	13	53	117	236	59	167	749	1%
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ραμφοκίνητων και ημιραμφοκίνητων οχημάτων	105	14	11	33	145	27	106	63	70	77	225	39	915	1%
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	519	40	32	19	14	30	231	461	1,869	1,775	452	266	5,708	7%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	49	10	5	68	86	66	4	112	568	1,068	2,126	2,063	6,225	8%
Κατασκευές	144	9	25	3	8	3	80	222	285	336	208	391	1,714	2%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	1,471	153	179	89	92	72	68	1,166	165	2,085	389	389	6,318	8%
Ενοδοχεία και εστιατόρια	475	39	53	0	4	1	42	23	33	24	54	109	857	1%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	280	45	48	1	2	639	3,285	6,696	1,117	170	391	210	12,884	16%
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	79	8	6	280	51	69	4,018	6,957	11,662	6,069	666	1,630	31,475	39%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, νομική, και διοικητικές δραστηριότητες	244	58	43	0	6	3	29	99	560	641	560	368	2,611	3%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	44	5	4	5	23	35	74	265	177	149	106	113	1,000	1%
Άλλες δραστηριότητες οργανώσεων, παροχή κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών	87	15	16	84	10	33	103	105	13	58	49	121	694	1%
Σύνολο	4,192	455	484	622	745	1,190	8,535	17,639	19,137	14,747	6,252	6,536	80,534	100%

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey (2011)

Σημείωση 1: Κατά προσέγγιση τα στοιχεία πριν το 2001 λόγω των αβυσσών ακίνητης περιουσίας οι οποίες περιλαμβάνονταν στις εισροές κεφαλαίου.

Πίνακας 28. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο

Κλάδος		1954-2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο	%
Γευργία, θήρα, αλιεία και θαλασσινά		123	33	39	46	52	55	63	411	2%
Ορυχεία και άσπαια		132	50	45	77	87	73	79	543	2%
Μεταποίηση		1.860	377	412	463	454	388	415	4.369	17%
Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού		208	36	42	34	34	50	64	468	2%
Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών		229	61	45	46	21	18	20	440	2%
Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων		218	36	40	54	45	39	52	484	2%
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.		138	26	51	44	46	29	23	357	1%
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρημολκούμενων και ημιοημολκούμενων οχημάτων		136	21	15	19	23	18	7	239	1%
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες		931	197	219	266	285	234	249	2.381	9%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού		89	8	40	69	108	128	126	568	2%
Κατασκευές		317	307	386	444	344	299	319	2.416	9%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο		2.899	680	717	757	760	913	1.121	7.847	30%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια		689	160	182	196	203	171	154	1.755	7%
Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες		654	213	256	270	282	264	344	2.283	9%
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες		120	18	46	42	42	17	14	299	1%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, νομική, και διοικητικές δραστηριότητες		634	470	626	779	635	468	532	4.144	16%
Άλλες δραστηριότητες οργάνωσης, παροχή κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών		299	141	171	161	204	160	177	1.313	5%
Σύνολο		7.816	2.457	2.920	3.304	3.171	2.936	3.344	25.948	100%

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey (2011)

Πίνακας 29. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο ανά μορφή εγκατάστασης, 2009-2010

Κλάδος	2009					2010				
	Ίδρυση Εταιρείας	Συμμετοχή	Υποκατάστημα	Σύνολο	Ίδρυση Εταιρείας	Συμμετοχή	Υποκατάστημα	Σύνολο		
Γευργία, θήρα, αλιεία και δασοκομία	43	12	0	55	50	13	0	63		
Ορυχεία και λατομεία	61	10	2	73	70	6	3	79		
Μεταποίηση	292	86	10	388	332	71	12	415		
Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού	36	13	1	50	50	12	2	64		
Παρονομή κλωστοϋφαντουργικών υλών	14	4	0	18	19	1	0	20		
Παρονομή χημικών ουσιών και προϊόντων	27	12	0	39	40	11	1	52		
Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	22	6	1	29	22	1	0	23		
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	16	1	1	18	6	1	0	7		
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	177	50	7	234	195	45	9	249		
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φησικού αερίου και νερού	95	31	2	128	92	34	0	126		
Κατασκευές	228	65	6	299	248	62	9	319		
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	741	148	24	913	942	159	20	1.121		
Ενοδοχεία και εστιατόρια	121	48	2	171	135	19	0	154		
Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες	206	48	10	264	254	74	16	344		
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	12	5	0	17	11	3	0	14		
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, ενοίκηση, και διοικητικές δραστηριότητες	384	74	10	468	435	79	18	532		
Άλλες δραστηριότητες οργανώσεων, παροχή κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών	119	39	2	160	144	32	1	177		
Σύνολο	2.302	586	68	2.936	2.713	552	79	3.344		

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey (2011)

Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο ανά μορφή εγκατάστασης, 2009-2010

Μεταξύ των συνολικά 25.948 εγκατεστημένων ξένων εταιρειών στην Τουρκία στο τέλος του 2010, στην Κωνσταντινούπολη συγκεντρώνονταν οι 14.568, και

ακολουθούσαν η Αττάλεια με 3.233 εταιρείες και η Άγκυρα με 1.736 εταιρείες. Συνολικά, 22.464 εταιρείες είναι εγκατεστημένες σε 5 γεωγραφικές περιοχές, οι οποίες συγκεντρώνουν το 87% του συνόλου των εταιρειών (Πίνακας 30).

Στην Κωνσταντινούπολη συγκεντρώνονταν το 86% των εταιρειών του χρηματοπιστωτικού και ασφαλιστικού τομέα, και γενικότερα περισσότερο από το 50% των εταιρειών κάθε άλλου κλάδου, με εξαίρεση τον κατασκευαστικό, τον τουριστικό (ξενοδοχεία και εστιατόρια) και των κλάδων εξόρυξης και γεωργίας. Στις περιπτώσεις αυτές σημαντική είναι η δραστηριότητα που αναπτύσσεται επίσης στην Αττάλεια. Η Άγκυρα, παρά το γεγονός ότι αποτελεί την πρωτεύουσα της χώρας, συγκεντρώνει μόλις το 7% των ξένων εταιρειών.

Συνολικά, το μεγαλύτερο τμήμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας επικεντρώνεται στην ευρύτερη περιοχή του Μαρμαρά, στην οποία είναι εγκατεστημένο το 61% των ξένων εταιρειών, και ακολουθούν η περιοχή της Μεσογείου με 15%, η περιοχή του Αιγαίου με 14%, της Κεντρικής Ανατολίας με 8%, και οι λοιπές περιοχές με 2%. Χαρακτηριστική είναι η σχεδόν πλήρη απουσία ξένων επενδύσεων στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και του Πόντου.

Πίνακας 30. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο / περιοχή

Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ΞΑΕ ανά κλάδο / περιοχή

Κλάδος	Κυριότερες 10 πόλεις	Κων/πολη	Αττάλεια	Άγκυρα	Μούγλα	Σμύρνη	Λοιπές	Σύνολο
		Istanbul	Antalya	Ankara	Mugla	Izmir	Other	
Γεωργία, θήρα, αλιεία και δασοκομία		108	79	26	57	17	124	411
Ορυχεία και λατομεία		208	26	107	55	9	138	543
Μεταποίηση		2.554	199	243	380	50	943	4.369
	Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνού	232	30	17	61	5	123	468
	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	295	6	8	25	4	102	440
	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων	325	18	15	39	1	86	484
	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού π.δ.κ.α.	216	3	32	32	1	73	357
	Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμολκούμενων και ημιρμολκούμενων οχημάτων	93	--	10	17	--	119	239
	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	1.393	142	161	206	39	440	2.381
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού		325	27	124	38	1	53	568
Κατασκευές		916	598	208	118	202	374	2.416
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο		5.193	473	469	487	108	1.117	7.847
Ξενοδοχεία και εστιατόρια		593	563	73	72	285	169	1.755
Μεταφορά, αποθήκευση και επικοινωνίες		1.383	338	82	97	179	204	2.283
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες		257	8	8	7	6	13	299
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, ενοικίαση, και διοικητικές δραστηριότητες		2.202	764	274	169	482	253	4.144
Άλλες δραστηριότητες οργανώσεων, παροχή κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών		829	158	122	68	40	96	1.313
Σύνολο		14.568	3.233	1.736	1.548	1.379	3.484	25.948
Ποσοστό επί του συνόλου		56%	12%	7%	6%	5%	13%	100%

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey (2011)

4.8 Εισροές ΞΑΕ ανά Χώρα Προέλευσης

Μέχρι το τέλος του 2010 οι χώρες που είχαν επενδύσει κατά τα προηγούμενα έτη στην Τουρκία ανέρχονταν συνολικά σε 154. Οι εισροές ΞΑΕ για την περίοδο 2002-2010 ανήλθαν συνολικά σε 75 δισ. δολάρια, εκ των οποίων τα 55 δισ. δολάρια, δηλαδή το 73% προήλθε από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 χωρών (Πίνακας 31).

Πίνακας 31. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης, 2002-2010

Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης

Χώρες	(\$ εκατ.)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο 2002-10
ΕΕ-27	455	565	1.027	5.006	14.489	12.601	11.076	4.927	4.908	55.054
Ολλανδία	72	51	568	383	5.069	5.442	1.343	718	498	14.144
Ελλάδα	0	24	38	11	2.791	2.360	775	59	425	6.483
Γαλλία	22	121	34	2.107	439	367	679	617	589	4.975
Γερμανία	86	142	73	391	357	954	1.237	497	498	4.235
Ηνωμένο Βασίλειο	8	141	126	166	628	703	1.335	350	240	3.697
Ιταλία	241	1	14	692	189	74	249	314	54	1.828
Λοιπές Ευρωπαϊκές Χώρες	26	85	174	1.256	5.016	2.701	5.458	2.372	2.604	19.692
Ρωσία	0	0	0	1.605	7	108	71	12	58	1.861
Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες (εκτός ΕΕ-27 & Ρωσίας)	13	11	6	41	78	265	220	293	185	1.112
Η.Π.Α.	2	52	36	88	848	4.212	868	260	320	6.686
Καναδάς	7	6	61	26	121	11	23	52	56	363
Κεντρική-Βόρεια Αμερική και Καραϊβική	0	0	0	8	33	494	60	19	5	619
Αφρική	0	0	0	3	21	5	82	2	0	113
Ασία	70	60	60	1.756	1.927	1.405	2.345	673	873	9.169
Εγγύς & Μέση Ανατολή	5	1	54	1.678	1.910	608	2.184	361	437	7.238
Αραβικός Κόλπος	5	0	43	1.675	1.783	311	1.963	209	371	6.360
Ιράν	0	0	0	0	12	3	25	30	42	112
Ισραήλ	0	0	0	1	112	98	100	44	8	363
Λοιπές Χώρες της Εγγύς & Μέσης Ανατολής	0	1	11	2	3	196	96	78	16	403
Λοιπές Ασιατικές Χώρες	65	59	6	78	17	797	161	312	436	1.931
Άλλες Χώρες	24	2	0	2	115	36	2	14	131	326
Σύνολο	571	696	1.190	8.535	17.639	19.137	14.747	6.252	6.536	75.303

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (2011)

Οι δέκα κυριότερες χώρες σε εισροές ΞΑΕ συγκέντρωσαν για την αντίστοιχη περίοδο 2002-2010 το 79% των συνολικών εισροών, όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα 32 που ακολουθεί. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν στις πρώτες τρεις θέσεις κατά σειρά η Ολλανδία με 14.144 εκατ. δολάρια, η οποία αποτελεί για φορολογικούς λόγους ενδιάμεση βάση και εφαλτήριο για επενδύσεις διαφόρων άλλων χωρών, οι Η.Π.Α. με 6.686 εκατ. δολάρια, και ακολουθεί η Ελλάδα με 6.483 εκατ. δολάρια.

Πίνακας 32. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ για τις 10 κυριότερες επενδύτριες χώρες

(\$ εκατ.)

#	Κυριότερες 10 χώρες	Εισροές ΞΑΕ 2002-2010
1	Ολλανδία	14.144
2	Η.Π.Α.	6.686
3	Ελλάδα	6.483
4	Βέλγιο	5.785
5	Γαλλία	4.986
6	Αυστρία	4.891
7	Λουξεμβούργο	4.786
8	Γερμανία	4.335
9	Ηνωμένο Βασίλειο	3.697
10	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	3.546
	Σύνολο	59.339

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey (2011)

Από το σύνολο των 25.948 εταιρειών ΞΑΕ που ήταν εγκαταστημένες στην Τουρκία το τέλος του 2010, οι 13.582, δηλαδή το 52%, προέρχονταν από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 χωρών. Μεταξύ αυτών οι περισσότερες προέρχονταν από τη Γερμανία, και ακολουθούσαν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία. Επίσης, όπως εμφανίζεται και από τα στοιχεία του Πίνακα 33 που ακολουθεί, η αύξηση που παρατηρείται κατά το 2010, οφείλεται κυρίως στην εγκατάσταση εταιρειών από τη Ρωσία και το Ιράν. Στην πλειοψηφία τους πρόκειται για εταιρείες μικρού μεγέθους, αν ληφθούν υπόψη οι αντίστοιχες εισροές ΞΑΕ, όπως αντίστοιχα παρατηρείται και με τις λοιπές όμορες χώρες που γειτνιάζει η Τουρκία (π.χ. Βουλγαρία, Ιράκ, Συρία και Αζερμπαϊτζάν).

Πίνακας 33. Τουρκία: Κατανομή εταιρειών με ξένο κεφάλαιο ανά χώρα προέλευσης

Τουρκία: Κατανομή εταιρειών με ξένο κεφάλαιο ανά χώρα προέλευσης

Χώρες	1954-2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο 1954-2010
ΕΕ-27	5.431	1.832	1.896	1.681	1.399	1.343	13.582
<i>Ολλανδία</i>	806	249	243	259	147	168	1.872
<i>Ελλάδα</i>	194	34	44	49	55	58	434
<i>Γαλλία</i>	416	101	112	98	103	86	916
<i>Γερμανία</i>	1.782	513	519	552	491	469	4.326
<i>Ηνωμένο Βασίλειο</i>	789	435	413	237	202	162	2.238
<i>Ιταλία</i>	369	89	78	100	89	95	820
<i>Βουλγαρία</i>	84	45	48	46	57	66	346
<i>Λοιπές Ευρωπαϊκές Χώρες</i>	991	366	439	340	255	239	2.630
Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες (εκτός ΕΕ-27)	1.242	335	437	504	417	513	3.448
<i>Η.Π.Α.</i>	520	107	117	114	115	106	1.079
<i>Καναδάς</i>	53	19	29	19	31	30	181
<i>Ρωσία</i>	413	102	145	195	129	206	1.190
<i>Αζερμπαϊζάν</i>	220	80	116	127	163	170	876
<i>Συρία</i>	197	24	30	36	39	53	379
<i>Ιράκ</i>	295	62	99	83	107	108	754
<i>Ιράν</i>	637	98	96	133	173	421	1.558
<i>Ισραήλ</i>	131	27	29	35	28	17	267
<i>Κίνα</i>	211	22	38	43	42	43	399
Άλλες Χώρες	923	212	272	201	293	334	2.235
Σύνολο	10.273	2.920	3.304	3.171	2.936	3.344	25.948

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (2011)

Τέλος, όσον αφορά την γεωγραφική κατανομή των χωρών ΞΑΕ στις διάφορες περιοχές της Τουρκίας (εκτός Κωνσταντινούπολης, η οποία συγκεντρώνει τον σημαντικότερο όγκο), οι περισσότερες εταιρείες Γερμανικής και Ολλανδικής προέλευσης έχουν επενδύσει στην Αττάλεια, ενώ οι αντίστοιχες από τις Η.Π.Α και την Αυστρία στην Άγκυρα, από το Ηνωμένο Βασίλειο στα Μούγλα, και από την Γαλλία και την Ελλάδα στην Σμύρνη (Πίνακας 34).

Πίνακας 34. Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ανά περιοχή για τις 10 κυριότερες επενδύτριες χώρες

Κυριότερες 10 πλάεις	Κων/πολι	Αντάλια	Άγκυρα	Μούγλα	Σμύρνη	Προύσα	Αϊδίνιο	Μερσίνα	Κοτσαελί	Άδανα	Λοιπές	Σύνολο εταιρειών
Ολλανδία	1.026	280	82	107	128	25	49	13	29	11	122	1.872
Η.Π.Α.	678	32	119	31	74	21	4	15	17	17	71	1.079
Ελκδόα	284	13	9	12	48	34	4	1	5	1	23	434
Βέλγιο	199	71	17	23	29	9	21	11	5	2	32	419
Γαλλία	531	35	59	31	87	54	12	3	28	4	72	916
Αυστρία	314	44	56	22	31	9	4	1	9	5	34	529
Λουξεμβούργο	199	4	6	2	9	1	2	3	9	0	15	250
Γερμανία	2.111	607	320	149	399	116	38	51	64	43	428	4.326
Ηνωμένο Βασίλειο	829	276	98	620	100	13	180	12	27	10	73	2.238
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	100	0	8	2	2	2	1	0	0	0	16	131
Λοιπές Χώρες	8.297	1.871	962	549	472	243	149	327	116	97	671	13.754
Σύνολο	14.568	3.233	1.736	1.548	1.379	527	464	437	309	190	1.557	25.948

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey, Π. Κοντάκος (2011)

Τουρκία: Αριθμός εταιρειών ανά περιοχή για τις 10 κυριότερες επενδύτριες χώρες

4.9 Οι Κυριότεροι Ξένοι Επενδυτές

Από το σύνολο των εισροών ΞΑΕ 76 δις. δολαρίων που επενδύθηκαν στην Τουρκία την περίοδο 2000-2010, τα 65 δις. δολάρια πραγματοποιήθηκαν από 50 μεγάλες ξένες εταιρείες (86% του συνόλου). Μεταξύ αυτών των 50 εταιρειών, οι 11 προέρχονται από τον τραπεζικό κλάδο και οι 6 από τον κλάδο των ασφαλιστικών υπηρεσιών, οι οποίες συνεισέφεραν συνολικά 29 δις. δολάρια. Επίσης σημαντικές ήταν οι αντίστοιχες επενδύσεις στον ενεργειακό κλάδο, όπου 8 εταιρείες συνεισέφεραν 4 δις. δολάρια. Οι 25 αυτές εταιρείες, από τους τρεις κλάδους που προαναφέρθηκαν, συγκέντρωσαν περίπου το ήμισυ των συνολικών επενδύσεων για την προαναφερθέντα περίοδο.

Αντικείμενο αυτής της ενότητας θα αποτελέσει η παρουσίαση των κυριότερων ΞΑΕ, οι οποίες παρατίθενται συνολικά στους Πίνακες 35 και 36. Δεδομένου ότι οι ΞΑΕ στον τραπεζικό κλάδο θα ερευνηθούν επισταμένα στο Κεφάλαιο 8 της διατριβής, δεν θα μας απασχολήσουν στη συγκεκριμένη ενότητα. Ο σχολιασμός των συγκεκριμένων εταιρειών στην συνέχεια ακολουθεί την σειρά που εμφανίζονται στους Πίνακες 35 και 36 (δηλαδή με βάση την αξία της συναλλαγής), ή συνολικά για κάποιον επενδυτή για τις περιπτώσεις που έχει πραγματοποιήσει περισσότερες από μία εξαγορές, ή μεμονωμένα, ή ανά κλάδο. Οι πηγές για την άντληση των στοιχείων που παρουσιάζονται βασίζονται κυρίως στις επίσημες ιστοσελίδες στο διαδίκτυο των συγκεκριμένων επενδυτών και παρατίθενται σε κάθε περίπτωση ώστε να διευκολυνθεί η αμεσότερη πρόσβαση. Η τελευταία πρόσβαση στις ιστοσελίδες που παρατίθενται πραγματοποιήθηκε στις 29 Φεβρουαρίου, 2012.

Πίνακας 35. Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011

#	Έτος	Στόχος	Αγοραστής	Χώρα προέλευσης αγοραστή	Αξία συνολική της δολ. Μερίδιο (εκ) έσοδών	Κλάδος
1	2005	Turk Telekom	Oger Telecom	Σαουδική Αραβία	6.550	Τηλεπικοινωνίες
2	2011	Garanti Bankasi	BBVA	Ισπανία	5.800	Τραπεζικός
3	2006-08	Finansbank	National Bank of Greece	Ελλάδα	5.271	Τραπεζικός
4	2007	Telsim	Vodafone	Βρετανία (μέσω Ολλ.	4.600	Τηλεπικοινωνίες
5	2006	DenizBank A.S.	Dexia Bank	Βέλγιο	3.221	Τραπεζικός
6	2007	Antalya Havalimani	Fraport AG, IC Igas Holding	Γερμανία	3.200	Αεροδρομίων
7	2007	Akbank T.A.S.	Citibank	ΗΠΑ	3.100	Τραπεζικός
8	2008	Migros	Moornigh Capital S.A. (BC Partners)	Αυστροβόρνο	2.900	Μεγάλων καταστ.
9	2007	Oyak Bank	ING Bank N.V.	Ολλανδία	2.700	Τραπεζικός
10	2007	Sabha Gökçen Airport	GNR, Limak, Malaysia Airport Berhad	Ινδία, Μαλαισία	2.600	Μεταφορών
11	2006-10	Petrol Ofisi (POAS)	OMV	Αυστρία	2.491	Διανομής καυσίμων
12	2011	Mey Icki Sanayi ve Ticaret A.S.	Diageo	Βρετανία	2.100	Ζυθοποιίας
13	2007	Pektin	İnjaz Projeçisi, Socar & Turcas Enerji	Σαουδική Αραβία	2.040	Πετροχημικών
14	2008	TEKEL	British American Tobacco (BAT)	Βρετανία	1.720	Βιομηχανίας Καπνού
15	2005	Turkcell	Alfa Group, TeliaSonera	Ρωσία, Σουηδία	1.600	Τηλεπικοινωνίες
16	2005	Garanti Bankasi	GE Consumer Finance	ΗΠΑ	1.560	Τραπεζικός
17	2005	Yapi Kredi Bank	UniCredit	Ιταλία	1.395	Τραπεζικός
18	2007	UN Ro-Ro	Private equity fund, KKR	ΗΠΑ	1.300	Μεταφορών
19	2011	Açikadem Sağlık Hizmetleri	Integrated Healthcare Holdings	Μαλαισία	1.260	Νοσοκομειακός
20	2008-09	Ereğli Demir Çelik Fabrikalari	Arcelor Mittal	Αυστροβόρνο	1.251	Μεταλλουργικός
21	2005	Dışbank	Fortis	Βέλγιο	1.125	Τραπεζικός
22	2008	Türkiye Finans Kurum Bankasi	National Commercial Bank	Σαουδική Αραβία	1.080	Τραπεζικός
23	2008	Baskent Elektrik Dağıtım	Verbund	Αυστρία	921	100 Διανομής Ηλ. Ενέργειας
24	2006-07	Cevahir Alışveriş Merkezi	St. Martins Sishi	Βρετανία	840	100 Εμπορικών κέντρων
25	2006	Mey Icki Sanayi ve Ticaret A.S.	TPG Capital	ΗΠΑ	810	90 Ζυθοποιίας

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey, DealWatch, Π. Κοντάκος (2011)

Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011

Πίνακας 36. Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011 (συνέχεια)

#	Έτος	Στόχος	Αγοραστής	Χώρα προέλευσης αγοραστή	Αξία συνόλου της όολ. Μερήιο (σε) έσσορής	Κλάδος
26	2006	Yrkias Lafinge Ota Anadolu Cimento	Cimpor - Cimentos de Portugal, SGPS	Πορτογαλία	707	Τσιμεντοβιομηχανίας
27	2007	Sekerbank	Turkcell Securities	Καζακστάν	610	Τραπεζικός
28	2007	Eczacibasi Generie Pharmec.	Zentiva	Τσεχία	607	Φαρμακευτικός
29	2007-08	Achadem Saglik Hizmetleri	Abnaji Capital	Ην. Αραβ. Εμιρ.	606	Νοσοκομειακός
30	2008	Allianz Hayat ve Emeklik	Allianz SE	Γερμανία	591	Ασφαλιστικός
31	2008	Akpet	LukOil	Ρωσία	555	Διυνομής κωοημίων
32	2008	AXA Oyak Holding AS	AXA Group	Γαλία (μέσω Ισπ.)	525	Ασφαλιστικός
33	2008	Bursagaz, Kayserigaz	EWE	Γερμανία (μέσω ΗΠΑ)	500	Ενέργειας
34	2008	Borisco	OMV	Αυστρία	500	60 Διυνομής Ηλ. Ενέργειας
35	2007	Garanti Sigorta	Eureko	Ολλανδία	486	Ασφαλιστικός
36	2006	Dogan TV	Axel Springer A.G.	Γερμανία	480	25 Μέσα Ενπλήροσης
37	2009	Gaz Iznet Dagim (Izgaz)	Gaz de France Suez	Γαλία	477	Ενέργειας
38	2007	Batim Batl Anadolu Cimento	Orascom Construction Company	Αιγπτος	454	78,4 Τσιμεντοβιομηχανίας
39	2007	Inergum	Cadbury Plc.	Βρετανία	450	100 Βιομηχανία Ζαχαροδόων
40	2010	Aralik: Hamzali; Resadnye Cascade (3 υδροηλεκτρικά εργοστάσια)	Energo-pro a.s.	Τσεχία	421	Ενέργειας
41	2008	Cimko Cimento Sanayi	Cemtenite Aldo Barbeti	Γαλία	390	30 Σκυροδεμάτων
42	2009	AK Enerji	CEZ	Τσεχία	386	Ενέργειας
43	2007	Genel Yasam Sigorta A.S	Mapife S.A.	Ισπανία	375	Ασφαλιστικός
44	2001	Denirbank	HSBC	Βρετανία	350	100 Τραπεζικός
45	2006	Mey Alcoholic Beverages	Texas Pacific Group	ΗΠΑ	350	90 Ποτοποιός
46	2008	TEB Sigorta	Zurich Financial Services AG	Ελβετία	345	100 Ασφαλιστικός
47	2007	Sungate Port Royal Hotel	Mifrax Group	Ρωσία	340	100 Ενοδοχειακός
48	2010	Fiba Sigorta	Sompo Japan Insurance (NKSJ)	Ιαπωνία	327	99 Ασφαλιστικός
49	2007	Enerjisa	Verbund	Αυστρία	327	Ενέργειας
50	2007	Demirdokum	Valiant	Γερμανία	324	73 Ενέργειας

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey, DealWatch, Π. Κωντάκος (2011)

Τουρκία: Μεγαλύτερες 50 ξένες επενδύσεις την περίοδο 2000-2011 (συνέχεια)

Μια από τις πρώτες μεγάλες συναλλαγές στην Τουρκία από επενδυτές του Συμβουλίου Συνεργασίας του κρατών του Κόλπου (Gulf Cooperation Council, GCC) ήταν η συμμετοχή των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων μέσω της Oger Telecom στην ιδιωτικοποίηση της Turk Telekom το 2005. Η Oger Telecom κατέβαλλε 6.550 εκατ. δολάρια για την εξαγορά του 55% στην Turk Telekom, και αποτελεί την μεγαλύτερη σε αξία εξαγορά που είχε πραγματοποιηθεί στη χώρα μέχρι το τέλος του 2011. Η Saudi Telecom Co κατέχει 19,25% των μετοχών της Turk Telekom μέσω του 35%

συμμετοχής της στην Oger Telecom. Επίσης, η Oger έχει εκφράσει δηλώσει ότι ενδιαφέρεται να αυξήσει την συμμετοχή της, όταν η κυβέρνηση αποεπενδύσει το υπόλοιπο 15-20% που διαθέτει στην Turk Telekom. Συνολικά, περίπου το 35-40% των συνολικών επενδύσεων των 7 δισ. δολαρίων της Oger τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν στην Τουρκία. Επίσης, η μητρική εταιρεία της Oger Telecom, η Saudi Oger, ενδιαφέρεται για την περαιτέρω διεύρυνση της διείσδυσής στην Τουρκία, κυρίως στον τομέα της ενέργειας, καθώς και στον τραπεζικό τομέα και τις ασφαλιστικές υπηρεσίες.¹⁴

Το 2006 η Vodafone συμφώνησε να εξαγοράσει την δεύτερη σε μέγεθος εταιρεία κινητής τηλεφωνίας από το Turkish Savings Deposit and Investment Fund ("SDIF") έναντι 4.600 εκατ. δολαρίων. Το μέγεθος της τουρκικής αγοράς (η τέταρτη μεγαλύτερη αγορά στην οποία η Vodafone κατείχε τον έλεγχο εταιρείας), το χαμηλό επίπεδο διείσδυσης των σχετικών υπηρεσιών το οποίο δεν ξεπερνούσε τότε το 53%, και η στρατηγική της Vodafone για την διεθνή επέκτασή της σε αναπτυσσόμενες αγορές αποτέλεσαν τα κυριότερα κίνητρα. Με την εξαγορά αυτή η Vodafone αύξησε την παγκόσμια πελατειακή της βάση των 171 εκατ. πελατών κατά 9 εκατ. πελάτες.¹⁵ Σήμερα, ο αριθμός πελατών της Vodafone στην Τουρκία ξεπερνά τα 16,8 εκατ.¹⁶

Το 2007 η γερμανική Fraport μαζί με την τουρκική IC Holding υπέγραψαν συμβόλαιο για την λειτουργία του δεύτερου μεγαλύτερου αεροδρομίου (τρεις τερματικοί σταθμοί) της Τουρκίας στην Αττάλεια μέχρι το 2024. Η Fraport θα κατέχει το 51% στο κοινοπρακτικό σχήμα. Ο αριθμός των επιβατών το 2007 που διαμετακόμισε η εταιρεία μέσω της Αττάλειας ήταν 5,1 εκατ. εκ του συνόλου των 74 εκατ. παγκοσμίως. Κατά το 2011, ο αριθμός των επιβατών της στην Αττάλεια

¹⁴ Πηγή: zawya, International edition. *Saudi Arabia, UAE dominate Turkish-GCC trade*, 3 Jan 2012, http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20120103034519/Saudi_Arabia_UAE_dominat_Turkis_hGCC_trade

¹⁵ Πηγή: Vodafone, News Release, 13 January 2006, Acquisition of the assets of Telsim in Turkey, http://www.vodafone.com/content/index/press/group_press_releases/2006/press_release13_12.html

¹⁶ Πηγή: Vodafone Group Plc, Annual Report 31 March 2011, σελίδα 5, http://www.vodafone.com/content/dam/vodafone/investors/annual_reports/annual_report_accounts_2011.pdf

ανέρχονταν στον σημαντικό αριθμό των 25 εκατ. από τα 56 εκατ. συνολικά παγκοσμίως.¹⁷

Η μεγαλύτερη εισροή ΞΑΕ το 2008 αφορά την εξαγορά του 50,8% της Migros έναντι 2.900 εκατ. δολαρίων από την Moonlight Capital SA (Λουξεμβούργο), θυγατρική των επενδυτικών κεφαλαίων BC Partners από την Μεγάλη Βρετανία. Η Migros είναι μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της Ελβετίας, η μεγαλύτερη αλυσίδα σούπερ μάρκετ και ο μεγαλύτερος τοπικός εργοδότης. Η Migros εισήλθε στην τουρκική αγορά το 1954, ιδρύοντας την Migros Türk σε συνεργασία με το Δημοτικό Συμβούλιο της Κωνσταντινούπολης. Το 1975 πουλήθηκε στον τουρκικό όμιλο Koc Holding. Αποτελεί την μεγαλύτερη εταιρεία λιανικής πώλησης στην Τουρκία.

Το 2010, η αυστριακή OMV, η οποία αποτελεί έναν από τους ηγετικούς ενεργειακούς ομίλους στην ευρωπαϊκή ζώνη, ολοκλήρωσε την εξαγορά έναντι 1.400 εκατ. δολαρίων ποσοστού 54,1% στην Petrol Ofisi AS, μίας από τις μεγαλύτερες εταιρείες τουρκικών πετρελαϊκών προϊόντων λιανικής και χονδρικής εμπορίας. Με την συναλλαγή αυτή η OMV αύξησε το μερίδιό της στην Petrol Ofisi από το αρχικό 41,6% σε 95,7%, ενοποιώντας πλήρως την εταιρεία εντός του Ομίλου OMV. Το ύψος της επένδυσης για την εξαγορά του προηγούμενου 34% το 2006 ήταν 1.100 εκατ. δολάρια. Η ολοκλήρωση της επιπλέον εξαγοράς αποτέλεσε ένα περαιτέρω βήμα στην στρατηγική ανάπτυξης της OMV που στοχεύει στην τοποθέτησή στην Τουρκία ως τρίτου κομβικού σημείου, μετά την Αυστρία και την Ρουμανία, στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου ομίλου ενέργειας. Εκτός από τις δραστηριότητες της Petrol Ofisi, η μονάδα παραγωγής φυσικού αερίου στην Σαμψούντα (υπό κατασκευή) και το έργο του πετρελαιοαγωγού Nabucco, καθιστούν την Τουρκία ως στρατηγικό προγεφύρωμα για τις πλούσιες σε φυσικούς πόρους περιοχές της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής.¹⁸

Μία από τις αξιοσημείωτες συναλλαγές κατά το 2011 ήταν η εξαγορά της Mey Icki Sanayi Ve Ticaret από την βρετανική Diageo. Η Diageo εξαγόρασε την εταιρεία

¹⁷ Πηγή: http://www.fraport.com/content/fraport-ag/en/company/fraport_worldwide/our_airports/_antalya_airport.html

¹⁸ Πηγή: Petrol Ofisi, Δελτίο τύπου, 22 Δεκεμβρίου 2010, <http://www.poas.com.tr/pressroom.aspx?pr=9891&lng=en>

απο τις TPG Capital και Actera έναντι 2.100 εκατ. δολαρίων.¹⁹ Η γκάμα προϊόντων της Mey περιλαμβάνει την παραγωγή ρακί, βότκας, τζιν, κονιάκ, λικέρ και διαφόρων κατηγοριών οίνων. Καταλαμβάνει ηγετική θέση στην αγορά της Τουρκίας στο ρακί, στο τζιν, και στη βότκα, με περισσότερο από 80% μερίδιο αγοράς, ενώ στο λικέρ είναι ο μόνος παραγωγός. Διαθέτει 9 εργοστάσια και 2 μικρές εγκαταστάσεις και περιλαμβάνεται ανάμεσα στους κορυφαίους παραγωγούς του κόσμου, με ικανότητα παραγωγής που ανήλθε περίπου σε 94 εκατ. λίτρα το έτος 2008.

Η Diageo plc είναι παγκόσμια εταιρεία αλκοολούχων ποτών με έδρα το Λονδίνο. Είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός οινοπνευματωδών και ένας σημαντικός παραγωγός μύρας και κρασιού. Τα εμπορικά σήματα της Diageo περιλαμβάνουν την Smirnoff (best-seller βότκα στον κόσμο), το Johnnie Walker (best-seller ουίски παγκοσμίως), το Baileys (best-seller λικέρ παγκοσμίως) και την μύρα Guinness. Η TPG Capital είχε εξαγοράσει την εταιρεία το 2006 έναντι 810 εκατ. δολαρίων. Η Mey Icki Sanayi ve Ticaret A.S. ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 2004 από την κοινοπραξία Nurol-Limak-Ozaltyn-Tutsab, ως αποτέλεσμα της ιδιωτικοποίησης του τμήματος των αλκοολούχων ποτών της Tekel. Η TPG αποτελεί σχήμα επενδυτικών ιδιωτικών κεφαλαίων που ιδρύθηκε το 1992 και διαχειρίζεται πάνω από 15 δις. δολάρια ενεργητικό, με κεντρικά γραφεία στο Σαν Φρανσίσκο και στο Λονδίνο.²⁰

Μια κοινοπραξία που αποτελείται από την εταιρεία ενέργειας SOCAR του Αζερμπαϊτζάν, την τουρκική εταιρεία ενέργειας Turcas, και το επενδυτικό σχήμα Injaz της Σαουδικής Αραβίας εξαγόρασαν το 2007 τον έλεγχο της κρατικής εταιρείας πετροχημικών Petkim έναντι 2.040 εκατ. δολαρίων. Η Petkim παράγει αιθυλένιο, πολυαιθυλένιο, πολυβινυλοχλωρίδιο, πολυπροπυλένιο και άλλα δομικά χημικά προϊόντα για χρήση στην βιομηχανία πλαστικών, υφασμάτων, και άλλα καταναλωτικά και βιομηχανικά προϊόντα. Διαθέτει 14 εργοστάσια παραγωγής και εφοδιάζει μια σημαντική μερίδα των πετροχημικών που συνολικά χρησιμοποιούνται στην Τουρκία. Η εταιρεία εξάγει επίσης προϊόντα στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε χώρες στην Ευρώπη, την Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία.

Η εταιρεία British American Tobacco (BAT) κέρδισε το 2008 την δημοπρασία για την ιδιωτικοποίηση των περιουσιακών στοιχείων της τουρκικής κρατικής

¹⁹ Πηγή: Diageo, <http://uk.reuters.com/article/2011/11/30/uk-diageo-europe-idUKTRE7AT12120111130>, <http://www.diageo.com/en-row/investor/Pages/resource.aspx?resourceid=733>

²⁰ Πηγή: Mey, <http://www.mey.com.tr/eng.html>

εταιρείας καπνού Tekel, έναντι προσφοράς 1.720 εκατ. δολαρίων. Μέσω της εξαγοράς αυτής αύξησε το μερίδιο αγοράς της στην Τουρκία σε περίπου 36% από 7% προηγούμενα. Η BAT είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος όμιλος καπνού ως προς το παγκόσμιο μερίδιο αγοράς, με εμπορικά σήματα που πωλούνται σε περισσότερες από 200 αγορές. Οι θυγατρικές εταιρείες του ομίλου παρήγαγαν περίπου 708 δις. τσιγάρα σε 45 εργοστάσια σε 39 χώρες το 2010, και απασχολούσαν 60.000 εργαζομένους. Η BAT εισήλθε στην τουρκική αγορά το 2002. Τα κύρια εμπορικά σήματα της είναι τα Viceroy, Pall Mall και Kent και το εργοστάσιό της στη Σμύρνη εξάγει σε άλλες αγορές στην περιοχή.²¹

Ο Ρωσικός όμιλος τηλεπικοινωνιών της Alfa Group μαζί με τη σουηδική TeliaSonera Telco απέκτησαν το 2005 μερίδιο 13,2% στην Turkcell έναντι 1.600 εκατ. δολαρίων. Το 2011, η Altimo, θυγατρική του ομίλου Alfa Group, ανακοίνωσε ότι απέκτησε ένα επιπλέον ποσοστό 14% στην τουρκική Turkcell, δίνοντας στην εταιρεία ένα σημαντικό πλεονέκτημα στην μακροχρόνια διαμάχη του με την Cukurova Holdings για τον έλεγχο της Turkcell. Η Turkcell είναι ο μεγαλύτερος πάροχος κινητής τηλεφωνίας της Τουρκίας με μερίδιο αγοράς 34% και κατείχε 34 εκατ. συνδρομητές το 2011. Κυριότεροι ανταγωνιστές της είναι η Vodafone, με μερίδιο αγοράς 27% και η Avea με 19%.

Τον Ιούνιο του 2007 ένα νέο κεφάλαιο άνοιξε για τις διεθνείς δραστηριότητες της αυστριακής Verbund, όταν απέκτησε έναντι 327 εκατ. δολαρίων το 50% των μετοχών της Enerjisa Enerji Üretim AS, της επιχείρησης ηλεκτρισμού (από το 1996) του ομίλου Sabanci της Τουρκίας. Η Verbund AG αποτελεί τον μεγαλύτερο πάροχο ηλεκτρικής ενέργειας της Αυστρίας. Ο μεγαλύτερος μέτοχός της κατά 51% είναι η Δημοκρατία της Αυστρίας. Η Verbund συμμετέχει επίσης ενεργά σε άλλες μεγάλες αγορές ηλεκτρικής ενέργειας της Ευρώπης (Γαλλία, Ιταλία, Αλβανία), κυρίως σε συνεργασία με τοπικούς εταίρους.

Στις αρχές του 2009, η Verbund προέβη επίσης σε ένα άλλο σημαντικό βήμα για την υλοποίηση των φιλόδοξων στόχων της στην τουρκική αγορά. Με την συνεργασία του ομίλου Sabanci, η Verbund απέκτησε την τουρκική εταιρεία διανομής ενέργειας EDAS Baskent, η οποία πλέον λειτουργεί ως τμήμα της κοινοπραξίας Enerjisa

²¹ Πηγή: British American Tobacco, News Release, 22 Φεβρουαρίου 2008,

http://www.bat.com/group/sites/uk_3mnfen.nsf/vwPagesWebLive/DO7C3J42?opendocument&SKN=

Elektrik Dagitim. Η Baskent EDAS προμηθεύει ήδη 3,1 εκατ. τελικούς πελάτες στην περιοχή γύρω από την Άγκυρα, και το επιχειρηματικό σχέδιο περιλαμβάνει την επιπλέον αύξηση των πωλήσεων ηλεκτρικής ενέργειας. Μέχρι το τέλος του 2012 η Baskent EDAS σκοπεύει να κατέχει μια ηγετική θέση στο δίκτυο διανομής στην Τουρκία. Η εξαγορά των εταιρειών του δικτύου διανομής θα προσδώσει στην εταιρεία μια ολοκληρωμένη θέση στην αγορά περιορίζοντας τον συνολικό κίνδυνο.²²

Η Verbund στοχεύει μέχρι το 2015 η Enerjisa Enerji Üretim να διαθέτει μερίδιο 10% στην τουρκική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και εγκατεστημένη ισχύ 5.000 MW. Για το σκοπό αυτό το χαρτοφυλάκιο παραγωγής της θα επεκταθεί κυρίως στον τομέα των τεχνολογιών φυσικού αερίου και υδροηλεκτρικής ενέργειας. Εννέα υδροηλεκτρικοί σταθμοί, καθώς και ένα αιολικό πάρκο βρίσκονται στη φάση της κατασκευής.²³

Η μεγαλύτερη συμφωνία στον τομέα των ακινήτων το 2006, και από τις μεγαλύτερες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτέλεσε η πώληση του εμπορικού κέντρου Cevahir AV στην εταιρεία St. Martins του Κουβέϊτ. Η St. Martins, η οποία ανήκει στο Kuwait Investment Authority (KIA) εξαγόρασε έναντι 421 εκατ. δολαρίων το 50% του εμπορικού κέντρου Cevahir AVM στην πόλη της Κωνσταντινούπολης από τον Μητροπολιτικό Δήμο Κωνσταντινούπολης. Το υπόλοιπο ποσοστό το είχε αποκτήσει το 2007 έναντι 419 εκατ. δολαρίων. Το Cevahir αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα της Ευρώπης με 420.000 τ.μ. Περίπου 21,5 εκατ. άτομα επισκέφθηκαν το Cevahir κατά το 2011 και αναμένονται ακόμα περισσότεροι επισκέπτες κατά το 2012.²⁴

Το 2006 η Cimpor-Cimentos de Πορτογαλία SGPS SA, η μεγαλύτερη εταιρεία τσιμέντου της Πορτογαλίας, συμφώνησε να εξαγοράσει την τουρκική μονάδα Υλοα της Lafarge SA έναντι 534 εκατ. ευρώ (707 εκατ. δολάρια) επιδιώκοντας την ταχύτερη επέκτασή της σε αναπτυσσόμενες αγορές. Η Lafarge, που αποτελεί την μεγαλύτερη κατασκευάστρια οικοδομικών υλικών στον κόσμο, κατείχε το 50% της μονάδας που είναι γνωστή ως Υλοα, και άλλοι τοπικοί εταίροι το υπόλοιπο ποσοστό.

²² Πηγή: Verbund History: Foreign interests, <http://reports.verbund.com/gb/en/2010-2/managementreport/businessdivisions/participatinginterests/foreigninterests.html>

²³ Πηγή: Verbund in Turkey, <http://www.verbund.com/cc/en/news-media/current-projects/europe/turkey>

²⁴ Πηγή: St. Martins, Cehavir, <http://www.stmartinsproperty.com/property/property-portfolio/cevahir.aspx>

Η Yloac (Yibitas Lafarge Orta Anadolu Cimento) ιδρύθηκε το 1994 ως κοινοπραξία μεταξύ της γαλλικής Lafarge και της τουρκικής Yitibas και ήταν η πέμπτη μεγαλύτερη εταιρεία τσιμέντου της Τουρκίας σε πωλήσεις με 6% μερίδιο αγοράς. Η Yloac προτίθεται επίσης να αποτελέσει για την Cimpor πλατφόρμα για εξαγωγές προς την Μέση Ανατολή. Η Cimpor έχει επεκταθεί τα τελευταία χρόνια σε αναδυόμενες οικονομίες από την Αίγυπτο ως την Νότια Αφρική προκειμένου να επωφεληθεί της αύξησης των παραγγελιών και να αντισταθμίσει την στασιμότητα της ζήτησης στην Πορτογαλία. Η Yloac, που έχει την βάση της στην Άγκυρα, διαθέτει σήμερα τέσσερα εργοστάσια παραγωγής τσιμέντου (Çorum, Yozgat, Sivas και Hasanoglan), δύο μονάδες λείανσης κλίνκερ, 17 μονάδες έτοιμου σκυροδέματος, και δύο λατομεία αδρανών υλικών. Η ετήσια παραγωγή της ανέρχεται σε 3 εκατ. τόνους.²⁵

Μία σημαντική εξαγορά που έλαβε χώρα το 2007 στον κλάδο της φαρμακοβιομηχανίας αποτελεί η απόκτηση της Eczacibasi Generic Pharmaceuticals από την τσεχική Zentiva. Η Eczacibasi εξειδικεύεται στην παραγωγή γενόσημων φαρμάκων (generics) για αντιλημώξεις και καρδιοαναπνευστικές παθήσεις, με μερίδιο αγοράς που ανέρχεται στο 3%. Η Τουρκία, αποτελώντας την έκτη μεγαλύτερη αγορά φαρμακευτικών προϊόντων της Ευρώπης, έχει προσελκύσει κατά το παρελθόν σημαντικούς στρατηγικούς και χρηματοοικονομικούς επενδυτές. Οι συμφωνίες που ανακοινώθηκαν κατά την περίοδο 2006-2008 ανήλθαν άνω του 1 δισ. δολαρίων, με κυριότερη αυτήν της Eczacibasi έναντι 607 εκατ. δολαρίων. Ένας από τους κυριότερους λόγους ενδιαφέροντος αποτελεί η ύπαρξη σημαντικής τοπικής βιομηχανίας γενόσημων φαρμάκων (generics).²⁶ Σημαντικές νομοθετικές

²⁵ Πηγή: Cimpor, http://www.cimpor.pt/artigo.aspx?lang=ing&id_object=539&name=TURKEY--

²⁶ Το γενόσημο (generic) είναι ένα φάρμακο που παρασκευάζεται και διανέμεται χωρίς επίσημη ονομασία. Το γενόσημο φάρμακο περιέχει τα ίδια ενεργά συστατικά με την αυθεντική συνταγή. Στις περισσότερες περιπτώσεις θεωρείται βιολογικά ταυτόσημο με το πρωτότυπο φάρμακο όσον αφορά τις φαρμακοκινητικές και φαρμακοδυναμικές του ιδιότητες. Επίσης, τα γενόσημα φάρμακα θεωρούνται ισοδύναμα ως προς τη δόση, την απόδοση, το πεδίο εφαρμογής, την ασφάλεια, την αποτελεσματικότητα και την προβλεπόμενη χρήση.

Ο κύριος λόγος της μειωμένης τιμής των γενόσημων φαρμάκων είναι ότι η παραγωγή των generics έχει χαμηλότερο κόστος και επομένως τα φάρμακα μπορούν να προσφερθούν σε χαμηλότερη τιμή χωρίς απώλεια κέρδους.

αναθεωρήσεις έχουν πραγματοποιηθεί στον κλάδο την πενταετία 2004-09 προκειμένου να εναρμονισθεί με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς κλάδους. Σύμφωνα με την PriceWaterhouseCoopers²⁷ η τουρκική βιομηχανία φαρμάκων αναμένεται να αναπτυχθεί μέχρι το 2020 με σημαντικούς ρυθμούς που ανέρχονται μεταξύ 10-15% ετησίως. Η Zentiva δημιουργήθηκε το 2003 από την συγχώνευση της τσέχικης εταιρείας Léčina και της Σλοβακικής Slovakofarma. Η Zentiva ειδικεύεται στην ανάπτυξη γενόσημων φαρμάκων, και κατέχει ηγετικές θέσεις στις αγορές της Τσεχίας και της Σλοβακίας. Έχει σημαντική παρουσία στις αγορές της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και ιδίως στην Πολωνία, στην Ρουμανία και στην Ρωσία. Η Zentiva ανήκει στον όμιλο Sanofi-Aventis.

Οι προοπτικές του κλάδου υγειονομικής περίθαλψης έχουν επίσης προσελκύσει και άλλους σημαντικούς επενδυτές, συμπεριλαμβανομένης της Abraaj Capital Ltd, μίας από τις μεγαλύτερες εταιρείες ιδιωτικών κεφαλαίων της Μέσης Ανατολής με βάση το Ντουμπάι, η οποία εξαγόρασε το 54% του διαχειριστή νοσοκομείων Acibadem Saglik Hizmetleri & Ticaret AS έναντι περίπου 606 εκατ. δολαρίων που διέθεσε το 2007 και το 2008. Η Acibadem ιδρύθηκε το 1992, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα ιδρύματα υγείας της Τουρκίας, και απασχολεί άνω των 6.000 εργαζομένων σε 20 διαφορετικές περιοχές, μέσω ενός δικτύου 6 γενικών νοσοκομείων, ιατρικών κέντρων, εξωτερικών ιατρείων, ενός οφθαλμολογικού κέντρου και εργαστηρίων. Εκτός από τη συνεργασία της με ένα από τα σημαντικότερα νοσοκομεία της Κωνσταντινούπολης, το Istanbul International Hospital and International Etiler Outpatient Clinic, η Acibadem επεκτείνεται συνεχώς στην Κωνσταντινούπολη, στην Σμύρνη, στο Εσκί Σεχίρ και στην Αλικαρνασσό. Στο τέλος του 2011, η Abraaj Capital πώλησε το μερίδιό της στο νοσοκομείο Acibadem με σημαντικό κέρδος έναντι 840 εκατ. δολαρίων στην Integrated Healthcare Holdings Sdn (IHH), που αποτελεί τον επενδυτικό βραχίονα του κράτους της Μαλαισίας στον τομέα υγείας, και στην οποία συμμετέχει επίσης με ποσοστό 30% και η ιαπωνική επενδυτική εταιρεία Mitsui & Co. Τον Δεκέμβριο του 2011, η IHH μαζί με την Khazanah Nasional Bhd., εξαγόρασαν συνολικά το 75% της

Οι κατασκευαστές των γενόσημων φαρμάκων έχουν τη δυνατότητα να αποφύγουν πολλά έξοδα που αντιμετωπίζουν οι γνωστές φαρμακευτικές εταιρείες, όπως το κόστος της έρευνας και της ανάπτυξης φαρμάκου, το κόστος των διαδικασιών έγκρισης φαρμάκου και το κόστος του μάρκετινγκ.

²⁷ Πηγή: PWC, Pharma 2020: Marketing the future. Which path will you take?, <http://www.pwc.be/en/pharma/pdf/Pharma-2020--marketing-PwC-09.pdf>

κρατικής Μαλαισιανής επενδυτικής εταιρείας Khazanah Nasional Bhd., έναντι 1.260 εκατ. δολαρίων.²⁸

Το 2008, η Arcelor-Mittal εξαγόρασε μέσω του χρηματιστηρίου το 11,3% της τουρκικής Eregli Demir Çelik έναντι ποσού 959 εκατ. δολαρίων. Το ποσό αυτό μεταφέρθηκε μέσω του Ηνωμένου Βασιλείου. Ως αποτέλεσμα της συναλλαγής αυτής η συμμετοχή της Arcelor-Mittal στην Eregli Demir Çelik αυξήθηκε σε 24,9% έναντι συνολικού τιμήματος εξαγοράς 1.251 εκατ. δολαρίων. Ο όμιλος Eregli Demir αποτελεί τον μεγαλύτερο παραγωγό χάλυβα στην Τουρκία και την μεγαλύτερη βιομηχανική εταιρεία της Τουρκίας όσον αφορά το σύνολο του ενεργητικού με 9 θυγατρικές εταιρείες. Διαθέτει βιομηχανικές εγκαταστάσεις στην Τουρκία και στην Ρουμανία και κατέχει το 80% των αποθεμάτων σιδηρομεταλλεύματος στην Τουρκία, καθώς και δύο λιμάνια στο Eregli και Iskenderun. Η Arcelor-Mittal, με βάση το Λουξεμβούργο, είναι η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής χάλυβα στον κόσμο και ηγέτης της αγοράς χάλυβα για χρήση στην αυτοκινητοβιομηχανία, στις κατασκευές, οικιακές συσκευές και στη συσκευασία. Διαθέτει σημαντικά αποθέματα πρώτων υλών και λειτουργεί εκτεταμένο δίκτυο διανομής. Η εταιρεία ιδρύθηκε το 2006 με την εξαγορά της Arcelor από τη Mittal Steel.²⁹

Μια αξιοσημείωτη εξέλιξη στον κλάδο χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης κατά το 2008 αποτελεί ο ασφαλιστικός τομέας, που αναδείχθηκε ως ένας από τους κορυφαίους τομείς τόσο από την άποψη των εισροών ΞΑΕ, όσο και του αριθμού των συγχωνεύσεων και εξαγορών. Συγκεκριμένα, οι συνολικές εισροές ΞΑΕ στον ασφαλιστικό κλάδο το 2008 ανήλθαν σε 2 δισ. δολάρια. Η εξαγορά με την υψηλότερη αξία ήταν η απόκτηση του 49% των μετοχών της Allianz Hayat ve Emeklilik από την γερμανική Allianz SE έναντι 590,8 εκατ. δολαρίων. Επίσης, αναλυτικά, 525 εκατ. δολάρια εισέρευσαν για την εξαγορά του 50% των μετοχών της AXA Oyak Holding από την γαλλική AXA, 345 εκατ. δολάρια για την εξαγορά της TEB Sigorta από την Zurich Financial Services AG, 285 εκατ. δολάρια για την εξαγορά της Güven Sigorta από την γαλλική Groupama, 139 εκατ. δολάρια για την

²⁸ Πηγή: Abraaj Capital, <http://www.abraaj.com/>, <http://www.arabianbusiness.com/dubai-s-abraaj-sees-big-gains-from-turkish-deal-442614.html>

²⁹ Πηγή: <http://www.arcelormittal.com/corporate/>, http://en.erdemir.com.tr/About_Us/detail.aspx?SectionID=XF9nUtxNVc03GIwzNP6rRg%3d%3d&ContentId=1A4tdbY2zbl%2fnVHdaipHjg%3d%3d,

εξαγορά της Oyak Sigorta από τον ολλανδικό όμιλο ING και 51 εκατ. δολάρια για την εξαγορά της İsviçre Sigorta από την βρετανική Aegon.

Επίσης, στον ασφαλιστικό κλάδο, σημαντική ήταν το 2007 η εξαγορά από την ισπανική Mapfre ποσοστού 80% της Genel Sigorta από τον όμιλο Cukurova έναντι 375 εκατ. δολαρίων. Αντίστοιχα, η Garanti Bank ανακοίνωσε ότι υπέγραψε συμφωνία με την ολλανδική Eureko για την πώληση των εταιρειών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών υπηρεσιών έναντι 620 εκατ. δολαρίων. Συγκεκριμένα, η Eureko εξαγόρασε μερίδιο 80% στην ασφαλιστική θυγατρική της Garanti την Garanti Sigorta έναντι 486 εκατ. δολαρίων και 15% των μετοχών της θυγατρικής ιδιωτικών συντάξεων της Garanti Emeklilik ve Hayat έναντι 134 εκατ. δολαρίων. Με μερίδιο αγοράς 25%, η Garanti Sigorta αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους φορείς ασφάλισης στην Τουρκία. Χρησιμοποιεί το δίκτυο διανομής της Garanti, η οποία είναι μία από τις μεγαλύτερες στην Τουρκία, και σήμερα διαθέτει μία πελατειακή βάση άνω των 6 εκατ. πελατών. Η Eureko είναι η μεγαλύτερη ασφαλιστική εταιρεία στην ολλανδική αγορά, όπου διανέμει τα ασφαλιστικά προϊόντα της μέσω της Rabobank, που αποτελεί τη μεγαλύτερη ολλανδική εταιρεία τραπεζικής λιανικής.³⁰

Τέλος, όσον αφορά τον ασφαλιστικό κλάδο, το 2010 η Sompo Japan Insurance (NKSJ) εξαγόρασε το 99% του μετοχικού κεφαλαίου της Fiba Sigorta έναντι 327 εκατ. δολαρίων.³¹

Το 2008, η ρωσική Lukoil Eurasia Petrol JSC εξαγόρασε την τουρκική εταιρεία διανομής καυσίμων Akpet, έναντι 555 εκατ. δολαρίων. Η Akpet διαθέτει 693 πρατήρια καυσίμων που αντιπροσωπεύουν περίπου το 5% της αγοράς. Επίσης διαθέτει εγκαταστάσεις οκτώ τερματικών σταθμών πετρελαίου, με συνολική χωρητικότητα 300.000 κυβικών μέτρων, πέντε αποθήκες υγροποιημένου αερίου (LPG), τρεις αποθήκες καυσίμων, και μία μονάδα παραγωγής και συσκευασίας λιπαντικών δυναμικότητας 12.000 ετησίως. Οι έξι από τους οκτώ τερματικούς σταθμούς πετρελαίου είναι παράκτιοι και μπορούν να φιλοξενήσουν πετρελαιοφόρα, ενώ τρεις τερματικοί σταθμοί συνδέονται μέσω αγωγού με την Turkish Petroleum Refineries Corporation (TÜPRAAZ). Αποτελεί έναν από τους εξουσιοδοτημένους διανομείς καυσίμων στην Τουρκία, και κατέχει συνολικά την έκτη θέση από πλευράς

³⁰ Πηγή: Achmea, <http://www.achmea.com/about/brands/eureko-sigorta-turkey>

³¹ Πηγή: Sompo Japan Insurance (NKSJ), <http://www.sompojapan.com.tr/en/sompogroup.asp>

μεριδίου αγοράς, την τρίτη θέση όσον αφορά τη χωρητικότητα αποθήκευσης, και τη δεύτερη θέση από την άποψη του αριθμού των αποθηκών.³²

Το 2007, ο γερμανικός ενεργειακός όμιλος EWE απέκτησε μερίδιο 39,9% έναντι 500 εκατ. δολαρίων στην τουρκική εταιρεία και προμηθευτή φυσικού αερίου Bursagaz, η οποία ανήκει στον όμιλο Calik. Η εξαγορά αυτή κατέστησε την EWE ως την πρώτη γερμανική εταιρεία ενέργειας που συμμετάσχει σε ένα τοπικό προμηθευτή φυσικού αερίου. Η EWE θεωρεί την Ουκρανία και την Τουρκία ως σημαντικές χώρες διαμετακόμισης ενέργειας, με περίοπτη θέση στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης. Η τουρκική αγορά ενέργειας βρίσκεται σε μια διαδικασία απελευθέρωσης και κατά την περίοδο της εξαγοράς δεν είχε κατανεμηθεί μεταξύ των ευρωπαϊκών ομίλων. Η EWE διαθέτει εκτεταμένη τεχνογνωσία στην κατασκευή και λειτουργία των δικτύων φυσικού αερίου που σχεδιάζει να αναπτύξει και στην Τουρκία. Η Bursagaz εργάζεται στο να εδραιωθεί ως πηγή ενέργειας στην βορειοδυτική Τουρκία. Η περιφερειακή Bursagaz, εταιρεία κοινής ωφελείας με 130 εργαζόμενους, έχει υπογράψει περισσότερες από 500.000 συμβάσεις για την παροχή φυσικού αερίου στην περιοχή της Προύσας της βορειοδυτικής Τουρκίας. Η εταιρεία Kayserigaz, με 143 εργαζόμενους, προμηθεύει περίπου 130.000 πελάτες φυσικού αερίου στην περιοχή Kayseri, που αποτελεί την μεγαλύτερη βιομηχανική περιοχή της χώρας στο κέντρο της Τουρκίας. Κατά το 2008, το παραπάνω μερίδιο της EWE στην Bursagaz αυξήθηκε περαιτέρω στο 80%.³³

Η εταιρεία Borasco Elektrik ιδρύθηκε τον 2007 ως κοινοπραξία της OMV, της MET-ΚΓΠ και της Lehman Brothers, με σκοπό την κατασκευή ενός σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με την καύση αερίου στην Σαμψούντα. Το 2008 η OMV Power International απέκτησε το 60% των μετοχών της Borasco έναντι 500 εκατ. δολαρίων. Το 2008 η Borasco χορηγήθηκε από την τουρκική Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας με άδεια για παραγωγή και εμπόριο ενέργειας στην Τουρκία για 49 χρόνια. Η αντίστοιχη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Σαμψούντα σχεδιάζεται με δυναμικότητα 870 MW ηλεκτρικής ενέργειας, επενδύσεις περίπου 600 εκατ. ευρώ και αναμενόμενη διάρκεια ζωής του θερμοηλεκτρικού σταθμού τα 30 χρόνια. Η Borasco στοχεύει να καλύψει τμήμα της ζήτησης στην ταχέως αναπτυσσόμενη αλλά

³² Πηγή: PetrolWorld, <http://www.petrolworld.com/world-headlines/turkey-akpet-deal-completed-by-lukoil-update.html>

³³ Πηγή: EWE, <http://www.ewe.com/english/press/media-press-releases-2007-266.php>

ελλειμματική τουρκική αγορά ενέργειας. Λόγω της στρατηγικής θέσης δίπλα στον αγωγό Blue Stream το εργοστάσιο αναμένεται να ενισχύσει την ασφάλεια του εφοδιασμού ηλεκτρικής ενέργειας για την τουρκική αγορά ενέργειας. Το 2010 η Borasco και η ελληνική κατασκευαστική εταιρεία METKA ανακοίνωσαν σχέδια για την κατασκευή μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Σαμψούντα, στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας της Τουρκίας. Η συμφωνία περιλαμβάνει κατασκευαστικές εργασίες καθώς και την παροχή του μεγαλύτερου τμήματος του εξοπλισμού για 870 MW ηλεκτροπαραγωγής.³⁴

Η αγορά των μέσων μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας επίσης προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για τους ξένους επενδυτές. Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης, δεδομένων των χαμηλά ποσοστών δαπανών για διαφήμιση ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, είναι ανάμεσα στους κύριους λόγους. Γενικότερα, οι ξένοι επενδυτές τείνουν να εξαγοράζουν επιχειρήσεις των μέσων ενημέρωσης στην τουρκική ραδιοτηλεόραση, την ψυχαγωγία και τις δημόσιες εταιρικές σχέσεις, ή να σχηματίζουν κοινοπραξίες με τουρκικές εταιρείες. Τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία CNN και CNBC των ΗΠΑ ήταν οι πρώτες εταιρείες που εισήλθαν στον κλάδο μέσω του σχηματισμού κοινοπραξιών με τον τουρκικό όμιλο Dogan στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η канаδική CanWest εισήλθε στον τουρκικό ραδιοτηλεοπτικό τομέα με τρεις εξαγορές ραδιοφωνικών σταθμών το 2005 και το 2006. Η NewsCorp Αυστραλίας απέκτησε το τηλεοπτικό κανάλι TGRT και η γερμανική Axel Springer αγόρασε μερίδιο 25% στο τηλεοπτικό δίκτυο του ομίλου Dogan έναντι 480 εκατ. δολαρίων.

Το 2007, η Orascom Construction Industries απέκτησε μερίδιο 78% στην Baticim Bati Anadolu Cimento έναντι 454 εκατ. δολαρίων. Η Baticim Cimento κατέχει σημαντική θέση στην παραγωγή τσιμέντου, έτοιμου σκυροδέματος και αδρανών υλικών κατασκευής στην περιοχή του Αιγαίου. Η εταιρεία αποτελεί μέρος του ομίλου Anadolu Bati, ο οποίος κατέχει διάφορες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας και αποθηκευτικών χώρων (logistics). Η Orascom Construction (OCI) αποτελεί μεγάλη κατασκευαστική εταιρεία στον τομέα του EPC (Μελέτη, Προμήθεια, και Διαχείρισης Τεχνικών Έργων) με έδρα το Κάιρο της Αιγύπτου και δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 25 χώρες. Η OCI ιδρύθηκε στην Αίγυπτο το

³⁴ Πηγή: <http://energynewstletterturkey.blogspot.com/2010/04/omv-austria-in-samsun-for-800-mwe-ccpp.html>

1950 και είναι η πρώτη αιγυπτιακή πολυεθνική εταιρεία, και μία από τις βασικές εταιρείες του Ομίλου Orascom.³⁵

Το 2010, η Energo pro-AS, εταιρεία που δραστηριοποιείται στην παραγωγή και εμπορία ενέργειας, εξαγόρασε το 100% των μετοχών πέντε υδροηλεκτρικών μονάδων από την TURKON-MNG Electricity Generation και την εταιρεία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας Trading Co. Inc. Το συνολικό τίμημα για την εξαγορά ανήλθε σε 421 εκατ. δολάρια και η συνολική εγκατεστημένη ισχύ 95,2 MW. Με παρουσία επίσης στην Τσεχία, στην Βουλγαρία, στην Γεωργία και στην Αρμενία, η εξαγορά στην Τουρκία προσθέτει 95MW στην εγκατεστημένη δυναμικότητα του ομίλου, η οποία ανέρχεται σε περισσότερο από 700MW και άνω των 2,8 TWh σε συνολική ετήσια παραγωγή. Οι πέντε υδροηλεκτρικοί σταθμοί που αποκτήθηκαν στην Τουρκία είναι οι Aralik, Hamzali, και Resadiye Cascade (τρεις σταθμοί), και βρίσκονται κοντά στα σύνορα με την Γεωργία, στα βορειοανατολικά της Άγκυρας, και κοντά στην πόλη Τοκάτ, αντίστοιχα. Η Energo-Pro αποτελεί ιδιωτικό όμιλο εταιρειών, και κατέχει ηγετική θέση στον τομέα της παραγωγής και διανομής υδροηλεκτρικής ενέργειας στην περιοχή του Καυκάσου.³⁶

Στον τομέα ακίνητης περιουσίας, ο ρωσικός όμιλος Mirax που αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους ομίλους διαχείρισης ακίνητης περιουσίας στην Ρωσία, εξαγόρασε το ξενοδοχειακό συγκρότημα επτά αστέρων Sungate Royal Hotel στο Kemer της Τουρκίας από τον τουρκικό όμιλο Cengiz έναντι 340 εκατ. δολαρίων. Το Sungate Port Royal βρίσκεται στην ακτή της Ανατολίας, αποτελεί δημοφιλή προορισμό για Ρώσους τουρίστες, και θεωρείται ένα από τα καλύτερα ξενοδοχεία της Τουρκίας. Διαθέτει χωρητικότητα 1.095 δωματίων που κοστίζουν μεταξύ 250 και 2.000 δολαρίων ανά διανυκτέρευση. Ωστόσο, στη συνέχεια, ο βασικός μέτοχος του Mirax Group, ο οποίος προσωπικά κατείχε το ακίνητο, ως αποτέλεσμα της κρίσης και σημαντικών ληξιπρόθεσμων χρεών προς την τουρκική Vakif Bank, η οποία είχε χρηματοδοτήσει την εξαγορά, μεταβίβασε το ξενοδοχείο σε μία κοινοπραξία Τούρκων επενδυτών έναντι του ποσού των 190 εκατ. ευρώ.³⁷

Το 2007, ο γερμανικός όμιλος Vaillant εξαγόρασε από τον όμιλο Koc και την Taylan Holding ποσοστά μετοχών 72,6% και 5% αντιστοίχως έναντι συνολικά 228

³⁵ Πηγή: Baticim, <http://www.baticim.com.tr/>

³⁶ Πηγή: <http://www.energo-pro.com/?Template=PressReleaseView&RecordID=35&LanguageID=1>

³⁷ Πηγή: <http://www.trcw.ru/en/articles/detail.php?ID=1117>, <http://www.rixos.com/rixos-sungate-hotel>

εκατ. ευρώ (324 εκατ. δολάρια) στην τουρκική εταιρεία τεχνολογίας θέρμανσης DemirDöküm. Η DemirDöküm ιδρύθηκε το 1954, απασχολεί 2.300 εργαζομένους, και αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους κατασκευαστές της Ανατολικής Ευρώπης στον τομέα της τεχνολογίας θέρμανσης και κλιματισμού. Η τουρκική εταιρεία πραγματοποιεί περίπου το 70% των πωλήσεών της στην εγχώρια αγορά. Η Τουρκία αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη αγορά στην Ευρώπη για την θέρμανση και την τεχνολογία εναλλασσόμενου ρεύματος. Η μελλοντική της ανάπτυξη υποστηρίζεται από την επέκταση σε εθνικό επίπεδο του δικτύου προμήθειας φυσικού αερίου (τα επόμενα χρόνια όλες οι περιφέρειες αναμένεται να συνδεθούν με το εθνικό δίκτυο φυσικού αερίου) καθώς και την αναμενόμενη βελτίωση του βιομηχανικού και κατασκευαστικού τομέα. Η εξαγορά της DemirDöküm είναι η δεύτερη μεγαλύτερη στην ιστορία του ομίλου της Vaillant. Τα προϊόντα της DemirDöküm πωλούνται σε 50 χώρες στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Βόρεια Αφρική. Η εταιρεία διαθέτει εγκαταστάσεις παραγωγής στην Τουρκία, στην Κίνα και στην Αλγερία.³⁸

Το 2009, η Gaz de France Suez κέρδισε τον διαγωνισμό ιδιωτικοποίησης της Gaz Izmet Dagitim (Izgaz), που αποτελεί εταιρεία διανομής φυσικού αερίου και λιανικής πώλησης που ανήκε στο δημοτικό συμβούλιο του Izmit, στην περιοχή Kocaeli, 80 χιλιόμετρα ανατολικά της Κωνσταντινούπολης. Το κόστος εξαγοράς ανήλθε σε 367 εκατ. ευρώ (477 εκατ. δολάρια), εκ των οποίων τα 212 εκατ. ευρώ είναι ένα χρέος που ανέλαβε. Η Izgaz είναι ο τρίτος μεγαλύτερος διανομέας φυσικού αερίου στην Τουρκία, μετά τους αντίστοιχους της Κωνσταντινούπολης και της Άγκυρας. Η Izgaz εξυπηρετεί 200.000 πελάτες και διαθέτει δυναμικότητα 1,7 δισ. εκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου ανά έτος.³⁹

Τέλος, το 2009, η τσεχική CEZ εξαγόρασε το 37,4% της τουρκικής Akenerji έναντι 386 εκατ. δολαρίων. Η δραστηριότητα της Akenerji είναι η παραγωγή ενέργειας μέσω ατμού. Οι θυγατρικές της δραστηριοποιούνται επίσης στην μεταφορά, στην διανομή, στην αγορά και πώληση ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και στην εξαγωγή/εισαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο τσέχικος όμιλος CEZ είναι ένας όμιλος ετερογενών δραστηριοτήτων μέσω 96 εταιρειών (συμπεριλαμβανομένης και της μητρικής εταιρίας CEZ), 72 από τις οποίες δραστηριοποιούνται στην Τσεχία.

³⁸ Πηγή: <http://www.vaillant.de/Presse/Press-Releases/Archive-2007/article/Vaillant-Group-to-acquire-further-DemirDoekuem-shares.html>

³⁹ Πηγή: <http://www.izgaz-gdfrsuez.com/en/>

Επικεντρώνεται στην παραγωγή, στην διανομή και στο εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας, και διαθέτει μονάδες σε πολλές χώρες, όπως στην Αλβανία, στην Αυστρία, στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στην Βουλγαρία, στην Γερμανία, στην Ουγγαρία, στο Κόσσοβο, στην Πολωνία, στην Ρουμανία, στην Σερβία, στην Σλοβακία και στην Τουρκία.⁴⁰

4.10 Συμπεράσματα

Κατά την δεκαετία 2000-2009 οι ΗΠΑ κατείχαν με διαφορά την πρώτη θέση στις παγκόσμιες συνολικές εισροές ΞΑΕ με 1.799 δισ. δολάρια, ακολουθούμενες από το Ηνωμένο Βασίλειο (924 δισ. δολάρια), την Κίνα (686 δισ. δολάρια), την Γαλλία (593 δισ. δολάρια) και την Γερμανία (540 δισ. δολάρια).

Η Τουρκία, με τις συνολικές εισροές ΞΑΕ το 2000-2009 να ανέρχονται σε 88 δισ. δολάρια, κατέλαβε την 27η θέση στην παγκόσμια κατάταξη, και την 9η μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών. Ταυτόχρονα, το απόθεμα ΞΑΕ της χώρας ανήλθε το 2009 σε 78 δισ. δολάρια, και κατέλαβε την 39η θέση της παγκόσμιας κατάταξης από την 45η το 2000.

Μια νέα έκρηξη στις ΞΑΕ αποτελεί μακρινή προοπτική (UNCTAD, 2010b). Μεσοπρόθεσμα, ωστόσο, η ανάκαμψη των ροών ΞΑΕ αναμένεται να κερδίσει έδαφος λόγω κυρίων των διασυνοριακών εξαγορών και συγχωνεύσεων. Συγκεκριμένα, οι παγκόσμιες εισροές εκτιμώνται να έχουν αυξηθεί σε πάνω από 1.200 δισ. δολάρια το 2010, και στα 1.300-1.500 δισ. δολάρια το 2011, και προβλέπονται περαιτέρω στα 1.600-2.000 δισ. δολάρια το 2012. Ωστόσο, αυτές οι προοπτικές και προβλέψεις είναι συνυφασμένες με μία σειρά κινδύνων και αβεβαιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της τρέχουσας, εύθραυστης κατάστασης της παγκόσμιας οικονομικής ανάκαμψης.

Οι αναπτυσσόμενες (στις οποίες περιλαμβάνεται και η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες προσέλκυσαν το 2009 το ήμισυ των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ, και αποτέλεσαν επενδυτές για το ένα τέταρτο των παγκόσμιων εκροών ΞΑΕ. Οι οικονομίες αυτές σηματοδοτούν την ανάπτυξη των ΞΑΕ και ταυτόχρονα αποτελούν ευνοϊκό προορισμό για ΞΑΕ.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η Τουρκία, με βάση τις συνολικές εισροές ΞΑΕ των 88 δισ. δολαρίων κατά την περίοδο 2000-2009, καταλαμβάνει αξιόλογη θέση,

⁴⁰ Πηγή: <http://www.akenerji.com.tr/eng/Hakkimizda/Tarihce.aspx>

κατέχοντας την δεύτερη θέση μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ασίας, την δεύτερη θέση μεταξύ των χωρών της ΚΑΚ, την τρίτη θέση μεταξύ του υποσυνόλου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, την Ελλάδα και την Κύπρο, και υπερβαίνει τις αντίστοιχες ΞΑΕ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπη. Αντίστοιχη είναι περίπου και η κατάταξη της Τουρκίας με βάση τα στοιχεία της για το συνολικό απόθεμα ΞΑΕ το 2009.

Ωστόσο, παρά τις σημαντικές εισροές ΞΑΕ σε απόλυτα οικονομικά μεγέθη, η Τουρκία υστερεί σημαντικά συγκριτικά έναντι της πλειονότητας των χωρών της ευρύτερης περιφέρειάς της, τόσο ως προς το κατά κεφαλήν απόθεμα ΞΑΕ, όσο και στο απόθεμα ΞΑΕ ως ποσοστού του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα η Τουρκία υπολείπεται σημαντικά ακόμα και έναντι περιφερειακών αγορών με χαμηλότερο κατά κεφαλήν ονομαστικό ΑΕΠ, καθώς και χωρών των οποίων ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ ήταν χαμηλότερος της Τουρκίας.

Συνολικά, οι εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία σημείωσαν εκρηκτική άνοδο κατά την παρελθούσα δεκαετία 2000-2010. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας κατά την περίοδο 1980-2010 οι συνολικές καθαρές ΞΑΕ ανήλθαν σε 109 δισ. δολάρια, εκ των οποίων τα 99 δισ. δολάρια πραγματοποιήθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία. Για το 2011 επιτεύχθηκε περαιτέρω σημαντική βελτίωση και σύμφωνα με τα προκαταρκτικά στοιχεία ανήλθαν περίπου σε 13,2 δισ. δολάρια. Αντιστοίχως, το συνολικό απόθεμα ΞΑΕ στην Τουρκία ανήλθε σε 183 δισ. δολάρια το 2010 από 18 δισ. δολάρια το 1999.

Αναλύοντας τα συστατικά των ΞΑΕ στην Τουρκία, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία για την περίοδο 1995-2010, αυτά συνίστανται κατά κύριο λόγο από νέες καθαρές επενδύσεις κεφαλαίου (79 δισ. δολάρια), και ακολούθησαν οι αγορές ακίνητης περιουσίας (17 δισ. δολάρια), των οποίων η τάση ήταν αξιοσημείωτα ανοδική μετά τις νομοθετικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν 2003 (εφαρμογή της αρχής της αμοιβαιότητας μεταξύ των ξένων και των εγχώριων επενδυτών). Τα ενδοεταιρικά δάνεια (4,4 δισ. δολάρια) αποτέλεσαν το τρίτο σε μέγεθος συστατικό, ενώ τα επανεπενδυθέντα κέρδη (1,2 δισ. δολάρια) ήταν ιδιαίτερα χαμηλά, δεδομένου ότι οι ξένες μητρικές εταιρείες τείνουν να επαναπατρίζουν σημαντικά υψηλότερο μερίδιο των κερδών τους από την Τουρκία συγκριτικά με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2010, η συνολική αξία των εταιρειών του δημοσίου τομέα που ιδιωτικοποιήθηκαν ανήλθε σε 40 δισ. δολάρια. Αντίστοιχα, οι ΞΑΕ που κατευθύνθηκαν προς την απόκτηση εταιρειών που ιδιωτικοποιήθηκαν ανήλθαν συνολικά σε 7 δισ. δολάρια, το οποίο αποτελεί το 18% της συνολικής αξίας των ιδιωτικοποιήσεων.

Ο αριθμός των εταιρειών με διεθνές κεφάλαιο στην Τουρκία στα τέλη του 2010 ανήλθε σε 25.948, εκ των οποίων οι 22.467 ιδρύθηκαν κατά την παρελθούσα δεκαετία 2000-2010.

Κατά την περίοδο 1954-2010 ο κλάδος στον οποίο συγκεντρώθηκαν οι περισσότερες εισροές ΞΑΕ ήταν αυτός των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων με επενδύσεις 31 δισ. δολαρίων (39% του συνόλου), και ακολούθησαν οι κλάδοι της μεταποίησης, κυρίως της βιομηχανίας τροφίμων, ποτών και καπνού, καθώς και της παραγωγής χημικών, με 15 δισ. δολάρια (19% του συνόλου), και των μεταφορών, αποθήκευσης και επικοινωνιών με 13 δισ. δολάρια (16% του συνόλου).

Για την αντίστοιχη περίοδο 1954-2010, από τον συνολικό αριθμό των 25.948 ξένων εταιρειών οι περισσότερες, δηλαδή 7.847 εταιρείες, δραστηριοποιούνταν στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο (30% του συνόλου), και ακολουθούσαν οι κλάδοι της μεταποίησης με 4.369 εταιρείες (16% του συνόλου), και διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, ενοικίασης, και διοικητικών δραστηριοτήτων με 4.144 εταιρείες (16% του συνόλου).

Το 79% των ξένων εταιρειών που εγκαταστάθηκαν στην Τουρκία κατά την περίοδο 1954-2010 ήταν υπό την μορφή ίδρυσης εταιρείας, το 18% υπό την μορφή συμμετοχής, και το υπόλοιπο 3% υπό την μορφή υποκαταστήματος.

Μεταξύ των συνολικά 25.948 εγκατεστημένων ξένων εταιρειών στην Τουρκία στο τέλος του 2010, στην Κωνσταντινούπολη συγκεντρώνονταν οι 14.568, και ακολουθούσαν η Αττάλεια με 3.233 εταιρείες, και η Άγκυρα με 1.736 εταιρείες. Συνολικά, 22.464 εταιρείες ήταν εγκατεστημένες σε 5 γεωγραφικές περιοχές, οι οποίες συγκέντρωναν το 87% του συνόλου των εταιρειών.

Μέχρι το τέλος του 2010 οι χώρες που είχαν επενδύσει κατά τα προηγούμενα έτη στην Τουρκία ανέρχονταν συνολικά σε 154. Οι εισροές ΞΑΕ για την περίοδο 2002-2010 ανήλθαν συνολικά σε 75 δισ. δολάρια, εκ των οποίων τα 55 δισ. δολάρια, δηλαδή το 73% προήλθε από τις χώρες της ΕΕ-27. Μεταξύ των επενδυτριών χωρών

ξεχωρίζουν στις πρώτες τρεις θέσεις η Ολλανδία με 14.144 εκατ. δολάρια, οι Η.Π.Α. με 6.686 εκατ. δολάρια, και ακολουθεί η Ελλάδα με 6.483 εκατ. δολάρια.

Από το σύνολο των εισροών ΞΑΕ 76 δισ. δολαρίων που επενδύθηκαν στην Τουρκία την περίοδο 2000-2010, τα 65 δισ. δολάρια πραγματοποιήθηκαν από 50 μεγάλες ξένες εταιρείες (86% του συνόλου). Μεταξύ αυτών των 50 εταιρειών, οι 11 προέρχονταν από τον τραπεζικό κλάδο και οι 6 από τον κλάδο των ασφαλιστικών υπηρεσιών, οι οποίες συνεισέφεραν συνολικά 29 δισ. δολάρια. Επίσης σημαντικές ήταν οι αντίστοιχες επενδύσεις στον ενεργειακό κλάδο όπου 8 εταιρείες συνεισέφεραν 4 δισ. δολάρια. Οι 25 αυτές εταιρείες, από τους τρεις κλάδους που προαναφέρθηκαν, συγκέντρωσαν περίπου το ήμισυ των συνολικών επενδύσεων για την προαναφερθέντα περίοδο. Το επενδυτικό προφίλ των 50 ξένων εταιρειών με βάση την αξία της επένδυσης που πραγματοποίησαν περιγράφεται στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου.

5 Η σημασία της Ενταξιακής Πορείας της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την Προσέλκυση ΞΑΕ

5.1 Εισαγωγή

Η αφητηρία των σχέσεων της Τουρκίας με την ΕΕ ανάγεται ήδη αρκετά πίσω στο παρελθόν. Παρά τις ενίοτε και πρόσφατες υστερήσεις στην πορεία της χώρας προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωσή της, η περαιτέρω εμβάθυνση της διαδικασίας προσέγγισης, όπως έχει εμπεδωθεί ιστορικά και βρίσκεται σε εξέλιξη, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μη αναστρέψιμη. Σκοπό του κεφαλαίου αποτελεί ακριβώς να παρουσιάσει την διαχρονική αλληλεπιχώρηση των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων των δύο πλευρών και να καταδείξει ότι η υπέρβαση της υπάρχουσας στασιμότητας και η επίτευξη περαιτέρω προόδου στην διαδικασία προσχώρησης της Τουρκίας στην ΕΕ αποτελούν κρίσιμο αναγκαίο όρο για την προσέλκυση επιπλέον ΞΑΕ σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

5.2 Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας

5.2.1 Ιστορική αναδρομή και πρόοδος της διαδικασίας προσχώρησης

Η Τουρκία διατηρεί μία μακρόχρονη σχέση στα πλαίσια της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.⁴¹ Κατέθεσε για πρώτη φορά αίτηση σύνδεσης (associate membership) με την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομικής Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1959. Η αίτηση κατέληξε στην υπογραφή Συμφωνίας Σύνδεσης το 1963 (Συμφωνία της Άγκυρας), η οποία συμπληρώθηκε με ένα πρόσθετο πρωτόκολλο που υπογράφηκε τον Νοέμβριο του 1970, και σύμφωνα με τα οποία η Τουρκία και η ΕΕ θα μπορούσαν, κατ' αρχήν, να οδηγηθούν σταδιακά στην δημιουργία μιας Τελωνειακής Ένωσης το αργότερο μέχρι το 1995 (δες σχετικά European Commission, Turkey-EU relations).

⁴¹ Οι πληροφορίες του κεφαλαίου αντλήθηκαν από το υλικό που είναι αναρτημένο στις σχετικές ιστοσελίδες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αναφέρονται στη βιβλιογραφία.

Η Τελωνειακή Ένωση θεωρήθηκε ως ένα βήμα προς την κατεύθυνση απόκτησης της ιδιότητας πλήρους μέλους στην ΕΕ σε μία απροσδιόριστη μελλοντική ημερομηνία. Η ΕΕ μονομερώς παραχώρησε στην Τουρκία ένα καθεστώς προτιμησιακών δασμών και οικονομική βοήθεια. Ωστόσο η διαδικασία της σταδιακής και αμοιβαίας μείωσης των εμποδίων των δασμολογικών και μη δασμολογικών συναλλαγών καθυστέρησε λόγω των οικονομικών και πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε στην Τουρκία.

Μετά την επιδίωξη αναπτυξιακών στρατηγικών με έντονο εσωτερικό προσανατολισμό κατά τη δεκαετία 1960-70, η Τουρκία προσανατολίσθηκε προς την εφαρμογή μίας περισσότερο εξωστρεφούς πολιτικής από το 1980. Το άνοιγμα της οικονομίας επιδιώχθηκε, εν μέρει, με στόχο την ένταξη της χώρας στην ΕΕ.

Η Τουρκία υπέβαλλε αίτηση για πλήρη ένταξη στην ΕΕ το 1987. Η απάντηση που έλαβε το 1990 ήταν ότι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις δεν μπορούσαν να αναληφθούν κατά την περίοδο εκείνη, λόγω μίας σειράς σημαντικών εσωτερικών αλλαγών που λάμβαναν χώρα εντός της ΕΕ, καθώς και των περιπλοκών που δημιουργούσαν οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και την Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο η ΕΕ ήταν έτοιμη να παρατείνει και εμβαθύνει τις αμοιβαίες οικονομικές σχέσεις χωρίς ρητά να απορρίπτει το ενδεχόμενο πλήρους ένταξης της χώρας σε μία μελλοντική ημερομηνία, γεγονός που αναζωπύρωσε τα σχέδια για την Τελωνειακή Ένωση.

Στις 6 Μαρτίου 1995, συμφωνήθηκε στα πλαίσια μίας συνδιάσκεψης του Συμβουλίου Σύνδεσης στις Βρυξέλλες, η δημιουργία Τελωνειακής Ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ από την 1η Ιανουαρίου 1996, και η οποία θα ολοκληρωνόταν σταδιακά μέχρι το 2001 (Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council). Το πεδίο της Τελωνειακής Ένωσης καλύπτει το εμπόριο στον τομέα των βιομηχανικών προϊόντων μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ, και συνεπάγεται επίσης την εναρμόνιση της Τουρκίας με το κοινοτικό κερτημένο (*acquis communautaire*) σε πολλούς ουσιαστικούς τομείς της εσωτερικής αγοράς, όπως οι νομοθεσίες τεχνικών προδιαγραφών των προϊόντων, ο ανταγωνισμός και το Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ενώ δεν περιλαμβάνει τους τομείς των υπηρεσιών και δημοσίων συμβάσεων.

Ως αποτέλεσμα, σήμερα η Τουρκία δεν επιβάλλει ποσοτώσεις ή δασμούς στις εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την ΕΕ. Η κύρια εξαίρεση προς το ελεύθερο εμπόριο μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας είναι στον τομέα της γεωργίας (με εξαίρεση

τα μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα), και τα προϊόντα χάλυβα, όπου κανένα από τα δύο μέρη δεν έχει απελευθερώσει πλήρως, και διέπεται από επιμέρους προτιμησιακές συμφωνίες. Το 1996, ιδρύθηκε μία ζώνη ελεύθερων εμπορικών συναλλαγών μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα προϊόντα που καλύπτονται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα. Το εμπόριο γεωργικών προϊόντων υπόκεινται επίσης σε δασμολογικές ποσοστώσεις και τιμολογιακές ρυθμίσεις που έχουν οδηγήσει σε ένα υψηλό βαθμό προστασίας τόσο στην ΕΕ όσο και στην Τουρκία. Επομένως, όσον αφορά την περαιτέρω απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών, η ένταξη αναμένεται να επιφέρει επιπτώσεις κυρίως στη γεωργία.

Μια σημαντική εξέλιξη στο πλαίσιο της Τελωνειακής Ένωσης ήταν ότι η Τουρκία έχει εφαρμόσει το Κοινό Τελωνειακό Δασμολόγιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Common Customs Tariff of the European Communities) στις εισαγωγές βιομηχανικών αγαθών από τρίτες χώρες (δες σχετικά European Commission, Turkey: Customs Unions and preferential arrangements). Επίσης, έχει υιοθετήσει τις περισσότερες από τις προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες που έχουν συναφθεί από την ΕΕ, καθώς και άλλα μέτρα που καλύπτονται από την εμπορική πολιτική της ΕΕ (όπως το anti-dumping). Η Τουρκία έχει υιοθετήσει τις πολιτικές ανταγωνισμού της ΕΕ, έχει συστήσει ένα Συμβούλιο Ανταγωνισμού, εφαρμόζει τους κανόνες της ΕΕ σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και λειτουργεί ένα Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας. Επίσης, έχει ξεκινήσει τις διαδικασίες εναρμόνισης των τεχνικών προτύπων για τα βιομηχανικά προϊόντα και ενίσχυσης των αξιολογήσεων εσωτερικής συμμόρφωσης και εποπτείας των δομών της αγοράς.

Παρά την υιοθέτηση των πολιτικών που προαναφέρθηκαν μια σειρά από δεσμεύσεις της Τουρκίας σχετικές με τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, τα πιστοποιητικά εισαγωγής, τις κρατικές ενισχύσεις και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας παραμένουν σε εκτελεστικό επίπεδο ακόμα ανεκπλήρωτες. Καμία πρόοδος επίσης δεν σημειώθηκε όσον αφορά την μακροχρόνια απαγόρευση εκ μέρους της Τουρκίας των εισαγωγών ζωντανών βοοειδών, βοείου κρέατος και άλλων ζωϊκών προϊόντων. Επίσης, η ΕΕ έχει ζητήσει από την Τουρκία να άρει όλους τους εναπομείναντες περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών στα μέσα μεταφοράς που αφορούν την Κύπρο (δες σχετικά European Commission, Turkey 2009 Progress Report).

Στις 10-11 Δεκέμβριο 1999, στη συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι, επήλθε μία καθοριστική αναβάθμιση στις σχέσεις της ΕΕ με την Τουρκία. Στο Ελσίνκι η Τουρκία αναγνωρίστηκε επίσημα ως υποψήφια χώρα για προσχώρηση σε ισότιμη βάση με άλλες υποψήφιες χώρες. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία της λεγόμενης Εταιρικής Σχέσης Προσχώρησης (Accession Partnership) με την ΕΕ, γεγονός που σημαίνει ότι η ΕΕ εργάζεται μαζί με την Τουρκία προς την κατεύθυνση υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*) που αποτελεί το νομικό πλαίσιο της ΕΕ. Όμως, σε αντίθεση με άλλες υποψήφιες χώρες, η Τουρκία δεν έλαβε ένα χρονοδιάγραμμα για την προσχώρηση. Μετά την έγκριση της Εταιρικής Σχέσης Προσχώρησης από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την υιοθέτηση του Νομοθετικού Πλαισίου στις 26 Φεβρουαρίου 2001, η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε στις 19 Μαρτίου 2001 το δικό της Εθνικό Πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Η πρόοδος προς την ένταξη συνεχίστηκε στο βηματισμό της πορείας που καθορίστηκε από το Εθνικό Πρόγραμμα.

Τον Δεκέμβριο του 2002, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης κατέληξε ότι “Εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο 2004, επί τη βάσει έκθεσης και σύστασης πρότασης της Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ανοίξει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία χωρίς καθυστέρηση.”

Μια σειρά συνταγματικών και νομοθετικών αλλαγών εγκρίθηκαν κατά την περίοδο 2001-2004, μερικές από τις οποίες ήταν σημαντικές, καθώς και πολυάριθμοι κανονισμοί, διατάγματα, εγκύκλιοι και λεπτομερείς κατευθύνσεις για τον τρόπο με τον οποίο οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή. Θεσπίστηκε μία Ομάδα Παρακολούθησης Μεταρρυθμίσεων (Reform Monitoring Group) υπό την προεδρία του Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης που είναι αρμόδιος για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία έχει ως στόχο την εποπτεία των μεταρρυθμίσεων σε όλους τους τομείς και την επίλυση πρακτικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της γραφειοκρατικής αδράνειας και των σημείων συμφόρησης στα δύο επίπεδα της κεντρικής και τοπικής κυβέρνησης.

Στα τέλη του 2004, ένα άλλο ορόσημο επιτεύχθηκε κατόπιν της σύστασης πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να εγκρίνει την έναρξη των επίσημων διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας και να καθορίσει ένα χρονοδιάγραμμα για την ένταξη. Στη σύγκλιση του Ευρωπαϊκού

Συμβουλίου τον Δεκέμβριο του 2004 αποφασίστηκε να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης για την προσχώρηση καθορίστηκαν στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την προς ανατολάς διεύρυνση της ΕΕ και καλύπτουν τα πολιτικά και ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και τα οικονομικά κριτήρια.⁴² Τα κριτήρια προσχώρησης περιλαμβάνουν “την σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται την δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων”. Όπως επισημαίνεται από πολλούς παρατηρητές, όπως ο Flam (2004), η Τουρκία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στην εκπλήρωση των κριτηρίων των πολιτικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων: αυτά προϋποθέτουν την τοποθέτηση της στρατιωτικής εξουσίας υπό πολιτικό έλεγχο και την περικοπή του ελέγχου που ασκεί στο δικαστικό σύστημα, και έχουν άμεσες συνέπειες για την αναγνώριση των μεμονωμένων και συλλογικών δικαιωμάτων των μειονοτήτων (όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των Κούρδων).

Στη σύστασή της για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστήριξε ότι “για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και το αμετάκλητο του χαρακτήρα της διαδικασίας πολιτικής μεταρρύθμισης, η ΕΕ πρέπει να συνεχίσει να παρακολουθεί την πρόοδο των πολιτικών μεταρρυθμίσεων στενά επί της βάσης της Εταιρικής Σχέσης Προσχώρησης, όπου καθορίζονται οι προτεραιότητες για την διαδικασία μεταρρύθμισης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επίσης

⁴² Το 1993 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης προσδιόρισε τα κριτήρια τα οποία οι υποψήφιοι χώρες θα πρέπει να εκπληρώσουν για να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα κριτήρια αυτά περιλαμβάνουν:

- **Τα πολιτικά κριτήρια:** σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων. Για να αποφασίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την έναρξη των διαπραγματεύσεων πρέπει να πληρούται το πολιτικό κριτήριο.
- **Τα οικονομικά κριτήρια:** ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης.
- **Τα θεσμικά κριτήρια:** ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης, η οποία περιλαμβάνει όλο το φάσμα των πολιτικών και μέτρων που συνιστούν το κεκτημένο της Ένωσης. Οι υποψήφιοι χώρες πρέπει να υιοθετήσουν και εφαρμόσουν το κεκτημένο. Αυτό απαιτεί την διοικητική ικανότητα να ενσωματώσουν την Ευρωπαϊκή Κοινοτική νομοθεσία στο εθνικό δίκαιο, και την αποτελεσματική εφαρμογή της μέσω κατάλληλων διοικητικών και δικαστικών δομών.

πρότεινε την αναθεώρηση της Εταιρικής Σχέσης Προσχώρησης την άνοιξη του 2005. Στη βάση αυτή θα λαμβάνει χώρα σε ετήσια βάση μία γενική αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις έχουν ενοποιηθεί και διευρυνθεί, αρχής γενομένης από το τέλος του 2005. Ο ρυθμός των μεταρρυθμίσεων θα καθορίσει και την πρόοδο των διαπραγματεύσεων. Σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Σύνταγμα για την Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα προτείνει την αναστολή των διαπραγματεύσεων σε περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, και του κράτους δικαίου, στις οποίες εδράζεται η Ένωση. Το Συμβούλιο θα πρέπει να είναι σε θέση να αποφασίζει επί μίας τέτοιας πρότασης με ειδική πλειοψηφία.” (European Commission, Regular Report on Turkey’s Progress towards Accession, 2004).

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005 με την αναλυτική εξέταση της νομοθεσίας της ΕΕ (την λεγόμενη διαδικασία επίβλεψης). Εκτοτε η ΕΕ έχει ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για 13 κεφάλαια (Πίνακας 37): Επιχειρήσεις και Βιομηχανία (Μάρτιος 2007), Δημοσιονομικός Έλεγχος και Στατιστικές (Ιούνιος 2007), Διευρωπαϊκά Δίκτυα και Προστασία Καταναλωτών και Υγείας (Δεκέμβριος 2007), Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Εταιρικό Δίκαιο (Ιούνιος 2008), Ελεύθερη Διακίνηση Κεφαλαίων και Κοινωνίας της Πληροφορικής (Δεκέμβριος 2008), Φορολογίας και Περιβάλλοντος (Ιούνιος 2009), Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική (Ιούνιος 2010), ενώ έχει κλείσει προσωρινά ένα κεφάλαιο: Επιστήμη και Έρευνα (Ιούνιος 2006).

Παράλληλα, λόγω της αποτυχίας της Τουρκίας να εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας με την Κύπρο, το Συμβούλιο αποφάσισε το Δεκέμβριο του 2006 ότι οκτώ σχετικά κεφάλαια δεν θα ανοίξουν και κανένα κεφάλαιο δεν θα κλείσει έως ότου η Τουρκία έχει εκπληρώσει την υποχρέωσή της. Τα οκτώ κεφάλαια περιλαμβάνουν: την Ελεύθερη Κυκλοφορία των Προϊόντων, το Δικαίωμα Εγκατάστασης και Ελεύθερης Παροχής Υπηρεσιών, τις Χρηματοοικονομικές Υπηρεσίες, την Γεωργία και την Αγροτική Ανάπτυξη, την Αλιεία, την Πολιτική Μεταφορών, την Τελωνειακή Ένωση και τις Εξωτερικές Σχέσεις.

Πίνακας 37. Τουρκία-ΕΕ: Πρόδος διαπραγματεύσεων προσχώρησης

Κεφάλαια	Διαπραγματεύσεις	
	Άνοιξαν / Παγωμένες	Έκλεισαν
<i>1 – Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων</i>	<i>Παγωμένες</i>	
2 – Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων		
<i>3 – Δικαίωμα εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών</i>	<i>Παγωμένες</i>	
4 – Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων	19-Δεκ-08	
5 – Δημόσιες συμβάσεις		
6 – Εταιρικό δίκαιο	17-Ιουν-08	
7 – Διανοητική ιδιοκτησία	17-Ιουν-08	
8 – Πολιτική ανταγωνισμού		
<i>9 – Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες</i>	<i>Παγωμένες</i>	
10 – Κοινωνία της πληροφορίας και μέσα ενημέρωσης	19-Δεκ-08	
<i>11 – Γεωργία και αγροτική ανάπτυξη</i>	<i>Παγωμένες</i>	
12 – Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική και φυτ. πολιτική	30-Ιουν-10	
<i>13 – Αλιεία</i>	<i>Παγωμένες</i>	
<i>14 – Πολιτική μεταφορών</i>	<i>Παγωμένες</i>	
15 – Ενέργεια		
16 – Φορολογία	30-Ιουν-09	
17 – Οικονομική και νομισματική πολιτική		
18 – Στατιστικές	26-Ιουν-07	
19 – Κοινωνική πολιτική και απασχόληση		
20 – Πολιτική επιχειρήσεων και βιομηχανική πολιτική	29-Μαρ-07	
21 – Διευρωπαϊκά δίκτυα	19-Δεκ-07	
22 – Περιφερειακή πολιτική και συνοχή διαρθρωτικών μέσων		
23 – Δικαστικός τομέας και θεμελιώδη δικαιώματα		
24 – Δικαιοσύνη, ελευθερία και ασφάλεια		
25 – Επιστήμη και έρευνα	12-Ιουν-06	12-Ιουν-06
26 – Εκπαίδευση και πολιτισμός		
27 – Περιβάλλον	21-Δεκ-09	
28 – Προστασία των καταναλωτών και της υγείας	19-Δεκ-07	
<i>29 – Τελωνειακή ένωση</i>	<i>Παγωμένες</i>	
<i>30 – Εξωτερικές σχέσεις</i>	<i>Παγωμένες</i>	
31 – Εξωτερική πολιτική, πολιτική ασφάλειας και άμυνας		
32 – Δημοσιονομικός έλεγχος	26-Ιουν-07	
33 – Διατάξεις οικονομικού και δημοσιονομικού χαρακτήρα		
34 – Θεσμικά όργανα		
35 – Άλλα θέματα		

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (τελευταία ενημέρωση 14 Μαρτίου 2012)

Στις 18 Φεβρουαρίου 2008 το Συμβούλιο ενέκρινε την Αναθεωρημένη Συμφωνία Προσχώρησης με την Τουρκία, η οποία επικαιροποίησε την πρότερη ισχύουσα Συμφωνία, προκειμένου να προσδιοριστούν νέες προτεραιότητες για περαιτέρω εργασία, και την προετοιμασία για την περαιτέρω ενσωμάτωσή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Προκειμένου να προετοιμαστεί για την προσχώρηση θα πρέπει η χώρα να εκπονήσει ένα σχέδιο με χρονοδιάγραμμα και συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση των προτεραιοτήτων της Συμφωνίας Προσχώρησης. Η πρόοδος σε αυτές τις προτεραιότητες μεταρρυθμίσεων ενθαρρύνεται και παρακολουθείται μέσω των οργάνων που έχουν συσταθεί βάσει της Συμφωνίας Προσχώρησης. Η Επιτροπή Σύνδεσης (Association Committee) συνήλθε τον Μάρτιο του 2008 και το Συμβούλιο Σύνδεσης (Association Council) τον Μάιο του 2008. Διάφορες κλαδικές υποεπιτροπές έχουν επίσης συγκληθεί από τον Νοέμβριο του 2006.

Επιπλέον συνεχίστηκε η ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας. Συνεδριάσεις πολιτικού διαλόγου πραγματοποιούνται έκτοτε τόσο σε υπουργικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικών διευθυντών. Οι συναντήσεις αυτές εστιάζονται στις κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Τουρκία από την άποψη των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης και την εξέταση της προόδου σχετικά με την εκπλήρωση των προτεραιοτήτων της εταιρικής σχέσης προσχώρησης. Επίσης συζητήθηκαν σε τακτική βάση θέματα εξωτερικής πολιτικής που σχετίζονται με περιφερειακές περιοχές κοινού ενδιαφέροντος για την ΕΕ και την Τουρκία, όπως το Ιράκ, το Ιράν, η Μέση Ανατολή και ο Καύκασος.

Οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας επικαιροποιήθηκαν στο τελευταίο και πιο πρόσφατο Συμβούλιο Σύνδεσης που πραγματοποιήθηκε κατά στις 19 Απριλίου 2011 (δες σχετικά Council of the European Union, 49th EU-Turkey Association Council) όπου συζητήθηκε η πρόοδος που πραγματοποιήθηκε από την Τουρκία στην πορεία της στο πλαίσιο της διαπραγματευτικής διαδικασίας. Συνολικά, σε αυτό το στάδιο, από τα 35 κεφάλαια των διαπραγματεύσεων, 13 έχουν ανοίξει και 1 έχει κλείσει προσωρινά. Όσον αφορά τα κεφάλαια για τα οποία έχουν καθοριστεί σημεία αναφοράς για το άνοιγμά τους, η ΕΕ κάλεσε την Τουρκία για την ανάλογη αντιμετώπισή τους.

Η ΕΕ επιβεβαίωσε ότι ο ρυθμός των διαπραγματεύσεων εξαρτάται συγκεκριμένα από την πρόοδο της Τουρκίας στην αντιμετώπιση των σημείων αναφοράς για το άνοιγμα και το κλείσιμο των σχετικών κεφαλαίων, καθώς και των απαιτήσεων του Πλαισίου Διαπραγμάτευσης.

Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ ενέκρινε το σχέδιο δράσης 2010-2011 στην “Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Διαδικασία Προσχώρησης της Τουρκίας”. Η ΕΕ ανέφερε τον θετικό ρόλο της Ομάδας Παρακολούθησης Υπουργικών Μεταρρυθμίσεων και την αποφασιστικότητα της κυβέρνησης να τροποποιήσει την σχετική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένου του Συντάγματος, ώστε να επιτευχθεί πρόοδος στους τομείς της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επίσης εξετάστηκαν η πρόοδος της Τουρκίας προς την εκπλήρωση των πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, καθώς και οι προσπάθειες της Τουρκίας προς την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ υπογράμμισε τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται σε πολλές περιοχές, όπως η συνέχιση της δικαστικής μεταρρύθμισης και της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης, της καταπολέμησης της διαφθοράς, της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών, της καταπολέμησης των βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης, της ελευθερίας της έκφρασης και της θρησκείας, του σεβασμού των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, του σεβασμού και της προστασίας των μειονοτήτων και της ενίσχυσης των πολιτιστικών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων της γυναίκας, των δικαιωμάτων του παιδιού, των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, και των πολιτικών κατά των διακρίσεων.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 8ης Δεκεμβρίου 2009, η ΕΕ υπογράμμισε στην Τουρκία την υποχρέωση της πλήρους και μή διακριτικής εφαρμογής του πρόσθετου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Σύνδεσης και την σημασία της προόδου στην ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και όλων των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης της Δημοκρατίας της Κύπρου.

Επιπλέον, το Συμβούλιο Σύνδεσης επανεξέτασε την κατάσταση των διμερών σχέσεων. Η ΕΕ σημείωσε ότι όσον αφορά την Τελωνειακή Ένωση εξακολουθούν να υπάρχουν πολλές ανεκπλήρωτες δεσμεύσεις από την τουρκική πλευρά. Τέλος, το Συμβούλιο Σύνδεσης εξέτασε τις προτεραιότητες για περαιτέρω εργασίες στα πλαίσια της Συμφωνίας Σύνδεσης και της Τελωνειακής Ένωσης.

Πίνακας 38. Κυριότερα βήματα της πορείας της Τουρκίας προς την ΕΕ

2010	Ιούνιος 2010 - Έναρξη διαπραγματεύσεων για το Κεφάλαιο 12: Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική.
2009	Δεκέμβριος 2009 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για το κεφάλαιο Περιβάλλοντος. Ιούνιος 2009 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για το κεφάλαιο Φορολογίας.
2008	Δεκέμβριος 2008 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για δύο κεφάλαια: Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και Κοινωνία της πληροφορίας και μέσα ενημέρωσης. Ιούνιος 2008 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για δύο κεφάλαια: Διανοητική ιδιοκτησία και Εταιρικό δίκαιο. Φεβρουάριος 2008 - Το Συμβούλιο εγκρίνει την αναθεωρημένη εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκίας.
2007	Δεκέμβριος 2007 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για δύο κεφάλαια: Διευρωπαϊκά δίκτυα και Προστασία του Ιούνιος 2007 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για δύο κεφάλαια: Δημοσιονομικός έλεγχος και Στατιστικές. Μάρτιος 2007 - Ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για το κεφάλαιο Επιχειρήσεις και βιομηχανική πολιτική.
2006	Δεκέμβριος 2006 - Απόφαση Συμβουλίου για το πάγωμα 8 κεφαλαίων λόγω μη εφαρμογής από την Τουρκία στην Κύπρο του Πρόσθετου πρωτόκολλου της συμφωνίας της Άγκυρας. Ιούνιος 2006 - Αρχίζουν και ολοκληρώνονται οι διαπραγματεύσεις για το κεφάλαιο Επιστήμη και έρευνα.
2005	Δεκέμβριος 2005 - Το Συμβούλιο εγκρίνει την αναθεωρημένη εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκίας. Οκτώβριος 2005 - Ξεκινά η διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κοινοτικού κεκτημένου. Οκτώβριος 2005 - Το Συμβούλιο εγκρίνει πλαίσιο αρχών που θα διέπουν τις διαπραγματεύσεις, και αμέσως μετά ξεκινούν επίσημα οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Ιούνιος 2005 - Η Επιτροπή εκδίδει Ανακοίνωση για τον διάλογο με την κοινωνία των πολιτών μεταξύ της ΕΕ
2004	Δεκέμβριος 2004 - Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τους όρους έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Οκτώβριος 2004 - Η Επιτροπή δημοσιεύει σύσταση για την πρόοδο της Τουρκίας στην πορεία της προς την προσχώρηση καθώς και σχετικό έγγραφο εργασίας.
2003	Μάιος 2003 - Το Συμβούλιο εγκρίνει την αναθεωρημένη εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκίας.
2001	Μάρτιος 2001 - Το Συμβούλιο εγκρίνει την εταιρική σχέση για την προσχώρηση της Τουρκίας.
1999	Δεκέμβριος 1999 - Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι αναγνωρίζει την Τουρκία ως υποψήφια χώρα για προσχώρηση στην ΕΕ επί ίσης βάσης με άλλες υποψήφιες χώρες.
1997	Δεκέμβριος 1997 - Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου, η Τουρκία λαμβάνει το καθεστώς της επιλέξιμης χώρας για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
1995	Το Συμβούλιο Σύνδεσης Τουρκίας-ΕΕ οριστικοποιεί τη συμφωνία εγκαθίδρυσης τελωνειακής ένωσης μεταξύ
1987	Απρίλιος 1987 - Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση πλήρους ένταξης στην ΕΟΚ.
1970	Νοέμβριος 1970 - Υπογράφονται στις Βρυξέλλες το Πρόσθετο πρωτόκολλο και το δεύτερο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, τα οποία προετοιμάζουν το έδαφος για την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης.
1963	Σεπτέμβριος 1963 - Υπογράφεται Συμφωνία Σύνδεσης (γνωστή ως συμφωνία της Άγκυρας), με σκοπό την εγκαθίδρυση τελωνειακής ένωσης μεταξύ Τουρκίας και ΕΟΚ και τη μεταγενέστερη προσχώρηση της Τουρκίας. Υπογράφεται επίσης ένα πρώτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο της αρχικής συμφωνίας.
1959	Σεπτέμβριος 1959 - Η Τουρκία υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (τελευταία ενημέρωση 14 Μαρτίου 2012)

Συνοψίζοντας την ενότητα αυτή, μπορεί να ειπωθεί ότι πολλά έχουν επιτευχθεί από την Τουρκία κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών, συμπεριλαμβανομένης της προόδου στην εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης (Πίνακας 38). Την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 1999 που επιβεβαιώνει ότι η Τουρκία είναι υποψήφια για την ιδιότητα μέλους της ΕΕ ακολούθησαν εκτεταμένες συνταγματικές και νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες κυμαίνονται από τη βελτίωση των πολιτικών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέχρι τον ενισχυμένο πολιτικό έλεγχο της στρατιωτικής εξουσίας.

Τελικά, υπολείπεται σημαντική πρόοδος τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο. Η προσχώρηση συνεπάγεται πέρα από την Τελωνειακή Ένωση στον μεταποιητικό τομέα και την ενσωμάτωση των αγορών του τομέα γεωργίας, των υπηρεσιών, καθώς και των συντελεστών εργασίας, επενδύσεων, και ροών κεφαλαίων. Μέχρι σήμερα η απελευθέρωση του εμπορίου έχει περιορισθεί στα βιομηχανικά αγαθά. Δεδομένου ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του Turkish Statistical Institute για το 2010 η γεωργία αντιπροσωπεύει περίπου το 10% του τουρκικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) και ο τομέας των υπηρεσιών το 58% η απελευθέρωση του εμπορίου μέχρι σήμερα είχε περιορισμένες επιπτώσεις για τα τρία τέταρτα της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας. Αν και αυτή η διαπίστωση είναι αυστηρή, αν ληφθούν υπόψη οι μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη εφαρμοστεί σε αυτούς τους τομείς της οικονομίας, η ένταξη στην ΕΕ απαιτεί από την Τουρκία την υιοθέτηση και εφαρμογή ολόκληρου του σώματος της νομοθεσίας της ΕΕ - του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*) - σε όλους τους τομείς.

5.2.2 Χρηματοδοτική βοήθεια της ΕΕ προς την Τουρκία

Από το 2007 η Τουρκία λαμβάνει κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση στο πλαίσιο του Μέσου Προενταξιακής Βοήθειας (ΜΠΒ, Instrument for Pre-accession Assistance-IPA).⁴³ Η συνολική ενίσχυση για την περίοδο 2007-2012 ανέρχεται περίπου σε 4 δισ. ευρώ (Πίνακας 39).

⁴³ Το Μέσο Προενταξιακής Στήριξης (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession, ISPA) ξεκίνησε το 2000 και αποτελεί ένα από τα τρία χρηματοδοτικά μέσα (μαζί με τα προγράμματα PHARE και SAPARD) για να βοηθήσει τις υποψήφιες χώρες στην προετοιμασία τους για την προσχώρηση. Με

Πίνακας 39. Προενταξιακή Βοήθεια της Τουρκίας από την ΕΕ για την περίοδο 2007-2012

Συνιστώσα	2007	2008	2009	2010	2011	2012
■ Βοήθεια για τη μεταβατική περίοδο και θεσμική	257	256	233	211	231	251
■ Διασυνοριακή Συνεργασία	2	3	9	10	10	10
■ Περιφερειακή Ανάπτυξη	168	174	183	238	291	351
■ Ανάπτυξη Ανθρώπινων Πόρων	50	53	56	63	78	90
■ Αγροτική Ανάπτυξη	21	53	86	131	173	198
ΣΥΝΟΛΟ (εκατ. ευρώ)	497	539	566	654	782	899

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009)

Η βοήθεια του ΜΠΒ έχει αναπτυχθεί σύμφωνα με την στρατηγική που καθορίστηκε στο Έγγραφο Πολυετούς Ενδεικτικού Σχεδιασμού (ΕΠΕΣ, Multi-annual Indicative Planning Document - MIPD) για την Τουρκία για την περίοδο 2009-2011, το οποίο παρέχει ένα στρατηγικό πολυετές πλαίσιο για όλα τα προγράμματα σε εθνικό επίπεδο και εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 29 Ιουλίου 2009. Η υποστήριξη εξακολουθεί να επικεντρώνεται σε θεσμούς που θίγονται άμεσα από τις πολιτικές μεταρρυθμίσεων στο δικαστικό τομέα και στις υπηρεσίες επιβολής του νόμου, στην έγκριση και την εφαρμογή των τομέων προτεραιότητας του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*), στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, και στην αγροτική ανάπτυξη. Επιπλέον η Τουρκία επωφελείται από μια σειρά από περιφερειακά και οριζόντια προγράμματα στο πλαίσιο του ΜΠΒ.

Η ενίσχυση του ΜΠΒ προς την Τουρκία υλοποιείται στο πλαίσιο της αποκεντρωμένης διαχείρισης σύμφωνα με τις πέντε συνιστώσες του ΜΠΒ (Πίνακας 39) στη διάθεση των Υποψηφίων Χωρών και στηρίζεται στην βοήθεια που παρέχεται στην Τουρκία στο πλαίσιο των προηγούμενων χρηματοπιστωτικών μέσων, του προγράμματος MEDA (1996-2001)⁴⁴ και του ΜΠΒ (2002 -2006) για την Τουρκία.

βάση τις αρχές που διέπουν το Ταμείο Συνοχής προβλέπει βοήθεια για έργα υποδομής στους τομείς προτεραιότητας της ΕΕ για το περιβάλλον και τις μεταφορές.

⁴⁴ Ο κανονισμός MEDA αποτελεί το βασικό μέσο της οικονομικής και χρηματοδοτικής συνεργασίας της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης. Θεσπίστηκε το 1996 (MEDA I) και τροποποιήθηκε το 2000 (MEDA II). Επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) να παρέχει χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια στις χώρες της νοτίου Μεσογείου. Οι ακόλουθες χώρες περιλαμβάνονται: Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Συρία, Παλαιστινιακά Εδάφη, Τυνησία και Τουρκία. Το πρόγραμμα MEDA αντικαθιστά διάφορα διμερή χρηματοδοτικά πρωτόκολλα που υπάρχουν με τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης. Εμπνέεται από τα προγράμματα PHARE και TACIS, ιδίως όσον αφορά την διαφάνεια και την πληροφόρηση.

Ετήσια ή πολυετή προγράμματα (ανάλογα με τη συνιστώσα) έχουν σχεδιαστεί σύμφωνα με τα στρατηγικά ΕΠΕΣ. Αυτά υιοθετούνται από την Επιτροπή μετά από διαβούλευση με τις δικαιούχους χώρες και άλλους ενδιαφερόμενους. Η εφαρμογή των προγραμμάτων λαμβάνει χώρα με έναν από τους ακόλουθους τρεις τρόπους: μέσω κεντρικής βοήθειας, που διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με έδρα τις Βρυξέλλες, μέσω αποκεντρωμένης βοήθειας, που η διαχείριση γίνεται από τις αρχές της δικαιούχου χώρας, κατόπιν διαδικασίας διαπίστευσης που έχει προηγηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ή από κοινού ενίσχυση, όπου η διαχείριση γίνεται από τις αρχές ενός από τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν στη διασυνοριακή διαχείριση του προγράμματος.

Στο παρελθόν η ΕΕ έχει παράσχει στήριξη στην Τουρκία στο πλαίσιο μίας ποικιλίας χρηματοδοτικών μέσων, συμπεριλαμβανομένης της Κοινοτικής Ενίσχυσης για την Ανασυγκρότηση, την Ανάπτυξη και Σταθεροποίηση (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation – CARDS, χρόνος προγραμματισμού: 2001-2004), το Phare και το ISPA (2005-2006) καθώς και το SAPARD (2006).

5.2.2.1 Συνιστώσα I του ΜΠΒ: Βοήθεια για τη μεταβατική περίοδο και θεσμική ανάπτυξη.

Κύρια δραστηριότητα στο πλαίσιο της Συνιστώσας I του ΜΠΒ της θεσμικής ανάπτυξης αποτελεί η αντιμετώπιση των προτεραιοτήτων που ικανοποιούν απόλυτα τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ικανότητα να αναλάβει τις υποχρεώσεις του μέλους, καθώς και η προώθηση του Κοινωνικού Διαλόγου ΕΕ-Τουρκίας. Η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου περιλαμβάνει επίσης την υποστήριξη προγραμμάτων που αποσκοπούν στην ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας για τη διαχείριση των κοινοτικών κεφαλαίων, ενώ καλύπτει και τη συμμετοχή της Τουρκίας σε κοινοτικά προγράμματα:

- Τα *Πολιτικά κριτήρια*: Τα προγράμματα του ΜΠΒ για το 2007 και το 2008 αφορούσαν για παράδειγμα τις μεταρρυθμίσεις στον τομέα της δικαιοσύνης και της δημόσιας διοίκησης, προκειμένου να βελτιωθεί η εφαρμογή τους στην πράξη και να προωθήσουν τους κανόνες και τις αξίες της ΕΕ. Η ενημέρωση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων και τα δικαιώματα των παιδιών έχουν βελτιωθεί, όπως και η κοινωνική ένταξη ευάλωτων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες και τις γυναίκες.

- Η ικανότητα να αναλάβει τις υποχρεώσεις του μέλους: Στο ΜΠΒ για το 2007 και το 2008 η βοήθεια επικεντρώθηκε σε περιοχές με μεγάλο όγκο νομοθεσίας που έπρεπε να εναρμονισθούν με την κοινοτική νομοθεσία καθώς και όπου απαιτούνταν μεγάλες επενδύσεις. Προτεραιότητα δόθηκε στα έργα των τομέων γεωργίας και περιβάλλοντος, της τελωνειακής ένωσης, καθώς και των τομέων της δικαιοσύνης και της ελευθερίας της ασφάλειας, όπου ο στόχος είναι η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των συνόρων και η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, η ενίσχυση της αστυνομίας συνόρων και της ιατροδικαστικής.

- Ο διάλογος της Κοινωνίας των Πολιτών ΕΕ-Τουρκίας συνεχώς προωθείται, για παράδειγμα με δύο έργα του ΜΠΒ 2007 έναντι ποσού 11,7 εκατ. ευρώ με στόχο την προώθηση του διαλόγου μεταξύ των οργανώσεων της κοινωνίας στην Τουρκία σε διάφορους τομείς με τους ομολόγους τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο πρόγραμμα του 2008 ο διαπολιτισμικός διάλογος υποστηρίχτηκε με 3,1 εκατ. ευρώ. Ο γενικός σκοπός του κοινωνικού διαλόγου είναι η ενίσχυση της αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ της Τουρκίας και των κρατών μελών της ΕΕ εφ' όλης της ύλης και η αύξηση της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στην τουρκική διαδικασία ένταξης στην ΕΕ με την ευρεία έννοια.

Επιπλέον, η Τουρκία είναι δικαιούχος της βοήθειας που παρέχεται μέσω των προγραμμάτων ΜΠΒ Πολλαπλών Δικαιούχων. Για παράδειγμα λαμβάνει μέρος στο πρόγραμμα Μείωσης Κινδύνων Καταστροφών, καθώς και στα προγράμματα Στατιστικών και Περιβάλλοντος. Η Τουρκία είναι επίσης δικαιούχος του προγράμματος Erasmus Mundus Δυτικών Βαλκανίων - Παράθυρο Τουρκίας (Erasmus Mundus Western Balkan-Turkey Window) στον εκπαιδευτικό τομέα, καθώς και δύο προγραμμάτων Αστυνομικής Συνεργασίας με στόχο την καταπολέμηση του οργανωμένου και διασυνοριακού εγκλήματος, του λαθρεμπορίου, των ναρκωτικών και την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας στους εν λόγω τομείς.

Ο στόχος των προγραμμάτων Πολλαπλών Δικαιούχων είναι να αντιμετωπίσουν τις κοινές ανάγκες διαφόρων δικαιούχων του ΜΠΒ και να επιδιώξουν τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και οικονομίες κλίμακας στην παροχή κεντρικής διαχείρισης και/ή την από κοινού διαχείριση της βοήθειας από διεθνείς οργανώσεις και διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (π.χ. την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, την

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) σε αντιδιαστολή με την εφαρμογή των προγραμμάτων σε εθνικό επίπεδο.

Πίνακας 40. Προενταξιακή Βοήθεια προς Υποψήφιες και Εν Δυνάμει Υποψήφιες χώρες για την περίοδο 2007-2012

Χώρα	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Σύνολο
Τουρκία	497	539	566	654	782	900	3937
Σερβία	190	191	195	199	203	207	1184
Κροατία	141	146	151	154	157	160	910
Βοσνία και Ερζεγοβίνη	62	75	89	106	108	110	550
Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας	59	70	82	92	99	106	507
Αλβανία	61	71	81	93	95	97	498
Κοσσυφοπέδιο (βάσει της απόφασης 1244 ΣΑΗΕ)	68	125	66	67	69	70	465
Μαυροβούνιο	31	33	33,3	34	35	35	168
Προγράμματα πολλαπλών δικαιούχων	109	141	160	158	161	164	892
ΣΥΝΟΛΟ (εκατ. ευρώ)	3225	3397	3400	3567	3719	3861	9112

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009)

Ο σκοπός της υποστήριξης στο πλαίσιο του μέσου προενταξιακής βοήθειας είναι να βοηθήσει τις υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες (τους δικαιούχους) να προχωρήσουν προς την πλήρη εφαρμογή των πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης και στην υιοθέτηση και εφαρμογή του κεκτημένου της ΕΕ (Πίνακας 40). Οι δράσεις πολλαπλών δικαιούχων συμπληρώνουν και προσθέτουν αξία στην υποστήριξη που παρέχεται στο πλαίσιο των εθνικών προγραμμάτων.

5.2.2.2 Συνιστώσα II του ΜΠΒ: Διασυνοριακή συνεργασία.

Η κύρια δραστηριότητα υπό την Συνιστώσα II του ΜΠΒ είναι η Διασυνοριακή Συνεργασία.

Τα ΜΠΒ 2007 και το 2008 αποσκοπούσαν στη στήριξη της συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της Βουλγαρίας, καθώς και τη συμμετοχή της Τουρκίας στο Πρόγραμμα λεκάνης της Μαύρης Θάλασσας του Μέσου Ευρωπαϊκής Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης (European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI).

Βασικός στόχος του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας Τουρκίας-Βουλγαρίας είναι η αντιμετώπιση της έλλειψης ανταγωνιστικότητας στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη στη σχετική περιοχή. Ένας άλλος στόχος είναι η αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων στο περιβάλλον και η προστασία της φύσης, καθώς και οι διασυνοριακές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

5.2.2.3 Συνιστώσες III, IV & V του ΜΠΒ

Η βοήθεια στα πλαίσια των Συνιστώσών III (Περιφερειακής Ανάπτυξης), IV (Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων) και V (Γεωργικής και Αγροτικής Ανάπτυξης) του ΜΠΒ έχει ως στόχο την προετοιμασία της Τουρκίας για τη συμμετοχή της στην Κοινοτική Πολιτική Συνοχής, καθώς επίσης και τη γεωργική και την αγροτική ανάπτυξη:

- Το πεδίο εφαρμογής της *Συνιστώσας Περιφερειακής Ανάπτυξης* είναι η προετοιμασία των υποψηφίων χωρών στην ανάπτυξη πολιτικών και στο σχεδιασμό και την υλοποίηση επενδύσεων με στόχο τη συμμετοχή τους στην Κοινοτική Πολιτική Συνοχής (Community Cohesion Policy). Προς το σκοπό αυτό η συνιστώσα Περιφερειακής Ανάπτυξης καλύπτει τους δύο κύριους τομείς του προγράμματος που καλύπτονται από το Ταμείο Συνοχής (μεταφορές και το περιβάλλον) καθώς και ένα τρίτο τομέα με στόχο την ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, σύμφωνα με τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές για τη Συνοχή (Community Strategic Guidelines on Cohesion) για την περίοδο 2007-2013. Οι τελευταίες σηματοδοτούν μία ποιοτική εξέλιξη από το Μέσο Προενταξιακής Στήριξης της προηγούμενης περιόδου.

- Η *Συνιστώσα Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων* του ΜΠΒ θα βοηθήσει την Τουρκία στην αναπτυξιακή πολιτική, καθώς και στην προετοιμασία για τη μελλοντική εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (European Social Fund). Θα υποστηρίξει ένα ενιαίο επιχειρησιακό πρόγραμμα που απευθύνεται σε τρεις βασικούς τομείς παρέμβασης: την απασχόληση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, καθώς και την κοινωνική ένταξη. Αυτές θα εφαρμοστούν σε τέσσερις άξονες προτεραιότητας: την προσέλκυση και διατήρηση περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας, την ενίσχυση των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, την αύξηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και την προώθηση μιας αγοράς εργασίας χωρίς αποκλεισμούς. Το επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων εγκρίθηκε με απόφαση της Επιτροπής στις 7 Δεκεμβρίου 2007 και προέβλεπε κοινοτική συνεισφορά 158,7 εκατ. ευρώ για τα έτη 2007 έως 2009. Η διαχείριση της βοήθειας αυτής αποτέλεσε ευθύνη των τουρκικών αρχών.

- Ο στόχος της *Συνιστώσας Αγροτικής Ανάπτυξης* είναι να προετοιμάζει τις υποψήφιες χώρες να εφαρμόσουν μετά την προσχώρηση την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Common Agricultural Policy) της ΕΕ, συμβάλλοντας στην ευθυγράμμιση της γεωργίας τους με τα κοινοτικά πρότυπα που θα εφαρμόζονται σε αυτά μετά την

προσχώρηση και την ανάπτυξη πολιτικής για τον γεωργικό τομέα και τις αγροτικές περιοχές.

Η βοήθεια παρέχεται από το ΜΠΒ του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (IPA Rural Development Programme, IPARD) για την περίοδο 2007-2013 το οποίο έχει συνταχθεί από τις τουρκικές αρχές και εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πρόγραμμα θα διοικείται από την Τουρκία, κατόπιν της δημιουργίας του απαιτούμενου συστήματος για τη διαχείριση των κονδυλίων. Το πρόγραμμα ορίζει πολλούς γεωργικούς τομείς προτεραιότητας, όπως τα γαλακτοκομικά προϊόντα, το κρέας, τα φρούτα, τα λαχανικά και η αλιεία, και θα εφαρμοστεί σε 42 επαρχίες της Τουρκίας.

5.2.3 Εμπορικές σχέσεις

Η πρόοδος που έχει σημειωθεί στις πολιτικές σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ εκφράζεται και στη σημαντική ενίσχυση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο πλευρών. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή της Τελωνειακής Ένωσης από το 1995 έχει οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του διμερούς εμπορίου (σύνολο εισαγωγών και εξαγωγών) μεταξύ της Τουρκίας και των κρατών μελών της ΕΕ-15 (την περίοδο εκείνη), το οποίο σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας ανήλθε σταδιακά από 22,6 δισ. ευρώ το 1995 σε 52,2 δισ. ευρώ το 2003.

Περαιτέρω, ο όγκος του εμπορίου με την ΕΕ-27 αυξήθηκε σε περίπου 103 δισ. ευρώ το 2010 (Πίνακας 41), καθιστώντας την Τουρκία τον έβδομο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της ΕΕ-27. Επίσης, περίπου το ήμισυ του εμπορίου της Τουρκίας διεξάγεται με την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθιστώντας την ΕΕ-27 τον μεγαλύτερο εμπορικό της εταίρο. Ωστόσο το εμπόριο της Τουρκίας με την ΕΕ από σχεδόν ισορροπημένο το 2007 έχει σταδιακά καταστεί ελλειμματικό, με το έλλειμμα να ανέρχεται 18,9 δισ. ευρώ το 2010.

Πίνακας 41. Κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της ΕΕ-27 το 2010

Κυριότεροι Εταίροι Εισαγωγών				Κυριότεροι Εταίροι Εξαγωγών				Κυριότεροι Εμπορικοί Εταίροι			
#	Εταίρος	Δισ. ευρώ	%	#	Εταίρος	Δισ. ευρώ	%	#	Εταίρος	Δισ. ευρώ	%
	Σύνολο	1.509	100%		Σύνολο	1.349	100%		Σύνολο	2.858	100%
1	Κίνα	283	19%	1	ΗΠΑ	242	18%	1	ΗΠΑ	412	14%
2	ΗΠΑ	170	11%	2	Κίνα	113	8%	2	Κίνα	396	14%
3	Ρωσία	160	11%	3	Ελβετία	105	8%	3	Ρωσία	246	9%
4	Ελβετία	83	6%	4	Ρωσία	86	6%	4	Ελβετία	188	7%
5	Νορβηγία	79	5%	5	Τουρκία	61	5%	5	Νορβηγία	121	4%
6	Ιαπωνία	66	4%	6	Ιαπωνία	44	3%	6	Ιαπωνία	110	4%
7	Τουρκία	42	3%	7	Νορβηγία	42	3%	7	Τουρκία	103	4%
8	Νότιος Κορέα	39	3%	8	Ινδία	35	3%	8	Ινδία	86	3%
9	Ινδία	33	2%	9	Βραζιλία	31	2%	9	Νότιος Κορέα	33	1%
10	Βραζιλία	33	2%	10	Νότιος Κορέα	28	2%	10	Βραζιλία	28	1%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (2012)

Οι κυριότερες βιομηχανικές εισαγωγές της Τουρκίας από την ΕΕ αποτελούν τα μηχανήματα, τα προϊόντα αυτοκινητοβιομηχανίας, τα χημικά προϊόντα, και τα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα. Οι σημαντικότερες εξαγωγές της Τουρκίας προς την ΕΕ περιλαμβάνουν τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και υφάσματα, τα μηχανήματα και τον εξοπλισμό μεταφορών, και τα γεωργικά προϊόντα (κυρίως δημητριακά).

5.3 Οι Υποχρεώσεις και τα Πλεονεκτήματα της Πλήρους Προσχώρησης στην ΕΕ ως προς τις ΞΑΕ

Η διαδικασία υποψηφιότητας της Τουρκίας στην ΕΕ και οι υποχρεώσεις που πηγάζουν ως μέλους της τελωνειακής ένωσης δεν επιβάλλουν κάποιες απαιτήσεις για την διαμόρφωση της πολιτικής της Τουρκίας σχετικά με τις ΞΑΕ. Μέχρι το 2002, δεν περιλαμβάνεται ή αναφέρεται κάποια ρητή ρήτρα σχετικά με την πολιτική των ΞΑΕ στην έκθεση εταιρικής σχέσης προσχώρησης (accession partnership report) ή στην “Περιοδική Έκθεση για την προσχώρηση της Τουρκίας” (European Commission, 2002 Regular Report on Turkey’s Progress towards Accession Accession partnership report), έστω και αν οι περιορισμοί που θέτει η Τουρκία στην ξένη ιδιοκτησία για ορισμένους τομείς έχουν επικριθεί στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων. Ωστόσο, οι ΞΑΕ καθώς και οι εγχώριες επενδύσεις επηρεάζονται από το συνολικό επιχειρηματικό περιβάλλον και τις πολιτικές αποφάσεις για τις φορολογικές και λοιπές κρατικές ενισχύσεις, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τις αδειοδοτήσεις και τα πρότυπα που ισχύουν σε κάθε κλάδο δραστηριότητας.

Επιπλέον, οι επικρατούσες πολιτικές ανταγωνισμού σε κάθε τομέα της οικονομίας έχουν άμεσο αντίκτυπο σε κάθε μια χώρα για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων. Επομένως ένα μεγάλο τμήμα των προγενέστερων προαναφερθέντων εγγράφων για την προσχώρηση και το εθνικό πρόγραμμα της Τουρκίας περιελάμβαναν εκτενείς αναφορές περιοχών της νομοθεσίας που πρέπει να τροποποιηθεί, και η οποία, εμμέσως, θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά το επενδυτικό κλίμα.

Όσον αφορά τις ευρύτερες απαιτήσεις της ΕΕ για τις ξένες άμεσες επενδύσεις, η περιοδική έκθεση του 2002 περιέχει κριτική για τους περιορισμούς στην ξένη ιδιοκτησία σε ορισμένους τομείς, το σύστημα αδειοδότησης για τις επενδύσεις, καθώς και την υποχρέωση καταβολής 50.000 δολαρίων για τη δημιουργία νέας εταιρείας ή το άνοιγμα υποκαταστήματος στην Τουρκία (δες σχετικά European Commission, 2002 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession Accession partnership report, σελ. 72 και 73), και προσθέτει ότι ο νέος νόμος που επρόκειτο να θεσπισθεί θα άρει το υπάρχον σύστημα καταβολής ελάχιστων ποσών για την ίδρυση εταιρείας. Όσον αφορά τους περιορισμούς στην ξένη ιδιοκτησία σε ορισμένους τομείς, όπως η πολιτική αεροπορία, οι θαλάσσιες μεταφορές, οι λιμενικές επιχειρήσεις, οι ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια και τα ορυχεία, η κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι περισσότερες από τις άλλες υποψήφιες χώρες εξακολουθούν να διατηρούν παρόμοιους περιορισμούς και ότι η Τουρκία δεν προτίθεται να τους αφαιρέσει μέχρι να συμφωνηθεί ένας πιο συγκεκριμένος οδικός χάρτης για την ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Ωστόσο υποστηρίζεται ότι οι περιορισμοί αυτοί θα πρέπει να αρθούν όχι μόνο στα πλαίσια συμμόρφωσης με το κοινοτικό κεκτημένο, αλλά και για την ανάπτυξη ενός περισσότερο ανταγωνιστικού περιβάλλοντος για τις επενδύσεις στην Τουρκία.

Η έκθεση του 2003 για την εταιρική σχέση προσχώρησης της Τουρκίας περιλαμβάνει για πρώτη φορά ρήτρες που σχετίζονται με την πολιτική των ΞΑΕ (δες σχετικά Council of the European Union, 2003 Council Decision on Accession Partnership with Turkey, σελ. 44, 45 και 48). Οι δύο απαιτήσεις, οι οποίες αναφέρονται ρητά στο σχετικό έγγραφο ως βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες, είναι ότι η Τουρκία πρέπει να “διευκολύνει και να προωθήσει την εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων” (στο τμήμα για τα Οικονομικά κριτήρια) και η “κατάργηση όλων των περιορισμών που επηρεάζουν τις ΞΑΕ (που προέρχονται από χώρες της ΕΕ) σε όλους

τους τομείς στην Τουρκία” (στο τμήμα που αναφέρεται στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων). Επίσης, η ανάπτυξη και εφαρμογή στρατηγικής για την προώθηση των ξένων επενδύσεων στην Τουρκία (στο τμήμα σχετικά με την βιομηχανική πολιτική).

Επιπλέον, η έκθεση του 2008 για την εταιρική σχέση προσχώρησης της Τουρκίας επαναλαμβάνει την ανάγκη “συνέχισης άρσης των περιορισμών που επηρεάζουν τις ΞΑΕ που προέρχονται από χώρες της ΕΕ” (στο τμήμα που αναφέρεται στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Δες σχετικά Council of the European Union, 2008 Council Decision on Accession Partnership with Turkey).

Στην Έκθεση Προόδου του 2011 (δες σχετικά European Commission, Turkey 2011 Progress Report, σελ. 57), αναφέρεται στο τμήμα για το Κεφάλαιο 4 που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίου ότι “σημειώθηκε περιορισμένη πρόοδος στην άρση των τελευταίων περιορισμών επί των ξένων άμεσων επενδύσεων που προέρχονται από την ΕΕ. Ένας νόμος συνάφθηκε που αυξάνει το όριο ξένης ιδιοκτησίας στις ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές επιχειρήσεις από 25% έως 50%. Επιπλέον των περιορισμών αυτών έχουν παραμείνει οι αντίστοιχοι σε άλλους τομείς, όπως στις μεταφορές, στην εκπαίδευση, και στην ιδιωτικοποίηση των σταθμών παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας”.

Γενικότερα, τα πλεονεκτήματα και οι δυνατότητες που προσφέρουν η προσχώρηση της Τουρκίας ως πλήρους μέλους στην ΕΕ είναι κρίσιμης σημασίας για την μελλοντική προσέλκυση εισροών ΞΑΕ. Ανεξαρτήτως των πολλών θετικών χαρακτηριστικών τα οποία απορρέουν από την ελκυστικότητα της γεωγραφικής της τοποθεσίας, η Τουρκία θα συνεχίσει να υστερεί έναντι των ανταγωνιστών της από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη στο βαθμό που παραμένει απόσταση στην υιοθέτηση των απαραίτητων μέτρων προς την πλήρη προσχώρησή της στη ΕΕ.

5.4 Συμπεράσματα

Η πορεία προσέγγισης της Τουρκίας με την ΕΕ έχει διανύσει μία μακρόχρονη διαδρομή που ανάγεται πίσω στο 1959. Κατά το διάστημα που έχει μεσολαβήσει έχει επιτευχθεί σημαντική αλληλεπιχώρηση στο πεδίο των εξωτερικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο εταίρων, ενώ πρόσφατα η Τουρκία έχει επωφεληθεί σημαντικής κοινοτικής χρηματοδοτικής ενίσχυσης στο πλαίσιο του Μέσου

Προενταξιακής Βοήθειας. Η θεσμική και πολιτική σύγκλιση της Τουρκίας με την ΕΕ έχει πραγματοποιηθεί ωστόσο σε περιορισμένο βαθμό, και σημαντικές αναδιαρθρώσεις υπολείπονται στην υιοθέτηση και εφαρμογή του συνόλου του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*).

Η έναρξη των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ που ξεκίνησε το 2005 θα συνεχίσει να λειτουργεί ως ένα ισχυρό μήνυμα ότι η χώρα προτίθενται τελικά να καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ μόνο στο βαθμό που η Τουρκική κυβέρνηση συνεχίζει την πορεία των απαραίτητων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η αποφασιστικότητα υιοθέτησης των απαιτούμενων αλλαγών αποτελεί το διαπιστευτήριο για τους ξένους επενδυτές ότι η τουρκική οικονομία θα ακολουθήσει μια σταθερή πορεία ανάπτυξης για το προβλέψιμο μέλλον. Στα πλαίσια αυτά ιδιαίτερα σημαντική παραμένει η αναδιάρθρωση του νομικού και δικαστικού περιβάλλοντος που αφορά όλες τις περιοχές του κοινοτικού κεκτημένου, και η βελτίωση της εφαρμογής του συνολικού απαιτούμενου παραγώγου δικαίου (*secondary legislation*), δεδομένου ότι η διαδικασία προσχώρησης της Τουρκίας απαιτεί όχι μόνο την πρόοδο στη θέσπιση νόμων, αλλά και την πρόοδο στην εφαρμογή τους. Η εμπέδωση σταθερότητας στα παραπάνω, σε συνδυασμό με θεσμικές μεταρρυθμίσεις που βελτιώνουν την εφαρμογή του κράτους δικαίου και την ενίσχυση του ανταγωνισμού, αποτελούν καθοριστικά κίνητρα για τους ξένους επενδυτές προκειμένου να διοχετεύσουν περισσότερα κεφάλαια προς την Τουρκία.

Εν κατακλείδι, και σύμφωνα με τα όσα έχουν υποστηριχθεί και από άλλους μελετητές, όπως οι Loewendahl, E. και H. (2001), η διαδικασία υποψηφιότητας της χώρας για μέλος της ΕΕ αποτελεί, τελικά, *προϋπόθεση ζωτικής σημασίας παρά πλεονέκτημα* για την προσέλκυση στο μέλλον ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία.

6 Συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων προσέλκυσης ΞΑΕ: οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Τουρκίας⁴⁵

6.1 Εισαγωγή

Οι υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές, η παγκόσμια ρευστότητα και η αύξηση των πραγματικών αποδόσεων των αναπτυσσόμενων και υπό μετάβαση οικονομιών έχουν διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και διοχέτευση ξένων κεφαλαίων προς τις αντίστοιχες αγορές. Οι πρόσφατες βελτιώσεις στην ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας και το υψηλό ποσοστό ανάπτυξης του ΑΕΠ, που υποστηρίζονται από μία δημογραφική άνθηση, μείωση των ποσοστών του πληθωρισμού και ανάπτυξη του τομέα της τραπεζικής πίστης των νοικοκυριών (στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια), έχουν τοποθετήσει την Τουρκία ως ένα ευνοϊκό προορισμό για ξένες άμεσες επενδύσεις. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, η δυνατότητα για ξένες άμεσες επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα αποτελεί ένα κομβικό σημείο για το μέλλον.

Οι δύο χώρες επιλέγονται λόγω της γειτνιάσής τους καθώς και του γεγονότος ότι και οι δύο έχουν προβεί σε ριζοσπαστικές διαρθρωτικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις από τις αρχές περίπου της δεκαετίας του 2000. Επιπλέον, και οι δύο χώρες έχουν επωφεληθεί από την προενταξιακή βοήθεια από την ΕΕ και τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που προσφέρει η πορεία προσχώρησης στην ΕΕ (η Βουλγαρία αποτελεί μέλος της ΕΕ-27 από το 2007). Ταυτόχρονα έχουν ευνοηθεί από τις αυξανόμενες παγκόσμιες εισροές ΞΑΕ προς τις αναπτυσσόμενες (όπως η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες (όπως η Βουλγαρία). Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί μία περιπτώσιολογική μελέτη (case study) δύο γειτονικών χωρών, που απολαμβάνουν τα κοινά χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν, με στόχο να καταδειχθεί εμφανέστερα η διαφορετική δυναμική τους στην προσέλκυση ΞΑΕ.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δύο χωρών σε όρους μεγέθους αγοράς, τόσο κατά το παρελθόν όσο και δυνητικά, αλλά και όσον αφορά τη διαχρονική εξέλιξη των

⁴⁵ Το κεφάλαιο βασίζεται σε ένα άρθρο με τίτλο “A comparative analysis of FDI performance: the cases of Bulgaria and Turkey”, που παρουσιάστηκε κατά τις εργασίες του ακόλουθου διεθνούς συνεδρίου: The Eighth International Scientific Conference “Investments in the Future – 2011”, Varna, Bulgaria, 6-8 October, 2011.

επενδύσεων, η γεωγραφική εγγύτητα και ταυτόχρονα τα διαφοροποιημένα, και ιστορικά ανταγωνιστικά, πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους, αποτυπώνονται σε αυτό το κεφάλαιο.

Το κεφάλαιο συγκεκριμένα εξετάζει τις επιδόσεις στην προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων στη Βουλγαρία και την Τουρκία με ιδιαίτερη έμφαση στην δεκαετία 2000-2010. Χωρίζεται σε δύο βασικές ενότητες. Το πρώτο μέρος ασχολείται με τις αντίστοιχες μακροοικονομικές τάσεις στις δύο χώρες. Η δεύτερη ενότητα εστιάζεται στη δομή των εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων. Αναλύει την σχετική αύξηση των ΞΑΕ σε σχέση με το ΑΕΠ, τη διαφοροποίηση των ΞΑΕ ανά τομέα, την προέλευση των επενδυτών, τη δημογραφία, καθώς και τη διαχρονική εξέλιξή τους. Το κεφάλαιο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Βουλγαρία έχει επιτύχει καλύτερες επιδόσεις στην προσέλκυση εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων συγκριτικά με την Τουρκία, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την ανεκμετάλλευτη δυναμική που υπάρχει ιδιαίτερα στη δεύτερη περίπτωση.

Πηγές των δεδομένων που χρησιμοποιούνται περιλαμβάνουν τις εξής: Εθνική Τράπεζα της Βουλγαρίας (BNB), Invest Bulgaria Group Ltd, Undersecretariat Turkish Treasury, Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (CBT), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EUROSTAT, και UNCTAD.

6.2 Οι Πρόσφατες Μακροοικονομικές Εξελίξεις των δύο Χωρών

6.2.1 Τουρκία

Η περίοδος που αρχίζει μετά το 2002 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το σημείο καμπής στην αναγέννηση της τουρκικής οικονομίας. Η κατάρρευση ενός φαύλου κύκλου αποτυχιών της μακροοικονομικής πολιτικής, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό θα μπορούσαν να συνοψισθούν, πρώτον, στον τεράστιο και αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα που συσώρευε δημόσια ελλείμματα, τα οποία με τη σειρά τους νομιμοποιούνταν μέσω ενός κεντρικά ελεγχόμενου και αφερέγγυου τραπεζικού συστήματος, και δεύτερον, η παρατεταμένη πολιτική κατάσταση αβεβαιότητας, κορυφώθηκαν με τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2000/2001. Αυτή η κρίση ήταν η επαχθέστερη με βάση την προηγούμενη εμπειρία και τέτοιου μεγέθους ώστε να προκαλέσει ένα κύμα μεταρρυθμίσεων.

Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή της διατριβής αυτές οι μεταρρυθμίσεις διευκόλυναν την πραγματική σύγκλιση με την ΕΕ-27, και η Τουρκία ήταν μεταξύ των κορυφαίων χωρών με βάση την αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ το 2002-2011 (Πίνακας 42).

Η μακροοικονομική σταθερότητα, συνολικά, διατηρήθηκε σε μεγάλο βαθμό και μετά το 2002, παρά την τελευταία παγκόσμια οικονομική ύφεση. Αυτό συνδυάστηκε με τα εντυπωσιακά δημογραφικά χαρακτηριστικά και την αύξηση του πληθυσμού της χώρας από τα 66,9 εκατ. το 2000 στα 73,7 εκατ. το 2011, αποτελώντας τον νεανικότερο πληθυσμό στην Ευρώπη.

Πίνακας 42. ΕΕ-27: Πραγματικό ΑΕΠ, ρυθμός αύξησης, 2000-2010

geotime	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	M.O. 2000-10	Τ.π.Απ. 2000-10
Εσθονία	10	7,5	7,9	7,6	7,2	9,4	10,6	6,9	-5,1	-13,9	3,1	4,7	7,9
Σλοβακία	1,4	3,5	4,6	4,8	5,1	6,7	8,5	10,5	5,8	-4,8	4	4,6	4,2
Λιθουανία	3,3	6,7	6,9	10,2	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,7	1,3	4,5	7,2
Λετονία	6,9	8	6,5	7,2	8,7	10,6	12,2	10	-4,2	-18	-0,3	4,3	9,2
Τουρκία	6,8	-5,7	6,6	4,9	9,4	8,4	6,9	4,7	0,4	-4,5	8,9	4,3	5,3
Βουλγαρία	5,4	4,2	4,7	5,5	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,2	4,2	3,7
Ρουμανία	2,4	5,7	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1	-1,3	4,0	4,5
Πολωνία	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,7	3,8	3,9	2,0
Λουξεμβούργο	8,4	2,5	4,1	1,5	4,4	5,4	5	6,6	1,4	-3,6	3,5	3,6	3,3
Τσεχία	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1	2,3	3,3	3,1
Ιρλανδία	9,4	5,7	6,5	4,4	4,6	6	5,3	5,6	-3,5	-7,6	-1	3,2	5,1
Κύπρος	5	4	2,1	1,9	4,2	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,7	1	3,0	2,0
Σλοβενία	4,4	2,8	4	2,8	4,3	4,5	5,9	6,9	3,7	-8,1	1,2	2,9	4,1
Ελλάδα	4,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	5,2	4,3	1	-2	-4,5	2,6	2,3
Ισπανία	5	3,6	2,7	3,1	3,3	3,6	4	3,6	0,9	-3,7	-0,1	2,4	2,5
Σουηδία	4,5	1,3	2,5	2,3	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,3	5,7	2,3	3,0
Ουγγαρία	4,9	3,8	4,1	4	4,5	3,2	3,6	0,8	0,8	-6,7	1,2	2,2	3,5
Φιλανδία	5,3	2,3	1,8	2	4,1	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,2	3,1	2,2	3,9
Μάλτα	:	-1,6	2,6	-0,3	1,1	4,7	2,1	4,4	5,3	-3,4	3,2	1,8	3,0
Αυστρία	3,7	0,5	1,6	0,8	2,5	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9	2,1	1,8	2,3
Ηνωμένο Βασίλειο	3,9	2,5	2,1	2,8	3	2,2	2,8	2,7	-0,1	-4,9	1,4	1,7	2,5
Βέλγιο	3,7	0,8	1,4	0,8	3,2	1,7	2,7	2,9	1	-2,8	2,2	1,6	1,9
Ολλανδία	3,9	1,9	0,1	0,3	2,2	2	3,4	3,9	1,9	-3,9	1,8	1,6	2,3
ΕΕ (27 χώρες)	3,9	2	1,2	1,3	2,5	2	3,2	3	0,5	-4,2	1,8	1,6	2,3
Γαλλία	3,9	1,9	1	1,1	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6	1,5	1,5	1,7
Ευρωζώνη (16 χώρες)	3,9	1,9	0,9	0,8	2,2	1,7	3,1	2,8	0,4	-4,1	1,8	1,4	2,2

Πηγή: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Ιούλιος 2010)

6.2.2 Βουλγαρία

Ο κομμουνιστικός κανόνας μετέτρεψε τη Βουλγαρία από μία κυρίως αγροτική σε μία ευρέως βιομηχανική χώρα. Η βιομηχανοποίηση έλαβε τη μορφή της δημιουργίας ενός φάσματος πρότυπης βαριάς βιομηχανίας στις πρώτες δεκαετίες της κομμουνιστικής εξουσίας, κυρίως με σκοπό την πλήρωση θέσεων στον καταμερισμό της εργασίας εντός του σοβιετικού οικονομικού μπλοκ, των χωρών του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (ΚΟΜΕΚΟΝ, ή της Comecon).⁴⁶ Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την απουσία της ανάγκης ή την αποτροπή για την προσέλκυση *δυτικών* (δηλαδή εκτός της ΚΟΜΕΚΟΝ) ξένων άμεσων επενδύσεων, εξαιτίας των αντιλήψεων των εθνικών και περιφερειακών πολιτικών κινδύνων που αυτές συνεπάγονταν.

Οι εξελίξεις που ακολούθησαν μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος περιλαμβάνουν την προοδευτική εγκατάλειψη του βιομηχανικού δυναμικού και την αύξηση του μεριδίου του τομέα των υπηρεσιών στην οικονομία. Ως εκ τούτου η ανάγκη για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων προκύπτει και συμπίπτει με τη μετάβαση από το μοντέλο της σχεδιαζόμενης οικονομίας σε αυτό της οικονομίας της αγοράς μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1989.⁴⁷

Κατά την περίοδο μετά το 1989 η κατάσταση παρέμεινε ασταθής, καταλήγοντας σε μια υπερπληθωριστική περίοδο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 που έληξε με μονοψήφιο ρυθμό το 1999 και ανήλθε στο χαμηλό 4,8% το Μάϊο του 2011. Κατά τη διάρκεια του 2000-2010 η Βουλγαρία επέτυχε ουσιαστική αύξηση του πραγματικού

⁴⁶ Μεγάλο μέρος της βιομηχανίας της Βουλγαρίας κατά την κομμουνιστική εποχή αποτέλεσε η βαριά βιομηχανία, ενώ ξεκινώντας η δεκαετία του 1980 σημαντικά ήταν τα προϊόντα βιοχημικών και οι υπολογιστές. Με τον καιρό υπήρχε μια αυξανόμενη τάση για εξειδίκευση. Στην παραγωγή των ανελκυστήρων, ορισμένων χημικών προϊόντων και τον ηλεκτροτεχνικό εξοπλισμό προστέθηκε μια σημαντική, και δαπανηρή, προσπάθεια για τη παραγωγή προϊόντων υψηλής ηλεκτρονικής τεχνολογίας, και μικροβιολογίας στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και του 1980, καθιστώντας τη Βουλγαρία κορυφαίο παραγωγό, για παράδειγμα, προσωπικών υπολογιστών εντός της ΚΟΜΕΚΟΝ. Η μεγάλη αμυντική βιομηχανία ήταν επίσης δημιούργημα της κομμουνιστικής περιόδου. Ως εκ τούτου, σημαντική κινητικότητα και μεταφορά γνώσεων λάμβαναν χώρα εντός της ΚΟΜΕΚΟΝ και προς τη χώρα.

⁴⁷ Ως παράδειγμα, η βιομηχανία ηλεκτρονικών ειδών, η οποία επίσης είχε διαμορφωθεί το 1980 για να εξυπηρετήσει τις Σοβιετικές αγορές, δεν ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί από τότε με τους Δυτικούς κατασκευαστές ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η βιομηχανία στηρίζεται τώρα σε συμβόλαια με τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 η ναυπηγική βιομηχανία έχει ευημερήσει ξανά στα μεγάλα ναυπηγεία της Βάρνας και του Ρούσε λόγω της ξένης ιδιοκτησίας (Ρούσε) και της ιδιωτικοποίησης (Βάρνα).

ΑΕΠ, που βελτιώθηκε ετησίως κατά μέσο όρο με 4,2%, που την κατατάσσει στην έκτη θέση ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ-27 (Πίνακας 42). Το ονομαστικό ΑΕΠ στο τέλος του 2010 ανήλθε στα 35 δισ. ευρώ. Ταυτόχρονα, το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ και ανέρχονταν στο 16,2% στο τέλος του 2010 (από 72,5% το 2000).

Από την άλλη πλευρά, ο συνολικός πληθυσμός της χώρας μειώθηκε ουσιαστικά από τα 8,2 εκατ. το 2000 στα 7,5 εκατ. το 2011.

Σύμφωνα με την κατάταξη του δείκτη *Ease of Doing Business Index Ranking*, που δημοσιεύεται από την Παγκόσμια Τράπεζα, η Βουλγαρία βελτιώθηκε στην 51η θέση, ενώ η θέση της Τουρκίας επιδεινώθηκε στην 65η θέση το 2010 από την 60η το 2009, μεταξύ 183 οικονομιών.

6.3 Οι Τάσεις και Προοπτικές των ΞΑΕ στην Τουρκία και την Βουλγαρία

Οι εισροές ΞΑΕ στις δύο χώρες ευνοήθηκαν από την αύξηση των παγκόσμιων ροών ΞΑΕ κατά την τελευταία δεκαετία 2000-2010 και την αύξηση του μεριδίου των εισροών (Γράφημα 15, ενότητα 4.1) που κατευθύνθηκαν προς τις αναπτυσσόμενες (όπως η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες (όπως η Βουλγαρία). Ειδικότερα, οι αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες, για πρώτη φορά το 2010, απορρόφησαν περισσότερο από το ήμισυ των παγκόσμιων εισροών ΞΑΕ (Kontakos, 2011).

Συνολικά, μια σημαντική βελτίωση των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία έλαβε χώρα από το 2002. Το 2010 οι εισροές ΞΑΕ αυξήθηκαν ετησίως κατά 6% στα 8,9 δισ. δολάρια. Η σωρευτική εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων (καθαρές) το 2010 ανήλθαν σε 107 δισ. δολάρια από 15 δισ. δολάρια την περίοδο 2002-1994. Ο αριθμός των εταιρειών με συμμετοχή ξένου κεφαλαίου ανήλθε σε 25.837 από 4.869 αντίστοιχα.

Μέχρι το τέλος του 2010, 152 χώρες είχαν επενδύσει στην Τουρκία. Κατά την περίοδο 2002-2010 η Ολλανδία κατέλαβε την πρώτη θέση με επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 14,1 δισ. δολαρίων, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ με 6,7 δισ. δολάρια και την Ελλάδα με 6,5 δισ. δολάρια. Οι σωρευτικές εισροές ΞΑΕ κατά την ίδια περίοδο από τις χώρες της ΕΕ-27 αντιπροσώπευαν το 73% του συνόλου των εισροών, την Εγγύς και Μέση Ανατολή (κυρίως αραβικό κόλπο) αντιπροσώπευαν ένα άλλο 10% και από τις ΗΠΑ και Καναδά το 10%. Ο αριθμός των ρωσικών εταιρειών που είναι

εγκατεστημένες στη χώρα έχει αυξηθεί σημαντικά μετά το 2005 και ανήλθε στις 1190, ενώ το σύνολο των επενδυμένων κεφαλαίων τους ανήλθε σε 1,9 δισ. δολάρια (ή 3% του συνόλου των ξένων κεφαλαίων).⁴⁸

Πίνακας 43. Κλαδική κατανομή των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία και στην Βουλγαρία, 2000-2010

	Βουλγαρία	Τουρκία
Γεωργία, θήρα και δασοκομία	0,6%	0,2%
Αλιεία	0,0%	0,0%
Ορυχεία και λατομεία	0,7%	1,1%
Βιομηχανία	16,3%	15,2%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερό	6,9%	6,6%
Κατασκευές	7,2%	1,7%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	17,1%	5,1%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	1,7%	0,4%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	5,3%	13,5%
Χρηματοοικονομία	19,9%	33,6%
Ακίνητα	23,2%	20,9%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	0,0%	1,0%
Άλλες κοινοτικές δραστηριότητες	0,9%	0,7%
Σύνολο	100,0%	100,0%

Πηγή: BNB, Undersecretariat Turkish Treasury (2011)

Παρομοίως, σημαντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων πραγματοποιήθηκαν στη Βουλγαρία κατά την τελευταία δεκαετία, με τις σωρευτικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων (καθαρές) το 2010, να ανέρχονται σε 51 δισ. δολάρια από 3 δισ. δολάρια το 2000 (επίσης δεξ Bitzenis, 2012). Μέχρι το τέλος του 2010, 196 χώρες είχαν επενδύσει στη Βουλγαρία, με την Ολλανδία να κατατάσσεται πρώτη με

⁴⁸ Κατά την τελευταία δεκαετία 2000-2010 οι σχέσεις της Τουρκίας και Ρωσίας έχουν βελτιωθεί σημαντικά, ιδιαίτερα στο οικονομικό πεδίο. Η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας και μια σημαντική αγορά για την τουρκική κατασκευαστική βιομηχανία, αλλά η εμπορική σχέση διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό υπέρ της Ρωσίας. Το 2011, ο όγκος των συναλλαγών ήταν 23 δισ. δολάρια (μείωση από τα 38 δισ. δολάρια το 2008 λόγω της κρίσης), αλλά οι τουρκικές εξαγωγές προς τη Ρωσία ήταν μόνο 4,1 δισ. δολάρια. Η ενέργεια έχει αποτελέσει σημαντική κινητήρια δύναμη στην πρόσφατη αύξηση της κινητικότητας των σχέσεων μεταξύ Άγκυρας και Μόσχας, με τη Ρωσία να προμηθεύει σχεδόν το 65% των εισαγωγών φυσικού αερίου της Τουρκίας και το 25% των εισαγωγών αργού πετρελαίου. Οι Ρωσικές επενδύσεις στην Τουρκία, ιδιαίτερα στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού και των τηλεπικοινωνιών, έχουν επίσης αυξηθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια.

επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 5,7 δισ. ευρώ, ακολουθούμενη από την Αυστρία με 5,2 δισ. ευρώ και την Ελλάδα με 3,8 δισ. ευρώ. Συγκεκριμένα, οι εισροές ΞΑΕ στους τομείς ακίνητης περιουσίας και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών στις δύο χώρες ήταν οι κύριοι συντελεστές (Πίνακας 43).⁴⁹

Επιπλέον, συγκρίνοντας τις εισροές ΞΑΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ, η Βουλγαρία έχει επιτύχει αισθητά καλύτερες επιδόσεις από την Τουρκία όσον αφορά την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων κατά το παρελθόν, ιδιαίτερα κατά την περίοδο 2001-10, όταν αυξήθηκαν κατά μέσο όρο ετησίως με 14%, έναντι μόλις 1,8% αντίστοιχα για την Τουρκία (Πίνακας 44).

Πίνακας 44. Εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία και την Βουλγαρία, 1990-2010

	Εισροές ΞΑΕ (\$ εκατ.)		
	1990-2000	2001-2010	2010
Βουλγαρία	3.323	47.784	2.196
% ΑΕΠ, μέσος όρος	2,5	14,0	4,7
Τουρκία	8.697	95.818	8.899
% ΑΕΠ, μέσος όρος	0,3	1,8	1,2

Πηγή: UNCTAD, BNB, CBT (2011)

Τέλος, αναφορικά με τις προοπτικές των δύο χωρών στην προσέλκυση ΞΑΕ, μπορεί να υποστηριχθεί ότι παραμένουν θετικές, παρά τη στασιμότητα που παρατηρήθηκε κατά το 2011.⁵⁰ Τα έργα που προωθούν τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση αναμένεται να αποτελέσουν στρατηγική προτεραιότητα, όπως και τα έργα που υποστηρίζουν τη βελτίωση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και διασυνδεσιμότητας στον τομέα της ενέργειας (Zhelyazkova, 2011), και συμβάλλουν στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Βουλγαρίας και της θέσης της ως περιφερειακού κέντρου ενέργειας.

Ωστόσο, η προοπτική αυτή διαγράφεται ακόμη πιο ευημερούσα στην περίπτωση της Τουρκίας, αν και υπό συνθήκες και επί της βάσεως της σταθεροποίησης της

⁴⁹ Συγκεκριμένα, οι επενδύσεις ακίνητης περιουσίας από ξένους επενδυτές ήταν ιδιαίτερα σημαντικές και ανήλθαν σε 17,2 δισ. δολάρια κατά την περίοδο 2003-2010.

⁵⁰ Τον Ιούνιο του 2011, AES ανακοίνωσε επένδυση ύψους 1,2 δισ. ευρώ στην μονάδα παραγωγής ενέργειας AES Galabovo η οποία αποτελεί τη μεγαλύτερη ξένη άμεση επένδυση που πραγματοποιήθηκε στη Βουλγαρία κατά τα τελευταία 20 χρόνια.

γεωπολιτικής κατάστασης στην περιφέρεια της χώρας. Ενδεικτικά, αναφορικά με τις προοπτικές για ξένες άμεσες επενδύσεις, ο τραπεζικός τομέας της Τουρκίας έχει τη χαμηλότερη συμμετοχή ξένων τραπεζών και ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται από αρκετά μεγάλο σύνολο ενεργητικού (δεύτερος μετά τη Ρωσία). Η ελκυστικότητα των προοπτικών ανάπτυξης του κλάδου, το μεγάλο μέγεθος στο σύνολο του ενεργητικού, η χαμηλή διείσδυση των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και το χαμηλό μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών που ανήκουν στον τουρκικό τραπεζικό τομέα έναντι των αντίστοιχων τομέων των χωρών της ΚΑΕ και ΝΑΕ μπορεί να λειτουργήσουν ως έναυσμα για σημαντικές μελλοντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων από τις τράπεζες στις ανεπτυγμένες οικονομίες.⁵¹ Επιπλέον, οι εισροές στον τραπεζικό τομέα μπορεί να έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην τόνωση των εισροών σε άλλους τομείς και να προκαλέσουν μια νέα δυναμική ανάπτυξης στην τουρκική οικονομία (Kontakos, 2011).

6.4 Συμπεράσματα

Και οι δύο χώρες χαρακτηρίζονται από τη σημαντική αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ στη δεκαετία 2000-10, αλλά και τη χαμηλότερη αγοραστική δύναμη (PPP) του κατά κεφαλήν εισοδήματος έναντι των χωρών της ΕΕ-27. Η οικονομική ανάπτυξη και οι χαμηλοί μισθοί έχουν προσελκύσει σημαντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων. Η τάση αυτή έχει διευκολυνθεί από την γενικότερη ροή των διεθνών ΞΑΕ προς τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες. Η μορφολογία των ΞΑΕ στις δύο χώρες είναι παρεμφερής με το 40-50% των συνολικών ΞΑΕ να κατευθύνονται κυρίως προς τους τομείς των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και ακίνητης περιουσίας, και ακολούθως στον μεταποιητικό τομέα.

Η Βουλγαρία έχει σαφώς σημειώσει καλύτερες επιδόσεις από την Τουρκία στην προσέλκυση επενδύσεων με βάση τις ΞΑΕ σε σχέση με το ΑΕΠ. Αυτό είναι προφανές και από την απλή σύγκριση των συνολικών εισροών ΞΑΕ, όταν στην περίπτωση της Τουρκίας, και λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του ΑΕΠ, το οποίο είναι 16 φορές μεγαλύτερο από της Βουλγαρίας, το αντίστοιχο συνολικό ποσό των ΞΑΕ ήταν μόνο διπλάσιο.

⁵¹ Τον Μάρτιο του 2011, η BBVA, η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της Ισπανίας, ανακοίνωσε ότι είχε συμφωνήσει να καταβάλλει 5,8 δισ. δολάρια για την απόκτηση του 24,9% της Garanti Bank με την δυνατότητα (option right) να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο σε πέντε χρόνια.

Τούτου λεχθέντος, το δυναμικό της Τουρκίας παραμένει επίσης σαφώς ανεκμετάλλευτο. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας, η αναμενόμενη αύξηση του ΑΕΠ και η χαμηλή διείσδυση των ξένων επενδυτών στον τραπεζικό τομέα παρέχουν μια ένδειξη για το δυναμικό αυτό. Κατά την άποψή μου, ωστόσο, η γεωπολιτική σταθερότητα, η εσωτερική πολιτική συνοχή και η περαιτέρω εμβάθυνση του εκδημοκρατισμού στην Τουρκία, αποτελούν προϋποθέσεις για τις επενδύσεις αυτές να υλοποιηθούν μεσοπρόθεσμα (Kontakos, 2010).

Το άνοιγμα της Βουλγαρίας, η γεωγραφική της θέση, η πρόσφατη εμπειρία της εκβιομηχάνισης και η κληρονομιά της τεχνολογίας που κατέχει από την κομμουνιστική εποχή, και το αυξανόμενο και εντεινόμενο έλλειμμα και δίλημμα των πηγών ενέργειας για την Ευρώπη μπορεί να μετατρέψουν τη χώρα σε ένα σταυροδρόμι και ενεργειακό κόμβο των μελλοντικών Διευρωπαϊκών Δικτύων Ενέργειας (Trans-European Networks, TEN) και να προσελκύσουν επιπλέον ΞΑΕ.

7 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία: Εμπειρική Έρευνα Ερωτηματολογίου⁵²

Η Ελλάδα είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα στις ξένες άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία.⁵³ Επιπλέον, το ποσό της επένδυσης είναι το υψηλότερο μεταξύ των χωρών της περιοχής, όπου οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν παρουσία. Ο στόχος της έρευνας είναι διπλός: πρώτον, να αναλύσει την εξέλιξη, την ανατομία και τις τάσεις των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία. Δεύτερον, μέσω έρευνας ερωτηματολογίου, να προσδιορίσει το σύνολο των κινήτρων και των εμποδίων εισόδου, και τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα στην επιχειρηματική δραστηριότητα στην Τουρκία για τον Έλληνα επενδυτή. Η έλλειψη ακαδημαϊκής έρευνας προσδίδει επιπλέον αξία στο θέμα, ιδιαίτερα σε μία περίοδο που χαρακτηρίζεται από κρίσιμες προσπάθειες επαναπροσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών.

7.1 Εισαγωγή

Η τοποθέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων στην πρώτη γραμμή των ξένων άμεσων επενδύσεων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης κατά την τελευταία δεκαετία, τους έχει δώσει την ευκαιρία και δυνατότητα να επωφεληθούν από ένα εντελώς νέο σύνολο επενδυτικών προοπτικών στην περιοχή, συμβάλλοντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της οικονομικής γεωγραφίας των οικονομιών των υπό μετάβαση γειτονικών χωρών. «Η γεωγραφική εγγύτητα αποτελεί κεντρική παράμετρο στην κατεύθυνση των ελληνικών άμεσων επενδύσεων προς τα Βαλκάνια. Αντίθετα, οι επιδόσεις των ελληνικών επενδύσεων στην Τουρκία χαρακτηρίζονται από ένα ενστικτώδες σύνολο παραμέτρων παρά την γειτνίαση των δύο χωρών» (Bastian 2004, 458).

⁵² Το κεφάλαιο βασίζεται σε ένα άρθρο με τίτλο “Greek FDI in Turkey: the past decade and the future” που παρουσιάστηκε κατά τις εργασίες του ακόλουθου διεθνούς συνεδρίου: 5th Biennial Hellenic Observatory PhD Symposium on Contemporary Greece & Cyprus, London School of Economics (LSE), June 2-3, London, UK.

⁵³ Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία μέχρι το τέλος του 2010.

Ταυτόχρονα, η σημαντικότητα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ βρίσκεται σήμερα βαθιά στο επίκεντρο πολλών συζητήσεων και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, και στο πλαίσιο πολλών διαφορετικά υποβάθρων, που σχετίζονται, όχι μόνο με οικονομικά, αλλά και ιστορικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, θρησκευολογικά και γεωπολιτικά χαρακτηριστικά και διαστάσεις.

Οι προαναφερθέντες παράγοντες αποτέλεσαν το κίνητρο συγγραφής αυτού του κεφαλαίου. Η έλλειψη σχετικής ή ενήμερης ακαδημαϊκής έρευνας προσδίδει πρόσθετη αξία στη διερεύνηση του θέματος. Πηγές των δεδομένων περιλαμβάνουν το Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη, την Πρεσβεία της Ελλάδας στην Άγκυρα, τη Γενική Διεύθυνση Ξένων Επενδύσεων του Τουρκικού Υπουργείου Οικονομικών (General Directorate of Foreign Investment of the Undersecretariat Turkish Treasury), και τα δελτία τύπου των ελληνικών επενδυτριών εταιρειών, ή την επικοινωνία με τους Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία για το σκοπό της έρευνας ερωτηματολογίου.

Το κεφάλαιο διαρθρώνεται ως εξής: Κατ' αρχάς, περιγράφονται οι ρίζες και η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής επιχειρηματικότητας στην Τουρκία κατά τον προηγούμενο ενάμιση αιώνα. Ακολουθεί η εξέταση των φάσεων της περισσότερο πρόσφατης και σύγχρονης διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων. Ο στόχος και των δύο αυτών τμημάτων είναι εισαγωγικός και αποσκοπούν να προσδώσουν μια ευρύτερη προοπτική στην τρέχουσα κατάσταση των ελληνοτουρκικών επιχειρηματικών σχέσεων. Δεύτερον, παρουσιάζονται οι πρόσφατες τάσεις των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία, με έμφαση στις ελληνικές άμεσες επενδύσεις. Τρίτον, ακολουθεί μια σύντομη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία. Τέταρτον, προσδιορίζονται και παρουσιάζονται εμπειρικά μέσω της προσέγγισης της έρευνας ερωτηματολογίου τα κίνητρα και τα εμπόδια για τους Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία. Τα συνολικά συμπεράσματα συζητούνται στο τελευταίο τμήμα του κεφαλαίου.

7.2 Ανιχνεύοντας τις Ρίζες της Ελληνικής Επιχειρηματικότητας στην Τουρκία: οι Έλληνες Τραπεζίτες του Γαλατά

Για να κατανοήσει κάποιος τα κίνητρα και το επενδυτικό ενδιαφέρον πολλών ελληνικών επιχειρήσεων στην Τουρκία σήμερα, ιδιαίτερα ένας ερευνητής που

διαμένει εκτός της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων, πρέπει να ανατρέξει πίσω, τουλάχιστον, στο δεύτερο μισό του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα. Με τη σειρά της μία μελέτη της σύνθεσης του πληθυσμού και των μειονοτήτων που κατοικούν στην Τουρκία, μπορεί να προσφέρει μια πρώτη προσέγγιση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, όπως αυτό διαμορφώθηκε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Στη μελέτη τους που σχετίζονται με την ιστορία των πληθυσμών της Εγγύς και Μέσης Ανατολής, οι Courbage και Fargues (1996) δείχνουν ότι στην Τουρκία των Οθωμανών Σουλτάνων, οι Χριστιανοί (κυρίως Romans⁵⁴ και Αρμένιοι) γνώρισαν πρωτοφανή δημογραφική αύξηση που έφθασε να υπερβαίνει το 20% του συνολικού οθωμανικού πληθυσμού. Στις αρχές του 20ου αιώνα περίπου 157.165 Έλληνες ζούσαν στην Κωνσταντινούπολη (Behar, 1996). Το 1927, 100.214 Έλληνες είχαν καταγραφεί στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το 1955 ένας αριθμός 67.550 (Sarioglu, 2004), και το 2000 περίπου 4.000 (Akgonul 2001).⁵⁵

Οι Έλληνες στην Κωνσταντινούπολη ασχολούνταν κατά παράδοση με το εμπόριο, τόσο το εσωτερικό όσο και το εξωτερικό, και στην πλειοψηφία τους διέθεταν εκτεταμένες περιουσίες και μεγάλες επιχειρήσεις.

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, εμφανίστηκε στην Κωνσταντινούπολη μια ισχυρή ομάδα Ελληνορθόδοξων τραπεζιτών, οι οποίοι δρούσαν στα δημόσια οικονομικά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καθώς και σε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.⁵⁶ Μαζί με τραπεζίτες από άλλες εθνικές κοινότητες-θρησκείες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως τους Αρμένιους και τους Εβραίους, αλλά επίσης και Μουσουλμάνους χρηματοδότες και επενδυτές από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην πόλη κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19ου

⁵⁴ «Στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι Έλληνες Ορθόδοξοι (ή «Έλληνες») των αστικών και εμπορικών στρωμάτων, που αποκαλούνταν από τους Οθωμανούς και ως η Εκκλησία, και από τους εαυτούς τους ως ραγιαδες (reaya), Χριστιανοί, ή “Ρωμαίοι” (Ρωμαίοι, Ρωμιοί) - δηλαδή, τα μέλη του μιλετιού των Ρωμιών». (Roudometof, 1998). Δείτε επίσης Clogg (1982).

⁵⁵ Αν και οι λόγοι για την αντιστροφή και την κατάρρευση των προηγούμενων δημογραφικών στοιχείων για τις μειονότητες στην Τουρκία είναι πέρα από το σκοπό αυτού του κεφαλαίου, έχουν συζητηθεί ευρέως στην ακαδημαϊκή έρευνα, και συμπίπτουν χρονικά με την ίδρυση του Κεμαλισμού το 1923, όταν έλαβαν χώρα μια σειρά από πολιτικές, νομικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στον εκσυγχρονισμό της νέας Δημοκρατίας της Τουρκίας σε ένα δημοκρατικό και κοσμικό έθνος-κράτος.

⁵⁶ Κύρια πηγή για τις πληροφορίες που παρέχονται για τους Έλληνες Τραπεζίτες του Γαλατά είναι η Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού.

αιώνα για την παροχή τραπεζικών υπηρεσιών, ίδρυσαν ένα ξεχωριστό επιχειρηματικό όμιλο. Ο προσανατολισμός της ομάδας αυτής ήταν να επωφεληθούν από τις ευνοϊκές συνθήκες που επικράτησαν στο εμπόριο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τον 19ο αιώνα, και συνέδεσαν τις περιουσίες τους με την κατάσταση της οικονομίας των Οθωμανών.

Μεταξύ των Ελληνορθόδοξων τραπεζιτών του Γαλατά, όπως αποκαλούνταν λόγω της έδρας των πιστωτικών ιδρυμάτων τους σε αυτή την περιοχή, διακρίθηκαν οι εξής: Νικόλαος και Γεώργιος Ζαρίφης, Στέφανος Ζαφειρόπουλος, Χρηστάκης Ζωγράφος, Αλέξανδρος Μαυρογορδάτος, Παύλος Στεφάνοβικ-Σκυλίσσης και Ανδρέας Συγγρός.

Η κατάσταση που επέτρεψε την εμφάνιση των τραπεζών, και ως εκ τούτου την παρουσία της ομάδας των Ελλήνων τραπεζιτών, συνδέεται με την εμφάνιση του δημόσιου χρέους του οθωμανικού κράτους στις αρχές του 1850. Η προσφυγή του οθωμανικού κράτους προς τον εξωτερικό δανεισμό συνδέεται με τις μεταρρυθμίσεις της χώρας κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Η περίοδος του *Τανζιμάτ* (*Tanzimat*), που είναι γνωστή ως η περίοδος των μεταρρυθμίσεων 1839-1876, οδήγησε σε σημαντικές αλλαγές στο υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, με την εισαγωγή της νομοθεσίας σε διάφορους τομείς, την ενίσχυση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, και ιδιαίτερα με την καθιέρωση ίσων δικαιωμάτων για μουσουλμάνους και μη-μουσουλμάνους.

Οι μεταρρυθμίσεις όμως απαιτούσαν σημαντικές δαπάνες σε τομείς όπως η διοικητική και στρατιωτική αναδιοργάνωση, το εκπαιδευτικό σύστημα και οι υποδομές της χώρας. Παρά το γεγονός ότι το δημόσιο χρέος της χώρας είχε ως στόχο να ικανοποιήσει αυτές τις ανάγκες, από ένα σημείο και μετά, ένα αυξανόμενο μερίδιο του εξωτερικού χρέους ήρθε να εξυπηρετήσει το υπάρχον χρέος.

Στην πράξη οι άμεσες ταμειακές ανάγκες της Οθωμανικής κυβέρνησης συνέχισαν να αυξάνονται, αλλά δεν μπορούσαν πάντα να καλύπτονται από τον εξωτερικό δανεισμό. Η σύναψη δανείου στις δυτικές χρηματοπιστωτικές αγορές ήταν μια περίπλοκη και χρονοβόρα υπόθεση, ενώ οι όροι του δανείου ήταν επαχθείς. Από την άλλη πλευρά, η φορολογική βάση του οθωμανικού κράτους βασίστηκε στην φορολογία σε είδος, που συλλέγονταν με βάση τις καλλιέργειες, έτσι ώστε το οθωμανικό ταμείο δεν είχε πάντα στην κατοχή του επαρκή μετρητά. Έτσι, για την εξυπηρέτηση των οικονομικών αναγκών της, η Οθωμανική Αυτοκρατορία μεταστράφηκε στον εγχώριο δανεισμό.

Οι Έλληνες τραπεζίτες του Γαλατά διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη του βραχυπρόθεσμου δανεισμού. Ανέλαβαν τη δέσμευση να καλύψουν τις βραχυπρόθεσμες ανάγκες του Οθωμανικού χρέους με τη συσσώρευση και την παροχή μετρητών άνω των ιδίων κεφαλαίων τους, αξιοποιώντας την εμπειρία και τις διασυνδέσεις τους από προηγούμενες εμπορικές σχέσεις με τις δυτικές αγορές, ώστε να κερδίσουν από τη διαφορά των χαμηλότερων επιτοκίων που επικρατούσαν στην Ευρώπη. Αργότερα η αγγλογαλλικών συμφερόντων Οθωμανική Τράπεζα (Ottoman Bank), καθώς και άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες, θα αναλάβουν τον ίδιο ρόλο.

Για να ενισχύσουν τη θέση τους, οι Έλληνες τραπεζίτες Γαλατά ίδρυσαν τραπεζικά ιδρύματα με προτεραιότητα τις συναλλαγές με το οθωμανικό ταμείο. Παράλληλα, για την κινητοποίηση κεφαλαίων από άλλους επενδυτές, δημιουργήθηκε η ανάγκη να συστήσουν εταιρείες μετοχικού κεφαλαίου. Η δημιουργία κοινών εταιρειών επέτρεψε στους τραπεζίτες του Γαλατά να διατηρήσουν τον έλεγχο στον τομέα του βραχυπρόθεσμου δανεισμού με τη συσσώρευση περισσότερων κεφαλαίων, διατηρώντας παράλληλα τις δικές τους επιχειρήσεις. Συμμετείχαν ενεργά στα διοικητικά συμβούλια των ανωνύμων εταιρειών, χωρίς να διακινδυνεύουν άμεσα τα συνολικά κεφάλαιά τους, εκτός από την ίδια συμμετοχή τους. Η γνώση της αγοράς και της εμπιστοσύνης που απολάμβαναν από τους τοπικούς επενδυτές τους επέτρεψε να παραμείνουν στο τιμόνι του μετοχικού κεφαλαίου αυτών των ιδρυμάτων για δεκαετίες.

Αυτό το σκηνικό οδήγησε στην ανάπτυξη της τοπικής αγοράς χρήματος, κινητοποιώντας επιπλέον κεφάλαια από άλλους επενδυτές, όχι μόνο από την Κωνσταντινούπολη αλλά και από άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και από την Αίγυπτο και την Ελλάδα.

Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις στην Ευρώπη επηρέασαν άμεσα την Κωνσταντινούπολη, οδηγώντας σε μεγάλες απώλειες και αποτυχίες, όπως συνέβη το 1869 και ιδιαίτερα το 1873. Ταυτόχρονα, οι όροι των δανείων του οθωμανικού χρέους ήταν συχνά επαχθείς. Ως αποτέλεσμα, η αυτοκρατορία προέβη στην αθέτηση των αποπληρωμών των δανείων της το 1875 και άρχισε τις διαπραγματεύσεις με τους πιστωτές της για την επίλυση του προβλήματος.

Το γεγονός ότι η βάση των ελληνικών τραπεζών ήταν η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση του Οθωμανικού χρέους τους επηρέασε σημαντικά όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία διέκοψε τις πληρωμές το 1875. Η στρατηγική που ακολούθησαν αυτή την αβέβαιη περίοδο, είχε ως στόχο να εξασφαλίσει τα κεφάλαια

που είχαν επενδύσει στο Υπουργείο Οικονομικών, πριν από την επικείμενη επίλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τους ευρωπαίους πιστωτές. Για το σκοπό αυτό, συνέχισαν να δανείζουν στο δημόσιο ταμείο, και προκειμένου καλυφθούν τα δάνεια διαπραγματεύονταν ως εγγύηση τα δημόσια έσοδα του οθωμανικού κράτους. Για να εξασφαλίσουν τα δάνεια τους ζήτησαν ως εγγύηση έμμεσους φόρους, όπως οι τελωνειακοί δασμοί, και τα έσοδα από τα μονοπώλια. Επίσης, επιζήτησαν μια συμφωνία με την Οθωμανική Τράπεζα, η οποία είχε ήδη δεσμεύσει κονδύλια για το βραχυπρόθεσμο χρέος του οθωμανικού κράτους.

Αυτή η συμφωνία εξασφάλισε τα συμφέροντα της ομάδας του Γαλατά, αλλά όχι τη συναίνεση των Ευρωπαίων πιστωτών, οι οποίοι διαμαρτυρήθηκαν έντονα και ενέτειναν τις πιέσεις στις κυβερνήσεις τους για ένα νέο συμβόλαιο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πράγματι, το 1881 η οθωμανική κυβέρνηση αποδέχθηκε μια νέα ρύθμιση για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των ευρωπαίων πιστωτών. Το 1881, ως μέρος του διατάγματος του Μουχαρέμ, το οποίο μείωσε το συνολικό δημόσιο χρέος, ιδρύθηκε η Οθωμανική Διοίκησης Δημόσιου Χρέους. Αυτό κατέστησε τους Ευρωπαίους ως ομολογιούχους δανειστές, μέσω εκχωρημένων δικαιωμάτων για τη συλλογή των διαφόρων φορολογικών και τελωνειακών εσόδων της αυτοκρατορίας από τη Διοίκηση. Η βάση αυτής της ρύθμισης ήταν παρόμοια με τη σύμβαση που προβλέπονταν νωρίτερα με τους τραπεζίτες του Γαλατά, δηλαδή με βάση την κατανομή των οικονομικών και άλλων φορολογικών εσόδων.

Αργότερα, όταν ο όγκος των συναλλαγών με το Δημόσιο ήταν μειωμένος, οι τραπεζίτες του Γαλατά κατέφυγαν στη διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου τους, συμπεριλαμβάνοντας επενδύσεις και θέσεις σε ομόλογα και μετοχές. Ένα μεγάλο μέρος των επενδύσεων αφορούσαν έργα υποδομής, όπως οι σιδηρόδρομοι και τα λιμάνια, καθώς και παραγωγικές επενδύσεις στον τομέα της εξόρυξης και της βιομηχανίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τα οποία είχαν συσταθεί με τη μορφή εταιρειών. Παρά το γεγονός ότι μεγάλο μέρος των επενδύσεων βασίστηκαν σε ευρωπαϊκά κεφάλαια, πολλές από τις μετοχές εταιρειών που ήταν εισηγμένες στις τοπικές χρηματιστηριακές αγορές κατέληξαν στα χαρτοφυλάκια των τραπεζιτών του Γαλατά. Οι τελευταίοι επένδυσαν, επίσης, σημαντικά κεφάλαια στον τομέα των εξωτερικών δανείων των βαλκανικών κρατών, κυρίως στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, αξιόλογες ήταν και οι επενδύσεις τους σε ομόλογα και μετοχές στη Λατινική Αμερική αλλά και στην Κίνα, το Σιάμ και αλλού.

Στα τέλη του 1890, οι μετοχικές τράπεζες που δημιούργησαν οι Έλληνες τραπεζίτες σταμάτησαν τη λειτουργία τους, μετά το τέλος της περιόδου που προβλέπονταν στο καταστατικό τους, ή λόγω της φυσικής γήρανσης των ιδιοκτητών τους. Σε μεγάλο βαθμό, οι δραστηριότητες που ίδρυσαν θα μπορούσαν να περιγραφούν ως μια μορφή επενδυτικής τραπεζικής, είτε με τη συμβολή κεφαλαίων από δικές τους εμπορικές εταιρείες και τις δραστηριότητές τους, ή την προσέλκυση κεφαλαίων υπό τη μορφή συμμετοχής άλλων μετόχων. Επικεντρώθηκαν στις διαμεσολαβητικές συναλλαγές και το δημόσιο χρέος και δεν προσέδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη χρηματοδότηση του εμπορίου. Χρησιμοποίησαν τα κεφάλαια άλλων επενδυτών, αλλά δεν προσπάθησαν να προσελκύσουν τοκοφόρες καταθέσεις από μικρούς καταθέτες, με τη μορφή της εμπορικής τραπεζικής. Μερικοί από αυτούς, όπως για παράδειγμα ο Γεώργιος Ζαρίφης, είχαν αναπτύξει ένα δίκτυο ανταποκριτών σε πολλές πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στο εξωτερικό, στην Ελλάδα, την Αίγυπτο, τη Μασσαλία, με περιορισμένες όμως δραστηριότητες έξω από την οθωμανική πρωτεύουσα.

Το προφίλ που σχηματίστηκε δεν μπορούσε πλέον να ανταποκριθεί στις ανάγκες των καιρών. Η επιχειρηματική επιτυχία των τραπεζιτών του Γαλατά βασίστηκε στην προσωπική εργασία τους και σε μία πολύ ευνοϊκή και μοναδική συγκυρία. Οι επιχειρηματικές και εμπορικές δραστηριότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αναπτύχθηκαν περαιτέρω, δημιουργώντας την ανάγκη για μια νέα μορφή ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τις συνθήκες των τοπικών οικονομιών, τη συγκέντρωση χρημάτων με τη μορφή καταθέσεων και την έντοκη χρηματοδότηση του εμπορίου. Το σχήμα της νέας τραπεζικής βασίστηκε σε ένα οργανωμένο δίκτυο καταστημάτων που λειτουργούσαν κάτω από μία κεντρική διοίκηση. Για την εξυπηρέτηση αυτής της ανάγκης νέες τράπεζες δημιουργήθηκαν στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα, όπως η Τράπεζα Αθηνών, η Τράπεζα της Ανατολής και η Τράπεζα της Μυτιλήνης, οι οποίες σημείωσαν σημαντική επιτυχία στη χρηματοδότηση του οθωμανικού εμπορίου.

7.3 Οι Πρόσφατες Φάσεις της Διεθνοποίησης των Ελληνικών Επιχειρήσεων

Η τελευταία ιστορική διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων συμπίπτει χρονικά κυρίως με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων της Νοτιοανατολικής και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, και είναι ένα θέμα που άρχισε πρόσφατα να απασχολεί την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία.

Η γειτονία της Ελλάδας προς τα βόρεια με τις απρόσιτες σοσιαλιστικές χώρες είχαν τοποθετήσει το σύνολο σχεδόν των Ελλήνων επιχειρηματιών στην απομόνωση. Ως αποτέλεσμα, η συντριπτική πλειοψηφία του εξωτερικού εμπορίου μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 πραγματοποιούνταν υπό τη μορφή διμερών εμπορικών σχέσεων και συμφωνιών.

Οι Kalogeresis και Lambrianidis (2010) έχουν διερευνήσει τη διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων σε μια διπλή περίοδο: κατά την πρώτη περίοδο (1990-1998) η διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων αποτελεί σχεδόν αποκλειστικά περιφερειακό φαινόμενο. Ειδικότερα, το 95% των ελληνικών άμεσων επενδύσεων προς τα εξωτερικά κατευθύνθηκαν προς τα Βαλκάνια - κυρίως τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Αλβανία και την ΠΓΔΜ. Η πλειοψηφία των φορέων των μητρικών εταιρειών των Ελλήνων επενδυτών ήταν προσωπικές ή οικογενειακές επιχειρήσεις, ενώ μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ελληνικές κρατικές επιχειρήσεις άρχισαν να παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για την περιοχή.

Όπως επίσης αναφέρει ο Bastian (2004, 459), αυτή η «επιθετική επενδυτική επέκταση ολοκληρώθηκε χωρίς οι ελληνικές εταιρείες να συναντήσουν κάποιο ουσιαστικό ξένο ανταγωνισμό σε αυτόν τον τομέα του παιχνιδιού». Τα ανταγωνιστικά σχήματα της Δυτικής Ευρώπης - κυρίως γαλλικά, ολλανδικά, γερμανικά και αυστριακά, και οι αντισυμβαλλόμενοι τους από τις ΗΠΑ, είχαν επικεντρωθεί μαζικά στο να καλύψουν το αντίστοιχο κενό στις μεγαλύτερου μεγέθους γεωγραφικά γειτονικές τους και υπό μετάβαση οικονομίες της Κεντρικής Ευρώπης, αφήνοντας ανοιχτό χώρο στους Έλληνες επιχειρηματίες να αναπτύξουν την πρώτη εμπορική διείσδυση και παρουσία τους στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Κατά τη δεύτερη περίοδο (1998-σήμερα), η οποία χαρακτηρίζεται από την κοινωνικοπολιτική σταθεροποίηση των χωρών αυτών, τα χαρακτηριστικά των ελληνικών άμεσων επενδύσεων άλλαξαν και η περιοχή κατέστη σταδιακά πιο ελκυστική σε μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και εστίαση. Την ίδια περίοδο οι Δυτικοευρωπαίοι επενδυτές κάνουν επίσης αισθητή την παρουσία τους, ιδιαίτερα μετά το 2002/2003, εντούτοις «συναντώντας τον

αντιπαραβαλλόμενο και σταθερά αγκυροβολημένο ελληνικό ανταγωνισμό, ο οποίος τώρα είναι σε εδραιωμένη θέση προκειμένου να επωφεληθεί από την παρουσία του στις βασικές αγορές των καταναλωτών στις χώρες των Βαλκανίων» (Bastian 2004, 459).

Η παρουσία των Ελλήνων επενδυτών δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους τομείς ή κλάδους, αλλά είναι διαδεδομένη σε όλο το φάσμα της οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι τραπεζικές εργασίες, οι τηλεπικοινωνίες, το εμπόριο, οι κατασκευές, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας (real estate) και η ενέργεια. Η παρουσία τους, ιδιαίτερα κατά τη δεύτερη περίοδο, μπορεί να χαρακτηριστεί όχι μόνο ως μία στρατηγική λήψη αποφάσεων που προσανατολίζεται προς το μέλλον, αλλά, όπως περιγράφεται παραπάνω για την Τουρκία, μία που επεκτείνεται προς τα πίσω πολύ περισσότερο, και φέρει ισχυρούς ιστορικούς, πολιτιστικούς και εμπορικούς δεσμούς που έχουν διαμορφώσει βαθιά την οικονομική γεωγραφία και χαρακτήρα της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μέχρι την έναρξη του προηγούμενου αιώνα.

Κατά συνέπεια το ελληνικό επενδυμένο κεφάλαιο που έχει δεσμευθεί στην περιοχή κατατάσσεται μεταξύ των κορυφαίων πέντε θέσεων στις αντίστοιχες οικονομίες των έξι χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Πίνακας 45). Από τα τέλη του 2010, οι συνολικές ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην περιοχή ήταν περίπου 22 δισ. δολάρια και ο αριθμός των εγγεγραμμένων ελληνικών επιχειρήσεων κοντά στις 10.000. Η ελληνική παρουσία, από την άποψη του επενδυμένου κεφαλαίου, είναι ισχυρότερη στην Αλβανία (26% των συνολικών εισερχόμενων ροών ΞΑΕ στην περίοδο 1990-2010), ακολουθούμενη από τη Σερβία (με 15%). Ο μεγαλύτερος αριθμός των ελληνικών θυγατρικών έχει εγκατασταθεί στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία (περίπου 4.899 και 4.100 αντίστοιχα).

Επιπλέον, το ανωτέρω ποσό δεν αντιπροσωπεύει το συνολικό πραγματικό μέγεθος των άμεσων επενδύσεων που κατευθύνεται από την Ελλάδα προς την Νοτιοανατολική Ευρώπη και οι οποίες μπορούν να συμπληρωθούν. Μελέτες έχουν δείξει περιπτώσεις όπου ελληνικές πολυεθνικές εταιρείες και ιδιώτες επενδυτές ιδρύουν την έδρα τους για νόμιμους σκοπούς σε χώρες με χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές (π.χ., κυρίως στην Κύπρο και στο Λουξεμβούργο) και οι επενδύσεις τους προς τα Βαλκάνια έχουν καταγραφεί επισήμως ως να έχουν πραγματοποιηθεί από τις χώρες αυτές (Bitzenis και Vlachos, 2011). Ο αριθμός των ενεργών επιχειρήσεων, ωστόσο, ποικίλλει σημαντικά σε κάθε χώρα, και εκτιμάται ότι

δεν υπερβαίνει το ήμισυ των εγγεγραμμένων εταιρειών. Για παράδειγμα, στη Βουλγαρία, σύμφωνα με τη βουλγαρική Εθνική Υπηρεσία Εσόδων, συνολικά 2.072 ελληνικές επιχειρήσεις (από τις 4.100 εταιρείες που είναι εγγεγραμμένες στο σύνολο) υπέβαλλαν εταιρικά φορολογικά στοιχεία προς τις βουλγαρικές αρχές για το 2010, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύθηκαν από το Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Ελληνικής Πρεσβείας στη Σόφια μόλις 600 με 650 είναι στην πραγματικότητα ενεργές.

Τέλος, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πιο πρόσφατη και βαθιά οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει Ελλάδα δύναται να ενεργήσει ως πρόδρομος ενός τρίτου, νέου κύματος ελληνικού ενδιαφέροντος για την περιοχή. Αυτό το κύμα έχει μόλις αρχίσει να εμφανίζεται, όπως αποκαλύπτεται από τις ανακοινώσεις και το ενδιαφέρον που εκφράζονται στα μέσα ενημέρωσης από πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, και θα ενισχύσει, ακόμα περισσότερο συνειδητά από πριν την περαιτέρω εδραίωση της περιφερειακής παρουσίας τους, και θα εντείνει τον ανταγωνισμό όχι μόνο με τους άλλους ευρωπαίους επενδυτές, αλλά επίσης και μεταξύ τους. Παράλληλα, ο περιορισμός της διαθεσιμότητας των πόρων κεφαλαίου μπορεί να δώσει ώθηση σε οικονομικές συμμαχίες και συγχωνεύσεις μεταξύ ορισμένων ελληνικών επιχειρήσεων, για την επίτευξη οικονομιών κλίμακας στον περιορισμό του λειτουργικού κόστους.⁵⁷

Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά ήταν, και παραμένει σε σημαντικό βαθμό, εξίσου απρόσιτη για πολύ διαφορετικούς λόγους. Το γεγονός ότι μόνο ένας περιορισμένος αριθμός ελληνικών επιχειρήσεων είχαν επίσημα εγγραφεί κατά την περίοδο 1954-1999, που ανέρχονταν συνολικά σε 45, υπαγορεύει ότι οι φάσεις της διεθνοποίησης που περιγράφηκε προηγουμένως δεν έχουν εξελιχθεί.

Μπορεί να θεωρηθεί ότι μία πρώτη φάση ξεκινά τον Μάιο του 2004 με την επίσκεψη Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην Ελλάδα, που αποτελεί την πρώτη επίσημη επίσκεψη Τούρκου πρωθυπουργού από το 1988. Αυτή η νέα φάση ενισχύθηκε περαιτέρω από τις ελληνικές άμεσες επενδύσεις στο χρηματοοικονομικό τομέα της

⁵⁷ Ως παράδειγμα του ανανεωμένου, και τρίτου κύματος του ελληνικού ενδιαφέροντος για την περιοχή των Βαλκανίων, περίπου 800 ελληνικές επιχειρήσεις εγγράφηκαν στη Βουλγαρία κατά το πρώτο εξάμηνο του 2011, και άλλες τόσες αναμένονταν μέχρι το τέλος του 2011. Και παρά το γεγονός ότι οι νέες ελληνικές επιχειρήσεις έχουν συσταθεί στην πλειοψηφία τους για την αγορά ακινήτων ή αυτοκινήτων, ορισμένες από αυτές αρχίζουν ενεργά την ανάπτυξη της δραστηριότητάς τους. Αυτό το πρότυπο εφαρμόζεται επίσης σε άλλες χώρες των Βαλκανίων.

Τουρκίας το 2006, οι οποίες και αποτέλεσαν την κινητήρια δύναμη και ενεθάρρυναν την εγκατάσταση περισσότερων εταιρειών.

Πίνακας 45. Εισροές ΞΑΕ - Συνολικές και ελληνικής προέλευσης, 2010

USD εκατ.	Εισροές ΞΑΕ			Ελληνικές ΞΑΕ			
	1990-2000	2001-2010	% ΑΕΠ, ετήσιος μ.ο. 2001-2010	Συνολικό μερίδιο Ελληνικών ΞΑΕ	Σύνολο	Κατάταξη	# Εταιρειών
Αλβανία	579	5.175	5,4%	26%	1.474	1	142
FYROM	557	3.291	5,2%	13%	494	1	280
Σερβία	1.346	20.852	5,6%	15%	3.350	2	250
Ρουμανία	6.564	61.032	5,1%	7%	4.990	5	4.899
Βουλγαρία	3.313	46.708	13,2%	10%	5.042	3	4.100
Τουρκία	8.699	98.170	1,8%	6%	6.482	3	439
Σύνολο	21.058	235.228		9%	21.832		10.110

Πηγή: UNCTAD, BNB, National Statistics, FDI Associations, EIU (2011)

Σήμερα, η είσοδος των ελληνικών επιχειρήσεων στην αγορά της Τουρκίας μπορεί να περιγραφεί ως μία που σηματοδοτεί το τελευταίο, και πιο πρόσφατο στάδιο στην καμπύλη διεθνοποίησή τους στο περιφερειακό, κυρίως, ψηφιδωτό της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Επιπλέον, οι ελληνικές άμεσες ξένες στην Τουρκία ανήλθαν το 2010 σε 6,5 δισ. δολάρια και αποτελούν το μεγαλύτερο ποσό που έχει επενδυθεί μεταξύ των χωρών της περιοχής – ακολουθεί στη δεύτερη θέση η Ρουμανία, με εκτιμώμενο ποσό της τάξεως των 5,0 δισ. δολάρια.

Κατά συνέπεια, η ώθηση στην επιχειρηματική προσέγγιση ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Τουρκία οφείλεται στη βελτίωση των πολιτικών σχέσεων κατά την τελευταία δεκαετία, γεγονός που ενθάρρυνε την υπογραφή της διμερούς συνθήκης επενδύσεων (BIT) στις 24/11/2001, και 22 διμερών συμφωνιών και πρωτοκόλλων συνεργασίας στους τομείς των μεταφορών, εκπαίδευσης, ενέργειας, περιβάλλοντος, και οι οποίες κεφαλαιοποίησαν τα οφέλη από τον όγκο των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των χωρών. Όπως αναφέρεται στον Πίνακα 46, ο συνολικός όγκος του εξωτερικού εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών έχει λάβει νέα ώθηση και υπερδιπλασιάστηκε κατά την τελευταία δεκαετία. Με βάση τα στοιχεία μέχρι τον Ιούλιο του 2011, αναμένονταν να φθάσει σε επίπεδα ρεκόρ το 2011. Αυτό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στην αύξηση των τουρκικών εισαγωγών από την Ελλάδα, μια τάση που έγινε εμφανής κυρίως μετά το 2010, όταν το εμπορικό ισοζύγιο αντιστράφηκε για

πρώτη φορά σε εμπορικό έλλειμμα.⁵⁸ Μεταξύ των 232 εμπορικών εταίρων της Τουρκίας τον Ιούλιο του 2011, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 23η θέση όσον αφορά τις τουρκικές εισαγωγές, από την 30η θέση το 2000, σύμφωνα με την Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία (TurkStat). Επίσης, η Ελλάδα αποτελεί τον 21ο μεγαλύτερο εξαγωγικό εταίρο της Τουρκίας το 2011, από την 11η θέση το 2000. Ο όγκος του εμπορίου με την ΕΕ-27 έχει κατά συνέπεια πολλαπλασιασθεί, αν και καθ' όλο το παρελθόν ήταν συνολικά υπέρ της ΕΕ-27.

⁵⁸ Κύρια ελληνικά προϊόντα που εισάγονται στην Τουρκία περιλαμβάνουν κυρίως τα καύσιμα και τα ορυκτέλαια, το βαμβάκι, τα πλαστικά υλικά και, δευτερευόντως, τα δημητριακά, τις ηλεκτρικές μηχανές και το αλουμίνιο. Οι τουρκικές εξαγωγές στην Ελλάδα περιλαμβάνουν τον σίδηρο και χάλυβα, τα οχήματα, ορυκτά καύσιμα και, δευτερευόντως, λέβητες και μηχανήματα, ηλεκτρικές συσκευές, βαμβάκι, λαχανικά και γυαλί. Συνολικά, οι εξαγωγές της Τουρκίας κατά την τελευταία δεκαετία είναι περισσότερο διαφοροποιημένες και αποτελούνται (σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι οι αντίστοιχες της Ελλάδας), από βιομηχανικά προϊόντα.

«Ένα άλλο, ποιοτικό, στοιχείο των εξαγωγών με ιδιαίτερη σημασία για τις δύο οικονομίες είναι οι χαμηλές τιμές που χαρακτηρίζουν ένα μεγάλο μέρος τους. Με άλλα λόγια, η ανταγωνιστικότητά τους εξαρτάται από παράγοντες που καθορίζουν την τιμή πώλησης τους (π.χ., όπως των συναλλαγματικών ισοτιμιών, του κόστους μεταφοράς και του κόστους παραγωγής). Ο ανταγωνισμός που εξαρτάται από τις χαμηλές τιμές, αντί της ποιότητας, της καινοτομίας και της διαφοροποίησης - στοιχεία που καθορίζουν την επιτυχία σήμερα στις αγορές των αναπτυσσόμενων χωρών - δεν είναι ένας καλός οδηγός για χώρες όπως η Ελλάδα και, σε μικρότερο βαθμό, η Τουρκία, αν πρόκειται να προσδώσουν σθένος και συνέχεια στις εξαγωγές τους, και κατ' αποτέλεσμα στην οικονομική τους ανάπτυξη. Εκτός αυτού, χώρες με χαμηλό εργατικό κόστος, που ειδικεύονται σε μεθόδους παραγωγής υψηλής έντασης εργατικού δυναμικού, διαθέτουν ένα ισχυρό και σταθερό πλεονέκτημα που φαίνεται να γίνεται όλο και πιο σημαντικό στην απελευθερωμένη τρέχουσα παγκόσμια αγορά για τα βιομηχανικά προϊόντα» (Πηγή: Σύμβουλος Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, Γενικό Προξενείο της Ελλάδας, Κωνσταντινούπολη, 2006).

Πίνακας 46. Εξωτερικό εμπόριο Τουρκίας-Ελλάδας & Τουρκίας-ΕΕ 27

		Αξία (EUR εκατ.)											
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011/7
Ελλάδα	Τουρκικές Εξαγωγές	476	533	622	814	939	901	1.274	1.648	1.646	1.168	1.084	688
	Τουρκικές Εισαγωγές	467	298	334	378	477	582	834	692	784	809	1.149	1.042
	Εμπορικό ισοζύγιο	9	235	288	436	462	319	440	956	862	359	-65	-354
	Σύνολο εμπορίου	943	831	956	1.192	1.416	1.483	2.108	2.340	2.430	1.977	2.233	1.730
ΕΕ-27	Τουρκικές Εξαγωγές	17.007	19.622	21.571	24.183	29.468	33.207	38.131	44.003	42.903	33.617	39.377	25.445
	Τουρκικές Εισαγωγές	31.123	22.145	27.109	30.429	38.743	42.200	47.277	49.997	50.495	40.437	54.026	38.684
	Εμπορικό ισοζύγιο	-14.116	-2.523	-5.538	-6.246	-9.275	-8.993	-9.146	-5.994	-7.592	-6.820	-14.649	-13.239
	Σύνολο εμπορίου	48.130	41.767	48.680	54.612	68.211	75.407	85.408	94.000	93.398	74.054	93.403	64.129

Πηγή: Eurostat (Νοέμβριος 2011)

Επιπλέον, με βάση τις πληροφορίες που ελήφθησαν από το Ελληνοτουρκικό Επιμελητήριο Βορείου Ελλάδας, που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη, ένας σημαντικός αριθμός ελληνικών επιχειρήσεων είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον για τη δημιουργία θυγατρικής στην Τουρκία κατά τη διάρκεια του 2011.

7.4 Οι Τάσεις των Ελληνικών και Ξένων Άμεσων Επενδύσεων στην Τουρκία

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο οι εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία έχουν επικουρηθεί από την αύξηση των παγκόσμιων ροών ΞΑΕ κατά την τελευταία δεκαετία προς τις αναπτυσσόμενες (όπως η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες. Ειδικότερα, οι οικονομίες αυτές για πρώτη φορά το 2010 απορρόφησαν περισσότερο από το ήμισυ των παγκόσμιων ροών ΞΑΕ (Kontakos, 2011).

Συνολικά, μια σημαντική βελτίωση των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία έλαβε χώρα από το 2002. Το 2010, οι εισροές ΞΑΕ αυξήθηκαν ετησίως κατά 6% στα 8,9 δισ. δολάρια. Η σωρευτική εισροή των καθαρών ΞΑΕ το 2010 ανήλθε σε 107 δισ. δολάρια έναντι 15 δισ. δολαρίων την περίοδο 2002-1994. Ο αριθμός των εταιρειών με συμμετοχή ξένου κεφαλαίου ανήλθε σε 25.837 από 4.869 αντίστοιχα. Οι εισροές ΞΑΕ στον τουρκικό τομέα της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης αποτέλεσαν τον κυριότερο χρηματοδότη (Kontakos, 2012, υπό έκδοση), προσελκύοντας το 39% των συνολικών εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων κατά την περίοδο 1994-2010, ακολουθούμενες από το μεταποιητικό τομέα με 19%. Επίσης, η απόκτηση ακίνητης

περιουσίας από αλλοδαπούς υπήρξε σημαντική και ανήλθε σε 17,2 δισ. δολάρια κατά την περίοδο 2003-2010.⁵⁹

Μέχρι το τέλος του 2010 στην Τουρκία είχαν επενδύσει 152 χώρες. Κατά την περίοδο 2002-2010 η Ολλανδία κατέλαβε την πρώτη θέση με επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 14,1 δισ. δολαρίων, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ με 6,7 δισ. δολάρια, και την Ελλάδα με 6,5 δισ. δολάρια (Πίνακας 47).

⁵⁹ Σύμφωνα με στοιχεία από τη Γενική Διεύθυνση Κτηματολογίου (General Directorate of Land Registry and Cadastre), ο αριθμός των αλλοδαπών που έχουν επενδύσει σε ακίνητα στην Τουρκία έχει φτάσει σε 119.599 και προέρχονται συνολικά από 89 διαφορετικές χώρες. Βρετανοί και Γερμανοί υπήκοοι κατέχουν τις περισσότερες ιδιοκτησίες στην Τουρκία, ενώ 35.249 Βρετανοί κατέχουν 24.848 ακίνητα και 27.021 Γερμανοί κατέχουν 35.344 ακίνητα. Ακολουθούν 10.750 Έλληνες οι οποίοι κατέχουν συνολικά 9.888 ακίνητα.

Εν τω μεταξύ οι Έλληνες τουρκικής πολιτιστικής κληρονομιάς είναι στην πλειοψηφία οι ιδιοκτήτες ξένων ακινήτων στην Κωνσταντινούπολη, στην Σμύρνη και στην Προύσα. Στην Αττάλεια, οι Γερμανοί και οι Ολλανδοί υπήκοοι κατέχουν την περισσότερη ξένη περιουσία, ενώ στην Άγκυρα πολίτες από τις Ηνωμένες Πολιτείες αποτελούν την πλειοψηφία των ξένων ιδιοκτητών ακινήτων. Η πιο επιθυμητή πόλη για τους ξένους ιδιοκτήτες ακινήτων στην Τουρκία είναι η Αττάλεια. Υπάρχουν συνολικά 31.164 ακίνητα 40.090 αλλοδαπών στην Αττάλεια (Σαμπάχ, 2011).

Πίνακας 47. Τουρκία: Διεθνείς και Ελληνικές εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης

Χώρες										Σ εκατ.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο 2002-2010
EU-27	455	565	1.027	5.006	14.489	12.601	11.076	4.927	4.762	54.908
<i>Ολλανδία</i>	72	51	568	383	5.069	5.442	1.343	718	501	14.147
<i>Ελλάδα</i>	0	24	38	11	2.791	2.360	775	59	424	6.482
<i>Γαλλία</i>	22	121	34	2.107	439	367	679	617	589	4.975
<i>Γερμανία</i>	86	142	73	391	357	954	1.237	497	498	4.235
<i>Ηνωμένο Βασίλειο</i>	8	141	126	166	628	703	1.335	350	233	3.690
<i>Ιταλία</i>	241	1	14	692	189	74	249	314	54	1.828
<i>Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες</i>	26	85	174	1.267	7.807	5.061	6.233	2.431	2.887	25.971
Άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες (Εκτός ΕΕ-27)	13	11	6	1.646	85	373	291	305	243	2.973
<i>Η.Π.Α.</i>	2	52	36	88	848	4.212	868	260	318	6.684
<i>Καναδάς</i>	7	6	61	26	121	11	23	52	56	363
Κεντρική-Νότια Αμερική και Καραϊβική	0	0	0	8	33	494	60	19	5	619
Αφρική	0	0	0	3	21	5	82	2	0	113
Ασία	70	60	60	1.756	1.927	1.405	2.345	673	873	9.169
<i>Εγγύς και Μέση Ανατολή</i>	5	1	54	1.678	1.910	608	2.184	361	437	7.238
<i>Χώρες του Αραβικού Κόλπου</i>	5	0	43	1.675	1.783	311	1.963	209	371	6.360
<i>Ιράν</i>	0	0	0	0	12	3	25	30	42	112
<i>Ισραήλ</i>	0	0	0	1	112	98	100	44	8	363
<i>Άλλες χώρες Εγγύς και Μέσης Ανατολής</i>	0	1	11	2	3	196	96	78	16	403
<i>Άλλες Ασιατικές χώρες</i>	65	59	6	78	17	797	161	312	436	1.931
<i>Άλλες χώρες</i>	24	2	0	2	115	36	2	12	3	196
Σύνολο	571	696	1.190	8.535	17.639	19.137	14.747	6.250	6.260	75.025

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας (2011)

Στο τέλος του 2010 οι εταιρείες με κεφάλαια ελληνικής καταγωγής που είχαν επισήμως καταχωρηθεί ανέρχονταν σε 439 (Πίνακας 48). Ως εκ τούτου η Ελλάδα κατετάγη στην 14η θέση μεταξύ 152 χωρών όσον αφορά τον αριθμό των εταιρειών. Ο μέσος όρος επενδυμένων κεφαλαίων (καταγεγραμμένων) ανά ελληνική εταιρεία ήταν 15 εκατ. δολάρια, και είναι υψηλότερος από τα αντίστοιχα μεγέθη των 8 εκατ. δολαρίων για τις Κάτω Χώρες και των 6 εκατ. δολαρίων για τις ΗΠΑ. Μία καλύτερη εκπροσώπηση του μέσου επενδυμένου κεφαλαίου ανά εταιρεία μπορεί να επιτευχθεί εάν αφαιρεθεί η συγκέντρωση του συνόλου των επενδυμένων κεφαλαίων σε λίγες μεγάλες εταιρείες, ή εάν θεωρηθεί μόνον ο αριθμός των ενεργών εταιρειών. Με συνολικό αριθμό ενεργών ελληνικών επιχειρήσεων περίπου σε 130, όπως εξηγείται παρακάτω, και εξαιρουμένων των δύο επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα, καθώς

επίσης και αυτών του Τιτάν και της Intralot, τα μέσα επενδυμένα κεφάλαια ανά ελληνική εταιρεία ανήλθαν σε 7 εκατ. δολάρια.

Ο αριθμός των ελληνικών επιχειρήσεων που είναι εγγεγραμμένες στην Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί πολύ χαμηλός σε σύγκριση με τις αντίστοιχες στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και ιδιαίτερα στη Βουλγαρία και στη Ρουμανία. Αν και δεν ήταν δυνατόν να προσδιορισθεί ο αριθμός των ενεργών επιχειρήσεων, αξιοποιώντας την εμπειρία από άλλες χώρες των Βαλκανίων (Bitzenis 2003, Kalogeresis και Labrianidis 2010), και τη διαθεσιμότητα των στοιχείων επικοινωνίας των εταιρειών που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα ερωτηματολογίου, το ποσοστό των ενεργών εγγεγραμμένων εταιρειών μπορεί να εκτιμηθεί σε περίπου 30-35%. Κατά συνέπεια, ο αριθμός των ενεργών εταιρειών μπορεί να προσεγγιστεί στις 130-150, λαμβάνοντας υπόψη και ένα βαθμό σφάλματος λόγω της διακύμανσης του αντίστοιχου δείκτη μεταξύ των διαφορετικών χωρών.

Πίνακας 48. Αριθμός εγγεγραμμένων εταιρειών με ξένο κεφάλαιο στην Τουρκία:
Κυριότερες 15 χώρες και Ελλάδα

Χώρες	1954-2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Σύνολο 1954-2010
Γερμανία	836	54	126	315	445	513	519	552	491	469	4.320
Ηνωμένο Βασίλειο	299	29	61	117	281	435	414	235	202	161	2.234
Ολλανδία	405	39	57	124	183	250	241	258	146	167	1.870
Ιρλαν	283	25	97	115	117	98	96	133	172	419	1.555
Ρωσία	154	11	43	98	107	102	145	195	129	206	1.190
Η.Π.Α.	274	33	44	82	88	107	117	113	115	106	1.079
Γαλλία	239	14	34	66	63	101	112	98	103	86	916
Αξερματιζών	75	10	34	50	51	80	116	127	162	170	875
Ιταλία	203	14	29	63	60	89	78	100	89	95	820
Ιρσκι	133	25	39	45	55	62	99	82	107	108	755
Δανία	36	4	3	23	104	128	104	50	45	35	532
Αυστρία	91	7	11	34	46	56	56	90	75	64	530
Ελβετία	179	11	19	28	32	45	60	44	50	46	514
Ελλάδα	63	10	27	47	52	34	44	49	55	58	439
Βέλγιο και Λουξεμβούργο	74	6	18	33	44	61	75	49	32	30	422
Άλλες χώρες	1.253	122	303	520	701	733	990	953	924	1.086	7.585
Σύνολο	4.597	414	945	1.760	2.429	2.894	3.266	3.128	2.897	3.306	25.636

Πηγή: Undersecretariat of Treasury (2011)

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 49, το 97% των ελληνικών επιχειρήσεων είναι εγκατεστημένες σε 10 μεγάλες πόλεις που βρίσκονται κυρίως στις περιοχές του Μαρμαρά και του Αιγαίου. Συγκεκριμένα, η Κωνσταντινούπολη έχει προσελκύσει το 66% των επιχειρήσεων, ακολουθούμενη από την Σμύρνη (11%) και την Προύσα

(8%). Σε όρους κατανομής ανά τομέα δραστηριότητας, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο συγκεντρώνει το 37% των επιχειρήσεων, ακολουθούμενες από τους τομείς μεταποίησης (20%), μεταφορών, αποθηκευτικών χώρων (logistics) και επικοινωνιών (10%).

Πίνακας 49. Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία: Περιφερειακή κατανομή των εταιρειών ανά κλάδο δραστηριότητας, 2010

Κλάδος	Κυριότερες 10 πόλεις*												Σύνολο
	Istanbul Κων/πολ η	Izmir Σμύρνη	Bursa Προύσα	Antalya Αττάλεια	Mugla Μούγλα	Ankara Άγκυρα	Edirne Ανδρ/π ολη	Kocaeli Κοτσα- ελί	Aydin Αϊδίνιο	Balikesir Παλαιό- καστρο	Tekirdag Ραιδεστός	Λοιπές	
Γεωργία, θήρα, δασοκομία και αλιεία	5	4	1	2			1			1			14
Ορυχεία και λατομεία	3	3										1	7
Βιομηχανία	50	13	7	1		3	1	5			1	5	86
Τρόφιμα, ποτά και καπνά	12	7		1		1						1	22
Κλωστοϋφαντουργία	5		2				1				1		9
Καουτσούκ και πλαστικά προϊόντα	1	2	2										5
Χημικά προϊόντα	8	2						2				2	14
Δέρμα και συναφή προϊόντα, ενδύματα	3											1	4
Ξύλο και προϊόντα χαρτιού	1												1
Επιπλα	5	2	3					1				1	12
Μηχανήματα και εξοπλισμός π.δ.κ.α.	4							1					5
Μηχανοκίνητα οχήματα και λοιπός εξοπλισμός μεταφορών	3												3
Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	3					1		1					5
Άλλες Βιομηχανία	5					1							6
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	12	1									1		14
Κατασκευές	13	2	1	2								1	19
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	107	17	23	5	1	3	1			2	1	3	163
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	6	2			9	1	1		1				20
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	31	4			3		1		1	1		1	42
Χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση	5												5
περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες	27	1		2		1			2			1	34
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	15	1	2										18
Άλλες κοινοτικές, κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	15			1		1							17
Σύνολο	289	48	34	13	13	9	5	5	4	4	3	12	439

Σημείωση. * Προηγούμενα ελληνικά τοπωνύμια αναφέρονται επίσης.

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey, Π. Κοντάκος (2011)

7.5 Οι Κυριότεροι Έλληνες Επενδυτές στην Τουρκία

Οι δύο μεγαλύτερες συμφωνίες, των οποίων το ποσό της συναλλαγής έχει ανακοινωθεί, είναι η απόκτηση κατά την περίοδο 2006-2008 ενός σωρευτικού μεριδίου 90,1% στην Finansbank από την Εθνική Τράπεζα έναντι 5.271 εκατ. δολαρίων. Επίσης, η εξαγορά το 2006 του 70% στην Tekfenbank από την Eurobank EFG έναντι 182 εκατ. δολαρίων. Οι δύο αυτές εξαγορές αποτελούν το 84% των συνολικών επενδυμένων ελληνικών κεφαλαίων στο τέλος του 2010. Πρόσθετες σημαντικές συμφωνίες ή δημιουργίες νέων θυγατρικών, όπως έχουν ανακοινωθεί από το Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων της Πρεσβείας της Ελλάδας στην Άγκυρα, παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά στον Πίνακα 50 κατωτέρω, και περιγράφονται εν συντομία σε αυτή την ενότητα.

Πίνακας 50. Κυριότεροι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία, ανά έτος εγκατάστασης

#	Έτος	Εξαγορασθείσα / Ιδρυθείσα εταιρεία	Επενδύτρια εταιρεία	Ποσοστό συμμετοχής, %
1	1993	Akdeniz Mineral Kaynaklari A.Ş.	Grecian Magnesite S.A.	100
2	1994	Merko Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Delta Nomikos S.A.	39
3	1995	Pabalk Maden A.Ş.	S & B Industrial Minerals S.A.	99
4	1998	Partnership in Izmir	Kapniki Mikanlidis	50
5	1999	Assos Commercial İth. İhr. Gıda Paz. Ltd. Şti	Kotrotsios Ioannis	50
6	1999	DMT / Porçan Bilgisyar	Datamedia	-
7	1999	Ridenco Tekstil San. Ve Tic. A.Ş.	Ridenco S.A.	100
8	2000	Erol Bilecik	Despec Hellas	-
9	2000	Eurodrip Damla Sulama ve Tic. A.Ş.	Eurodrip S.A.	98
10	2000	Private equity fund with Garanti Securities and J.P. Morgan	National bank of Greece	-
11	2000	Genesis İlac ve Sağlık Urunleri A.Ş.	P.N. Gerolymatos S.A.	80
12	2000	Kardalco Kabuklu Kuruyemiş Gıda Dah. San. A.Ş.	Cardiko – C. Cardassillaris & So	50,0
13	2000	Kleeman Asansör S.A.	Kleeman Hellas S.A.	70
14	2000	Moda Bagno İç ve Dış Tic. İnş. Tur. San. A.Ş.	Moda Bagno-Interni-Ververis	100
15	2000	Palaplast İzmir Plastik San. Tic. A.Ş.	Palatlana Bros – Palaplast S.A.	75
16	2000	TCC The Chair Company	Sato S.A.	100
17	2001	Gantek Bilgisayar Danışmanlık Ser. Tic. A.Ş.	Intracom IT Services S.A.	20
18	2001	Index	Pouliadis Group	51
19	2001	Profilas Sanayi Mamulleri İth. Ve İhr. Ltd. Şti.	Antzoulatos Group	100
20	2001	Senkroma Boyar Madde Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Crete Plastics S.A.	90
21	2002	Inteltek internet Teknoloji Yatırım ve Danışmanlık Tic. A.Ş.	Intralot S.A.	45
22	2002	Meteksan (Bilkent Holding)	Intrasoft / Intracom	20
23	2002	Sitebank	NovaBank	100
24	2003	Botas	DEPA	-
25	2003	Petra	Lazaridis Marbles	34
26	2004	Lifestyle Agent Tekstil Dış Ticaret A.Ş.	BSB S.A.	100
27	2004	Linomedia Baski - Yayıncılık Sistemleri San. ve Tic. A.Ş.	Linomedia S.A.	80
28	2005	Sarantis Türkiye A.Ş.	Sarantis S.A.	85
29	2006	Finansbank	National Bank of Greece	90,1
30	2006	İlnak Su Yrunleri San ve TİC. S.A. Miramar San. ve Tic.	Nireus S.A.	100
31	2006	Tekfenbank	EFG Eurobank Group	70
32	2007	Alunef Alüminyum San. A.Ş.	Alumil – Mylonas S.A.	100
33	2007	Bronze İtalyan Banyo Mücevherati Tic. Ltd. Şirketi	Bronze Art (Dededimos Group)	100
34	2008	Adocim Cimento Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Titan S.A.	50
35	2008	Global Tanitim	Civitas	-
36	2008	Safa Group / Genesis	Hygeia	50
37	2008	Metropolitan Gıda San. Tic. Ltd. Şti.	Makan S.A.	50
38	2008	Sega Bakir SA,	Halkor S.A.	50
39	-	Akdeniz Yaş Gıda ve Konservecilik San. ve Tic. Şti.	P.E.T. Hellas Ltd. – Nestos	100
40	-	Boromik Tütün Sanayi ve Tic. A.Ş.	Leaf Tobacco A. Michailidis Gro	50
41	-	Golden Agent II Tekstil Tic. A.Ş.	Golden Agent S.A.	100
42	-	Kaynak İşi Sistemleri A.Ş.	Charitopoulos Kiriazis	100
43	-	Mardav A.Ş.	Polychem Plastics S.A.	25

Πηγή: Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων, Πρεσβεία της Ελλάδας στην Άγκυρα (Απρίλιος 2009), Εταιρικά δελτία τύπου, Bastian (2004)

Ο στόχος της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (ΕΤΕ) να καταστεί ως ένας από τους κορυφαίους ανεξάρτητους τραπεζικούς ομίλους στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης οδήγησε την απόφασή της να επενδύσει στην Τουρκία. Η στρατηγική της ΕΤΕ για την επίτευξη του στόχου αυτού περιλαμβάνει τις εξαγορές τραπεζών με σημαντική παρουσία στις αγορές και τις τράπεζες που παρέχουν τη δυνατότητα να αυξήσει το μερίδιο αγοράς σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Ως εκ τούτου, η εξαγορά της Finansbank είναι συνεπής με μια συνολική στρατηγική, προσφέροντας στην Εθνική Τράπεζα τη δυνατότητα να σφυρηλατήσει μια δυναμική και επιτυχημένη πορεία ανάπτυξης, σε μία ηγετική και μεγάλη περιφερειακή αγορά με σημαντικές δυνατότητες. Οι συνέργειες στην κεφαλαιακή διάρθρωση και τα πλεονεκτήματα της διαφοροποίησης του κινδύνου λήφθηκαν επίσης υπόψη στην απόφασή της. Η τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει τοποθετήσει την Finansbank ως το σημαντικότερη, και σχεδόν αποκλειστική, πηγή της κερδοφορίας του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας. Τον Σεπτέμβριο του 2010, ωστόσο, η Εθνική Τράπεζα ανακοίνωσε, ως μέρος ενός συνολικού σχεδίου ενίσχυσης του κεφαλαίου, την πρόθεσή της να ακολουθήσει μια δημόσια προσφορά μειωθητικού ποσοστού του μετοχικού κεφαλαίου και να διαθέσει μειωθητική συμμετοχή της Finansbank.⁶⁰

Το 2007, η Eurobank EFG απέκτησε το 70% της Eurobank Tekfen από τον Όμιλο Tekfen, με δικαίωμα εξαγοράς επιπλέον ποσοστού 29,3% σε μεταγενέστερη ημερομηνία. Βασικό κίνητρο για την απόφαση της Eurobank EFG να εισέλθει στην Τουρκία ήταν τα αναμενόμενα υψηλά ποσοστά ανάπτυξης σε μεσοπρόθεσμη βάση, τόσο στην οικονομία όσο και στον τραπεζικό τομέα. Η Tekfenbank, προσέφερε μια ισχυρή πλατφόρμα λειτουργίας για να εισέλθει σε αυτήν την αγορά, δεδομένου ότι η τράπεζα, πρώτον, διαθέτει μια state-of-the-art υποδομή που επιτρέπει τη γρήγορη επέκταση και την εισαγωγή νέων προϊόντων, δεύτερον, χαρακτηρίζεται από μία διοικητική ομάδα υψηλής ποιότητας και, τρίτον, ο Όμιλος Tekfen παραμένει στρατηγικός εταίρος στην Tekfenbank μετά την εξαγορά της Eurobank EFG. Μέσω αυτής της συνεργασίας, οι δύο μέτοχοι μπόρεσαν να συνδυάσουν τις δυνάμεις τους στην Τουρκική αγορά χρηματοοικονομικών υπηρεσιών - την μόχλευση της τεχνογνωσίας της Eurobank EFG σε παραδοσιακά και σύγχρονα τραπεζικά προϊόντα σε συνδυασμό με την εκτεταμένη παρουσία και γνώση του Ομίλου Tekfen για την

⁶⁰ Η πρόθεση της αυτή δεν είχε πραγματοποιηθεί κατά την περίοδο ολοκλήρωσης συγγραφής της διατριβής (Απρίλιος 2012).

τουρκική αγορά. Κατα την περίοδο 2007-2011, η Eurobank Tekfen έχει επιτύχει να υπερτριπλασιάσει το δανειακό της χαρτοφυλάκιο σε 1,5 δισ. ευρώ, να διπλασιάσει το δίκτυό της, και να αυξήσει την κερδοφορία της. Η Eurobank Tekfen εξυπηρετεί πάνω από 85.000 πελάτες μέσω των 60 καταστημάτων της και κατατάσσεται μεταξύ των 20 μεγαλύτερων τραπεζών στην Τουρκία με βάση το ύψος των δανειακών της υπολοίπων.

Στις 14 Ιουλίου 2011, ωστόσο, η Eurobank EFG ανακοίνωσε ότι θα επανεξετάσει τις στρατηγικές επιλογές στην Τουρκία προκειμένου να αποεπενδύσει το ποσοστό συμμετοχής της στην Eurobank Tekfen. Σύμφωνα με τις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες, αυτή η στροφή προτίθεται να επιτρέψει την αναδιάταξη των πόρων της για την ανάπτυξη των υφιστάμενων διεθνών δραστηριοτήτων της σε άλλες χώρες, όπου η Eurobank EFG έχει σημαντική παρουσία, και να ενισχύσει περαιτέρω τη ρευστότητα και κεφαλαιακή θέση της τράπεζας. Τελικά, στις 9 Απριλίου 2012, η Eurobank EFG ανακοίνωσε ότι κατέληξε σε συμφωνία με την Burgan Bank από το Κουβέιτ για την πώληση του μεριδίου της στην τουρκική θυγατρική της. Οι όροι της συμφωνίας προέβλεπαν την πώληση στην Burgan του 99,3% της Eurobank Tekfen, από την Eurobank EFG και τον Όμιλο Tekfen, έναντι 641 εκατ. τουρκικών λιρών σε μετρητά, δηλαδή σε πολλαπλάσιο 1 επί της λογιστικής της αξίας. Η πώληση του μεριδίου της Eurobank EFG στην Eurobank Tekfen θα οδηγήσει σε βελτίωση του δείκτη των Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων της κατά σχεδόν 60 μονάδες βάσης (που ισοδυναμούν με κεφάλαια 300 εκατ. ευρώ) και θα βελτιώσει την ρευστότητά της κατά 800 εκατ. ευρώ.

Η εταιρεία Τιτάν υπέγραψε μία συμφωνία το 2008 για τη δημιουργία μίας κοινοπραξίας 50/50 στην Τουρκία. Συμφώνησε να αγοράσει το 50% των μετοχών της εταιρίας Adocim Cimento Beton Sanayi ve Ticaret AS έναντι 90,5 εκατ. ευρώ. Η Adocim είναι ένας κατασκευαστής τσιμέντου και διαθέτει ένα σύγχρονο εργοστάσιο στο Tokat στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, και μονάδα άλεσης στο Tekirdag του Μαρμαρά. Η εταιρεία διαθέτει παραγωγική ικανότητα 1,5 εκατ. τόνων ετησίως.

Ο όμιλος ΧΑΛΚΟΡ υπέγραψε το 2008 συμφωνία για την εξαγορά του 50,1% της τουρκικής εταιρείας Sega Bakir SA έναντι συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο περίπου 1 εκατ. ευρώ. Η Sega Bakir βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη και λειτουργεί ένα εργοστάσιο παραγωγής δυναμικότητας 5.000 τόνων στο Izmit του Kocaeli, όπου παράγει κυρίως ζυγούς λεωφορείων και σωλήνες χαλκού για

βιομηχανική χρήση (π.χ. για ψυγεία και air condition). Η διανομή των προϊόντων της εταιρείας πραγματοποιείται μέσα από ένα εκτεταμένο δίκτυο πωλήσεων που έχει αναπτύξει. Η ανάπτυξη των εργασιών της Sega Bakir μέσω νέων επενδύσεων και μεταφοράς τεχνογνωσίας λειτούργησε ως πρότυπο για την περαιτέρω επέκταση των δραστηριοτήτων του ομίλου στην περιοχή της Εγγύς και Άπω Ανατολής.

Από το 2006, η Inpak A.E. αποτελεί βραχίονα του Ομίλου Νηρέα στην Τουρκία στην παραγωγή εμπορεύσιμων ιχθύων και ιχθυδίων. Ένα σημαντικό πρόγραμμα επέκτασης έχει υλοποιηθεί που αύξησε σημαντικά την παραγωγή, καθώς επίσης η δημιουργία ενός κέντρου συσκευασίας και εργοστασίου ιχθυοτροφών για την προώθηση της κάθετης ολοκλήρωσης της Inpak στην Τουρκία.

Η Λαζαρίδης Μάρμαρα Δράμας επεκτάθηκε το 2003 στην Τουρκία, με την απόκτηση του 33,6% των μετοχών της Petra Mining S.A. Η τελευταία δραστηριοποιείται στην εξόρυξη μαρμάρου και είναι κάτοχος 42 αδειών έρευνας και εκμετάλλευσης στην ευρύτερη περιοχή του Ντιγιαρμπακίρ.

Η πρώτη επιχείρηση της Intralot στην Τουρκία, ήταν μέσω του διαχειριστή Inteltek της Turkish Sports Betting το 2002, στην οποία απέκτησε συμμετοχή 25%. Η κοινοπραξία διαχειρίζεται το Sportoto στην Τουρκία, κατά το αντίστοιχο πρότυπο στοιχημάτων ποδοσφαίρου του ΟΠΑΠ, και έχει αποδειχθεί πολύ κερδοφόρα. Το 2005 προχώρησε σε συμφωνία για την απόκτηση επιπλέον μεριδίου 20% έναντι 67 εκατ. ευρώ. Η Inteltek έχει την αποκλειστική σύμβαση διαχείρισης του αθλητικού στοιχήματος στη χώρα για οκτώ χρόνια για λογαριασμό του Sportoto, του Τούρκικου Οργανισμού αθλητικών στοιχημάτων.

Η εταιρεία Πλαστικά Κρήτης εξαγόρασε το 2001 το 73% της Boyar Madde Sanayi ve Ticaret AS. Η τελευταία ιδρύθηκε το 1997 στην Κωνσταντινούπολη και δραστηριοποιείται στην παραγωγή κύριων παρτίδων (master batches), δηλαδή πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται για το χρωματισμό των πλαστικών. Η συμμετοχή στην εταιρεία αργότερα αυξήθηκε σε 90%.

Η Intracom συμφώνησε το 2002 να αποκτήσει μερίδιο 20% στον οίκο λογισμικού πληροφορικής Meteksan. Ως μέρος της συμφωνίας, η Meteksan συνεργάζεται με τον Τούρκο προγραμματιστή λογισμικού Gantec, στην οποία η Intracom απέκτησε επίσης μερίδιο 20% το 2001. Σύμφωνα με δημοσιεύματα η Intracom κατέβαλε περίπου 20 εκατ. ευρώ για την εξαγορά.

Η Sitebank A.S. με έδρα την Κωνσταντινούπολη υπέγραψε το 2002 συμφωνία με τη NovaBank A.E., τον ελληνο-πορτογαλικό όμιλο λιανικής τραπεζικής. Όλες οι

μετοχές της υπό χρεοκοπία Sitebank A.S. που ανήκαν στο Savings Deposit Insurance Fund μεταφέρθηκαν στη NovaBank στις 16 Ιανουαρίου 2002 έναντι ενός αξιόλογου ποσού που υπολογίζεται σε 50 εκατ. ευρώ. Η Sitebank, η οποία επήλθε υπό κρατικό έλεγχο στις 10 Ιουλίου 2001, ως αποτέλεσμα της κρίσης ρευστότητας τον Δεκέμβριο του 2000, ήταν η 58η μεγαλύτερη σε μέγεθος τράπεζα της Τουρκίας με βάση το ενεργητικό της το 2001. Η κρατική Sitebank είχε 13 καταστήματα σε έξι πόλεις της Τουρκίας. Το ενεργητικό της ήταν ισοδύναμο με 31 εκατ. ευρώ και απασχολούσε 223 εργαζομένους. Στη συνέχεια η Sitebank μετονομάστηκε σε BankEuropa, ως μέλος του Ομίλου Millennium BCP. Το 2010, ο ολλανδικός διεθνής χρηματοοικονομικός όμιλος Credit Europe Bank NV απέκτησε τη Millennium Bank και αντίστοιχα το 95% των μετοχών της θυγατρικής της Millennium Bank AS στην Τουρκία έναντι 58,9 εκατ. ευρώ.

Η εταιρεία Eurodrip εισήλθε στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών το 2000 προκειμένου να αντλήσει πόρους για να χρηματοδοτήσει την περαιτέρω ανάπτυξή της. Η εταιρεία που απέκτησε στην Τουρκία μετονομάστηκε σε Eurodrip Damla Sulama Ticaret ve Sanayi AS και δραστηριοποιείται στην πώληση και την εμπορία συστημάτων άρδευσης.

Η P.N. Γερολυμάτος A.E., μετά την σύσταση κοινοπραξίας στην Τουρκία με τη Genesis Ilac το 2000, εισήγαγε μια σειρά προϊόντων στην τοπική αγορά. Με έδρα την Αθήνα, η P.N. Γερολυμάτος είναι μία από τις μεγαλύτερες ανεξάρτητες εταιρείες υγειονομικής περίθαλψης στην Ελλάδα. Διαθέτοντας σημαντικές διεθνείς δραστηριότητες, ο Όμιλος Εταιρειών Γερολυμάτος δραστηριοποιείται στην παραγωγή, logistics, στην έρευνα και ανάπτυξη (R&D), στα συνταγογραφούμενα φάρμακα, στα OTC, στα καλλυντικά, και στα διαγνωστικά και κτηνιατρικά προϊόντα.

Η εταιρεία S & B απέκτησε την Pabalk Maden A.S. το 1996 και ίδρυσε την Saba Madencilik A.S. για την εξόρυξη και επεξεργασία περλίτη.

Μεταξύ των παλαιότερων ελληνικών επενδύσεων, από το 1993, η Akdeniz Mineral Kaynaklari είναι κατά 90% θυγατρική της Grecian Magnesite (ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΛΕΥΚΟΛΙΘΟΙ αρχικά). Η Akdeniz παράγει και εμπορεύεται υψηλής καθαρότητας καυστικό φρυγμένο μαγνησίτη (caustic calcined magnesia) και ανθρακικό μαγνήσιο. Το εργοστάσιο στο Εσκισεχίρ έχει δυναμικότητα παραγωγής 70.000 τόνων ετησίως σε ανθρακικό μαγνήσιο και 12.000 τόνων ετησίως σε καυστικό φρυγμένο μαγνησίτη.

Ο Γρηγόρης Σαράντης, ίδρυσε το 1930 στην Κωνσταντινούπολη μία εταιρεία που αργότερα οδήγησε στην εκπροσώπηση και διανομή των εμπορικών επιχειρήσεων καλλυντικών πολυτελείας στην Ελλάδα. Το 1956, λόγω της πολιτικής κατάστασης που επικράτησε στην Τουρκία έγινε επιτακτική η ανάγκη για μεταφορά της έδρας της εταιρείας στην Αθήνα. Το 2005, ως συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας, ιδρύθηκε η Sarantis Turkiye A.S.

Λόγω της αυξημένης ζήτησης για φυσικό αέριο, και στο πλαίσιο της στρατηγικής που στοχεύει να καταστήσει την Ελλάδα μέρος του ενεργειακού διαδρόμου στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, η ΔΕΠΑ, η ελληνική κρατική εταιρεία φυσικού αερίου, υπέγραψε σύμβαση προμήθειας φυσικού αερίου το 2003 με την Botas, την τουρκική κρατική εταιρεία μεταφοράς αερίου και πετρελαίου και εμπορίας φυσικού αερίου. Η συμφωνία προβλέπει την ετήσια προμήθεια 0,75 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων για 15 χρόνια. Το αέριο παραδίδεται στην Ελλάδα μετά την ολοκλήρωση των έργων διασύνδεσης των δικτύων φυσικού αερίου μεταξύ των δύο χωρών από τα τέλη του 2007. Επιπλέον, το 2010, η Edison, η ιταλική πολυεθνική εταιρεία ενέργειας και φυσικού αερίου, η ΔΕΠΑ και η Botas, υπέγραψαν ένα μνημόνιο συμφωνίας το οποίο διαμορφώνει το πλαίσιο για τη διέλευση μέσω Τουρκίας του φυσικού αερίου για τον αγωγό ITGI (Διασύνδεση Τουρκίας-Ελλάδα-Ιταλία). Ο ITGI αποτελεί την πρώτη ευρωπαϊκή υλοποίηση του λεγόμενου «Νότιου Διαδρόμου» (Southern Corridor), που αναγνωρίζεται από την ΕΕ ως «έργο ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος» και διάγει εντός του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάκαμψης (European Recovery Plan), με προτεινόμενη χρηματοδότηση ύψους 100 εκατ. ευρώ.

Επιπλέον, από προσωπικές συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας ερωτηματολογίου, αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των ελληνικών εταιρειών που είναι εγκατεστημένες στην Τουρκία περιλαμβάνονται και μερικές οι οποίες οι εταίροι τους έχουν ελληνική ιθαγένεια, αλλά είναι τουρκικής εθνικότητας καταγωγής, συνήθως από τις περιοχές γύρω από την Ξάνθη ή την Κομοτηνή στη Βόρεια Ελλάδα. Πρόκειται κυρίως για μικρές επιχειρήσεις, οι περισσότερες εκ των οποίων αποτελούν μικρής κλίμακας επενδύσεις που χρηματοδοτούνται από ιδίους οικογενειακούς πόρους από την Ελλάδα, ή κεφάλαιο που έχει συσσωρευτεί στην Τουρκία. Αυτές οι εταιρείες έχουν άμεσα συσταθεί στην Τουρκία, αλλά δεδομένου ότι οι εταίροι τους είναι Έλληνες πολίτες θεωρούνται και είναι καταγεγραμμένες ως ξένες άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία. Οι εταίροι τους

δεν κατέχουν την τουρκική υπηκοότητα και ζουν στην Τουρκία με επίσημη άδεια εργασίας και παραμονής.

Από την άλλη πλευρά, δυσκολίες στη δημιουργία ή λειτουργία μίας επιχείρησης στην Τουρκία έχουν παρουσιασθεί σε ορισμένες περιπτώσεις, οι οποίες τελικά οδήγησαν σε αποεπένδυση ή μη σύσταση καθόλου μιας επιχείρησης.

Ο Όμιλος ΥΓΕΙΑ, που εδρεύει στην Αθήνα, και συνιστά τον επενδυτικό βραχίονα στον τομέα των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης του Marfin Investment Group, είχε επενδύσει το Δεκέμβριο του 2008 στην τουρκική Genesis, ιδιοκτησίας του Ομίλου SAFAK, με την απόκτηση του 50% των μετοχών της εταιρείας έναντι 48 εκατ. ευρώ. Ο Όμιλος Safak αποτελεί ένα από τα τρία κορυφαία νοσοκομειακά συγκροτήματα στην Κωνσταντινούπολη. Κατέχει τέσσερα νοσοκομεία στην μητροπολιτική περιοχή της Κωνσταντινούπολης διαθέτοντας συνολικά 470 κλίνες και κατά το έτος 2007 ο αριθμός των ασθενών που περιθάλπηκαν στα Νοσοκομεία Safak υπερέβησαν τους 240.000 ασθενείς. Τον Οκτώβριο του 2010 ο όμιλος Υγεία και η οικογένεια Ozturk είχαν συμφωνήσει να διαχωρίσουν την επιχείρηση, έτσι ώστε η ελληνική εταιρεία θα διατηρούσε το 100% των τριών νοσοκομείων και η οικογένεια Οζτούρκ το 100% του τέταρτου νοσοκομείου. Ωστόσο η συμφωνία δεν υλοποιήθηκε λόγω της επακόλουθης σύγκρουσης που επήλθε μεταξύ των δύο μερών, η οποία άνοιξε το δρόμο για τον όμιλο Υγεία να αποεπενδύσει από την Τουρκία και να προβεί στην πώληση 50% της συμμετοχής του στη Genesis Holdings, όπως ανακοινώθηκε στις 14 Φεβρουαρίου 2011. Η τιμή πώλησης του μεριδίου του ομίλου Υγείας στην οικογένεια Οζτούρκ, η οποία κατέχει το υπόλοιπο 50% της Genesis, ήταν 22 εκατ. ευρώ. Όπως ανακοινώθηκε από τον όμιλο Υγεία, «Η συναλλαγή αναμένεται να επηρεάσει θετικά τη λειτουργική κερδοφορία του Ομίλου ΥΓΕΙΑ, δεδομένου ότι το 2010 η επένδυση στον Όμιλο SAFAK συνεισέφερε περίπου 7 εκατ. ευρώ σε απώλειες για τα αποτελέσματα του ομίλου» και προέβλεπε ακόμα μεγαλύτερες απώλειες για το 2011.

Ομοίως, η SATO AE, σε μια προσπάθεια αναδιάρθρωσης του Ομίλου, και μείωσης του κόστους με τον αναπροσανατολισμό της σε στρατηγικές μάρκες στα περισσότερο κερδοφόρα τμήματα, μεταβίβασε το σύνολο των μετοχών (99,85% του μετοχικού κεφαλαίου) που κατείχε στην τουρκική εταιρεία TCC-The Chair Company σε δύο Τούρκους ιδιώτες επιχειρηματίες, και έτσι αποεπένδυσε τις δραστηριότητές της στην Τουρκία. Η τιμή μεταβίβασης ανήλθε σε 1,9 εκατ. ευρώ. Ομοίως, η SATO προέβη στην διακοπή και εκχώρηση των δραστηριοτήτων της στη Γερμανία.

Μια άλλη προσπάθεια για τη δημιουργία στενότερων επιχειρηματικών δεσμών μεταξύ των δύο χωρών αποτέλεσε η Επιχειρηματική Τράπεζα Αιγαίου (ABB), η πρώτη στην ιστορία κοινή ελληνοτουρκική εμπορική τράπεζα. Το εγχείρημα αποδείχθηκε ανεπιτυχές ύστερα από 6 χρόνια προσπαθειών. Όπως είχε ανακοινωθεί επίσημα το 2005, η τράπεζα σχεδίαζε να ανοίξει 26 καταστήματα με 360 εργαζόμενους στην Ελλάδα και την Τουρκία εντός πέντε ετών, μαζί με την δημόσια εγγραφή και εισαγωγή της παράλληλα στα χρηματιστήρια της Αθήνας και της Κωνσταντινούπολης. Η ABB επρόκειτο να αρχίσει τις εργασίες της με μετοχικό κεφάλαιο 60 εκατ. ευρώ και έμφαση στην εξυπηρέτηση εταιρικών πελατών με δραστηριότητες στις δύο χώρες, αλλά και εστιάζοντας στην καταναλωτική τραπεζική (στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια, πιστωτικές κάρτες), τραπεζοασφάλειες, αμοιβαία κεφάλαια, χρηματοδοτική μίσθωση, και επενδυτική τραπεζική. Το σχήμα ιδιοκτησίας θα αποτελούνταν από τη συμμετοχή κατά 65% από Έλληνες εταίρους και κατά 35% από τουρκικές τράπεζες. Οι μέτοχοι αποτελούνταν από 350 Έλληνες και 200 Τούρκους επιχειρηματίες (είτε ως άτομα είτε μέσω εταιρειών), οι οποίοι είχαν δραστηριότητες εξαγωγικές, εμπορικές ή παραγωγικές και στις δύο πλευρές του Αιγαίου. Ο στρατηγικός στόχος της τράπεζας ήταν οι συμμετοχές σε εταιρείες που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή, και η εισφορά κεφαλαίου προς την κατεύθυνση των κοινών επενδύσεων μεταξύ ελληνικών και τουρκικών επιχειρήσεων σε τομείς όπως αυτός της ενέργειας. Όπως ανακοινώθηκε στις 25 Ιανουαρίου 2011 από τον Ekrem Demirtas, Πρόεδρο της Εκτελεστικής Επιτροπής στο Εμπορικό Επιμελητήριο της Σμύρνης, η Διεύθυνση Τραπεζικής Νομοθεσίας και Εποπτείας της Τουρκίας (Banking Regulation and Supervisory Agency, BRSA) δεν ενέκρινε την άδεια λειτουργίας του σχήματος, όπως είχε απορρίψει και κάποιες άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες στο παρελθόν.

Τέλος, η Alpha Bank είχε ανακοινώσει το 2007 ότι επιτεύχθηκε συμφωνία με τον Όμιλο Anadolu για τη δημιουργία ενός franchise στον χρηματοοικονομικό τομέα της Τουρκίας. Ο επιχειρηματικός Όμιλος Anadolu ήταν ένας από τους σημαντικότερους επιχειρηματικούς ομίλους στην Τουρκία και κατά πλειοψηφία ιδιοκτήτης της Abank (Alternatifbank). Η συναλλαγή είχε αποτιμηθεί σε 492,5 εκατ. ευρώ. Κατόπιν παρατεταμένων καθυστερήσεων η εξαγορά της Alpha Bank απορρίφθηκε από την Διεύθυνση Τραπεζικής Νομοθεσίας και Εποπτείας της Τουρκίας. Παρά το γεγονός ότι δεν ανακοινώθηκε επίσημα κάποιος λόγος αυτό αποδόθηκε σε λόγους εθνικής ασφάλειας, όπως ευρέως διέρρευσε και κυκλοφόρησε

στα μέσα μαζικής ενημέρωσης από τις τουρκικές εφημερίδες Zaman και Sabah τον Αύγουστο του 2007.

Στους Πίνακες 51 και 52 παρουσιάζονται για ιστορικούς λόγους οι Έλληνες επενδυτές που είχαν επίσημα εγγραφεί στην Τουρκία κατά την περίοδο Ιανουαρίου 1954-Ιουλίου 2003. Συνολικά, 87 επενδυτές αναφέρονται, με τον παλαιότερο να αποτελεί την Ολυμπιακή Αεροπορία από το 1986. Ενδιαφέρον είναι ότι κανένας άλλος επενδυτής δεν είχε καταγραφεί κατά την περίοδο πριν από το 1986. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στις διμερείς εξωτερικές σχέσεις και το πολιτικό υπόβαθρο που είχαν επικρατήσει εκείνη την περίοδο, κυρίως μετά τις ταραχές στην Κωνσταντινούπολη, και το πογκρόμ εναντίον της ελληνικής μειονότητας και των περιουσιών τους στην Κωνσταντινούπολη που έγινε στις 6-7 Σεπτεμβρίου 1955 (στα τούρκικα: “6 -7 Eylül Olayları”). Επίσης, συνδέεται με την τουρκική στρατιωτική εισβολή στην Κύπρο, η οποία ξεκίνησε στις 20 Ιουλίου 1974.

Οι περισσότεροι από τους επενδυτές μέχρι το 2003 είχαν ιδρύσει την έδρα τους στην Κωνσταντινούπολη (55) και στην Σμύρνη (12), ενώ 32 από τους επενδυτές είχαν δραστηριότητες που υπάγονται στο χονδρικό ή λιανικό εμπόριο, 18 στη μεταποίηση και 12 σε ξενοδοχεία και εστιατόρια.

Σύμφωνα με στοιχεία που παραχωρήθηκαν από την Γενική Γραμματεία του Υπουργείου Οικονομικών, και την Γενική Διεύθυνση Ξένων Επενδύσεων (Undersecretariat of the Treasury, General Directorate of Foreign Investment), οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις κατά την περίοδο 1980-2002 ανήλθαν σε 60,5 εκατ. δολάρια. Ωστόσο, με βάση τις ειδικές περιπτώσεις που αναφέρονται από τον Bastian (2004), το αντίστοιχο ποσό για την περίοδο 1990-2000 εκτιμάται σημαντικά υψηλότερα στα 500 εκατ. ευρώ.

Πίνακας 51. Εγγεγραμμένοι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία την περίοδο 1954-Ιούλιος 2003

#	Έτος ίδρυσης	Εταιρεία	Πόλη	Κλάδος δραστηριότητας	Ποσοστό συμμετοχής, %
1	1/1/1986	OLYMPIC AIRWAYS MERKEZİ ATINA TÜRKİYE	Istanbul	Αερομεταφορές	100
2	1/1/1987	İTİMAT GÜMRÜKLEME VE MÜŞAVİRLİK LTD.ŞTİ.	Manisa	Άλλες επιχειρηματικές δραστ.	66
3	1/1/1987	TEOMAK İSTANBUL GIDA İHRACAT VE İTHALAT	Istanbul	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	45
4	1/1/1988	CALIK TURİZM İŞLETMELERİ TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	99
5	1/1/1988	EGE DIŞ TIC.İTH. VE İHR.VE PAZ.A.Ş.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	95
6	1/1/1988	HEKİMOĞLU DIŞ TIC.LTD.ŞTİ.	Ankara	Χονδρικό εμπόριο	50
7	14/9/1988	VİLLA KAMELYA TURİZİM VE TİC.LTD.ŞTİ.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	99
8	1/1/1989	VOYA TRAVEL TURİZİM VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	96
9	1/1/1990	ALBATROS DIŞ TIC. LTD.ŞTİ.	Izmir	Χονδρικό εμπόριο	95
10	1/1/1991	RODOS TURİZİM VE TİCARET LTD.ŞTİ.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	90
11	7/8/1991	FAVOR KUYUMCULUK SAN.TİC.A.Ş.	Istanbul	Κατασκευή επίπλων	95
12	15/8/1991	MERKO GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.	Istanbul	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	19,0
13	11/9/1991	ÇEVRE TURİZİM VE OTELCİLİK A.Ş.	Istanbul	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	80
14	15/6/1992	ATKO DIŞ TİC. LTD. ŞTİ.	Izmir	Χονδρικό εμπόριο	100
15	24/9/1992	SOFTEL TUVALET VE TEMİZLİK KAĞIDI	Istanbul	Λιανικό εμπόριο	100
16	17/3/1993	MAR - TUR TURİZİM İŞL. A.Ş.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	91
17	9/6/1993	AKDENİZ MİNERAL KAYNAKLARI A.Ş.	Istanbul	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές	99
18	18/11/1993	EFES DIŞ TİC. VE LTD.ŞTİ.	Istanbul	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	66
19	5/1/1994	AK ALÜMİNYUM SAN. VE TİC. A.Ş.	Istanbul	Βιομηχανία μη σιδηρούχων μετάλλ	2
20	13/9/1994	MAKSİN TURİZİM VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	85
21	14/9/1994	PE-MA BESİCİLİK VE TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	100
22	10/12/1994	RODOP TÛTÛN TİCARET VE SAN.A.Ş.	Izmir	Παραγωγή προϊόντων καπνού	39
23	11/2/1995	İNTUĞ DERİ SAN. VE DIŞ TİC. LTD.ŞTİ.	Istanbul	Βιομηχανία Δέρματος	42
24	15/3/1995	HALTOP TURİZİM VE TİC.LTD.ŞTİ.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	100
25	27/6/1995	KONTUAR MARİTİM GEORGE BESİ VAPUR ACENT	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	100
26	3/7/1995	AMİRAL DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Γεωργικές δραστηριότητες	79
27	2/1/1996	MARMARA DENİZCİLİK A.Ş.	Istanbul	Πλωτές μεταφορές	30
28	22/1/1996	MİLAN İÇ VE DIŞ TİC. LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	100
29	6/6/1996	İSMAİL BAŞA TEKSTİL NAKİŞ SAN. VE TİC. LTD.ŞTİ.	Istanbul	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών	97
30	18/6/1996	MER TÛTÛN TİC. A.Ş.	Istanbul	Λιανικό εμπόριο	20
31	24/6/1996	FARALYALI TURİZİM SAN.VE TİC.A.Ş.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	50
32	26/8/1996	BARİŞ İNŞ. TAAH.İTH.İHR.SAN.LTD.ŞTİ.	Yalova	Κατασκευές & Συμβαλλόμενες Υπ	96
33	9/9/1996	HARTOPIA THRAKİS A.E.(TRAKYA KAĞIT SAN.A.)	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο των προϊόντων	100
34	24/2/1997	OMEGA TARİM GIDA SAN VE TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	75
35	17/3/1997	GESAN GIDA SAN. VE TİC. LTD.ŞTİ.	Ankara	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	10
36	10/6/1997	EFES GIDA SAN.İÇ VE DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	92
37	13/8/1997	SENKROMA BOYAR MAD. SAN.VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Βιομηχανικά Χημικά Προϊόντα	98
38	10/10/1997	KOTA ELYAF İPLİK MENS.MAK.KA.VE A.SAN.TİC.	Bursa	Παραγωγή κλωστο/γικών υλών	100
39	2/1/1998	EVERG DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Bursa	Χονδρικό εμπόριο	99
40	23/3/1998	MONİTOR AVRASYA AFRİKA HİZ.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Άλλες Υπηρεσίες Κοιν. Πρόνοιας	100
41	30/3/1998	DOĞA MEYVE SAN. TİC. LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	50
42	27/9/1998	MERT TARİM ÜRÜN.L.TİC.VE SAN.A.Ş.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	40
43	14/10/1998	GEREK DIŞ TİCARET TURİZİM LTD.ŞTİ.	Istanbul	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	95
44	18/11/1998	ALFA GIDA MADD.İM.PAZ.SAN.TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	64
45	22/3/1999	COFFE CLUB İSTANBUL İTH.İHR.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	95
46	11/5/1999	BOROMİK TÛTÛN SAN.VE TİC..A.Ş.	Izmir	Παραγωγή προϊόντων καπνού	45
47	3/6/1999	GÜNEŞ KONAKLAMA HİZM.VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	51
48	7/6/1999	İBİŞOĞLU MANTAR VE DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Εμπόριο	90
49	14/6/1999	DABKOVIÇ DENİZ ACENTALİĞİ NAKL.TİC.A.Ş.	Istanbul	Θαλάσσιες μεταφορές	100
50	28/7/1999	ASSOS COMMERCIAL İTH-İHR GIDA PAZ.LTD.ŞTİ.	Aydin	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	50

Πίνακας 52. Εγγεγραμμένοι Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία την περίοδο 1954-Ιούλιος 2003 (συνέχεια)

#	Έτος ίδρυσης	Εταιρεία	Πόλη	Κλάδος δραστηριότητας	Ποσοστό συμμετοχής, %
51	20/9/1999	ACM WORLD KİMYA SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.	Bursa	Χονδρικό εμπ. χημικών προϊόντων	90
52	8/12/1999	RIDENCO TEKSTİL SAN.VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Χονδρικό εμπ. έτοιμων ενδυμάτων	100
53	27/3/2000	ASOS İÇ VE DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Χονδρικό εμπόριο	60
54	29/3/2000	PALAPLAST İZMİR PLASTİK SAN.VE TİC.A.Ş.	Izmir	Χονδρικό εμπ. πλαστικών προϊόντων	73
55	5/6/2000	ROM DERİ TEKS. SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο των δερμάτινων	92
56	9/6/2000	DESBİL TEKNOLOJİ ÜRÜNLER TİC.A.Ş.	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο	50
57	20/6/2000	İŞIKLAR AMBALAJ SAN.VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Κατασκευή προϊόντων χαρτιού	12
58	5/7/2000	FIORITEX TEKSTİL TİC.LTD.ŞTİ.	Izmir	Χονδρικό εμπ. Κλωστοκ/ών προϊόντων	99
59	15/8/2000	GENESIS İLAÇ VE SAĞLIK ÜRÜNLERİ A.Ş.	Istanbul	Υπηρεσίες Υγείας	70
60	14/9/2000	MODA BAGNO İÇ VE DIŞ TİC.İNŞ.TUR.SAN.A.Ş.	Istanbul	Λιανικό εμπόριο	100
61	4/1/2001	GANTEK TEKNOLOJİ BİLİŞİM ÇÖZÜMLERİ A.Ş.	Istanbul	Πληροφορική και συναφείς δραστ.	20
62	24/1/2001	PROFİLAS SAN.MAM.İTH.İHR.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Παραγωγή χημικών προϊόντων	95
63	28/2/2001	GOLDEN-AGENT II TEKSTİL TİC.A.Ş.	Istanbul	Χονδρικό εμπ. έτοιμων ενδυμάτων	100
64	14/3/2001	NESNE DİZAYN PLASTİK METAL AHŞAP SAN.VE	Istanbul	Χονδρικό εμπόριο πλαστικών	83
65	11/6/2001	TEKNOJEN GÜÇ SİSTEMLERİ SAN.VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Παροχή ηλεκτ. ρεύμ., φυσ. αερίου	50
66	15/6/2001	EXANDAS İSTANBUL DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.	Istanbul	Άλλες επιχειρηματικές δραστ.	80
67	19/6/2001	İNTEK ISI MAKİNA ELEKTRİK ELEKTRONİK TİC. A	Istanbul	Εμπόριο	66
68	30/7/2001	EYC BİLİŞİM DANIŞMANLIK EĞİTİM VE TİC.A.Ş.	Istanbul	Άλλες επιχειρηματικές δραστ.	64
69	22/8/2001	İNBİL TEKNOLOJİK ÜRÜNLER TİC.A.Ş.	Istanbul	Βιομηχανία Ηλεκτρονικών	50
70	1/10/2001	KARDALCO KABUKLU KURUYEMİŞ GIDA DAH.	Istanbul	Χονδρικό εμπ. προϊόντων διατροφής	50
71	5/12/2001	SEYMEN HAMUR GIDA SAN. İÇ VE DIŞ TİC. PAZ. A	Manisa	Χονδρικό εμπ. προϊόντων διατροφής	20
72	27/12/2001	INTERGEO ÇEVRE TEKNOLOJİLERİ SAN. VE TİC.L	Istanbul	Υπηρεσίες Υγείας	51
73	7/2/2002	GÖK-EL İTH. İHR. VE DAHİLİ TİC. LTD. ŞTİ.	Bursa	Χονδρικό εμπόριο	99
74	27/3/2002	MEANDROS HEDİYELİK EŞYA TİC.İTH.SAN.LTD.Ş	Istanbul	Εμπόριο	50
75	23/5/2002	BANKEUROPA A.Ş. (NOVABANK)	Istanbul	Τράπεζες	100
76	28/6/2002	ÖZTÜRK KAMPESOS SU ÜRÜNLERİ İTH. DIŞ.TİC. I	Balikesir	Χονδρικό εμπ. προϊόντων νερού	52
77	12/8/2002	METROPOLİTAN SAN. VE TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Χονδρικό εμπ. προϊόν. διατροφής	50
78	3/9/2002	ALFA WOOD ORM.ÜR.SAN. VE DIŞ TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Δασικών Προϊόντων	99
79	1/10/2002	SHARK MAKİNA İNŞ.TUR.VE TİC.LTD.ŞTİ.	Istanbul	Κατασκευές	50
80	21/11/2002	PEMTUR İNŞAAT VE TİC. LTD.ŞTİ.	Mugla	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	100
81	22/11/2002	E.N. MANOS TETKİK VE HASAR TESPİT TİC. LTD. Ş	Istanbul	Άλλες επιχειρηματικές δραστ.	97
82	11/12/2002	İNTELTEK İNTERNETTEKNOLOJİ YAT. VE DAN. Tİ	Istanbul	Βιομηχανία Ηλεκτρονικών	25
83	20/1/2003	ELİNK KAĞIT-ORMAN-PLASTİK ÜR.AMB.SAN.	Izmir	Βιομηχανία Χάρτου	50
84	30/1/2003	PLEKSİPLAS PLASTİK VE KAUCUK END.A.Ş.	Kocaeli	Παραγωγή χημικών προϊόντων	50
85	5/2/2003	VIORYL KİMYASAL VE TARIMSAL SAN.BİL. ARAŞ	Istanbul	Παραγωγή χημικών προϊόντων	100
86	28/3/2003	LİNO MEDİA BASKI YAYINCILIK SİS. SAN. VE TİC	Istanbul	Βιομηχανία Ηλεκτρονικών	80
87	12/5/2003	MİLHAN ELLAS A.E. AMMOVOLİS KE HROMATİZM	Istanbul	Κατασκευές & Συμβαλλ. Υπηρ.	100

7.6 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση της Έρευνας σχετικά με τις Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία

Ο Papadopoulos (2008, 1) αναφέρεται στην μετά το 1999 επέκταση των ελληνοτουρκικών οικονομικών συναλλαγών οι οποίες «έχουν δημιουργήσει ελπίδες σε ορισμένους κύκλους για «αποσύνδεση» των σχέσεων από τους συμπιεστικούς περιορισμούς που επιβάλλονται από την παραδοσιακή διμερή πολιτική». Ισχυρίζεται ότι «οι προοπτικές για το εμπόριο, τον τουρισμό, την ενέργεια και τη συνεργασία στις ΞΑΕ, αν και θετικές, και ως εκ τούτου υποστηρικτικές ενός περισσότερο ήπιου κλίματος, είναι απίθανο από μόνες τους να ανατρέψουν τις μακροχρόνιες προτεραιότητες και περιορισμούς της εξωτερικής πολιτικής των δύο χωρών». Κατά την άποψή μου, αυτή αποτελεί μία από τις περισσότερο ολοκληρωμένες μελέτες, και συνδυάζει σε μια ισόρροπη προσέγγιση τις τρέχουσες και υφιστάμενες πολιτικές και οικονομικές προτεραιότητες, υπόβαθρα και επιχειρήματα. Η προσέγγιση αυτή διευκολύνει την κατανόηση των σημερινών εμποδίων στη μελλοντική ανάπτυξη των διμερών οικονομικών σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, συμπεριλαμβανομένων των μονομερών ή αμοιβαίων άμεσων επενδύσεων.

Οι Chatzoudes και λοιποί (2007), εξετάζουν τις ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Τουρκία κυρίως μέσα από μια περιφερειακή προοπτική. Παρουσιάζουν τα εμπειρικά στοιχεία και αποτελέσματα της έρευνας ερωτηματολογίου σε 17 Έλληνες επενδυτές που πραγματοποίησαν το καλοκαίρι του 2004.

Ο Bastian (2004), διερευνά τους λόγους σύμφωνα με τους οποίους οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν εντοπίσει και αξιοποιήσει τις επενδυτικές ευκαιρίες στην περιοχή και περιγράφει, μεταξύ άλλων, τη γεωγραφική εγγύτητα ως βασικό κίνητρο για τον προσανατολισμό των Ελληνικών ΞΑΕ στα Βαλκάνια, σε αντίθεση με την περίπτωση της Τουρκίας όπου η γειτνίαση δεν φαίνεται να ισχύει.

Εν συντομία, το θέμα των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία στην εμπειρική ή άλλη ακαδημαϊκή έρευνα είτε δεν έχει επαρκώς διερευνηθεί, ή ενημερωθεί, ή καλύπτεται μερικώς ή έμμεσα στην ευρύτερη αρθρογραφία που επικεντρώνεται στις ελληνικές επενδύσεις στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ή, τέλος, έχει συγκροτηθεί πρωταρχικά εντός των πλαισίων περιγραφής της πολιτικής διάστασης των Ελληνοτουρκικών εξωτερικών σχέσεων.

7.7 Έρευνα Ερωτηματολογίου για τα Κίνητρα και τα Εμπόδια για τους Ξένους Επενδυτές στην Τουρκία: η περίπτωση των Ελλήνων Επιχειρηματιών

7.7.1 Μεθοδολογία έρευνας

7.7.1.1 Εισαγωγή στην μεθοδολογία έρευνας

Το υπόβαθρο της μεθοδολογίας της έρευνας ερωτηματολογίου, οι στόχοι και η διαδικασία εκπόνησης της έρευνας διερευνώνται σε αυτή την ενότητα. Τα συμπεράσματα της έρευνας βασίζονται στην συλλογή αποκλειστικώς πρωτογενών δεδομένων, ενώ παρουσιάζονται ο συνολικός πληθυσμός και το μέγεθος του δείγματος. Μετά την ανάλυση του θεωρητικού υποβάθρου, παρατίθενται το σχέδιο ερωτηματολογίου, και εξηγούνται οι περιορισμοί και ο τρόπος προσέγγισης των ερωτηθέντων.

Η επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας της έρευνας αποτελεί γενικά μια πρόκληση που αντιμετωπίζουν πολλοί ερευνητές. Όπως εξηγεί ο Walker (1997), η προσέγγιση και η μεθοδολογία της έρευνας πρέπει να είναι κατάλληλες και συναφείς προκειμένου να δοθεί μια έγκυρη απάντηση στο ερώτημα της έρευνας. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα της έρευνας εξαρτώνται από την καταλληλότητα της μεθόδου συλλογής των δεδομένων ενώ τα συμπεράσματά από την ποιότητα ανάλυσης των δεδομένων.

7.7.1.2 Σχεδιασμός έρευνας

Η φύση της παρούσας έρευνας είναι ερμηνευτική και βασίζεται σε πρωτογενείς πηγές πληροφοριών που συλλέχθηκαν από εταιρείες, προκειμένου να αναλυθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία - τα κίνητρα, τα πλεονεκτήματα και τα εμπόδια των επενδύσεων. Η έρευνα ερωτηματολογίου περιέλαβε Ελληνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται ενεργά στην Τουρκία χωρίς περιορισμούς ως προς τον τομέα δραστηριότητάς τους.

7.7.1.3 Συλλογή στοιχείων

Από το συνολικό πληθυσμό των 439 εταιρειών ελληνικής καταγωγής που είχαν επισήμως καταγραφεί στην Τουρκία ως ξένοι επενδυτές στο τέλος του 2010 (με βάση τα στοιχεία της Γενικής Διεύθυνσης Ξένων Επενδύσεων του Τουρκικού Υπουργείου Οικονομικών), χρησιμοποιήθηκαν για το σκοπό της έρευνας ερωτηματολογίου τα στοιχεία επικοινωνίας για περίπου 190 εταιρείες. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία για 160 εταιρείες παραχωρήθηκαν ευγενικά από το Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων, του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στην Κωνσταντινούπολη, ενώ για 30 εταιρείες εντοπίστηκαν από δημόσια διαθέσιμες πηγές. Για τις υπόλοιπες εταιρείες είτε δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία επικοινωνίας, είτε ήταν μή ενημερωμένα ή λανθασμένα, ή τέλος δεν κατέστη δυνατόν να εντοπισθούν παρά την εκτεταμένη και επίπονη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο.

Λαμβάνοντας υπόψη τις εκτιμήσεις του Bitzenis (2006), μεταξύ των ελληνικών εταιρειών που έχουν επίσημα καταχωρηθεί σε ολόκληρη την περιοχή των Βαλκανίων, κατά μέσο όρο, λιγότερο από το ένα τρίτο, ή ακόμα και το ένα τέταρτο, εκτιμάται ότι είναι ενεργές. Οι κύριοι λόγοι που δικαιολογούν τη μεγάλη απόκλιση περιλαμβάνουν το γεγονός ότι πολλές εταιρείες δεν έχουν ξεκινήσει εργασίες - έχουν εξαγορασθεί, συγχωνευθεί, ή μεταφερθεί σε τρίτη χώρα, ή ακόμη και επιστρέψει στην πατρίδα τους - ή έχουν αποτύχει και χρεοκοπήσει. Κατά συνέπεια, και με βάση αυτή την εμπειρία, οι ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις στην Τουρκία εκτιμάται να μην υπερβαίνουν τις 130-150.

7.7.1.4 Διαδικασία έρευνας

Μια ολοκληρωμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση των ερευνών ερωτηματολογίου και των προσδιοριστικών παραγόντων των ΞΑΕ στην ΚΑΕ και στην ΝΑΕ, και ειδικά στα Βαλκάνια, έχει διενεργηθεί από τον Bitzenis (2006, 2007, 2009), καθώς επίσης και από τους Bitzenis and Marangos (2007).

Με βάση την ανασκόπηση της παραπάνω βιβλιογραφίας ένα ερωτηματολόγιο έχει κατασκευαστεί. Το εννοιολογικό πλαίσιο του ερωτηματολογίου προέρχεται από το εκλεκτικό παράδειγμα (Eclectic Paradigm), ή την προσέγγιση “OLI”, που αναπτύχθηκε από τον Dunning (1993). Η διαμόρφωση του ερωτηματολογίου βασίζεται εν μέρει στη δομή του Bitzenis (2003, 2007), από την αντίστοιχη έρευνα ερωτηματολογίου που πραγματοποίησε για τον προσδιορισμό των προσδιοριστικών παραγόντων των ΞΑΕ στη Βουλγαρία κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου

στην οικονομία της αγοράς (μετά την κομμουνιστική δεκαετία του 1990 και ειδικά μετά το 1997). Επίσης, θεωρήθηκαν τα συγκεκριμένα κίνητρα τα οποία επηρέασαν τις επενδυτικές αποφάσεις των Ελλήνων επιχειρηματιών στην περίπτωση της Βουλγαρίας (Bitzenis 2006).

7.7.1.5 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου

Ο σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να εξάγει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά των ΞΑΕ στην Τουρκία. Ειδικότερα, αποσκοπεί να προσδιορίσει τα κίνητρα και τα εμπόδια εισόδου, τις επιχειρηματικές συνθήκες, και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Τουρκία για τον Έλληνα επενδυτή.

Το ερωτηματολόγιο έχει ενισχυθεί - σε σύγκριση με το αντίστοιχο από τον Μπιτζένη (2003) - με ερωτήσεις που αποσκοπούν να παράσχουν μια ευρύτερη προοπτική για το θέμα, όπως συμβαίνει με την ενσωμάτωση ερωτήσεων σχετικά με τη βαρύτητα της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, την προοπτική της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ και τις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, και την αξιολόγηση των επιπτώσεων τους στη διαμόρφωση των επενδυτικών αποφάσεων των Ελλήνων επιχειρηματιών.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει συνολικά 15 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, οι οποίες παρατίθενται στον Πίνακα 53 που ακολουθεί (μόνο οι ερωτήσεις αναφέρονται παρακάτω, ενώ το πλήρες ερωτηματολόγιο περιλαμβάνεται στο παράρτημα της διατριβής):

Πίνακας 53. Ερωτήσεις Έρευνας Ερωτηματολογίου για τους Έλληνες επενδυτές στην Τουρκία

Εμπόδια και Κίνητρα για τις Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Τουρκία
1. Ποιά είναι η δραστηριότητα της εταιρείας σας;
2. Αναφέρετε το % ελληνικής ιδιοκτησίας στο μετοχικό κεφάλαιο ή τα δικαιώματα ψήφου
3. Ποιές αγορές εξυπηρετείτε από την Τουρκία;
4. Με ποιό τρόπο η εταιρεία σας εισήλθε στην Τουρκική αγορά; Ποιό έτος;
5. Ποιά ΕΜΠΙΟΔΙΑ αποθαρρύνουν σήμερα την είσοδο στην Τουρκική αγορά;
6. Ποιοί παράγοντες ενθάρρυναν την είσοδό σας στην Τουρκική αγορά (ΚΙΝΗΤΡΑ);
7. Πόσους εργαζόμενους απασχολείτε στην Τουρκία;
8. Αναφέρετε το σύνολο επενδεδυμένων κεφαλαίων (μετοχικό κεφάλαιο, δάνεια, μετρητά ή επανεπενδυθέντα κέρδη):
9. Πόσος είναι ο Ετήσιος Κύκλος Εργασιών & το Σύνολο Ενεργητικού της εταιρείας σας;
10. Σκοπεύετε να αυξήσετε τις επενδύσεις σας στην Τουρκία τα επόμενα 2 χρόνια;
11. Χρησιμοποιείτε κάποιο από τα επενδυτικά κίνητρα της Τουρκικής Κυβέρνησης;
12. Επηρεάζει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα την απόφασή σας να επενδύετε στην Τουρκία;
13. Επηρεάζει η προοπτική εισόδου της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τις επενδυτικές αποφάσεις σας για τη χώρα;
14. Ποιά είναι η εκτίμησή σας για τη μελλοντική εξέλιξη της σχέσης Τουρκίας-ΕΕ;
15. Εκτιμάτε βελτίωση της Ελληνο-Τουρκικής προσέγγισης τα επόμενα 2 χρόνια;

Πηγή: Π. Κοντάκος (2011)

7.7.1.6 Προσέγγιση των ερωτηθέντων

Η έρευνα διεξήχθη κατά την περίοδο 1η Απριλίου-15 Μαΐου 2011 μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) και τηλεφωνικής επικοινωνίας που απευθύνθηκε στις 190 εταιρείες των οποίων τα στοιχεία επικοινωνίας ήταν διαθέσιμα, όπως προαναφέρθηκε στην υποενότητα 7.7.3. Για την βελτίωση της ερμηνευτικής αξίας της έρευνας έμφαση και πρόσθετη προσπάθεια καταβλήθηκε για τη συλλογή απαντήσεων από τους σημαντικότερους Έλληνες επενδυτές με βάση το δημοσιευμένο επενδυμένο κεφάλαιό τους όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα. Δεν εφαρμόστηκαν άλλα κριτήρια επιλογής του δείγματος. Επίσης, προκειμένου να ενισχυθεί η εγκυρότητα των απαντήσεων, το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε στους σχετικούς με την έρευνα εκπροσώπους της εταιρείας, και τα ανώτερα διοικητικά στελέχη των εταιρειών.

7.7.1.7 Περιορισμοί της έρευνας

Ένα στοιχείο περιοριστικό στην διεξαγωγή της έρευνας κατά τη συλλογή των πρωτογενών δεδομένων θα μπορούσε να αποτελέσει το κατά πόσο αντικειμενικά η τοπική διοίκηση ή τα στελέχη που απήντησαν στο ερωτηματολόγιο αντικατοπτρίζουν τα κίνητρα των αρχικών ιδυόντων της μητρικής εταιρείας που αποφάσισαν την πραγματοποίηση της επένδυσης (Bitzenis και λοιποί, 2007, Bitzenis and Szamosi, 2009). Ο περιορισμός αυτός αμβλύνεται ωστόσο, πρώτον, από το γεγονός της μικρής χρονικής διαφοράς των απαντήσεων που ελήφθησαν από τη ημερομηνία πραγματοποίησης της επένδυσης, και, δεύτερον, από το ότι στις περισσότερες περιπτώσεις, όπως διαπιστώθηκε στην τηλεφωνική επικοινωνία με τις εταιρείες, απάντησαν οι κύριοι μέτοχοι ή ιδιοκτήτες της μητρικής εταιρείας, συνήθως από την Αθήνα. Επίσης πρέπει να σημειωθεί, ότι τα αποτελέσματα της έρευνας αντικατοπτρίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον που επικρατούσε κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας.

7.7.2 Αποτελέσματα έρευνας

Συνολικά συγκεντρώθηκαν 21 απαντήσεις, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 15% του εκτιμώμενου αριθμού των ενεργών εταιρειών και το 88% του συνολικού επενδυθέντος κεφαλαίου.

Το προφίλ των επιχειρήσεων που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ήταν από διάφορους οικονομικούς τομείς. Εισήλθαν στην Τουρκία κατά την περίοδο 1993-2010, και είχαν ως έδρα τους την Κωνσταντινούπολη (17)⁶¹, την Αττάλεια (2) και το Κοτσαελί (2). Σε όλες τις περιπτώσεις το ποσοστό της ελληνικής συμμετοχής ήταν ιδιοκτησίας άνω του 50%. Σε 14 περιπτώσεις, ο στόχος της επένδυσης ήταν να εξυπηρετήσουν την τοπική αγορά της Τουρκίας, ενώ σε 4 περιπτώσεις, επιπλέον, και σε 7 περιπτώσεις αποκλειστικά, η δημιουργία μιας βάσης εξαγωγών, προκειμένου να εξυπηρετήσουν άλλες γειτονικές ή τρίτες χώρες.

Οι κύριοι τρόποι που οι ελληνικές εταιρείες εισήλθαν στην αγορά της Τουρκίας ήταν οι εξής: απόκτηση της πλειοψηφίας των μετοχών (7), κοινοπραξία (4),

⁶¹ Εντός της παρένθεσης παρατίθεται ο αριθμός των εταιρειών σε κάθε περίπτωση.

απόκτηση μειοψηφικής συμμετοχής (3), άμεσες εξαγωγές (3), ίδρυση θυγατρικής εταιρείας πλήρους ιδιοκτησίας (2), Greenfield ΞΑΕ (δημιουργία εταιρείας εκ μηδενικής βάσεως, 1), άμεση ίδρυση εταιρείας με ελληνικό κεφάλαιο (1).

Μεταξύ των παραγόντων που αποθαρρύνουν σήμερα την είσοδο στην αγορά της Τουρκίας αναφέρθηκαν τα εξής: προβλήματα στη συνεργασία με τους ντόπιους, όπως π.χ. οι προβληματικές κοινοπραξίες (5), υπερτιμημένο τοπικό νόμισμα (2), χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα (2), προτιμήσεις των ντόπιων να αγοράζουν προϊόντα από τοπικές εταιρείες (2), υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού (1), γραφειοκρατία (1), μαύρη αγορά / ανεπίσημη οικονομία (1), δωροδοκίες, έλλειψη διαφάνειας (1), μαφία, νομενκλατούρα, πατρονάρισμα (1), πολιτική αστάθεια (1), κοινωνική αστάθεια (1), τελωνειακοί δασμοί (1), έλλειψη διοικητικών ικανοτήτων (1), αργή πρόοδο στη μετάβαση στην ΕΕ (1), δυσκολίες πρόσβασης σε χρηματοδότηση-έλλειψη σχετικών πόρων (1), άγνωστη ντόπια επιχειρηματική νοοτροπία (1).

Οι παράγοντες που ευνόησαν την είσοδο τους στην αγορά της Τουρκίας περιλαμβάνουν:

(α). Πλεονεκτήματα τοποθεσίας της χώρας: γεωγραφική εγγύτητα προς την Ελλάδα ή την ΕΕ (12), ιστορικοί δεσμοί με την Ελλάδα (7), πολιτιστικές ομοιότητες (6), δεσμοί της Τουρκίας με άλλες γειτονικές χώρες (4), ύπαρξη φυσικών πόρων/πρώτων υλών (2), κλιματικές συνθήκες (1).

(β). Πλεονεκτήματα για την εταιρεία: παρουσία και εμπειρία σε πολλές χώρες (12), αύξηση διεθνούς παρουσίας (8), αύξηση διεθνούς μεριδίου αγοράς (4), εκμετάλλευση τεχνογνωσίας και εμπειρίας (3), εκμετάλλευση υφιστάμενων επιχειρηματικών ή εμπορικών δεσμών / εμπειρία του παρελθόντος από το εμπόριο (2), διαφοροποίηση κινδύνου (2), ισχυρό όνομα στην Ελλάδα ή αλλού (2), διακράτηση διεθνούς μεριδίου αγοράς (1), οικονομίες κλίμακας (1), πιέσεις του ανταγωνισμού στη χώρα καταγωγής (1), ακολούθηση των ανταγωνισμού (1), ακολούθηση των πελατών (1), ακολούθηση των προμηθευτών (1).

(γ). Πλεονεκτήματα που προσφέρει η αγορά: προσδοκώμενη οικονομική ανάπτυξη (14), μέγεθος αγοράς (11), ανεκμετάλλευτη αγορά, ανικανοποίητη τοπική ζήτηση (8), ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα (5), μακροοικονομική σταθερότητα (3), χαμηλό κόστος εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (3), διαθεσιμότητα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (3), πολιτική σταθερότητα (2), δυνατότητες εισόδου στην ΕΕ (2), ανεπτυγμένο και αποτελεσματικό δίκτυο προμηθευτών (1).

(δ). Κρατικά κίνητρα: επενδυτικά κίνητρα (5), αποφυγή διπλής φορολογίας (3), πολιτική σταθερότητα (3), χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές (2), φορολογικά κίνητρα (1), ζώνες ελεύθερων συναλλαγών (1).

Όσον αφορά το μέλλον των επενδυτικών τους σχεδίων στην Τουρκία, κατά τη διάρκεια των επόμενων 2 ετών, δεν προτίθενται να αυξήσουν τις επενδύσεις τους (8), ή να τις αυξήσουν, αλλά όχι σημαντικά (7), ή να τις αυξήσουν σημαντικά (4).

Όσον αφορά την αξιοποίηση των επενδυτικών κινήτρων της Τουρκικής κυβέρνησης ορισμένες από τις επιχειρήσεις γνώριζαν τα προγράμματα προώθησης των επενδύσεων, αλλά χωρίς να έχουν χρησιμοποιήσει κάποιο (15), ή δεν ήταν ενήμερες (5), ενώ μία κατείχε το Πιστοποιητικό Επενδυτικών Κινήτρων για επενδυτικά σχέδια των Ξένων Επενδυτών.

Η απόφασή τους να επενδύσουν στην Τουρκία, δεν επηρεάστηκε από την οικονομική κρίση στην Ελλάδα (14), ή έχει επηρεαστεί, αλλά όχι σημαντικά (6), ή σημαντικά (1). Αυτό ερμηνεύεται επίσης από το γεγονός ότι όλες οι εταιρείες που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είχαν συσταθεί πριν από το 2008.

Η πιθανή ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επηρεάσει τις επενδυτικές αποφάσεις τους, αλλά όχι σημαντικά (12), ενώ σε 9 περιπτώσεις δεν έχει επηρεάσει την απόφασή τους.

Η εκτίμησή τους για τη μελλοντική εξέλιξη της σχέσης Τουρκίας-ΕΕ ήταν ότι μία σχέση “προνομιακή” ή “ειδική ” ή “συνεργαζόμενου μέλους” με την ΕΕ θα επικρατήσει (9), ή ότι η Τουρκία θα συνεχίσει ανεξάρτητα και έξω από την ΕΕ (7) , ή ότι η Τουρκία θα γίνει τελικά πλήρες μέλος της ΕΕ (5).

Τέλος, όσον αφορά την εκτίμησή τους για την βελτίωση της Ελληνοτουρκικής προσέγγισης τα επόμενα 2 χρόνια αυτή αναμένεται να βελτιωθεί, αλλά όχι σημαντικά (13), ή να βελτιωθεί σημαντικά (8).

7.8 Συμπεράσματα

Η πρόσφατη είσοδος των Ελλήνων επενδυτών στην Τουρκία κυρίως κατά την περίοδο 2004-2010 σηματοδοτεί το τελευταίο στάδιο της περιφερειακής διεθνοποίησής τους. Οι πρωταρχικές του ρίζες μπορούν να εντοπισθούν στο ιστορικό παρελθόν που συνδέει στενά τις δύο χώρες. Σε μια πρώτη ματιά, η σημερινή συμμετοχή τους στην αγορά της Τουρκίας μπορεί να φαίνεται αναιμική όσον αφορά

τον αριθμό των επενδυτών, ιδιαίτερα σε σύγκριση με άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ή λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος της αγοράς και την γεωγραφική εγγύτητα της Τουρκίας.

Από την άλλη πλευρά, οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως τολμηρές και συνειδητές, όταν το ποσό της επένδυσης ληφθεί υπόψη. Πέρα από τη συγκέντρωση σε δύο σημαντικές επενδύσεις, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη θέση από πλευράς επενδυμένων κεφαλαίων μεταξύ 152 χωρών. Επίσης, το συνολικό ποσό των Ελληνικών κεφαλαίων που έχουν επενδυθεί στην Τουρκία είναι το υψηλότερο μεταξύ των αντίστοιχων που έχουν δεσμευθεί σε άλλες χώρες της περιοχής.

Στο κεφάλαιο αναλύονται το προφίλ, η γεωγραφική και η κλαδική κατανομή των ελληνικών επενδυτικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Τουρκία. Οι περισσότερες ελληνικές εταιρείες έχουν συσταθεί στις περιοχές του Μαρμαρά και του Αιγαίου, και εκτός από τις δύο μεγάλες επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα, δραστηριοποιούνται κυρίως στον τομέα του εμπορίου.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που συνάγεται από το δείγμα των ελληνικών επιχειρήσεων και επενδυτών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας, σχετικά με τη γνώμη τους για τα μελλοντικά, μεσοπρόθεσμα επενδυτικά σχέδιά τους, είναι αυτό της στασιμότητας, ή των αμυδρά θετικών προοπτικών. Αυτό σηματοδοτείται κυρίως και από την πρόθεση των δύο μεγάλων επενδυτών στον τραπεζικό τομέα για την μερική ή συνολική εκχώρηση της συμμετοχής τους, η οποία συνδέεται επίσης με τους περιορισμένους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους να υποστηρίξουν την οργανική τους ανάπτυξη λόγω της τρέχουσας κρίσης στην Ελλάδα. Επιπλέον, η μελλοντική εξέλιξη της σχέσης Τουρκίας-ΕΕ αναμένεται, τουλάχιστον εν μέρει, να επηρεάσει τη μελλοντική κατεύθυνση των επενδύσεων για τις μισές επιχειρήσεις του δείγματος, δεδομένου ότι η απόφασή τους να επενδύσουν είχε ενθαρρυνθεί στο παρελθόν, αν και όχι σημαντικά, από το την εξέλιξη της σχέσης αυτής.

Η ελληνοτουρκική περίπτωση δεν φαίνεται να στηρίζει την άποψη ότι η βελτίωση των πολιτικών σχέσεων (μετά το Ελσίνκι το 1999) μπορεί να συμπαρασύρει στο πέρασμά της και την επέκταση των οικονομικών σχέσεων. Οι διαφαινόμενες προοπτικές από τον προσανατολισμό της νέας τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, και το φως που ρίχνουν στο σταυροδρόμι των Ελληνοτουρκικών εξωτερικών σχέσεων, αναμένεται, ως εκ τούτου, να διαμορφώσουν βραχυπρόθεσμα

και μεσοπρόθεσμα την προθυμία των ελληνικών επιχειρήσεων για την περαιτέρω επέκτασή τους στην Τουρκία.

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην τρέχουσα συγκυρία της Ελληνοτουρκικής εξωτερικής πολιτικής, και τις εξελισσόμενες παρενέργειες από την αύξηση των εντάσεων στην ανατολική Μεσόγειο κατά τη διάρκεια του προγράμματος έρευνας υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου που έχει εξαγγείλει και προωθεί ενεργά η κυβέρνηση της Κύπρου, και που αναδεικνύεται πλέον ως ανταγωνιστικό και αντιφατικό στην προσπάθεια της Τουρκίας να ενισχύσει τη γεωπολιτική της επιρροή. Ως εκ τούτου, το διμερές επιχειρηματικό περιβάλλον αναμένεται να συνεχίσει να αντικατοπτρίζει τις εξελίξεις της εξωτερικής πολιτικής, τουλάχιστον, και ιδιαίτερα, κατά τα επόμενα δύο ή τρία χρόνια.

8 Οι Προοπτικές των ΞΑΕ στην Τουρκία: Εμπειρική Ανάλυση και Μοντελοποίηση των Προοπτικών στον Τουρκικό Τραπεζικό Κλάδο^{62,63}

8.1 Εισαγωγή

Η Τουρκία αποτελεί παράδειγμα μεταρρυθμίσεων με γνώμονα την επιτάχυνση της ανάπτυξης κατά την τελευταία δεκαετία 2001-2011. Το σημείο καμπής προς την αναγέννηση της τουρκικής οικονομίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η περίοδος που αρχίζει μετά το 2002. Η κατάρρευση ενός φαύλου κύκλου σοβαρών παρεκτροπών της μακροοικονομικής πολιτικής, η οποία σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζονταν από, πρώτον, ένα τεράστιο, αναποτελεσματικό δημόσιο τομέα που συσσώρευε επί μακρόν δημόσια ελλείμματα, τα οποία με τη σειρά τους νομισματοποιούνταν μέσω ενός κεντρικά ελεγχόμενου και αφερέγγυου τραπεζικού τομέα, και δεύτερον, μία παρατεταμένη περίοδος πολιτική αβεβαιότητας, κορυφώθηκαν με τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2000/2001. Η κρίση αυτή ήταν τέτοιου μεγέθους ώστε να προκαλέσει ένα κύμα μεταρρυθμίσεων (Kontakos, 2010).

Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις και η απελευθέρωση του χρηματοοικονομικού τομέα, που εισήχθησαν μετά την κρίση του 2001, επέτρεψαν στον τουρκικό τραπεζικό κλάδο να προσελκύσει σημαντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων που ανήλθαν σε 31 δισ. δολάρια κατά την περίοδο 2000-2010.

⁶² Το κεφάλαιο βασίζεται σε ένα άρθρο με τίτλο “The foreign direct investment into perspective: evidence from the Turkish banking sector” που παρουσιάστηκε κατά τις εργασίες του ακόλουθου διεθνούς συνεδρίου: 2nd International Conference on International Business, Thessaloniki, 19-21 May, 2011.

⁶³ Ο συγγραφέας έχει μακρά επαγγελματική εμπειρία στους τομείς της διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων και της εταιρικής διακυβέρνησης τραπεζικών ιδρυμάτων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Έχει συμμετάσχει ενεργά στη διαχείριση έργων που αφορούν την ενδελεχή έρευνα ή έλεγχο (διαδικασία “Due Diligence”) μελλοντικών εξαγορών και συγχωνεύσεων εταιρειών και τραπεζών που δραστηριοποιούνται σε ευρύ φάσμα του χρηματοπιστωτικού τομέα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η εμπειρία αυτή έχει ουσιαστικά συμβάλει στην πρακτική κατανόηση και ανάπτυξη της μοντελοποίησης των εκτιμήσεων που παρουσιάζονται και αναπτύσσονται για πρώτη φορά στο τρέχον κεφάλαιο. Αναφορικά δείτε το **TIP Model**®, όπως παρουσιάζεται στο κεφάλαιο αυτό, και το οποίο αποτελεί πατέντα (patent) και πνευματικό δικαίωμα (copyright) της παρούσας διατριβής.

Παράλληλα, οι συνολικές ΞΑΕ στην Τουρκία, αν και σημαντικές από την άποψη του συνολικού επενδυμένου κεφαλαίου, έχουν επικριθεί ως ιδιαίτερα χαμηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ σε σύγκριση με άλλες οικονομίες της ΝΑΕ και της ΚΑΕ.⁶⁴

Ο στόχος του κεφαλαίου είναι τριπλός:

- πρώτον, να αναλύσει εμπειρικά τα κίνητρα για τις εισροές ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 2001-2011, χρησιμοποιώντας στοιχεία από ένα δείγμα μεγάλων ξένων τραπεζικών επενδυτών·

- δεύτερον, να αναλύσει την τρέχουσα κατάσταση και τις δυνατότητες ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα στην Τουρκία ως κίνητρο για περαιτέρω ξένες επενδύσεις μέσα από μία συγκριτική προοπτική και αναλύοντας τα θεμελιώδη δεδομένα των αντίστοιχων τραπεζικών κλάδων της ΚΑΕ και ΝΑΕ·

- τρίτον, να μοντελοποιήσει, εκτιμήσει και ποσοτικοποιήσει το συνολικό μέγεθος των πιθανών εισροών ΞΑΕ στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας κατά την περίοδο 2011-2015, χρησιμοποιώντας ως σημείο αναφοράς τις αποτιμήσεις άλλων πραγματοποιηθέντων εξαγορών.

Αρχές αποτίμησης περιουσιακών στοιχείων, που εφαρμόστηκαν από τον αγοραστή στον στόχο σε άλλες εξαγορές και συγχωνεύσεις στην Τουρκία και στις αγορές της ΚΑΕ και ΝΑΕ, χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για την εκτίμηση των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ, και ενσωματώθηκαν σε ένα νέο μοντέλο που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο, το μοντέλο TIP. Το κεφάλαιο υποστηρίζει ότι η διακεκριμένη ελκυστικότητα της ανάπτυξης, το μεγάλο μέγεθος του συνολικού ενεργητικού, η χαμηλή διείσδυση των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, και το χαμηλό μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας, σε σχέση με τους αντίστοιχους τραπεζικούς τομείς στις οικονομίες ΚΑΕ και ΝΑΕ, μπορούν να προκαλέσουν σημαντικές μελλοντικές εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία από τις τράπεζες στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Επιπλέον, οι εισροές στον τραπεζικό τομέα μπορεί να έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην τόνωση των εισροών ΞΑΕ και σε άλλους τομείς και να αποτελέσουν έναυσμα για τη δημιουργία μίας νέας δυναμικής ανάπτυξης στην τουρκική οικονομία.

⁶⁴ Όπως προαναφέρθηκε στην Εισαγωγή της διατριβής, με βάση τα στοιχεία των εισροών ΞΑΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ (UNSTAD), ο μέσος όρος για την Τουρκία ετησίως για την περίοδο 2001-2010 ήταν μόλις 1,8%, όταν στην Πολωνία ήταν 3,5%, στην Ουγγαρία 4,3%, στην Ρουμανία 5,1%, στην Τσεχία 5,4%, και ακόμη υψηλότερο στις χώρες της ΝΑ, και στη Βουλγαρία με 13,2%.

Το κεφάλαιο διαρθρώνεται ως εξής: Πρώτον, συζητούνται οι πρόσφατες τάσεις των ΞΑΕ στην Τουρκία και σε άλλες περιφερειακές οικονομίες. Δεύτερον, συνοψίζεται η ιστορική εξέλιξη του Τουρκικού τραπεζικού κλάδου, συμπεριλαμβανομένων των ξένων άμεσων επενδύσεων, των τάσεων ιδιωτικοποιήσεων, και των ξένων συγχωνεύσεων και εξαγορών (Σ&Ε, foreign M&A). Τρίτον, πραγματοποιείται μία ανασκόπηση της βιβλιογραφίας των κινήτρων ΞΑΕ στις διασυνοριακές Σ&Ε στον τραπεζικό τομέα των αναπτυσσόμενων και υπό μετάβαση οικονομιών, στο πλαίσιο του υποδείγματος ιδιοκτησίας-τοποθεσίας-εσωτερίκευσης OLI (ownership-location-internalization, OLI Paradigm) και της θεωρίας της εσωτερίκευσης (internalization theory). Τέταρτον, τα προηγούμενα κίνητρα εξετάζονται εμπειρικά για ένα δείγμα δέκα μεγάλων ξένων τραπεζών που έχουν επενδύσει στην Τουρκία. Οι πληροφορίες για την εκτίμηση της ερμηνευτικής αξίας των επιλεγμένων κινήτρων εξάγεται από τα δελτία τύπου των αντίστοιχων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Πέμπτον, δίνεται έμφαση στα κίνητρα των ΞΑΕ που σχετίζονται με την τρέχουσα κατάσταση και τις δυνατότητες και προοπτικές ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα της Τουρκίας σε σύγκριση με τους αντίστοιχους τομείς των οικονομιών της ΝΑΕ και ΚΑΕ. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιείται χρηματοοικονομική ανάλυση αριθμοδεικτών (financial ratio analysis) για ένα δείγμα επιλεγμένων χωρών. Έκτον, λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες συγχωνεύσεις και εξαγορές στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας, υπολογίζεται το συνολικό μέγεθος των δυνητικών μελλοντικών εισροών ΞΑΕ με τη χρήση των αντίστοιχων περιουσιακών στοιχείων και δεικτών αποτίμησης που έχουν ενσωματωθεί στο μοντέλο TIP. Τα συμπεράσματα παρουσιάζονται στην τελευταία ενότητα.

8.2 Οι Τάσεις των ΞΑΕ στην Τουρκία και σε Παγκόσμιο Επίπεδο

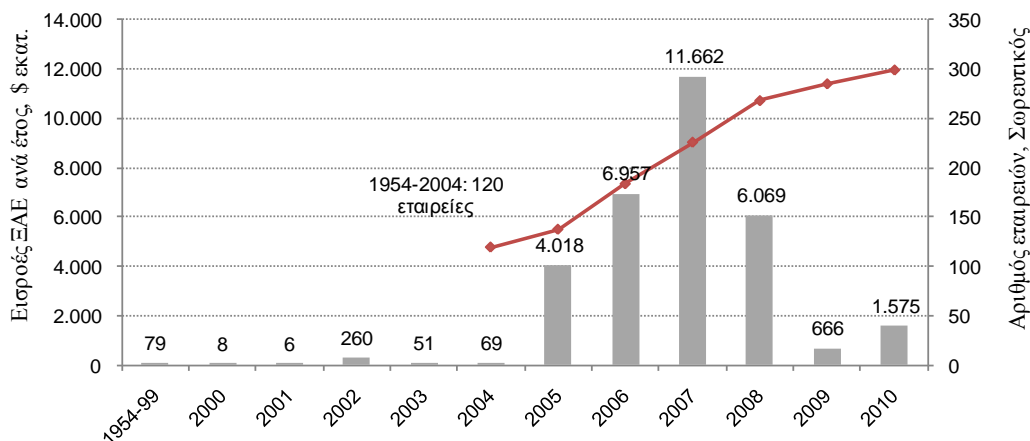
Οι υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές, η αύξηση της παγκόσμιας ρευστότητας και οι υψηλότερες πραγματικές αποδόσεις στις αναπτυσσόμενες (όπως η Τουρκία) και υπό μετάβαση οικονομίες, έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διοχέτευση ξένων κεφαλαίων προς τις αντίστοιχες αγορές (Aysan and Ceyhan, 2007). Ειδικότερα, οι αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες, για πρώτη φορά το 2010 (Γράφημα 15, ενότητα 4.1), απορρόφησαν περισσότερο από το ήμισυ των παγκόσμιων ροών ΞΑΕ (Κοντάκος, 2011).

Συνολικά, μια σημαντική βελτίωση των εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία έλαβε χώρα μετά το 2002. Το 2010, οι εισροές ΞΑΕ αυξήθηκαν ετησίως κατά 6% στα 8,9 δισ. δολάρια. Η σφαιρική εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων (καθαρών) στο τέλος το 2010 ανήλθε σε 107 δισ. δολάρια από 15 δισ. δολάρια κατά τη διάρκεια της περιόδου 1954-2002. Ο αριθμός των εταιρειών με συμμετοχή ξένου κεφαλαίου ανήλθε στις 25.837 από 4.869 αντίστοιχα.

Μέχρι το τέλος του 2010, οι χώρες που είχαν επενδύσει στην Τουρκία ανέρχονταν σε 152. Κατά την περίοδο 2002-2010 η Ολλανδία κατέλαβε την πρώτη θέση με επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 14,1 δισ. δολαρίων, ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ με 6,7 δισ. δολάρια, και την Ελλάδα με 6,5 δισ. δολάρια.

Οι εισροές ΞΑΕ στον Τουρκικό τομέα της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης είναι ο κυριότερος χρηματοδότης και προσέλυσε το 39% από τις συνολικές εισροές ΞΑΕ για επενδύσεις ιδίων κεφαλαίων κατά την περίοδο 1954-2010 (κυρίως μετά το 2004). Ο συνολικός αριθμός εταιρειών με συμμετοχή ξένου κεφαλαίου στον Τουρκικό τομέα της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης ανήλθε σε 299 στο τέλος του 2010 από 120 στο τέλος του 2004 (Γράφημα 24).

Τουρκία- Εισροές ΞΑΕ στον Χρηματοοικονομικό Κλάδο, 1954-2010

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Republic of Turkey

Γράφημα 24. Τουρκία: Εισροές ΞΑΕ στον Χρηματοοικονομικό Κλάδο, 1954-2010

8.3 Εξέλιξη του Τραπεζικού Τομέα στην Τουρκία

Η παρουσία των ξένων τραπεζών στην Τουρκία μπορεί να αναχθεί πίσω στον 19ο αιώνα (The Banks Association of Turkey, 2009, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος

Ελληνισμού, 2008).⁶⁵ Ο τραπεζικός τομέας, κατά την περίοδο που ξεκινά μετά την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας της Τουρκίας το 1923, και μέχρι το 1980, ήταν κατά κύριο λόγο υπό τον έλεγχο και την επιρροή της κεντρικής κυβέρνησης, και τμήμα ενός σχεδίου οικονομικής πολιτικής επιδίωξης υποκατάστασης των εισαγωγών. Κατά την περίοδο αυτή δεν χορηγήθηκαν άδειες για τη δημιουργία νέων ξένων τραπεζών, εκτός από λίγες περιπτώσεις.

Το 1980, τέσσερις ξένες τράπεζες (μεταξύ των 40 συνολικά) δραστηριοποιούνταν στην Τουρκία, ελέγχοντας το 3,0% του συνόλου του ενεργητικού στον τραπεζικό τομέα.⁶⁶ Η σταδιακή ενσωμάτωση της τουρκικής οικονομίας στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, η οποία συνοδεύτηκε από τη διαδικασία απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών και τη μείωση των κανονιστικών φραγμών για την είσοδο των ξένων τραπεζών, ενθάρρυνε τις ξένες άμεσες επενδύσεις και επιτάχυνε την είσοδο ξένων τραπεζών στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας μετά το 1980. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι ξένες τράπεζες γενικά επεκτάθηκαν με το άνοιγμα και τη λειτουργία υποκαταστημάτων, και ως επί το πλείστον επικεντρώθηκαν στην χονδρική τραπεζική για να εξυπηρετήσουν εταιρικούς πελάτες τους. Ως αποτέλεσμα 18 ξένες τράπεζες είχαν ιδρυθεί το 2001. Παρά την αύξηση του αριθμού των ξένων τραπεζών, το μερίδιο του ενεργητικού των

⁶⁵ Η παρουσία των ξένων τραπεζών στην Τουρκία έχει την αφετηρία της στην ίδρυση της Osmanli Bankasi το 1856. Μερικοί από τους σημαντικότερους παράγοντες που βρίσκονται πίσω από την ίδρυση της Osmanli Bankasi μπορούν να συνοψισθούν στο ιστορικό υπόβαθρο, όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ιδίως μετά το Tanzimat Fermani (Imperial Edict for Administrative Reforms) το οποίο ανακηρύχθηκε το 1839, εισήλθε σε μια περίοδο που οι δαπάνες της υπερέβαιναν τα έσοδά της. Αρχικά προσπάθησε να καλύψει αυτό το κενό πόρων, αφενός, με την έκδοση τραπεζογραμματίων (kaimes) και στη συνέχεια με δανεισμό από τους τοπικές δανειστές χρήματος και τους τραπεζίτες στην Κωνσταντινούπολη (αρχικά από τους Έλληνες τραπεζίτες του Γαλατά), έναντι υποθήκης των μελλοντικών φορολογικών εσόδων της αυτοκρατορίας. Η ικανότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να δανειστεί από τις διεθνείς αγορές ενισχύθηκε με τη συμφωνία που υπογράφηκε στο Παρίσι το 1856, στο τέλος του Κριμαϊκού πολέμου. Η τράπεζα Osmanli Bankasi ιδρύθηκε με βρετανικά κεφάλαια για να ενεργεί ως μεσάζων ανάμεσα στην Οθωμανική κυβέρνηση και τους ξένους δανειστές και χρηματοδότες για την είσπραξη του εξωτερικού χρέους. Αργότερα, γαλλικά συμφέροντα συνεταιρίστηκαν στην Τράπεζα το 1863 καθώς και αυστριακά συμφέροντα το 1875.

⁶⁶ Οι τέσσερις ξένες τράπεζες που δραστηριοποιούνταν στην Τουρκία το 1980 ήταν οι εξής: η Arap-Turk Bankasi AS (ιδρύθηκε το 1977 με τη συμμετοχή επενδυτών από την Λιβύη και το Κουβέιτ), η Banko di Roma (ιδρύθηκε το 1911), η Holantse Τράπεζας Uni NV (ιδρύθηκε το 1921), και η Osmanli Bankasi AS (όπως προαναφέρθηκε ιδρύθηκε με βρετανικά κεφάλαια το 1856).

ξένων τραπεζών στο σύνολο ενεργητικού του τραπεζικού τομέα παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα. Τα στοιχεία ενεργητικού των ξένων τραπεζών αντιπροσώπευαν μόλις το 3,2% του συνόλου του ενεργητικού των 61 τραπεζών που λειτουργούσαν το 2001.

Η σοβαρή συμμετοχή των ξένων τραπεζών στην Τουρκία συμπίπτει χρονικά με τις μεταρρυθμίσεις και την πρόοδο που επιτεύχθηκε στον απόηχο της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2001, η οποία κατέστησε τον τραπεζικό τομέα κερδοφόρο και ελκυστικό για τους ξένους επενδυτές.

Η ρύθμιση και εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα ενισχύθηκαν σημαντικά ως αποτέλεσμα του εκτεταμένου “Προγράμματος Αναδιάρθρωσης του Τραπεζικού Τομέα” (Banking Restructuring Program) το 2001. Τις εκτεταμένες αρχικές τροποποιήσεις του Νόμου Τραπεζικών Εργασιών (Banking Law) ακολούθησε η σύσταση της Αρχής Κανονιστικής και Τραπεζικής Εποπτείας (Banking Regulation and Supervision Authority, BRSA). Η ενοποίηση του κλάδου και οι διαρθρωτικές προσπάθειες συντονίστηκαν στο πλαίσιο πέντε πυλώνων:

α) Επίλυση των οικονομικών προβλημάτων των προβληματικών τραπεζών, οι οποίες τέθηκαν υπό τον έλεγχο του Ταμείου Ασφάλισης Καταθέσεων (Savings Deposit Insurance Fund, SDIF).

β) Αναδιάρθρωση των κρατικών τραπεζών, με τη μεταφορά σημαντικών δημόσιων πόρων για την ενίσχυση της ελλειμματικής κεφαλαιακής τους διάρθρωσης, ως συνέπεια των καθυστερήσεων στην αποπληρωμή των δανείων που χρησιμοποιήθηκαν από το Υπουργείο Οικονομικών για τη χρηματοδότηση του κρατικού προϋπολογισμού, των εκτεταμένων πολιτικών παρεμβάσεων και των αδυναμιών διαχείρισης.

γ) Ενίσχυση του κεφαλαίου των ιδιωτικών τραπεζών, των οποίων η ποιότητα του ενεργητικού είχε επιδεινωθεί κυρίως λόγω των εκτεταμένων προβλέψεων που είχαν προβεί για μή εξυπηρετούμενα δάνεια.

δ) Νομοθετικά μέτρα για τη βελτίωση της εποπτείας και των συστημάτων ελέγχου, την συμμόρφωση με διεθνείς κανονισμούς (π.χ. Basel Capital Accord), την εισαγωγή διαδικασιών διαχείρισης των κινδύνων και μεθόδων για την ενίσχυση της εταιρικής διακυβέρνησης και την συμμόρφωση με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα για να βελτιωθεί η διαφάνεια των ισολογισμών των τραπεζικών ιδρυμάτων. Επίσης, η εισαγωγή ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων (minimum capital requirements).

ε) Το χρηματοδοτικό πρόγραμμα αναδιάρθρωσης. Ένα πρόγραμμα για την αναδιάρθρωση του χρέος των επιχειρήσεων (κυρίως στις μεταποιητικές βιομηχανίες)

προς τον χρηματοπιστωτικό τομέα, που είναι γνωστό ως “Ρύθμιση της Κωνσταντινούπολης” (Istanbul Approach), εισήχθηκε τον Ιούνιο 2002 και για μια περίοδο τριών ετών.

Η στενή εποπτεία και ρύθμιση του τραπεζικού τομέα της Τουρκίας εισήγαγε επίσης αυστηρά όρια όσον αφορά τις μεμονωμένες και αθροιστικές εκθέσεις σε δάνεια, περιορισμούς σχετικά με τις βραχυπρόθεσμες κινήσεις σε συνάλλαγμα, κανόνες για τον περιορισμό στην συνολική δανειακή έκθεση ενός ομίλου εταιρειών, περιορισμούς στην ιδιοκτησία τραπεζών, υψηλότερες προβλέψεις για τα επισφαλή δάνεια και μείωση της κρατικής εγγύησης από το 100% των καταθέσεων, με αποτέλεσμα τη μείωση του ηθικού κινδύνου (moral hazard) στον τομέα. Σε απάντηση στην ισχυρή πιστωτική επέκταση του 2010, επιπλέον μέτρα λήφθηκαν για την εξασφάλιση της απρόσκοπτης και χρηστής λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Ο τραπεζικός τομέας, γενικά, αντιστάθηκε αποτελεσματικά στις πιέσεις και τους συστημικούς κινδύνους από την αστάθεια που προέκυψε στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στις αγορές κατά την περίοδο 2008-2009, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν κατέστη απαραίτητο στις τουρκικές τράπεζες να στραφούν σε κρατική οικονομική βοήθεια για να βελτιώσουν τα κεφαλαιακά τους αποθεματικά. Ο μέσος δείκτης επάρκειας κεφαλαίων Tier 1, παρά το γεγονός ότι μειώθηκε εξαιτίας της αύξησης των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων λόγω της ανάκαμψης των πιστωτικών αγορών, παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Τον Ιούνιο του 2011, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας ανέρχονταν σε 17,1%, πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Τα προβλήματα πιστωτικής ποιότητας στις ανεπτυγμένες οικονομίες, που ανέκυψαν στις ΗΠΑ με την κρίση των ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου (sub-prime loans), και στη ζώνη του ευρώ με την κρίση δημόσιου χρέους (Κοντάκος, 2010), δεν επηρέασαν τις δραστηριότητες των ξένων τραπεζών στην Τουρκία.

Το Δεκέμβριο του 2010, 49 τραπεζικά ιδρύματα λειτουργούσαν στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας, από τα οποία τα 32 ήταν εμπορικές τράπεζες (εκ των οποίων τρεις κρατικές), 13 ήταν αναπτυξιακές και επενδυτικές τράπεζες (development and investment banks), και 4 ήταν συμμετοχικές τράπεζες (participation banks).⁶⁷ Οι

⁶⁷ Οι Συμμετοχικές τράπεζες (participation banks), ένας όρος ταυτόσημος με την ισλαμική τραπεζική (islamic banking), καθιερώθηκε στην Τουρκία ως ανταπόκριση στην κοινωνική ζήτηση και τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην δεκαετία του 1980. Οι Συμμετοχικές τράπεζες

εμπορικές τράπεζες δεν προσφέρουν λογαριασμούς συμμετοχής και οι συμμετοχικές τράπεζες (που ασχολούνται με την ισλαμική τραπεζική) δεν έχουν την άδεια να δέχονται καταθέσεις. Οι αναπτυξιακές και επενδυτικές τράπεζες δεν επιτρέπεται να εκδίδουν πιστοποιητικά κατάθεσης και συμμετοχής.

Οι συγχωνεύσεις μεταξύ των τουρκικών τραπεζών είναι σπάνιες, με αποτέλεσμα να παρατηρείται υψηλός βαθμός συγκέντρωσης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται στον Πίνακα 54, οι μεγαλύτερες 10 τράπεζες (top-10) συγκέντρωναν το 2010 το 87% του συνολικού ενεργητικού του τουρκικού τραπεζικού κλάδου, το 92% του συνολικού καθαρού κέρδους, το 83% των καταστημάτων και το 80% των εργαζομένων.

Λίγες μεγάλες εγχώριες τράπεζες, κάποιες κρατικές και μερικές ιδιωτικές, κυριαρχούν στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Οι ιδιωτικές τράπεζες αποτελούν συχνά μέλη ομίλων με διάσπαρτες δραστηριότητες σε ολόκληρη την οικονομία. Οι τράπεζες ελέγχουν συχνά υπό τη μορφή θυγατρικών πολλά μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, όπως ασφαλιστικές εταιρείες, αμοιβαία κεφάλαια, εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring firms) και χρηματοοικονομικές εταιρείες

ονομάσθηκαν και δραστηριοποιούνταν αρχικά με τον τίτλο “ειδικοί οίκοι χρηματοδότησης” (special finance houses), δεδομένου ότι δεν καλύπτονταν από το Τουρκικό τραπεζικό δίκαιο έως το 2005. Στο τέλος του 2010 λειτουργούσαν στην Τουρκία τέσσερις ισλαμικές τράπεζες, που είναι γνωστές ως “συμμετοχικές τράπεζες”, εκ των οποίων οι δύο ήταν ξένης ιδιοκτησίας. Το Δεκέμβριο του 2010, το σύνολο του ενεργητικού τους ανέρχονταν σε 21.130 εκατ. ευρώ, το καθαρό εισόδημα τους σε 369 εκατ. ευρώ, ενώ λειτουργούσαν 607 υποκαταστήματα και απασχολούσαν 12.694 εργαζόμενους. Η ισχυρή αύξηση κερδοφορίας στον ισλαμικό χρηματοπιστωτικό τομέα της Τουρκίας, το οποίο είναι παρόμοιο σε λειτουργία με τις εμπορικές-καταθετικές τράπεζες, αλλά χρησιμοποιεί τη συλλογή και τον δανεισμό χρηματοδοτικών μέσων που δεν προϋποθέτουν την καταβολή ή είσπραξη τόκων, και συνδέει στενά το κέρδος με τη συμμετοχή στον αναλαμβανόμενο κίνδυνο, αναμένεται να συνεχιστεί, αν και από χαμηλή βάση. Οι τράπεζες αυτές μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προσέλκυση πλεονασματικών κεφαλαίων από την περιοχή του Αραβικού Κόλπου προς την Τουρκία.

Πρόσφατα οι συμμετοχικές τράπεζες έχουν αρχίσει να προσφέρουν ένα ευρύτερο φάσμα προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων τη συμμετοχή επί κεφαλαίων διαχείρισης συνταξιοδοτικών ταμείων χωρίς τόκους (interest-free pension funds). Το κύριο επενδυτικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στην πίσνα αυτών των συνταξιοδοτικών ταμείων είναι ομόλογα που βασίζονται στο εισόδημα που αποφέρουν (income-indexed bonds, GES), δεδομένου ότι στην Ισλαμική τραπεζική ο τρόπος χρηματοδότησης εξαρτάται από περιουσιακά στοιχεία και όχι το ίδιο το χρήμα. Τα GES διανέμουν τα έσοδα της τουρκικής Petroleum Corporation, του Γραφείου Εφοδιασμού του Κράτους, της Γενικής Διεύθυνσης Διαχείρισης Κρατικών Αεροδρομίων και της Γενική Διεύθυνσης Παράκτιας Ασφάλειας.

χρηματοδοτικής μίσθωσης (financial leasing companies, EIU, 2010). Το μεγαλύτερο τραπεζικό ίδρυμα της Τουρκίας σε όρους ενεργητικού είναι η κρατική τράπεζα Ziraat. Οι κυριότεροι ανταγωνιστές του στον ιδιωτικό τραπεζικό τομέα περιλαμβάνουν την Garanti Bank, την Akbank και την Yari Kredi Bank.

Πίνακας 54. Μεγαλύτερες 10 τράπεζες στην Τουρκία με βάση το Σύνολο Ενεργητικού, 31 Δεκεμβρίου 2010

(EUR εκατ.)

Τράπεζες	Ιδιοκτησιακή Ομάδα	Έτος ίδρυσης	Σύνολο Ενεργητικού	Σύνολο Δανείων	Σύνολο Καταθέσεων	Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	Καταβεβλημένο Κεφάλαιο	Καθαρά Έσοδα/Ζημιές	Αριθμός Καταστημάτων	Αριθμός Εργαζομένων
1 TC Ziraat Bankası	S	1863	73.553	27.952	61.212	6.549	1.216	1.807	1.399	22.708
2 Türkiye İş Bankası	P	1924	64.131	31.255	42.947	8.279	2.190	1.451	1.142	23.944
3 Türkiye Garanti Bankası	P	1946	60.320	31.545	35.355	8.016	2.044	1.530	859	16.675
4 Akbank	P	1948	55.074	25.739	32.683	8.547	1.946	1.390	913	15.330
5 Yapı ve Kredi Bankası	P	1944	41.252	25.602	25.655	5.021	2.115	1.003	868	14.411
6 Türkiye Vakıflar Bankası	S	1954	35.989	21.829	23.211	4.165	1.216	563	636	11.077
7 Türkiye Halk Bankası	S	1938	35.493	21.554	26.657	3.623	608	978	709	13.450
8 Finans Bank	F	1987	18.533	12.096	11.888	2.534	1.073	445	503	11.734
9 Denizbank	F	1997	13.459	8.982	7.685	1.528	348	223	500	8.573
10 Türk Ekonomi Bankası	P	1927	9.260	5.719	5.839	882	535	146	335	5.646
TOP 10			407.066	212.273	273.132	49.143	13.293	9.536	7.864	143.548
Σύνολο			468.043	247.609	299.100	62.813	21.823	10.394	9.465	178.503
TOP 10 / Σύνολο			87%	86%	91%	78%	61%	92%	83%	80%

* State-owned Deposit Bank, P: Privately-owned Deposit Bank, F: Foreign Bank

Πηγή: The Banks Association of Turkey

Στο τέλος Δεκεμβρίου 2010, οι τράπεζες με πλειοψηφία ξένης ιδιοκτησίας στο μετοχικό τους κεφάλαιο αντιπροσώπευαν το 14% των τουρκικών τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων, το 13% των συνολικών καταθέσεων, το 16% των συνολικών δανείων, το 22% του δικτύου υποκαταστημάτων, και το 24% των εργαζομένων, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Τραπεζών της Τουρκίας (Banks Association of Turkey) που παρατίθενται στον Πίνακα 55. Οι σημαντικότερες ξένες τράπεζες, με βάση το μέγεθος των στοιχείων ενεργητικού, είναι η Finans Bank (ελέγχεται κατά πλειοψηφία από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας), η DenizBank (ελέγχεται από την γαλλο-βελγική τράπεζα Dexia), η ING (Ολλανδία), και η HSBC (Ηνωμένο Βασίλειο).

Πίνακας 55. Ξένες Τράπεζες στην Τουρκία: Κατάταξη με βάση το Σύνολο Ενεργητικού, 31 Δεκεμβρίου 2010

Τράπεζες	Ιδιοκτησιακή Ομάδα *	Έτος ίδρυσης	Σύνολο Ενεργητικού	Σύνολο Δανείων	Σύνολο Καταθέσεων	Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	Καταβεβλημένο Κεφάλαιο	Καθαρά Έσοδα/ Ζημίες	Αριθμός Καταστημάτων	Αριθμός Εργαζομένων
1 Finans Bank		1987	18.533	12.096	11.888	2.534	1.073	445	503	11.734
2 Denizbank		1997	13.459	8.982	7.685	1.528	348	223	500	8.573
3 HSBC Bank		1990	8.631	4.706	5.208	1.314	317	118	333	6.570
4 ING Bank		1984	8.418	5.928	4.540	1.014	924	54	323	5.865
5 Fortis Bank		1964	5.904	4.004	3.049	937	511	11	269	4.572
6 Citibank		1980	3.058	1.120	2.111	455	16	42	37	2.116
7 Eurobank Tekfen		1992	2.020	789	919	218	185	7	54	875
8 Deutsche Bank		1988	1.485	82	871	187	66	-3	1	101
9 Bank Mellat		1982	893	545	225	49	26	13	3	51
10 BankPozitif Kredi ve Kal. Bankası	FI	1999	791	548	0	228	164	12	2	288
11 Turkland Bank		1991	735	488	556	107	83	1	27	510
12 WestLB AG		1985	581	24	28	85	26	10	1	42
13 Arap Türk Bankası		1977	555	241	155	149	117	12	6	255
14 The Royal Bank of Scotland		1921	553	122	236	185	53	11	3	129
15 Millennium Bank		1984	439	311	365	52	99	-7	18	292
16 JPMorgan Chase Bank		1984	341	0	244	94	49	10	1	53
17 Société Générale		1989	328	171	32	45	65	2	16	259
18 Merrill Lynch Yatırım Bank	FI	1992	165	0	0	30	24	7	1	33
19 Habib Bank Limited		1983	36	10	10	20	15	1	1	16
20 Credit Agricole Yatırım Bankası	FI	1990	32	0	0	29	20	3	1	20
21 Taib Yatırım Bank	FI	1987	7	0	0	6	13	-2	1	17
Foreign total			66.963	40.169	38.124	9.265	4.193	970	2.101	42.371
Total			468.043	247.609	299.100	62.813	21.823	10.394	9.465	178.503
Foreign / Total			14%	16%	13%	15%	19%	9%	22%	24%

* FI: Foreign Investment & Development Bank. The 2 foreign Islamic Banking institutions are not included in the list.

Πηγή: The Banks Association of Turkey

Αρκετές μεγάλες τράπεζες που είναι κατά πλειοψηφία τουρκικές τράπεζες περιλαμβάνουν στην μετοχική τους σύνθεση μειοψηφικές ξένες συμμετοχές. Αυτές περιλαμβάνουν την Akbank (της οποίας το 20% ανήκει στην Citibank Overseas Corporation Corporation), την Garanti Bank (το 25,01% ανήκει στην ισπανική BBVA, Banco BilbaoVizcaya Argentaria SA), την Sekerbank (το 33,98% ανήκει στο ταμείο διαχείρισης κεφαλαίων της κυβέρνησης του Καζακστάν) και την Yari Kredi Bank (η Koc Financial Services είναι ο ιδιοκτήτης κατά 81,8%, στην οποία η ιταλική Unicredit κατέχει συμμετοχή 50% και κατά συνέπεια ελέγχει έμμεσα το 40,9% της Yari Kredi Bank). Επίσης, η Turk Ekonomi Bank, στην οποία η γαλλική BNP Paribas κατέχει μεγάλο μερίδιο μειοψηφίας που ανέρχεται σε 34,43% μετά την συγχώνευσή της με την τοπική μονάδα της Fortis τον Μάρτιο του 2011. Η BNP Paribas είχε αποκτήσει την μονάδα της Fortis στην Τουρκία όταν εξαγόρασε την Βελγική συμμετοχή της χρεοκοπημένης τράπεζας Fortis το 2009.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω μειοψηφικές συμμετοχές οι ξένες τράπεζες ελέγχουν ένα πρόσθετο ποσό ύψους 48.200 εκατ. ευρώ, ή 10,3% στο σύνολο του ενεργητικού.⁶⁸ Όταν αυτό προστεθεί στη συμμετοχή πλειοψηφίας που κατέχουν και που ανέρχεται όπως προαναφέρθηκε σε 14,3%, το *αναπροσαρμοσμένο (adjusted)* μερίδιο αγοράς στο σύνολο του ενεργητικού ανέρχεται σε 24,6%.

Οι τουρκικές τράπεζες που εξαγοράσθηκαν από ξένα τραπεζικά ιδρύματα κατά την περίοδο που ακολούθησε μετά την αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα το 2001 παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 56 κατωτέρω.

Μεταξύ των πιο σημαντικών εξαγορών σε οικονομικούς όρους ήταν η αντίστοιχη που ανακοινώθηκε το Νοέμβριο του 2010 (και ολοκληρώθηκε στις αρχές του 2011) από την ισπανική BBVA, η οποία συμφώνησε να καταβάλει 5,8 δισ. δολάρια για το 24,9% της Garanti Bank, με την δυνατότητα (option right) να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο σε πέντε χρόνια. Η GE ήταν ο πωλητής ποσοστού 18,6% έναντι 3,8 δισ. δολαρίων και ο Όμιλος DOGUS ποσοστού 6,3% έναντι 2,1 δισ. ευρώ. Με μια αρχική επένδυση 1,8 δισ. δολαρίων στην Garanti το 2005, η GE Capital πραγματοποίησε μετά την ολοκλήρωση της συναλλαγής 5,2 δισ. δολάρια σε συνολικά έσοδα, κυρίως υπό τη μορφή των ληφθεισών μερισμάτων και των εσόδων από την πώληση της συμμετοχής στην Garanti Bank.

Η δεύτερη σε αξία εξαγορά πραγματοποιήθηκε από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας (NBG), η οποία απέκτησε κατά την περίοδο 2006-2008 σωρευτικά το 90,1% των μετοχών της Finansbank καταβάλλοντας συνολικά το ποσό των 5,3 δισ. δολάρια.

Επίσης, το 2008 η National Commercial Bank (NCB) απέκτησε έναντι 1,1 δισ. δολαρίων το 60% της τράπεζας Turkiye Finans Katilim. Η NCB αποτελεί την μεγαλύτερη τράπεζα στη Σαουδική Αραβία και η εξαγορά αποτελεί τη μεγαλύτερη σε αξία συναλλαγή που είχε μέχρι τότε πραγματοποιηθεί παγκοσμίως στον κλάδο της ισλαμικής τραπεζικής, υπογραμμίζοντας την αυξανόμενη σημασία του συγκεκριμένου τμήματος του τραπεζικού κλάδου. Η κίνηση αυτή αποτέλεσε ταυτόχρονα την πρώτη μεγάλη έξοδο της NCB εκτός των συνόρων της Σαουδικής Αραβίας.

⁶⁸ Αυτό υπολογίζεται ως το γινόμενο του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού της τοπικής τράπεζας με το μειοψηφικό ποσοστό της αλλοδαπής συμμετοχής.

Πίνακας 56. Εξαγορές στον Χρηματοοικονομικό Κλάδο της Τουρκίας από Ξένους Επενδυτές την περίοδο 2001-2011

Έτος εξαγοράς	Εξαγορασθείσα εταιρεία	Αγοραστής	Χώρα προέλευσης Αγοραστή	Αξία Συναλλαγής USD (εκατ.)	Μερίδιο εξαγοράς (%)
Τραπεζικός Κλάδος					
2011	Garanti Bankasi	BBVA	Ισπανία	5.800	24,9
2010	Millenium Bank	Credit Europe Bank NV	Ολλανδία	44	95
2008	Türkiye Finans Katılım Bankası	National Commercial Bank	Σ. Αραβία	1.080	60
2007	Akbank T.A.S.	Citibank	ΗΠΑ	3.100	20
2007	Oyak Bank	ING Bank N.V.	Ολλανδία	2.700	100
2007	Sekerbank	Turanalem Securities	Καζακστάν	610	33,98
2007	Turkish Bank	National Bank of Kuwait	Κουβέιτ	160	40
2007	Garanti Bank (Settl. & Custody Unit)	Deutsche Bank AG	Γερμανία	115	100
2006	DenizBank A.S.	Dexia Bank	Βέλγιο	3.221	98,9
2006	Tekfenbank	EFG Eurobank Group	Ελλάδα	182	70
2006-08	Finansbank	National Bank of Greece	Ελλάδα	5.271	90,1
2005	C Kredi Kalkinma	Bank Hapoalim	Ισραήλ	113	57,5
2005	Yapi Kredi Bank	UniCredit	Ιταλία	1.395	57,4
2005	Garanti Bankasi	GE Consumer Finance	ΗΠΑ	1.560	25,5
2005	Disbank	Fortis	Βέλγιο	1.125	89,3
2005	TEB	BNP Paribas	Γαλλία	217	42,1
2002	Kocbank	UniCredit	Ιταλία	240	50
2001	Sitebank	Novabank	Πορτογαλία	3	100
2001	Demirbank	HSBC	Ην. Βασίλειο	350	100
				Σύνολο	27.286
Ασφαλιστικός Κλάδος					
2010	Fiba Sigorta AS	Sompo Japan Insurance	Ιαπωνία	310	92,4
2008	Allianz Hayat ve Emeklilik	Allianz SE	Γερμανία	591	49
2008	AXA Oyak Holding AS	AXA Group	Γαλλία	525	50
2008	TEB Sigorta	Zurich Financial Services AG	Σουηδία	345	100
2008	Güven Sigorta	Groupama International	Γαλλία	285	99,9
2007	Garanti Sigorta	Eureko	Ολλανδία	489	80
2007	Genel Yaşam Sigorta A.S	Mapfre S.A.	Ισπανία	380	80
2007	Garanti Emeklilik	Eureko	Ολλανδία	134	15+35 option
2007	Ray Sigorta	TBIH Financial Services Group	Ολλανδία	85	58,2
2007	Seker Sigorta	Liberty Mutual Insurance Compa	ΗΠΑ	63	63,9
				Σύνολο	3.207

Πηγή: Undersecretariat of Treasury, Π. Κοντάκος (2011)

Με βάση τα στοιχεία της Ένωσης Τραπεζών της Τουρκίας (Banks Association of Turkey), που αναφέρονται στον Πίνακα 57, ο συνολικός αριθμός των τραπεζικών ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Τουρκία μειώθηκε από τις 61 στις 45 κατά την διάρκεια της περιόδου 2001-2010, εκ των οποίων στο τέλος του 2010 οι 17 ήταν ξένες τράπεζες, (ή 23, εάν συνυπολογισθούν και οι 4 ξένες αναπτυξιακές και επενδυτικές τράπεζες καθώς και οι 2 ξένες συμμετοχικές τράπεζες). Αντιστοίχως, κατά την ίδια περίοδο το σύνολο του ενεργητικού στον συνολικό τραπεζικό τομέα

αυξήθηκε κατά 254% σε 468 δισ. ευρώ και τα τραπεζικά δάνεια κατά 755% σε 248 δισ. ευρώ, ενώ οι αντίστοιχες αυξήσεις ήταν σημαντικά υψηλότερες στην περίπτωση των ξένων τραπεζών.

Οι τουρκικές τράπεζες ήταν σε γενικές γραμμές κερδοφόρες μετά το 2002, παρόλο που τα κέρδη αυτά χαρακτηρίζονται από μεταβλητότητα, ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής αναταραχής. Η κερδοφορία μειώθηκε το 2008, αλλά ανέκαμψε κατά 52% σε όρους ευρώ το 2009, κυρίως λόγω της διεύρυνσης της διαφοράς μεταξύ των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων και της μείωσης των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις. Η ετήσια μεταβολή της αύξησης της κερδοφορίας ήταν πολύ ασθενέστερη σε περίπου 14% το 2010, αντανακλώντας τις συνέπειες της αύξησης της ανεργίας και της παύσης λειτουργίας πολλών επιχειρήσεων στους ισολογισμούς των τραπεζών, τα χαμηλότερα καθαρά έσοδα από την μείωση του περιθωρίου κέρδους μεταξύ των τόκων δανείων και καταθέσεων, τη συρρίκνωση του καθαρού περιθωρίου επιτοκίου λόγω του εντεινόμενου και αυξανόμενου ανταγωνισμού, και τη μείωση των εσόδων από προμήθειες από τις λιγότερες εκταμιεύσεις δανείων.

Τέλος, από τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 57, είναι εμφανής η σημαντική επέκταση του δικτύου υποκαταστημάτων των ξένων τραπεζών, που έφθασε να αριθμεί 2.096 καταστήματα το 2010 (ή 22% του συνόλου) από 233 μόνο το 2001, ενώ το προσωπικό που απασχολούνταν σε αλλοδαπές τράπεζες ενισχύθηκε σε 42.013 εργαζόμενους (ήτοι 24% του συνόλου στον τραπεζικό κλάδο) από 5.395, και υπερέβη σημαντικά τις αντίστοιχες αυξήσεις στις τοπικές τράπεζες. Ειδικότερα, η συνολική αύξηση στην απασχόληση κατά 41.008 εργαζομένους στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας κατά τη διάρκεια του 2001-2010 μπορεί να αποδοθεί κυρίως στην ανάπτυξη των εργασιών των ξένων τραπεζών.

Πίνακας 57. Ξένες τράπεζες στην Τουρκία: Επιλογή δεικτών για την περίοδο 2001-2010

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Δ 2001-10	Δ% 2001-10
(EUR εκστ.)												
Σύνολο τραπεζών¹	61	54	50	48	47	46	46	45	45	45	-16	-26%
Ένες	15	15	13	13	13	15	18	17	17	17	2	13%
Μερίδιο	25%	28%	26%	27%	28%	33%	39%	38%	38%	38%		
Σύνολο Ενεργητικού	132.071	123.724	142.107	168.075	250.060	261.873	328.940	330.898	372.676	468.043	335.972	254%
Ένες	4.062	3.854	3.951	5.675	13.049	32.041	49.435	49.127	50.165	65.969	61.907	1524%
Μερίδιο	3%	3%	3%	3%	5%	12%	15%	15%	13%	14%		
Σύνολο Δανείων	28.944	32.794	39.824	56.623	96.415	117.777	164.392	171.996	177.819	247.609	218.665	755%
Ένες	1.055	1.308	1.577	2.627	6.597	18.036	30.935	30.345	29.993	39.621	38.566	3657%
Μερίδιο	4%	4%	4%	5%	7%	15%	19%	18%	17%	16%		
Σύνολο Καταθέσεων	91.039	82.835	91.502	108.262	159.735	168.962	209.252	212.584	236.738	299.100	208.061	229%
Ένες	1.885	2.011	2.017	3.401	7.712	20.211	30.168	28.236	30.508	38.124	36.239	1922%
Μερίδιο	2%	2%	2%	3%	5%	12%	14%	13%	13%	13%		
Σύνολο Ίδιον Κεφάλαιον	11.460	14.950	20.221	25.208	33.849	31.314	43.075	38.766	49.688	62.813	51.353	448%
Ένες	795	807	948	1.142	2.079	3.842	6.533	6.179	7.378	8.972	8.177	1028%
Μερίδιο	7%	5%	5%	5%	6%	12%	15%	16%	15%	14%		
Καθαρό Έσοδο/Ζημία	-8.770	1.371	3.192	3.541	3.600	5.931	8.401	5.988	9.090	10.394	19.164	219%
Ένες	26	48	106	135	323	789	994	649	965	950	924	3586%
Μερίδιο	0%	3%	3%	4%	9%	13%	12%	11%	11%	9%		
Αριθμός Καταστημάτων	6.908	6.106	5.966	6.106	6.247	6.849	7.618	8.790	9.027	9.465	2.557	37%
Ένες	233	206	209	209	393	1.072	1.741	2.034	2.062	2.096	1.863	800%
Μερίδιο	3%	3%	4%	3%	6%	16%	23%	23%	23%	22%		
Αριθμός Εργαζομένων	137.495	123.271	123.249	127.163	132.258	143.143	158.534	171.598	172.402	178.503	41.008	30%
Ένες	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610	25.794	36.707	40.567	39.676	42.013	36.618	679%
Μερίδιο	4%	4%	4%	5%	8%	18%	23%	24%	23%	24%		

Σημείωση: 1. Οι Ξένες Αναποδοξιακές και Εναποδοξιακές τράπεζες (4 συνολικά) και οι Ξένες Συμμετοχικές τράπεζες (2 συνολικά) δεν περιλαμβάνονται στον πίνακα.
 Πηγή: The Banks Association of Turkey, Π. Κοντάκος (2011)

8.4 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση των Κινήτρων των Διασυννοριακών Συγχωνεύσεων και Εξαγορών στον Τραπεζικό Τομέα

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες των ΞΑΕ έχουν συζητηθεί εκτενώς τόσο στην θεωρητική όσο και στην εμπειρική βιβλιογραφία (Bitzenis, 2003, 2006, 2007, 2009).

Δεδομένου ότι οι ξένες άμεσες επενδύσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα καταλαμβάνουν ένα σημαντικό μερίδιο των συνολικών ροών ΞΑΕ, το αυξανόμενο μερίδιο των ξένων τραπεζών στους τραπεζικούς τομείς των αναδύομενων οικονομιών έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών. Με τη σειρά τους, τα κίνητρα των ξένων άμεσων επενδυτών έχει διερευνηθεί ευρέως, τόσο από την προοπτική της χώρας υποδοχής όσο και της χώρας προέλευσης, υπό την μορφή των παραγόντων έλκυσης και ώθησης (pull and push factors), και σε επίπεδο μικρο-συμπεριφοράς (micro-behavioral) και μακροοικονομικό επίπεδο (Herrero και Simon, 2003, Bumin, 2007).

Η πλειοψηφία των εμπειρικών μελετών που εξετάζουν τις ροές των ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα βασίζονται στο εννοιολογικό πλαίσιο είτε της τροποποιημένης προσέγγισης του εκλεκτικού παραδείγματος OLI του Dunning (Dunning, 1993), είτε στο πλαίσιο της θεωρίας διεθνοποίησης της πολυεθνικής παραγωγής (internalization theory of multinational production). Στο παράδειγμα OLI (**OLI paradigm**), όπως αναλύεται παρακάτω, οι πολυεθνικές εργασίες για μια τράπεζα καθορίζονται από ένα συνδυασμό πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας (O, ownership), θέσεως (L, location) και εσωτερίκευσης (I, internalization) ως αποτέλεσμα της διεθνούς επέκτασής της. Ωστόσο, αυτή η θεωρία από μόνη της δεν μπορεί να εξηγήσει όλα τα κίνητρα των δραστηριοτήτων των ξένων τραπεζών, ιδιαιτέρως δεδομένου ότι δεν καλύπτει τις διαρθρωτικές αλλαγές και την απελευθέρωση της αγοράς που μπορεί να έχουν προηγηθεί και πραγματοποιηθεί στις χώρες υποδοχής (Uiboupin και Sorg, 2006).

Τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας (*Ownership advantages*) των ξένων διεθνών ή περιφερειακών τραπεζών μπορούν να περιλαμβάνουν την διαθεσιμότητα και πρόσβαση σε ένα διευρυμένο εγχώριο κεφάλαιο και καταθετική βάση καθώς και άλλα περιουσιακά στοιχεία, όπως η πιστοληπτική ικανότητα που διαθέτουν· τη φήμη ενός τραπεζικού ιδρύματος· τις καλύτερες επιχειρησιακές και τεχνολογικές δεξιότητες και τις αποτελεσματικότερες μεθόδους ελέγχου του κόστους, και την υψηλής ποιότητας διοίκηση ή διοικητική υποστήριξη· τη διαθεσιμότητα ενός τεχνολογικού πλεονεκτήματος· και τις ανεπτυγμένες τραπεζικές τεχνικές. Οι ξένες τράπεζες μπορούν επίσης να επωφεληθούν από την περισσότερο εξειδικευμένη διαχείριση των κινδύνων ή των δεξιοτήτων που διαθέτουν στην αξιολόγηση των επενδύσεων, ή από τη δυνατότητα για παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, ή από την ευρύτητα των εξειδικευμένων τραπεζικών υπηρεσιών που μπορούν να προσφέρουν. Οι ξένες τράπεζες έχουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε αυτές τις

διαστάσεις έναντι των εγχώριων τραπεζών στις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες, τις οποίες μπορούν να τις εκμεταλλευτούν καλύτερα και να τις ενισχύσουν μέσω της διεθνοποίησής τους.

Τα *πλεονεκτήματα τοποθεσίας* (*Location advantages*) προκύπτουν από τα χαρακτηριστικά των χωρών υποδοχής (*host countries*) και των αγορών υποδοχής (*host markets*). Τα *πλεονεκτήματα τοποθεσίας της χώρας* (*Location country advantages*) προκύπτουν κυρίως από την ύπαρξη θετικών πολιτισμικών και γεωγραφικών σχέσεων. Οι πολιτισμικές ομοιότητες και εγγύτητα, είτε ιστορικές, θρησκευτικές, γλωσσικές ή άλλες, μπορεί να μειώσουν σημαντικά το κόστος της δραστηριοποίησης στο εξωτερικό, διευκολύνοντας παράλληλα την βελτίωση της αποτελεσματικότητας ή την εκμετάλλευση άλλων ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων. Η πολιτισμική εγγύτητα μπορεί επίσης να οδηγήσει σε πλεονεκτήματα διαφοροποίησης των προϊόντων (Swoboda, 1990) και στη μεταφορά γνώσης (Guillen and Tschoegl, 1999). Ταυτόχρονα, η γεωγραφική εγγύτητα μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής μπορεί να προτρέψουν την αμοιβαία ή μονομερή ανταλλαγή ξένων άμεσων επενδύσεων, ιδιαίτερα στην περίπτωση ύπαρξης πολιτισμικών δεσμών.

Οι ξένες τράπεζες είναι απαραίτητο να εγκαταστήσουν μία φυσική παρουσία στο εξωτερικό προκειμένου να προσφέρουν αποτελεσματικά μια σειρά από χρηματοοικονομικές υπηρεσίες στους πελάτες τους (Focarelli and Pozzolo, 2005). Τα *πλεονεκτήματα της αγοράς υποδοχής* (*Host market advantages*), όπως το μέγεθος μίας αγοράς, το επίπεδο ανάπτυξης, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ, και η πολιτική και μακροοικονομική σταθερότητα, παρέχουν στους ξένους επενδυτές μία ένδειξη για τις ευκαιρίες επίτευξης κερδοφορίας. Ένα σημαντικό συμπέρασμα στην εμπειρική βιβλιογραφία είναι ότι το μέγεθος της τοπικής οικονομίας, μετρούμενης είτε από τα επίπεδα του ΑΕΠ (Goldberg and Johnson, 1990, Brealey and Καπλάνης, 1996, Buch, 2003), του πληθυσμού (Revoltella and Papi, 2000, Buch, 2000), ή της βιομηχανικής παραγωγής (Buch, 2003), ασκούν θετική επίδραση στις ξένες άμεσες επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα. Οι Focarelli και Pozzolo (2005) υποστηρίζουν ότι οι τράπεζες είναι περισσότερο πιθανό να εγκαταστήσουν παρουσία σε χώρες με υψηλή αναμενόμενη οικονομική ανάπτυξη, και παρέχουν εμπειρικές αποδείξεις ότι αυτό συμβαίνει όταν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι χαμηλό.

Με βάση τα συμπεράσματα από τη μελέτη των Focarelli και Pozzolo (2005), οι οποίοι εξέτασαν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις για τις ξένες

επενδύσεις των 260 μεγαλύτερων τραπεζών που δραστηριοποιούνται στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), ο πιο σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τις επενδυτικές αποφάσεις των τραπεζών ήταν οι ευκαιρίες για κερδοφορία στον τραπεζικό τομέα υποδοχής, και έτειναν να επενδύουν σε χώρες όπου ο τραπεζικός τομέας ήταν λιγότερο αποτελεσματικός από το μέσο όρο. Επιπλέον, η είσοδος των ξένων τραπεζών σχετίζεται αρνητικά με το βαθμό τραπεζικής συγκέντρωσης της χώρας υποδοχής (Bumin, 2007).

Η έλλειψη μακροοικονομικών θεωριών σχετικά με τις χρηματοοικονομικές ΞΑΕ (financial FDI) εξηγεί την σπανιότητα της εμπειρικής ανάλυσης στον τομέα αυτό. Οι μακροοικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες των ΞΑΕ γενικά ταξινομούνται σε δύο μεγάλες ομάδες: ώθησης (push factors), δηλαδή παραγόντων που σχετίζονται με την χώρα προέλευσης, και έλκυσης (pull factors), δηλαδή παραγόντων που σχετίζονται με τη χώρα υποδοχής. Για την πρώτη ομάδα παραγόντων δεν υπάρχει βιβλιογραφία στην περίπτωση των χρηματοοικονομικών ΞΑΕ, ενώ υπάρχει για την δεύτερη ομάδα παραγόντων (Herrero και Simon, 2003).

Στο πλαίσιο της μακροοικονομικής σταθερότητας της χώρας υποδοχής, ο Bumin (2007) παρατήρησε ότι οι διακυμάνσεις των μακροοικονομικών δεικτών των χωρών στις οποίες επενδύουν οι τράπεζες είχαν σημαντική επίδραση στις αποφάσεις τους. Οι περιοδικές κρίσεις που αντιμετωπίζουν οι εθνικές οικονομίες μπορούν να προκαλέσουν μείωση στα έσοδα από επενδύσεις και μείωση στο αναμενόμενο κέρδος. Ως εκ τούτου, οι ξένες τράπεζες δίνουν έμφαση στους μακροοικονομικούς δείκτες των χωρών υποδοχής και επενδύουν στις χώρες στις οποίες οι μελλοντικές προσδοκίες είναι θετικές.

Επιπλέον, έχει βρεθεί από τους Papi και Revoltella (2000), Buch (2000), Mathieson και Roldos (2001), καθώς και τους Focarelli και Pozzolo (2005), ότι ο πληθωρισμός έχει αρνητικό αντίκτυπο στις αποφάσεις για την εγκατάσταση ξένων τραπεζών. Μια άλλη υπόθεση που εξετάζεται συχνά στη βιβλιογραφία είναι η αρνητική επίδραση της μεταβλητότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών στις τραπεζικές ΞΑΕ. Ωστόσο, οι περισσότερες μελέτες αναφέρουν ασήμαντα αποτελέσματα, εκτός από τον Moshirian (2001), ο οποίος διαπίστωσε ότι μια υποτίμηση στο τοπικό νόμισμα αύξησε τις ΞΑΕ από τις γερμανικές, αμερικανικές και αγγλικές τράπεζες, αφού κατέστη φτηνότερο το να πραγματοποιήσουν τις επενδύσεις τους. Συνολικά, η μακροοικονομική αστάθεια φαίνεται ότι αποτελεί αποτρεπτικό

παράγοντα και εμπόδιο για τις χρηματοοικονομικές ΞΑΕ (Grosse and Goldberg, 1991, Fisher and Molyneux, 1996, Yamori, 1998).

Τα *πλεονεκτήματα εσωτερίκευσης (Internalization advantages)* σχετίζονται περισσότερο με την αποτελεσματικότητα που αναζητούν οι ξένες άμεσες επενδύσεις, και λαμβάνουν χώρα όταν μια επιχείρηση μπορεί να κερδίσει από μια κοινή διακυβέρνηση των γεωγραφικά διασκορπισμένων δραστηριοτήτων της και την παρουσία οικονομιών φάσματος και κλίμακας. Στον τραπεζικό τομέα οι ΞΑΕ μπορεί να χρησιμεύσουν ως ένα εξαιρετικό εργαλείο για τη διαφοροποίηση του κινδύνου. Οι τράπεζες μπορούν να διαφοροποιήσουν το εισόδημά τους μέσω της λειτουργίας τους σε μία ξένη χώρα, επιτυγχάνοντας κέρδη σε όρους κινδύνου/απόδοσης (Herrero και Simon, 2003).

Τέλος, η *θεωρία εσωτερίκευσης (internalization theory)* τονίζει τη σημασία των ασυμμετριών πληροφόρησης και του κόστους των συναλλαγών σε ατελείς αγορές, και θεωρεί τις ξένες άμεσες επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα ως έναν τρόπο για να παρακάμψουν ή εκμεταλλευτούν τέτοιου είδους ατέλειες, μέσω της διοργάνωσης μιας εσωτερικής αγοράς εντός των ορίων της επιχείρησης (Williams, 1997).

Η σημασία των πληροφοριών στον τραπεζικό τομέα έχει πείσει μερικούς ερευνητές ότι είναι πιθανό η θεωρία εσωτερίκευσης να είναι καταλληλότερη από αυτήν της OLI για την ερμηνεία των τραπεζικών ΞΑΕ. Αυτό σχετίζεται με την υπόθεση “ακολουθήσης του πελάτη” (“follow the client” hypothesis) των πολυεθνικών τραπεζών, η οποία αναφέρει ότι οι τράπεζες «ακολουθούν» τους πελάτες τους από τις χώρες προέλευσής τους στις αγορές του εξωτερικού, όταν οι τελευταίοι εμπλέκονται σε έναν αυξανόμενο όγκο διεθνούς εμπορίου και ξένων άμεσων επενδύσεων.

Στην πραγματικότητα, έχει παρατηρηθεί μια θετική συσχέτιση μεταξύ των τραπεζικών και μη τραπεζικών επενδυτών (Tschoegl, 2003), η οποία έχει υποστηριχθεί ευρέως στη βιβλιογραφία (Buch, 2000, Green, Murinde, and Nikolov, 2004, Lensink and Hermes, 2002, Bitzenis, 2003). Ωστόσο, αυτό μπορεί ενδεχομένως να συνεπάγεται συρρίκνωση των ωφελειών διαφοροποίησης του κινδύνου που αναφέρονται παραπάνω, όταν υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των οικονομικών κύκλων των χωρών υποδοχής και προέλευσης των ξένων επενδυτών (Du, 2003).

Συχνά, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της θεωρίας εσωτερίκευσης, η τραπεζική διεθνοποίηση θεωρείται ως μια αμυντική αντίδραση στη διεθνοποίηση των πελατών τους, προκειμένου να υπερασπισθούν την μοναδικότητα της τραπεζικής-πελατειακής

τους σχέσης. Όταν μία τράπεζα έχει δημιουργήσει μια πελατειακή σχέση με μια επιχείρηση, διαθέτει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, που προέρχεται από τις αποκλειστικές πληροφορίες που κατέχει στην εξυπηρέτηση των δραστηριοτήτων της εν λόγω εταιρείας στις αγορές του εξωτερικού (Herrero και Simon, 2003).

Η τραπεζική αποτελεί μία βιομηχανία έντασης πληροφοριών (information-intensive industry). Με την πάροδο του χρόνου, οι τράπεζες δύνανται να αποκτούν αποκλειστικές πληροφορίες σχετικά με τις ιδιαίτερες οικονομικές ανάγκες των πελατών τους. Αυτή η γνώση, τουλάχιστον αρχικά, δεν είναι διαθέσιμη στις κατεστημένες τοπικές τράπεζες, και επιτρέπει στις ξένες τράπεζες να προσφέρουν σύνθετες και εξειδικευμένες υπηρεσίες στους πελάτες τους με χαμηλό οριακό κόστος. Ως αποτέλεσμα, στο πλαίσιο της θεωρίας εσωτερίκευσης, η πολυεθνική τραπεζική διευκολύνεται από την ύπαρξη ασυμμετριών στην πληροφόρηση (Wezel, 2004). Οι τράπεζες επεκτείνονται στο εξωτερικό, προκειμένου να διατηρήσουν τις υπάρχουσες πελατειακές τους σχέσεις τραπεζικής στη χώρα προέλευσής τους προκειμένου να αποφύγουν να αντικατασταθούν από μια νέα σχέση τραπεζικής από τρίτους (Williams, 1997).

8.5 *Εμπειρική Έρευνα των Κινήτρων των Διασυννοριακών Συγχωνεύσεων και Εξαγορών στο Τουρκικό Τραπεζικό Τομέα κατά την Περίοδο 2001-2011*

8.5.1 *Μεθοδολογία έρευνας*

8.5.1.1 *Εισαγωγή*

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται τα προηγούμενα κίνητρα από την θεωρητική και εμπειρική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για ένα δείγμα δέκα μεγάλων ξένων τραπεζικών επενδυτών στην Τουρκία. Λαμβάνοντας υπόψη το αυξανόμενο μερίδιο των ξένων τραπεζών, ο στόχος είναι να προσδιορισθούν οι παράγοντες που οδήγησαν τους ξένους επενδυτές στο να επενδύσουν στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας κατά τη διάρκεια της περιόδου 2001-2011.

8.5.1.2 *Συλλογή στοιχείων*

Τα συγκεκριμένα κίνητρα εξάγονται από τις πληροφορίες που περιέχονται στα *δελτία τύπου* των επιλεγμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κατά την επίσημη *ημέρα ανακοίνωσης μίας εξαγοράς*.⁶⁹ Αν και άλλοι παράγοντες μπορεί να έχουν κοινοποιηθεί προς τους επενδυτές, οι οποίοι θα μπορούσαν να παράσχουν πρόσθετη σαφήνεια σχετικά με τα κίνητρα πίσω από μία εξαγορά, θεωρούμε ότι οι πληροφορίες που περιέχονται στα επίσημα δελτία τύπου είναι περισσότερο ακριβείς και επικοινωνητικές για τα πραγματικά κίνητρά τους.

8.5.1.3 Διαδικασία έρευνας

Τα κίνητρα που προσδιορίζονται παρουσιάζονται στον Πίνακα 58 και έχουν κατηγοριοποιηθεί σε τέσσερις ομάδες: *πλεονεκτήματα τοποθεσίας της χώρας υποδοχής*, *πλεονεκτήματα της αγοράς υποδοχής*, *πλεονεκτήματα απόδοσης για τον ξένο τραπεζικό επενδυτή*, και *κίνητρα της (Τουρκικής) κυβέρνησης*. Οι πρώτες τρεις ομάδες έχουν καθορισθεί σύμφωνα με το πλαίσιο της τροποποιημένης προσέγγισης του εκλεκτικού παραδείγματος OLI του Dunning και την Θεωρία Εσωτερίκευσης (Internalization Theory), όπως συζητήθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Ειδικότερα, τα πλεονεκτήματα τοποθεσίας (θέσεως) των χωρών υποδοχής και των αγορών υποδοχής συμπίπτουν και προέρχονται από τα αντίστοιχα στο πρότυπο OLI, ενώ τα πλεονεκτήματα για την αποτελεσματικότητα της ξένης τράπεζας περιλαμβάνουν τα πλεονεκτήματα ιδιοκτησίας και εσωτερίκευσης του παραδείγματος OLI, καθώς και τα χαρακτηριστικά της θεωρίας εσωτερίκευσης.

Οι ξένοι επενδυτές που εξετάστηκαν στο δείγμα περιλαμβάνουν τις εξής τράπεζες: Citigroup (Akbank), BNP Paribas (Turk Ekonomi Bankasi, TEB), HSBC Bank (Demirbank), National Bank of Greece (Finansbank), EFG Eurobank Ergasias

⁶⁹ Για παράδειγμα, όταν η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας εξαγόρασε την Finansbank στην Τουρκία, μία επίσημη ανακοίνωση δημοσιεύθηκε στις 03/04/2006 στην εταιρική ιστοσελίδα της τράπεζας. Στο δελτίο τύπου εξηγούνται λεπτομερώς σε έξι σελίδες το σκεπτικό της συναλλαγής, οι λεπτομέρειες της συναλλαγής και οι αναμενόμενες συνέργειες. Μέσα από τα στοιχεία που αναφέρονται στην ανακοίνωση εξάγονται τα σιωπηρά ή ρητά κίνητρα πίσω από την εξαγορά, τα οποία και χρησιμοποιούνται για τους σκοπούς του παρόντος κεφαλαίου. Το πλήρες δελτίο τύπου που εξέδωσε η Εθνική τράπεζα παρατίθεται στην ακόλουθη διεύθυνση (πρόσβαση 17/4/2012):

<http://www.nbg.gr/wps/wcm/connect/d3318d8048da02c2b529bdcdfc0d024f/NBGFinansbank.pdf?MO D=AJPERES&CACHEID=d3318d8048da02c2b529bdcdfc0d024f>

(Tekfenbank), UniCredit (Yapi Kredi Bank), Dexia (DenizBank), ING (Oyak Bank), National Commercial Bank (Turkiye Finans) και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (Turkiye Garanti Bankasi). Η τοπική τράπεζα που εξαγοράστηκε σε κάθε περίπτωση περιλαμβάνεται εντός της παρένθεσης.

Πίνακας 58. Ξένες τράπεζες στην Τουρκία: Τα κίνητρα των ΞΑΕ

Αγοραστής	CITI	BNP	HSBC	NBG	EFG	UCG	Dexia	ING	NCB	BBVA
Εξαγορασθείσα τοπική τράπεζα	Akbank	TEB	Denir	Finans	Tekfen	Yapi Kr	Deniz	Oyak	TFinans	Garanti
Πλεονεκτήματα τοποθεσίας της χώρας										
Γεωγραφική εγγύτητα										
Πολιτισμικές ομοιότητες / εγγύτητα										
Πλεονεκτήματα αγοράς										
Προσδοκώμενη οικονομική ανάπτυξη										
Πολιτική σταθερότητα										
Μακροοικονομική σταθερότητα										
Προοπτική εισόδου στην ΕΕ										
Ανεκμετ. αγορά, ανικαν. ζήτηση, προοπτική ανάπτυ.										
Μέγεθος αγοράς										
Πλεονεκτήματα Αποδοτικότητας για την ξένη τράπεζα										
Υψηλά περιθώρια κέρδους του στόχου										
Οικονομίες κλίμακας										
Οικονομίες φάσματος (& σταυροειδείς πωλήσεις)										
Ένταση ανταγωνισμού στην πατρίδα										
Διεθνής ή περιφερειακός παίκτης										
Αύξηση διεθνούς παρουσίας										
Να καταστεί ως τοπικός ηγέτης										
Εκμετάλλευση ή απόκτηση τεχνογνωσίας										
Εκμετάλλ. ή απόκτηση τεχνογνωσίας πληροφορικής										
Αντάλλαγή «βέλτιστων πρακτικών» με τον στόχο										
Προϊοντικό / πελατειακό προφίλ του στόχου										
Συνέργειες αναλογίας δανείων/καταθέσεων										
Διαφοροποίηση των κινδύνων										
Κίνητρα κυβέρνησης										
Χρηματοοικονομική απελευθέρωση										

Πηγή: Δελτία Τύπου, Π. Κοντάκος (2011)

8.5.2 Αποτελέσματα έρευνας

Η γεωγραφική εγγύτητα, όπως ορίζεται υπό την έννοια της γειννίαςσης, είναι άμεσα εφαρμόσιμη ως κίνητρο για να επενδύσουν στην Τουρκία στην περίπτωση των

δύο επενδυτών από την Ελλάδα: της Εθνική Τράπεζας της Ελλάδας (NBG) και της EFG Eurobank Ergasias (EFG).

Τα πλεονεκτήματα πολιτισμικής εγγύτητας είναι περισσότερο εμφανή στην περίπτωση της απόκτησης από την NCB της *Turkiye Finans*. Η NCB είναι η μεγαλύτερη τράπεζα από πλευράς ενεργητικού (συνολικού ύψους 56.193 εκατ. ευρώ το 2010) στον Αραβικό κόσμο, και μία από τις πρωτοπόρους στην ισλαμική τραπεζική και χρηματοδότηση παγκοσμίως. Σήμερα, η NCB αποτελεί την κορυφαία τράπεζα στην ισλαμική τραπεζική στην Τουρκία. Η *Turkiye Finans* λειτουργεί ως τράπεζα συμμετοχής (*participation bank*), με τη συγκέντρωση κεφαλαίων μέσω τρεχούμενων λογαριασμών και λογαριασμών κερδών, κεφαλαίων και δανείων σε καταναλωτές και εταιρικούς πελάτες, και μέσω χρηματοδοτικών μισθώσεων και συμπραξιών που βασίζονται στην συμμετοχή στην κερδοφορία ή τις ζημίες (*profit/loss sharing partnerships*).

Λαμβάνοντας υπόψη τα πλεονεκτήματα της αγοράς, η προσδοκώμενη οικονομική ανάπτυξη, όπως εκφράζεται συνήθως από την άποψη της αύξησης του ΑΕΠ, έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σημαντικό κίνητρο στις περιπτώσεις της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας, της EFG Eurobank Ergasias, της UniCredit και της Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (BBVA). Στην τελευταία περίπτωση, όπως ανακοίνωσε η BBVA, η απόκτηση της *Garanti* της παρέχει μια μοναδική ευκαιρία να συμμετάσχει στις πολύ ελκυστικές δυνατότητες ανάπτυξης της Τουρκίας, που την θεωρεί μία από τις αναδυόμενες αγορές με τις μεγαλύτερες δυνατότητες ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, η πολιτική σταθερότητα τονίζεται από την BBVA, όπου η Τουρκία αναφέρεται ως “μια εδραιωμένη δημοκρατία για περισσότερα από 80 χρόνια και ως μοντέλο κράτους που αποτελεί παράδειγμα για άλλες χώρες.” Ωστόσο, μεταξύ του δείγματος των τραπεζών που εξετάστηκαν, η πολιτική σταθερότητα αναφέρεται ως ένα κίνητρο για να επενδύσουν στην Τουρκία μόνο στην περίπτωση της BBVA.

Η μακροοικονομική σταθερότητα *καθεαυτή*, είτε όσον αφορά τον πληθωρισμό, την νομισματική σταθερότητα, την δημοσιονομική εξυγίανση, ή την μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, δεν αναφέρεται σε κανένα από τα δελτία τύπου που έχουν εκδοθεί σχετικά με τις εξαγορές. Μόνο η BBVA αναφέρεται έμμεσα σε αυτό το θέμα, περιγράφοντας την τουρκική οικονομία ως μία που χαρακτηρίζεται από “σταθερή και πειθαρχημένη οικονομική πολιτική.” Αν και η μακροοικονομική σταθερότητα, συνδέεται στενά με την αναμενόμενη οικονομική ανάπτυξη, η οποία έχει αναφερθεί σε ορισμένες περιπτώσεις, διαθέτει επίσης ευρύτερο πλαίσιο. Με τη

σειρά της, η απουσία της ως παράγοντας στα δελτία τύπου μπορεί να ερμηνευθεί ως σιωπηρή σηματοδότηση κάποιου βαθμού αβεβαιότητας από την πλευρά των ξένων επενδυτών. Αυτό υποστηρίζεται επίσης από το γεγονός ότι η μεταβλητότητα της αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ παραμένει σε υψηλά επίπεδα στην Τουρκία σε σύγκριση με τις χώρες ΕΕ-27 (Kontakos, 2010). Εναλλακτικά, κατά την άποψή μου, ένα επίπεδο μακροοικονομικής σταθερότητας, συνολικά, μπορεί να θεωρηθεί ότι εμμέσως έχει ενσωματωθεί στην απόφασή τους να επενδύσουν, ή τουλάχιστον ο βαθμός της αστάθειας μπορεί επαρκώς να αποτιμηθεί από την άποψη του επενδυτικού κινδύνου.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η προοπτική της μελλοντικής ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αναφέρεται σε κανένα από τα δελτία τύπου. Όπως και στην περίπτωση της μακροοικονομικής σταθερότητας, η έναρξη της διαδικασίας των διαπραγματεύσεων για την προσχώρηση στην ΕΕ δημιουργεί θετικές προσδοκίες για το μέλλον και επηρεάζει τις αποφάσεις των ξένων επενδυτών. Από την άλλη πλευρά, η αυξημένη αβεβαιότητα για τη μελλοντική εξέλιξη των διαπραγματεύσεων, όπως αυτή σήμερα εκφράζεται από πολλές χώρες της ΕΕ-27 στο δίλημμα κατά πόσον η Τουρκία δύνανται να καταστεί τελικά πλήρες μέλος της ΕΕ, ή εάν μία «προνομιούχος» (privileged) ή «ειδική σχέση» (special relationship) ή μία σχέση «συνδεδεμένου μέλους» (associate membership) με την ΕΕ θα πρέπει να εφαρμοστεί, ή εάν η Τουρκία θα συνεχίσει ανεξάρτητα εκτός της ΕΕ, τείνουν να εκτροχιάσουν και να αντισταθμίζουν τη θετική δυναμική που προηγουμένως δημιουργήθηκε κατά την έναρξη της ενταξιακής διαδικασίας. Κατά την άποψή μου αυτό αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα, και μπορεί δυναμικά και ενδεχομένως να αντισταθμίσει όλους τους υπόλοιπους θετικούς παράγοντες που αναφέρονται στο κεφάλαιο. Μπορούμε να ερμηνεύσουμε την απουσία αναφοράς της προοπτικής ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ στα δελτία τύπου ως ένδειξη ενός παράγοντα αβεβαιότητας και αιτίας ανησυχίας για το μέλλον.

Τα χαρακτηριστικά της αγοράς ως μίας που χαρακτηρίζεται από χαμηλή χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση και διείσδυση υπηρεσιών, την ύπαρξη ανικανοποίητης ζήτησης, και σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης (για παράδειγμα, χαμηλή αναλογία δανείων/καταθέσεων, χαμηλά χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ή δάνεια ως ποσοστό του ΑΕΠ, σημαντική προοπτική κερδοφορίας) μπορούν να θεωρηθούν ως τα ισχυρότερα κίνητρα που κατευθύνουν τις αποφάσεις

των ξένων επενδυτών, και τα χαρακτηριστικά αυτά αναφέρονται σε όλα τα δελτία τύπου, εκτός από την περίπτωση της απόκτησης της Akbank από την Citibank.⁷⁰

Διαφορετικές τράπεζες τείνουν να προσδώσουν έμφαση σε συγκεκριμένα τμήματα στα οποία στοχεύουν: αγορά στεγαστικών δανείων (EFG), πιστωτικές κάρτες (NBG), μικρομεσαίες επιχειρήσεις (NBG), διαχείριση περιουσιακών στοιχείων (EFG, UCG, HSBC, BNP), υπεράκτια αμοιβαία κεφάλαια (Citi), χρηματοδοτική μίσθωση (UCG), ασφαλιστικές υπηρεσίες (UCG), χρηματιστηριακές εργασίες (UCG, EFG, HSBC), ιδιωτική τραπεζική (HSBC, BNP), wealth management (ING), e-banking (ING), εταιρική τραπεζική (BNP, η EFG), λιανική τραπεζική (BNP), διαχείριση έργων χρηματοδότησης (Dexia), Ισλαμική τραπεζική και προσέλκυση καταθέσεων (NCB).

Τέλος, το μέγεθος της τουρκικής αγοράς αναδεικνύεται περισσότερο σχετικό και του προσδίδεται περισσότερη έμφαση στις περιπτώσεις τους δύο επενδυτών από την Ελλάδα (Εθνική Τράπεζα και EFG), αλλά και από την NBC και την BBVA. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται από την BBVA, η Τουρκία αποτελεί μια αγορά με μεγάλο πληθυσμό, που σήμερα βρίσκεται στη δεύτερη θέση μετά τη Γερμανία, και αναμένεται να διαθέτει τον μεγαλύτερο και νεανικότερο πληθυσμό (50% του πληθυσμού κάτω των 30 ετών) μέχρι το 2020.

Από την άποψη των πλεονεκτημάτων απόδοσης που πραγματοποιεί μία ξένη τράπεζα από την επένδυση σε μια τοπική τράπεζα, το μέγεθος της κερδοφορίας της εξαγορασθείσας τράπεζας τονίζεται από την Citibank, την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας, την Dexia και την BBVA, όπου όλες οι τράπεζες που αποκτήθηκαν ήταν μεταξύ των 10 κορυφαίων τραπεζών από άποψη συνολικού ενεργητικού (Πίνακας 54).

⁷⁰ Η απόκτηση της Akbank από την Citibank μπορεί να ερμηνευθεί κυρίως από τα στρατηγικά χαρακτηριστικά της εξαγοράς. Αυτό υποστηρίζεται και από το γεγονός ότι η εξαγορά συμμετοχής 20% από την Citibank στην Akbank το 2007, αποτελεί από το χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής που έχουν εξαγοραστεί σε τουρκική τράπεζα, σε σύγκριση με τις συμμετοχές άλλων ξένων επενδυτών. Η Citi εγκαταστάθηκε για πρώτη φορά στην Τουρκία το 1975 και άρχισε να λειτουργεί ως υποκατάστημα το 1981. Πριν από αυτό, και ήδη από το 1946, η Citi συμμετείχε σε μια σειρά αναπτυξιακών έργων, όπως χρηματοδοτήσεις αυτοκινητοδρόμων, σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, και φραγμάτων. Δεδομένου ότι η τουρκική χρηματαγορά μεγάλωσε στη δεκαετία του 1980, η Citi επέκτεινε τις τραπεζικές εργασίες της με την εισαγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών (Markets & Banking business). Το 1996, ξεκίνησε τις δραστηριότητές της στην καταναλωτική πίστη (Consumer Banking) και το 1998 άρχισε να παρέχει υπηρεσίες εμπορικών τραπεζών (Commercial Banking).

Η ύπαρξη οικονομιών κλίμακας και φάσματος που αναφέρονται στα δελτία τύπου από την πλειοψηφία των ξένων επενδυτών είναι σύμφωνες με τη θεωρία. Για παράδειγμα, η αξιοποίηση της τεχνογνωσίας των προϊόντων και των τεχνικών σταυροειδών πωλήσεων (cross-selling know-how) της BNP Paribas από την TEB, αναμένεται να συνδυασθούν με την βαθιά γνώση της τοπικής αγοράς που διαθέτει η TEB, προκειμένου να προβεί στην περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της, που θα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, το λιανικό εμπόριο, την εταιρική και επενδυτική τραπεζική, καθώς και τη διαχείριση περιουσίας (asset management) και την ιδιωτική τραπεζική (private banking), εξασφαλίζοντας σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης και συνεργιών.

Ειδικότερα, σημαντικά πλεονεκτήματα εσωτερίκευσης έχουν εντοπισθεί για την NCB. Ο τομέας διεθνών δραστηριοτήτων της NCB δημιουργήθηκε το 2009 για να διερευνήσει τις ευκαιρίες στην Τουρκία και πιθανές εξαγορές σε άλλες ελκυστικές αγορές που συμπληρώνουν το εταιρικό της προφίλ. Η εξαγορά της Finans Turkiye συνεισέφερε στην ανάπτυξη των ικανοτήτων της NCB στη διαχείριση διασυνοριακών επενδυτικών ευκαιριών και συνεργασιών.

Η πίεση του ανταγωνισμού στη χώρα προέλευσης, ως παράγοντας ώθησης (push factor), υπονοείται έμμεσα από την BBVA. Η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα της Ισπανίας μείωσε την εξάρτησή της από την Ισπανία, η οποία αντιπροσώπευε το ήμισυ περίπου της κερδοφορίας της, σε σύγκριση με το ποσοστό μόλις 22% της κερδοφορίας της μεγαλύτερης ανταγωνίστριας της, της Banco Santander, δεδομένου ότι η ισπανική οικονομία αγωνίζεται να εξέλθει από τη χειρότερη ύφεση που αντιμετώπιζει τα τελευταία 60 χρόνια. Η απόφαση της BBVA να επενδύσει στην Τουρκία είναι επίσης στενά συνδεδεμένη με τα συνεπαγόμενα πλεονεκτήματα διαφοροποίησης κινδύνου (risk diversification advantages).

Σχεδόν όλοι οι επενδυτές στην Τουρκία (εκτός από την NCB) είναι είτε μεγάλοι διεθνείς όμιλοι (όπως η UCG), ή άλλοι διεθνείς τραπεζικοί οργανισμοί (όπως για παράδειγμα οι Citibank, HSBC, ING, Dexia, BNP, BBVA), ή περιφερειακοί παίκτες (όπως για παράδειγμα οι NBG και EFG). Με την επένδυσή τους στην Τουρκία στοχεύουν να αξιοποιήσουν περαιτέρω την ενίσχυση της τεχνογνωσίας και της εμπειρίας που διαθέτουν σε ένα ευρύ φάσμα υψηλής ποιότητας και εξελιγμένων υπηρεσιών και προϊόντων, και επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις, να καθιερωθούν σε τοπικούς ηγέτες στην αγορά.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η τεχνολογικά προηγμένη πλατφόρμα των τοπικών τραπεζών έχει τονιστεί κατά την απόκτησή τους, όπως στις περιπτώσεις της BBVA, όπου οι επενδύσεις στην τεχνολογία επέτρεψαν στην Garanti να καταστεί η κορυφαία διαδικτυακή τράπεζα στην Τουρκία, ή η κοινοποίηση (sharing) της τεχνολογικής εμπειρογνωμοσύνης που διαθέτει η Citigroup με την Akbank, και η προηγμένη τεχνολογική υποδομή που παρέχει η Tekfenbank για την ανάπτυξη της EFG.

Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις έχουν ανακοινωθεί αμοιβαία οφέλη από την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των εμπλεκόμενων τραπεζών (Citi, NBG, EFG, HSBC). Επιπλέον, στις περιπτώσεις των δύο Ελλήνων επενδυτών (EFG, Εθνική Τράπεζα), το συγκεκριμένο προϊόντικό η πελατειακό προφίλ της εξαγορασθείσας τράπεζας έχει αναφερθεί, όπως οι τραπεζικές υπηρεσίες που ειδικεύονται και προσφέρουν προς τις ΜΜΕ οι Tekfenbank και η Finansbank, ή η τεχνογνωσία της Tekfenbank στην παροχή χρηματιστηριακών υπηρεσιών και υπηρεσιών κεφαλαιοαγορών (brokerage and capital markets services), ή το προφίλ της Finansbank στο τομέα των πιστωτικών καρτών.

Συνέργειες στην αναλογία των δανείων προς καταθέσεις έχουν αναφερθεί μεταξύ της NBG και Finansbank, με την NBG να στοχεύει στο να βελτιώσει τα καθαρά έσοδα τόκων με τη χρηματοδότηση της μεγάλης αύξησης του δανεισμού της Finansbank (της οποίας η αναλογία των δανείων-προς-καταθέσεις ανέρχονταν στο 137% κατά την περίοδο της εξαγοράς), με το πλεόνασμα των καταθέσεων της NBG (όπου η αναλογία των δανείων-προς-καταθέσεις ανέρχονταν σε 71). Η σημασία της συμπληρωματικότητας της αναλογίας των δανείων προς τις καταθέσεις ανακοινώθηκε επίσης κατά την εξαγορά που πραγματοποίησε η NCB.

Τα πλεονεκτήματα της διαφοροποίησης του κινδύνου και των πηγών της κερδοφορίας είναι πιο προφανή στις περιπτώσεις της BBVA, και στην στρατηγική της να μειώσει την εξάρτησή της από τις δραστηριότητες στον ισπανικό τραπεζικό τομέα, αλλά και της NBG, όπου η Finansbank συμβάλλει σημαντικά στην κερδοφορία του ελληνικού ομίλου. Στην τελευταία περίπτωση, κατά την τρέχουσα κρίση του ελληνικού χρέους, το μεγαλύτερο μέρος της κερδοφορίας του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας προέρχεται από τις δραστηριότητές της στην τουρκική αγορά.

Τέλος, η απελευθέρωση του τουρκικού χρηματοπιστωτικού συστήματος (deregulation), παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται ρητά σε καμία από τις περιπτώσεις που περιλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη, μπορεί σιωπηρώς να υποτεθεί ότι έχει ασκήσει σημαντική επίδραση στις αποφάσεις των ξένων τραπεζών,

δεδομένου ότι η είσοδος των περισσότερων ξένων τραπεζών στην Τουρκική αγορά συμπίπτει χρονικά φορά με την έναρξη της διαδικασίας απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος ή ακολουθεί λίγο μετά το 2001.

Ως συμπέρασμα, τα αποτελέσματα από το δείγμα των 10 ξένων τραπεζών της παρούσας έρευνας είναι ανάλογα με τα αντίστοιχα που αναφέρονται σε προηγούμενες εμπειρικές έρευνες και αναλύονται στη θεωρητική βιβλιογραφία, με την αξιοσημείωτη εξαίρεση της προοπτικής ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, η οποία δεν αναφέρεται ρητά ως σχετικός ερμηνευτικός παράγοντας που έχει επηρεάσει τις επενδυτικές αποφάσεις των ξένων τραπεζών.

8.6 Συγκριτική Ανάλυση της Αναπτυξιακής Δυναμικής του Τουρκικού Τραπεζικού Τομέα

Αφού έχουμε ήδη περιγράψει σε γενικές γραμμές τα κίνητρα που οδήγησαν τις αποφάσεις των ξένων τραπεζών να επενδύσουν στην τουρκική αγορά, ο σκοπός αυτής της ενότητας είναι να επεκτείνει περαιτέρω και να αναλύσει τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο κίνητρο: την τρέχουσα και την δυνητική ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα στην Τουρκία μέσα σε ένα συγκριτικό πλαίσιο που λαμβάνει υπόψη και τις προοπτικές των αντίστοιχων κλάδων των χωρών της Νοτιοανατολικής και της Κεντρικής-Ανατολικής Ευρώπης. Όπως παρουσιάστηκε στον Πίνακα 58, το κύριο πλεονέκτημα του τραπεζικού τομέα στην Τουρκία είναι αυτό της αναξιοποίητης ή χαμηλής διείσδυσης αγοράς, που διαθέτει υψηλό δυναμικό ανάπτυξης. Όπως μπορεί να συναχθεί από τα στοιχεία της ανάλυσης των αριθμοδεικτών που εξετάζονται στην παρούσα ενότητα, ο τουρκικός χρηματοπιστωτικός τομέας διαθέτει μοναδικά και αξιόλογα χαρακτηριστικά, που δυνητικά μπορεί να προσελκύσουν και δικαιολογήσουν σημαντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων στο μέλλον. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο σημερινό περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται από μια κατακερματισμένη και περίπλοκη οικονομική ανάκαμψη, και την υποτονική δραστηριότητα πιστωτικών και τραπεζικών εργασιών, με τις τράπεζες να αντιμετωπίζουν, τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, αυξανόμενες ανταγωνιστικές πιέσεις και χαμηλότερη κερδοφορία σε σχέση με τα επίπεδα που επικράτησαν πριν από την έναρξη της τελευταίας κρίσης του 2008.

Η αναπτυξιακή δυναμική στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας εξετάζεται με την ανάλυση διαφόρων βασικών αριθμοδεικτών, όπως παρουσιάζονται στους Πίνακες 59 και 60. Οι χρηματοοικονομικοί δείκτες υπολογίζονται με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία που ανακτήθηκαν από τις ιστοσελίδες των κεντρικών τραπεζών στην περιοχή της ΝΑΕ και ΚΑΕ, ή άλλες εκθέσεις του τραπεζικού τομέα, και τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία Bloomberg και Reuters.

Πίνακας 59. Κύριοι αριθμοδείκτες τραπεζικής δραστηριότητας στην ΝΑΕ, στην ΚΑΕ, και στην Τουρκία (31 Δεκέμβριος 2010)

	Δάνεια /ΑΕΠ	Καταθέσεις /ΑΕΠ	Δάνεια / Καταθέσεις (αναλογία)	Δάνεια (%γoy)	Καταθέσεις (%γoy)	Στεγαστικά Δάνεια /ΑΕΠ	Στεγαστικά Δάνεια (%γoy)
Κεντρική Ευρώπη							
Πολωνία	53,1	51,0	104	7,9	9,4	18,1	18,9
Ουγγαρία	68,1	49,7	137	3,6	-1,6	16,6	6,6
Τσεχική Δημοκρατία	55,3	75,1	74	3,2	2,0	19,8	6,5
Σλοβακία	50,6	57,4	88	4,9	2,9	16,2	16,0
Σλοβενία	92,5	63,8	145	4,1	-0,1	11,2	11,2
Χώρες της Βαλτικής							
Εσθονία	102,1	60,6	169	-4,0	2,1	-	-
Λετονία	101,6	51,3	198	-6,0	9,5	-	-
Λιθουανία	67,2	44,7	150	-3,0	6,5	-	-
Νοτιοανατολική Ευρώπη							
Βουλγαρία	73,7	62,6	118	1,1	6,5	13,2	3,1
Ρουμανία	43,7	35,4	123	3,8	1,3	5,9	5,9
Κροατία	80,5	65,0	124	5,8	5,2	18,6	4,4
Σερβία	58,9	41,7	141	27,5	14,5	-	-
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	59,3	52,6	113	3,7	6,5	-	-
Άλλες Χώρες							
Τουρκία	41,7	50,9	82	24,3	16,0	5,1	29,4
Ουκρανία	65,7	36,4	180	1,8	21,9	-	-
Ρωσία	37,6	38,4	98	10,3	16,4	2,9	4,1

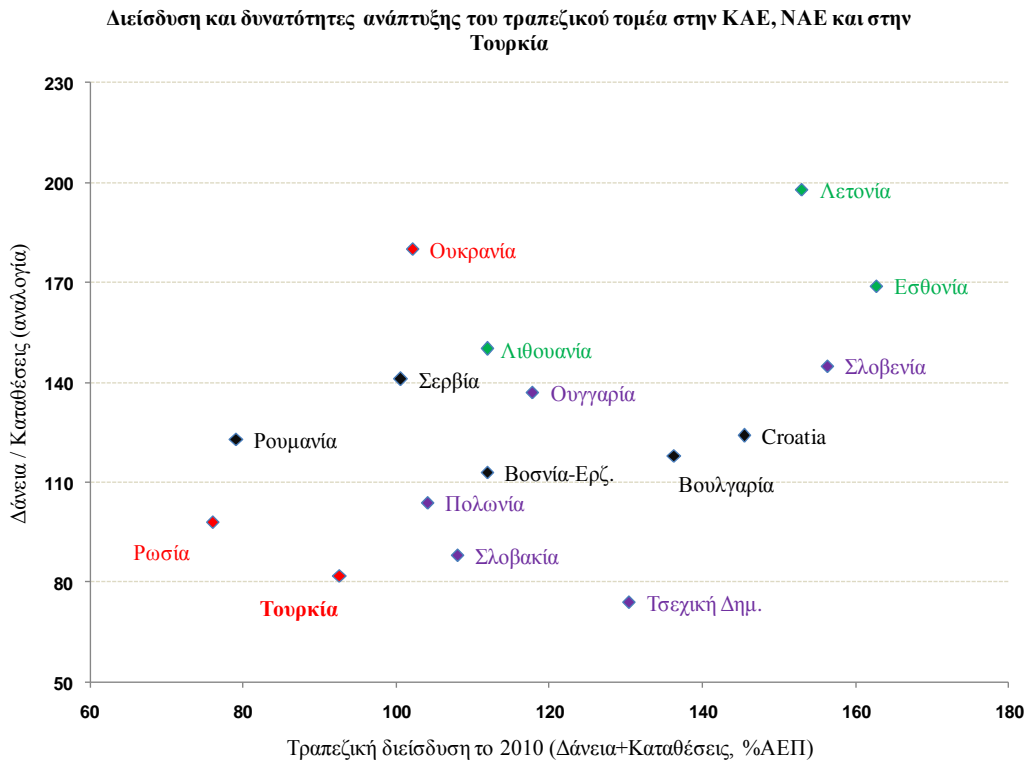
Πηγή: Κεντρικές τράπεζες, Banking sector reports, EIU, Π. Κοντάκος (2011)

Η διείσδυση δανείων (loan penetration) στην Τουρκία ως ποσοστό του ΑΕΠ ανήλθε στο 41,7% στο τέλος του 2010, και ήταν το χαμηλότερο ποσοστό στην περιοχή μετά το αντίστοιχο της Ρωσίας. Παράλληλα, οι καταθέσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 50,9% και ανέρχονταν κοντά στον μέσο όρο των περιφερειακών αγορών που εξετάζονται. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις στην

Τουρκία ήταν μόνο 82%, και είναι ο χαμηλότερος μετά τον αντίστοιχο δείκτη της Τσεχικής Δημοκρατίας, και πολύ κάτω από τα αντίστοιχα ποσοστά στις περισσότερες χώρες της περιοχής, που ανήλθαν άνω του 100%. Έτσι, σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από μια διεθνή κρίση ρευστότητας, αύξηση του κόστους του κινδύνου χώρας (country risk) και του κόστους χρηματοδότησης (cost of funding) για το τραπεζικό σύστημα, και όπου η αναλογία των δανείων προς καταθέσεις αποτελεί σχετικό περιορισμό για τις περισσότερες τράπεζες, ο τουρκικός τραπεζικός τομέας παρουσιάζεται να διαθέτει τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσει τη μελλοντική ανάπτυξη των δανείων του με άφθονες εγχώριες καταθέσεις.

Ο συνδυασμός της χαμηλής χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης στην Τουρκία ως ποσοστό του ΑΕΠ και το χαμηλό ποσοστό των δανείων προς καταθέσεις τοποθετούν επομένως τον τουρκικό τραπεζικό τομέα ανάμεσα στις οικονομίες με τις ευνοϊκότερες προοπτικές και δυνατότητες ανάπτυξης μεταξύ των αντίστοιχων περιφερειακών αγορών της περιοχής (Γράφημα 25).⁷¹

⁷¹ Αντίστοιχα συμβαίνει και με τις προοπτικές του Ρωσικού τραπεζικού τομέα.

Γράφημα 25. Διείσδυση και δυνατότητες ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα στην ΚΑΕ, στην ΝΑΕ και στην Τουρκία

Η δυναμική των ετήσιων ρυθμών αύξησης των καταθέσεων και δανείων στην Τουρκία ήταν μεταξύ των υψηλότερων στην περιοχή κατά το 2010. Όσον αφορά την επιχειρηματική δυναμική υπάρχει ένα σαφές κενό στη διείσδυση στο τμήμα της στεγαστικής πίστης. Η διείσδυση της χρηματοδότησης της στεγαστικής πίστης σε σχέση με το ΑΕΠ έφθασε το επίπεδο του 5% το 2010. Αυτό συγκρίνεται με το μέσο ποσοστό του 15% υπολοίπων οικονομιών της περιοχής και του 40% των οικονομιών της ζώνης του ευρώ, και αναδεικνύει τις υφιστάμενες δυνατότητες της αγοράς, ιδιαίτερα όταν συνδυασθούν με τα εξαιρετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας.^{72, 73}

⁷² Σύμφωνα με τον EIU (2011), κατά την περίοδο 2011-2015, η στεγαστική πίστη αναμένεται να αποτελέσει ένα σημαντικό τομέα της ανάπτυξης, καθοδηγούμενη από την ταχεία ανάπτυξη ενός νεαρού πληθυσμού, τη μείωση της μεταβλητότητας των επιτοκίων, την επιμήκυνση της διάρκειας αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων, και την εισαγωγή της δευτερογενούς αγοράς ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων από τις αρχές του 2008. Αυτό θα βοηθήσει στη μείωση των επιτοκίων των στεγαστικών δανείων και θα επιτρέψει την περαιτέρω ανάπτυξη των δανείων κυμαινόμενου επιτοκίου.

Πίνακας 60. Κύριοι αριθμοδείκτες τραπεζικής δραστηριότητας στην ΝΑΕ, στην ΚΑΕ, και στην Τουρκία (31 Δεκέμβριος 2010, συνέχεια)

	Καθαρό κέρδος (EUR εκατ.)	ROA (%)	CI ratio (%)	NPL ratio (%)	CAR (%)	Min CAR (%)
Κεντρική Ευρώπη						
Πολωνία	2.760	1,1	51,9	8,9	13,5	8
Ουγγαρία	141	0,3	53,1	11,5	12,6	8
Τσεχική Δημοκρατία	2.390	1,6	42,2	6,9	15	8
Σλοβακία	514	0,8	54,4	6,5	13,2	8
Σλοβενία	-56	-	50,7	6,0	11,6	8
Χώρες της Βαλτικής						
Εσθονία	70	0,3	47,5	8,0	22,1	10
Λετονία	203	-	69,1	22,5	14,6	8
Λιθουανία	-59	-0,5	54,9	19,0	15,1	8
Νοτιοανατολική Ευρώπη						
Βουλγαρία	315	0,9	49,1	12,5	18	12
Ρουμανία	-71	-0,1	49,6	21,0	14,3	8
Κροατία	497	0,9	53,9	10,0	19	12
Σερβία	236	1,0	46,1	20,0	20,7	12
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-46	-0,5	67,7	5,8	16,1	12
Άλλες Χώρες						
Τουρκία	10.394	2,8	44,9	3,6	19,5	8
Ουκρανία	-1.230	-1,5	59,0	40,0	20,6	10
Ρωσία	14.550	1,5	49,2	20,0	18,9	10

Πηγή: Κεντρικές τράπεζες, Banking sector reports, EIU, Π. Κοντάκος (2011)

Οι τουρκικές τράπεζες ήταν σε γενικές γραμμές κερδοφόρες τα τελευταία χρόνια (Πίνακας 60). Κατά την περίοδο 2002-2010, τα κέρδη αυξήθηκαν με σταθερό ρυθμό

⁷³ Με συνολικό πληθυσμό περίπου 73,3 εκατομμυρίων το 2010, η Τουρκία αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη δυνητική αγορά στην Ευρώπη (μετά από τη Γερμανία). Περίπου το 70% του πληθυσμού είναι πλέον αστικοποιημένο, έναντι του 65% κατά το 2000. Ο πληθυσμός συγκεντρώνεται ολοένα και περισσότερο στα μεγάλα αστικά κέντρα της Κωνσταντινούπολης, της Άγκυρας, της Σμύρνης, και της Προύσας, και περίπου το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού είναι κάτω από την ηλικία των 30 ετών. Έως το 2015, ο πληθυσμός αναμένεται να φθάσει τα 76,7 εκατομμύρια, με το 70% περίπου να είναι σε ηλικία εργασίας (15-64). Επιπλέον, η Τουρκία εκτιμάται ότι θα αποτελεί τη δεύτερη πιο πυκνοκατοικημένη χώρα της Ευρώπης, μετά τη Ρωσία, το 2030.

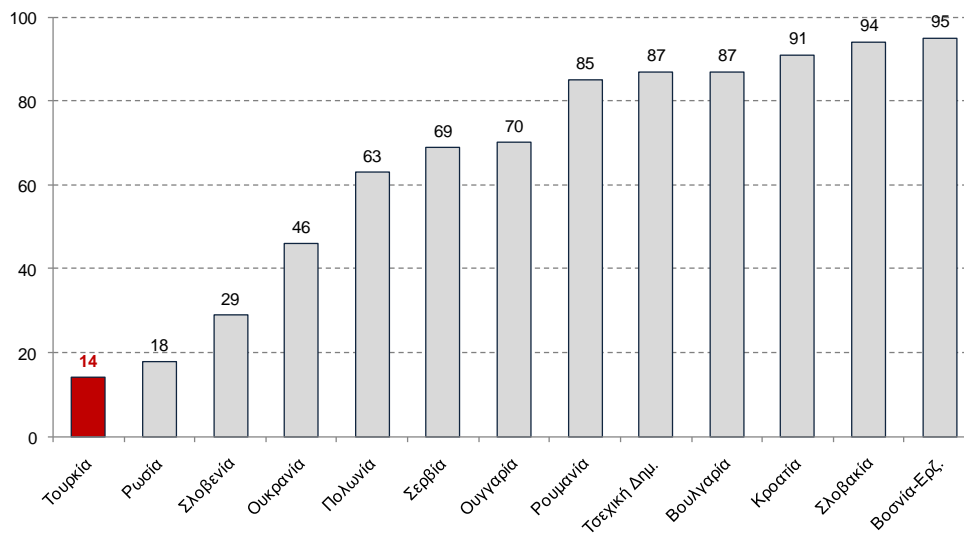
(Πίνακας 57), με μοναδική εξαίρεση την κάμψη της ανόδου της κερδοφορίας που σημειώθηκε το 2008, λόγω των επιπτώσεων της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής αναταραχής. Συνολικά, τα καθαρά κέρδη ανήλθαν σε 10,4 δισ. ευρώ το 2010, και μπορούν να συγκριθούν μόνο με τα αντίστοιχα της Ρωσίας. Χαρακτηριστικά, το κέρδος των τουρκικών τραπεζών ήταν δύο φορές μεγαλύτερο σε μέγεθος από το συνολικό κέρδος όλων των χωρών της περιοχής (εκτός της Ρωσίας) που συγκρίνονται στο δείγμα μας. Κατά συνέπεια, ο δείκτης απόδοσης ενεργητικού (Return on Assets, ROA) ανήλθε σε 2,8% και ήταν συγκριτικά ο υψηλότερος μεταξύ των χωρών της περιοχής. Επιπλέον, σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από την συρρίκνωση της κερδοφορίας, και την λήψη μέτρων ελέγχου του κόστους από τα περισσότερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι τουρκικές τράπεζες διακρίνονται και κατατάσσονται ανάμεσα στις περισσότερο αποδοτικές από άποψη κόστους (μετά την Τσεχική Δημοκρατία), με την αναλογία του συνολικού κόστους προς τα έσοδα (Cost to Income ratio, CI) να ανέρχεται μόλις στο 45% για τον συνολικό τουρκικό τραπεζικό κλάδο.⁷⁴

Κατά τη διάρκεια μιας περιόδου όπου τα προβλήματα στην πιστωτική ποιότητα και η συνακόλουθη αύξηση των προβλέψεων για επισφαλή δάνεια αποτελούν τις κύριες προκλήσεις για τις τράπεζες παγκοσμίως, ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων (Non-Performing Loans, NPLs) ως ποσοστού των συνολικών χορηγηθέντων δανείων έχει μειωθεί σταθερά στην Τουρκία κατά τη διάρκεια της οικονομικής ανάκαμψης. Συγκεκριμένα, τον Ιούνιο του 2011 ο δείκτης ανήλθε στο 3%, χαμηλότερα από το 3,6% στο τέλος του 2010 και του 5,2% στο τέλος του 2009, αποτελώντας τον χαμηλότερο μεταξύ των αντίστοιχων δεικτών όλων των χωρών της περιοχής. Παρά το γεγονός ότι ο μέσος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας Tier 1 στην Τουρκία έχει μειωθεί ως αποτέλεσμα της ισχυρής πιστωτικής επέκτασης, παρέμεινε υψηλά και κοντά στο 5,19% τον Δεκέμβριο του 2010, κατατάσσοντας συγκριτικά το τουρκικό τραπεζικό σύστημα μεταξύ των περισσότερο επαρκώς κεφαλαιοποιημένων. Συνολικά, η υιοθέτηση ενός ισχυρού ρυθμιστικού κανονιστικού πλαισίου, η αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα, και το υψηλό επίπεδο των προβλέψεων για τα

⁷⁴ Το γεγονός ότι ο τουρκικός πληθυσμός συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα της Κωνσταντινούπολης ολοένα και περισσότερο, όπως στην Άγκυρα, στην Σμύρνη και στην Προύσα, έχει διευκολύνει τις προσπάθειες για τη βελτιστοποίηση του δικτύου καταστημάτων των τραπεζών και έχει συμβάλει αποτελεσματικά στον εξορθολογισμό του κόστους οργανικής ανάπτυξης.

επισφαλή δάνεια έχουν ενισχύσει ουσιαστικά την ανθεκτικότητα και ευρωστία του τουρκικού τραπεζικού κλάδου.

Μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών στην περιοχή (% του συνολικού ενεργητικού, 2009)¹

Σημειώσεις: 1. Στοιχεία για την Τουρκία για το 2010, 2. Εξαίρουμένων των δύο ξένων συμμετοχικών τραπεζών

Πηγή: Κεντρικές τράπεζες, The Banks Association of Turkey, BRSA, Π. Κοντάκος (2011)

Γράφημα 26. Μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών στην περιοχή (% του συνολικού ενεργητικού, 2009)

Όσον αφορά το βαθμό διείσδυσης των ξένων τραπεζών στους περιφερειακές τραπεζικούς τομείς, αυτές ελέγχουν το 14,3% του συνόλου του ενεργητικού στην Τουρκία (Γράφημα 26). Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία εμφανίζει τη χαμηλότερη συμμετοχή ξένων τραπεζών συγκριτικά με τις χώρες της ΚΑΕ και ΝΑΕ, και ταυτόχρονα χαρακτηρίζεται από ένα αρκετά μεγάλο μέγεθος ενεργητικού (δεύτερη σε σύνολο ενεργητικού μετά τη Ρωσία). Επομένως, οι ξένες επενδύσεις σαφώς υστερούν σε μια αγορά που χαρακτηρίζεται από τις περισσότερο υποσχόμενες δυνατότητες ανάπτυξης.

Συνολικά, η σταθερότητα του τουρκικού τραπεζικού συστήματος, το οποίο αντέδρασε ανέλπιστα ανθεκτικά στην τελευταία παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση του 2008, καθώς οι τοπικές τράπεζες έχουν αποκτήσει σημαντική πείρα από προηγούμενες περιόδους έντονης μεταβλητότητας, η διακεκριμένη ελκυστικότητα της ανάπτυξης και η εξαιρετική κερδοφορία, ο χαμηλός βαθμός χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης, τα σαφές χάσμα διείσδυσης στο τμήμα της αγοράς ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, το οποίο υποστηρίζεται από ισχυρά δημογραφικά στοιχεία του

πληθυσμού, το μεγάλο μέγεθος του συνολικού ενεργητικού, και το χαμηλό μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών μπορούν να προσελκύσουν πρόσθετους διεθνείς επενδυτές και να λειτουργήσουν ως έναυσμα στο μέλλον για σημαντικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων.

8.7 Το Υπόδειγμα TIP για την Εμπειρική Εκτίμηση των Δυνητικών Εισροών ΞΑΕ στον Τραπεζικό Κλάδο της Τουρκίας

Ο στόχος αυτής της ενότητας είναι να εκτιμηθούν οι δυνητικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας λαμβάνοντας ως βάση αναφοράς (benchmark) άλλες πρόσφατες πραγματοποιηθέντες εξαγορές. Αρχές αποτίμησης περιουσιακών στοιχείων οι οποίες εφαρμόστηκαν από τον αγοραστή στην τράπεζα στόχο σε άλλες συναλλαγές εξαγορών και συγχωνεύσεων στην Τουρκία, και οι οποίες βασίζονται στην χρήση της αναλογίας της τιμής προς τη λογιστική αξία (price to book value ratio, P/B), χρησιμοποιούνται ως βάση για την εκτίμηση των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η χρήση του λόγου της τιμής προς τη λογιστική αξία αποτελεί την περισσότερο διαδεδομένη και εμπειρικά αποδεκτή μέθοδο και εφαρμόζεται διεθνώς σε όλες τις εξαγορές τραπεζών, ιδιαίτερα στις χώρες της ΚΑΕ και ΝΑΕ.

Ο λόγος της τιμής προς τη λογιστική αξία (price to book value ratio, P/B), όπως αναφέρεται στην Εξίσωση 2, επίσης γνωστός ως ο λόγος της τιμής προς τα ίδια κεφάλαια (price-equity ratio), είναι ο λόγος της αγοραίας αξίας (των ιδίων κεφαλαίων) προς τη λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων, όπου η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων είναι αυτή που αναφέρεται στην καθαρή θέση μίας εταιρείας (τράπεζας στην περίπτωση μας) όπως αναγράφεται στον ισολογισμό της (Loth, 2012).

Εξίσωση 2. Ο λόγος της τιμής προς τα ίδια κεφάλαια (price-equity ratio)

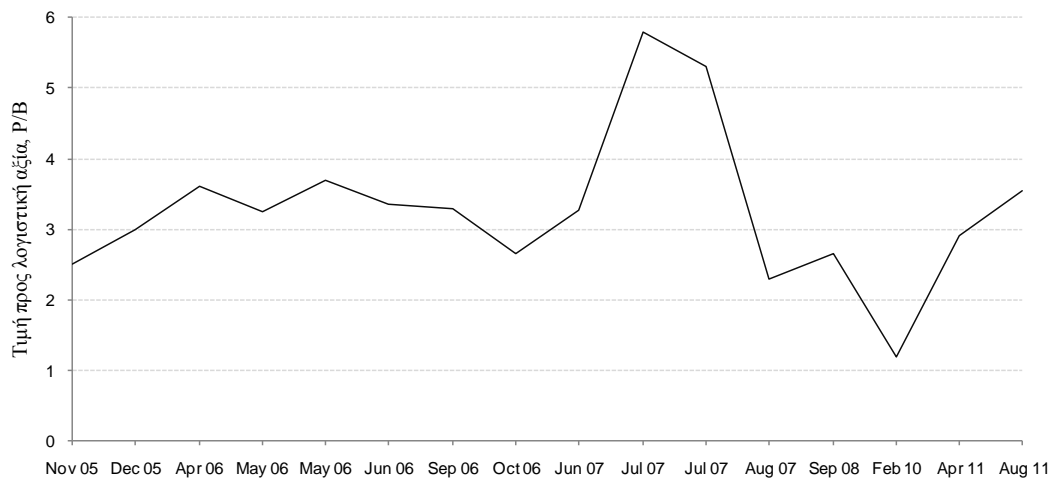
$$\text{Τιμή/Λογιστική αξία} = \text{Αγοραία Αξία/Συνολικά ίδια κεφάλαια}$$

ή

$$\text{Price/Book Value (P/B)} = \text{Market Value /Total shareholder equity}$$

Στην περίπτωση μας, η αγοραία αξία αναφέρεται στην αξία που καταβάλλεται από την αποκτώσα τράπεζα (acquiring bank) στην εξαγοραζόμενη τράπεζα (target bank). Για να αξιολογηθούν οι πιθανές μελλοντικές εξαγορές, καθώς και τα αντίστοιχα ποσά που θα εισρεύσουν ως ΞΑΕ, χρησιμοποιούνται ως σημεία αναφοράς προηγούμενοι ιστορικοί λόγοι τιμής προς τη λογιστική αξία για εξαγορές που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2005-2011. Συνολικά, οι λόγοι της τιμής προς τη λογιστική αξία, μετά από μία κάμψη που παρουσίασαν στην Τουρκία, αλλά και διεθνώς, κατά την περίοδο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, άρχισαν να επανακάμπτουν εκ νέου γρηγορότερα από το 2011, σηματοδοτώντας την αυξημένη διεθνή ζήτηση για εξαγορές τουρκικών τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων, ιδιαίτερα συγκριτικά με άλλες περιφερειακές αγορές. Όπως παρουσιάζεται στο Γράφημα 27, οι αντίστοιχοι λόγοι P/B κυμαίνονται μεταξύ ενός μέγιστου περίπου 5,8 και ενός ελαχίστου 1,2· δηλαδή η τιμή ανά μετοχή που καταβλήθηκε από ένα διεθνή επενδυτή για να αποκτήσει μια τοπική τράπεζα στην Τουρκία ήταν μέσα σε ένα εύρος 5,8 φορές τη λογιστική αξία ανά μετοχή της τράπεζας στόχου, όπως όταν η National Commercial Bank (NCB) απέκτησε το 40% του μετοχικού κεφαλαίου της Turkiye Finans τον Ιούλιο του 2007, μέχρι 1,2 φορές τη λογιστική αξία ανά μετοχή της τράπεζας στόχου, όπως στην περίπτωση της απόκτησης από την Credit Europe Bank NV του 95% της Turkish Bank.

Ξένες εξαγορές τραπεζών στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας - Αποτιμήσεις των συναλλαγών

Πηγή: DealWatch, mergermarket, Bloomberg (2011)

Γράφημα 27. Ξένες εξαγορές τραπεζών στην τραπεζική αγορά της Τουρκίας - Αποτιμήσεις των συναλλαγών

Ειδικότερα, τα ίδια κεφάλαια των τοπικών τραπεζών στην Τουρκία χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση των δυνητικών εισροών ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα, με την εφαρμογή ως πολλαπλάσιο του μέσου όρου της αναλογίας της τιμής προς τη λογιστική αξία από προηγούμενες συναλλαγές στην Τουρκία. Για το σκοπό αυτό αναπτύχθηκε και χρησιμοποιείται ένα υπόδειγμα από το γενικό προς το μερικό (top-down approach), το λεγόμενο **υπόδειγμα TIP**, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 61, το οποίο βασίζεται στην αξία των συνολικών ιδίων κεφαλαίων των *τοπικών* τουρκικών τραπεζών, που ανήλθαν σε 47.372 εκατ. δολάρια στα τέλη του 2010. Η αξία αυτή υπολογίστηκε από τα στοιχεία της Ένωσης Τραπεζών της Τουρκίας (Banks Association of Turkey), δηλαδή, από την αξία των συνολικών ιδίων κεφαλαίων του συνολικού τουρκικού τραπεζικού τομέα, αφαιρέθηκαν τα αντίστοιχα μερίδια των ξένων τραπεζών στις τοπικές τράπεζες (14,3%) και οι μετοχές της μειοψηφικών συμμετοχών των ξένων τραπεζών στις τοπικές τράπεζες (10,3%).

Στη συνέχεια, το μοντέλο βασίζεται στις ακόλουθες *συντηρητικές* παραδοχές:

1. Μια αναλογία μέσης τιμής μετοχής προς λογιστική αξία 2 φορές (δηλαδή $P/B=2$) σε κάθε μελλοντική συναλλαγή⁷⁵ κατά την περίοδο 2011-2015.

⁷⁵ Για την απλούστευση της ανάλυσης δεν έχουν χρησιμοποιηθεί διαφοροποιημένα πολλαπλάσια τιμής προς λογιστική αξία για την απόκτηση μειοψηφικών συμμετοχών (minority participation) ή

2. Τα συνολικά ίδια κεφάλαια στο σύστημα θα αυξηθούν κατά ένα σύνθετο ετήσιο ποσοστό αύξησης (compounded aggregate growth rate ή CAGR) της τάξεως του 10% κατά την περίοδο 2010-2015.⁷⁶

3. Το συνολικό μερίδιο συμμετοχής των ξένων τραπεζών (δηλαδή συμπεριλαμβανομένων των συμμετοχών μειοψηφίας τους) θα αυξηθεί προοδευτικά κάθε έτος από το 24,6% το 2010 στο 60% το 2015 (ειδικότερα, το μερίδιο συμμετοχής των ξένων τραπεζών με πλειοψηφική συμμετοχή θα αυξηθεί από το 14,3% στο 40%, και των αντίστοιχων ξένων τραπεζών με συμμετοχή μειοψηφίας από το 10,3% στο 20%).

Με βάση τις παραπάνω παραδοχές, το σύνολο των εισερχομένων ξένων άμεσων επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα κατά την περίοδο 2011-2015 εκτιμάται στο ποσό των 56 δισ. δολαρίων.

συμμετοχών ελέγχου πλειοψηφίας (controlling acquisition interests). Συνήθως η τιμή στην πρώτη περίπτωση είναι χαμηλότερη.

⁷⁶ Ως σημείο αναφοράς, η μέση ετησιοποιημένη αύξηση των ιδίων κεφαλαίων (CAGR) που αναλογούν στους μετόχους για την περίοδο 2001-2010 ήταν 20,8%. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του συνολικού ενεργητικού (CAGR) του τραπεζικού κλάδου που εκτιμάται από τον EIU (2011) για την περίοδο 2010-2015 ανέρχεται σε 15%, ο οποίος είναι υψηλότερος από το 10% που χρησιμοποιείται στην παρούσα συντηρητική ανάλυση.

Πίνακας 61. Το μοντέλο TIP για την εκτίμηση των δυνητικών ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα της Τουρκίας (\$ εκατ.)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	CAGR 2010-15
<i>Συνολικά ίδια κεφάλαια κλάδου</i>	62.813	69.094	76.004	83.604	91.964	101.161	10%
<i>Τοπικές (τουρκικές) τράπεζες</i>	47.372	46.684	45.738	44.469	42.794	40.608	-3%
<i>Ξένες τράπεζες με συμμετοχή πλειοψηφίας</i>	8.972	14.299	20.094	26.380	33.175	40.494	35%
<i>Ξένες τράπεζες με συμμετοχή μειοψηφίας</i>	6.469	8.112	10.172	12.756	15.996	20.058	25%
<i>Σύνολο ξένης συμμετοχής</i>	15.441	22.410	30.266	39.135	49.171	60.553	31%
<i>Μερίδιο ξένης συμμετοχής με πλειοψηφία</i>	14,3%	21%	26%	32%	36%	40%	
<i>Μερίδιο ξένης συμμετοχής με μειοψηφία</i>	10,3%	12%	13%	15%	17%	20%	
<i>Συνολικό μερίδιο ξένης συμμετοχής</i>	24,6%	32%	40%	47%	53%	60%	
<i>Ξένη απόκτηση μετοχικού κεφαλ. πλειοψηφίας</i>		4.169	4.108	4.025	3.913	3.766	
<i>Ξένη απόκτηση μετοχικού κεφαλ. μειοψηφίας</i>		996	1.249	1.566	1.964	2.463	
<i>Σύνολο ξένης απόκτησης μετοχικού κεφαλαίου</i>		5.165	5.357	5.591	5.878	6.229	
	P/B	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	Σύνολο εισροών ΞΑΕ
Ετήσιες εισροές ΞΑΕ		10.330	10.715	11.183	11.755	12.458	56.441
Παρούσα Αξία, προεξοφλητικό επιτόκιο 5%		9.838	9.719	9.660	9.671	9.761	48.649

Πηγή: Π. Κοντάκος (2011)

Επιπλέον, επιχειρείται μια ανάλυση σεναρίων (scenario analysis), χρησιμοποιώντας συνδυασμούς των παραμέτρων εισαγωγής (input parameters), δηλαδή, του λόγου της τιμής προς τη λογιστική αξία, του σύνθετου ετήσιου ποσοστού αύξησης (CAGR), ή του συνολικού στόχου του μεριδίου συμμετοχής που θα αποκτηθεί από τις ξένες τράπεζες κατά την περίοδο αναφοράς, ή ανά έτος. Τα σενάρια αυτά παρουσιάζονται στον Πίνακα 62 και απεικονίζονται στο Γράφημα 28, με το συνολικό μερίδιο συμμετοχής των ξένων τραπεζών να αυξάνεται σταδιακά όπως και προηγουμένως μέχρι το 60% το έτος 2015, αλλά με τη χρήση διαφορετικών σύνθετων ετήσιων ποσοστών αύξησης (CAGR) και διαφορετικών λόγων τιμής προς τη λογιστική αξία για την περίοδο αναφοράς. Ένα περισσότερο κεντρικό και πιθανό εύρος αυτών των σεναρίων σημειώνεται στον Πίνακα 61 (βλ. κεντρικό πλαίσιο), και

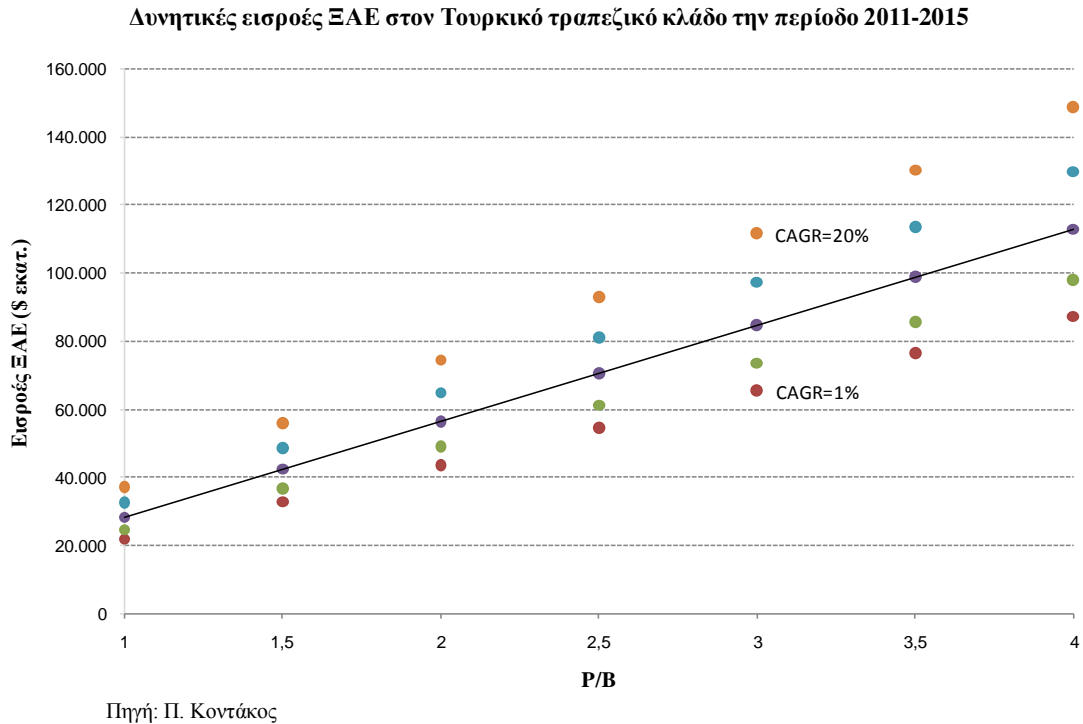
αντιστοίχως οι πιθανές εισροές ΞΑΕ εκτιμώνται μεταξύ 49 δισ. δολαρίων (CAGR = 5% και P/B = 2) και 97 δισ. δολαρίων (CAGR = 15% και P/B = 3).⁷⁷

Πίνακας 62. Ανάλυση Σεναρίων δυνητικών εισροών ΞΑΕ (\$ εκατ.)

	CAGR	1%	5%	10%	15%	20%
P/B						
1		21.830	24.491	28.220	32.445	37.218
1,5		32.745	36.736	42.331	48.668	55.827
2		43.659	48.981	56.441	64.890	74.436
2,5		54.574	61.227	70.551	81.113	93.045
3		65.489	73.472	84.661	97.336	111.655
3,5		76.404	85.717	98.772	113.558	130.264
4		87.319	97.963	112.882	129.781	148.873

Πηγή: Π. Κοντάκος (2011)

⁷⁷ Για την επιβεβαίωση της εγκυρότητας της ανάλυσης και του εύρους των πιθανών τιμών των εισροών ΞΑΕ που παρουσιάζονται στον Πίνακα 62 δύο ακραίες περιπτώσεις λαμβάνονται υπόψη: πρώτον, αν υποθεθεί με βάση τα στοιχεία των συνολικών ιδίων κεφαλαίων κατά το 2010 ότι το μερίδιο συμμετοχής των ξένων επενδυτών στον τραπεζικό τομέα αυξάνονταν το 2011 από 24,6% σε 60%, οι συνολικές εισροές ΞΑΕ θα ήταν 44 δισ. δολάρια· δεύτερον, αν το μερίδιο συμμετοχής των ξένων επενδυτών αυξάνονταν από 24,6% σε 60% κατά το τελευταίο έτος μόνο, δηλαδή, το 2015 (και όχι σταδιακά ανά έτος), και τα συνολικά ίδια κεφάλαια με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 10% (δηλαδή με CAGR=10%) κατά την περίοδο 2011-2015, οι συνολικές εισροές ΞΑΕ θα ήταν 90 δισ. δολάρια. Μέσα σε αυτό το εύρος βρίσκονται οι εκτιμήσεις που παρέχονται στο βασικό σενάριο, όπως περιγράφεται στο κείμενο με τις τρεις υποθέσεις.

Γράφημα 28. Δυνητικές εισροές ΞΑΕ στον Τουρκικό τραπεζικό κλάδο την περίοδο 2011-2015

Όπως υπονοείται στο μοντέλο TIP, οι κύριες παράμετροι εισαγωγής και η βασική κινητήρια δύναμη της ανάλυσης για να εκτιμηθούν οι δυνητικές εισροές των ξένων άμεσων επενδύσεων αποτελεί το μερίδιο συμμετοχής στον τοπικό τραπεζικό κλάδο που υποτίθεται ότι θα επιτευχθεί. Διαφορετικά ποσοστά συμμετοχής των ξένων τραπεζών παράγουν διαφορετικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων. Θα πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι η υπόθεσή μας για ποσοστό 60% του μεριδίου συμμετοχής που θεωρείται ότι θα ελέγχεται από τις ξένες τράπεζες μέχρι το 2015 είναι αρκετά ρεαλιστικό, ιδιαίτερα εάν ληφθούν υπόψη οι αντίστοιχες ξένες συμμετοχές και η διείσδυση των ξένων επενδυτών στους τραπεζικούς κλάδους άλλων περιφερειακών αγορών, όπως απεικονίσθηκαν προηγούμενα στο Γράφημα 26.

Επιπλέον, για να υποστηριχθούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης, τα παρακάτω bottom-up χαρακτηριστικά του τραπεζικού τομέα μπορούν να αναφερθούν για να επικυρώσουν την υπόθεση μιας πιθανής συνολικής συμμετοχής 60% των ξένων επενδυτριών τραπεζών μέχρι το 2015:

1. Η τουρκική κυβέρνηση έχει επιδείξει ισχυρή δέσμευση για ιδιωτικοποιήσεις. Έχει ανακοινώσει επανειλημμένως στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ότι σχεδιάζει να προχωρήσει στην πώληση των τριών κρατικών τραπεζών, των οποίων το ενεργητικό

αντιστοιχούσε στο 31% του συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού τομέα το 2010, και οι οποίες παραδοσιακά έχουν αποτελέσει τους κυριότερους χρηματοδότες δανείων προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Ειδικότερα, έχει ανακοινώσει ότι προτίθεται να πωλήσει μετοχές μέσω δευτερογενούς δημόσιας προσφοράς (secondary public offerings) της Halk Bank, που αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη δημόσια τράπεζα της Τουρκίας, με μερίδιο ενεργητικού 5,7% το 2010. Επιπλέον η κυβέρνηση έχει δηλώσει ότι θα πωληθεί επίσης η Ziraat Bank, που κατέχει ηγετική θέση στην αγορά της Τουρκίας με μερίδιο αγοράς επί του ενεργητικού 15,7%.

2. Οι μειοψηφικές συμμετοχές των ξένων τραπεζών στην Τουρκία ήταν 10,3% του συνολικού ενεργητικού το 2010, και αποτελούνταν από τις ακόλουθες συμμετοχές στις αντίστοιχες τοπικές τράπεζες: BBVA 25,1%, Citibank 20%, Unicredit 40,80%, BNB Paribas 34,43%, BTA Securities (Turan Alem) 33,98%, και National Bank of Kuwait 40%. Κατά συνέπεια, όλα αυτά τα τραπεζικά ιδρύματα του εξωτερικού είναι πολύ πιθανό να διπλασιάσουν την τοπική συμμετοχή τους⁷⁸ (και να γίνουν μέτοχοι πλειοψηφίας) κατά τα επόμενα χρόνια. Αυτό το σενάριο λαμβάνεται υπόψη στην ανάλυση που παρουσιάζεται στον Πίνακα 61, όπου οι μειοψηφικές συμμετοχές των ξένων τραπεζών υποθέτονται να ανέλθουν στο 20% των συνολικών ιδίων κεφαλαίων του κλάδου μέχρι το 2015.

3. Η γεωγραφική εγγύτητα της Τουρκίας προς τα Αραβικά Κράτη του Κόλπου διευκολύνει τη χώρα να προσελκύσει σημαντικές ξένες επενδύσεις στην ισλαμική τραπεζική, και η Κωνσταντινούπολη να καθιερωθεί ως ένα περιφερειακό κέντρο χρηματοδότησης βραχυπρόθεσμα και ως παγκόσμιο οικονομικό κέντρο μακροπρόθεσμα. Μια σταθερή ανάπτυξη των συμμετοχικών τραπεζών (participation banks) και η επίτευξη ενός μεριδίου 10% στο σύνολο του ενεργητικού, από 3,4% το 2010, εκτιμάται ως πιθανή από την Ένωση Συμμετοχικών Τραπεζών της Τουρκίας (Participation Banks of Turkey), και αυτό αναμένεται να λάβει σημαντική υποστήριξη από τις δημόσιες αρχές. Αυτό επίσης υποστηρίζεται από το γεγονός ότι ο σύνθετος ρυθμός ετήσιας αύξησης (CAGR) των αντληθέντων κεφαλαίων στον τραπεζικό υποκλάδο των συμμετοχικών τραπεζών ανήλθε στο 35% κατά τα

⁷⁸ Αυτό έχει συμφωνηθεί συμβατικά σε πολλές περιπτώσεις, όπως αναλύεται και στην περίπτωση της BBVA, όπου έχει την δυνατότητα (call option) να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο της Garanti Bank εντός πέντε ετών. Η BBVA έχει ήδη ανακοινώσει την προθέσή της να αυξήσει το μερίδιο συμμετοχής της στο 50% έως το 2014.

τελευταία 10 χρόνια (Ozsoy και Yabanlı, 2010). Επιπλέον, με βάση την εμπειρία του παρελθόντος, οι συναλλαγές στην ισλαμική τραπεζική συνοδεύονται από υψηλές αποτιμήσεις των εξαγορών που έχουν πραγματοποιηθεί.

4. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Τουρκία δεν έχει περιορισμούς στην ιδιοκτησία από ξένους στον τραπεζικό τομέα,⁷⁹ και σε συνδυασμό με την πρόκληση εισόδου σε μία αγορά υψηλής συγκέντρωσης, όπου οι δέκα μεγαλύτερες τράπεζες έλεγχαν το 2010 το 87% του συνόλου του ενεργητικού, μια σειρά από διεθνείς τράπεζες αναμένεται να επιχειρήσουν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους με δική τους ανάπτυξη από μηδενική βάση (greenfield operations).

Συνολικά, η ανάλυση που προηγήθηκε διακρίνει στο μέλλον την ύπαρξη μεγάλων και ανεκμετάλλευτων δυνατοτήτων εισροών ξένων επενδύσεων στον τραπεζικό τομέα, που υπολογίζονται σε ένα εύρος με μέση τιμή τα 70 δισ. δολάρια για τα επόμενα χρόνια μέχρι το 2015. Αυτό το μέγεθος των επενδύσεων μπορούν να αναζωογονήσουν και να δημιουργήσουν μια νέα δυναμική στην εξέλιξη της τουρκικής οικονομίας, και να προκαλέσουν την ανανέωση του ενδιαφέροντος για ξένες επενδύσεις και εξαγορές και σε άλλους τομείς.

8.8 Συμπεράσματα

Η Τουρκία αποτελεί μία ταχύτατα αναπτυσσόμενη οικονομία και διαθέτει μια αγορά που προσφέρει ακόμα μεγαλύτερες προοπτικές. Μετά την πρόσκαιρη κάμψη του 2009 η χώρα επανήλθε σε ανάπτυξη το 2010 και αναμένεται να επεκταθεί κατά μέσο όρο περίπου 4,5% ετησίως κατά την επόμενη δεκαετία. Ο συγκριτικά νεανικός και ραγδαία αυξανόμενος πληθυσμός της αναμένεται να στηρίξει την αύξηση της παραγωγής και να ενισχύσει περαιτέρω τη μελλοντική ζήτηση για τραπεζικό δανεισμό.

Μέσα σε ένα περιφερειακό χρηματοοικονομικό τοπίο, που χαρακτηρίζεται από τη χαμηλότερη αναμενόμενη ανάπτυξη στο ενεργητικό των χρηματοοικονομικών δραστηριοτήτων, ανταγωνιστικές πιέσεις και τις τράπεζες αντιμέτωπες με χαμηλότερη κερδοφορία σε σχέση με τα προγενέστερα της πρόσφατης κρίσης

⁷⁹ Σύμφωνα με τους τοπικούς κανονισμούς απαιτείται ένα ελάχιστο καταβεβλημένο κεφάλαιο της τάξης των 300 εκατ. δολαρίων, ανεξάρτητα από την εθνικότητα του επενδυτή. Οι αλλοδαποί και εγχώριοι επενδυτές υπόκεινται στους ίδιους όρους για την έκδοση αδειών.

επίπεδα, ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Τουρκίας διανύει ένα πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, με τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε τροχιά περαιτέρω επέκτασης, καθοδηγούμενες από μία δυναμική οικονομική ανάπτυξη, συνδυασμένη με τη μείωση των επιτοκίων και του πληθωρισμού.

Ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός που χαρακτήρισε την τουρκική οικονομία τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά την κρίση του 2001, την κατέστησε σαφώς περισσότερο ανθεκτική στις εγχώριες και διεθνείς κρίσεις.

Ο τραπεζικός τομέας προσέλκυσε εισροές ξένων επενδύσεων σε επίπεδα ρεκόρ κατά την περίοδο 2005-2011 και μία σειρά εξαγορών τοπικών τραπεζών από διεθνοποιημένους τραπεζικούς ομίλους συνέβαλε αλλά και διευκόλυνε τον μετασχηματισμό του τουρκικού χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Οι HSBC, UniCredit, BNP Paribas, Citibank, Fortis, ING, GE Consumer Finance, Dexia και η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας έχουν δεσμεύσει σημαντικούς κεφαλαιακούς πόρους στην Τουρκία.

Η γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα, η αναμενόμενη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, οι οικονομίες κλίμακας και φάσματος από την ξένη επέκταση, τα πλεονεκτήματα εσωτερίκευσης, τα πλεονεκτήματα της διαφοροποίησης του κινδύνου και των ανταγωνιστικών πιέσεων στις χώρες προέλευσης, και περισσότερο ώριμες αγορές των ξένων επενδυτών, έχουν αποτελέσει σημαντικά κίνητρα για την επέκτασή τους. Σε συνδυασμό με τα χαρακτηριστικά της τοπικής αγοράς ως μίας που χαρακτηρίζεται από χαμηλή χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση και διείσδυση των τραπεζικών υπηρεσιών, την ύπαρξη ανικανοποίητης ζήτησης και αξιόλογη αναπτυξιακή δυναμική μπορούν να θεωρηθούν ως τα πρωτογενή κίνητρα των ΞΑΕ. Οι παράγοντες αυτοί είναι σε συμφωνία με τη συνολική θεωρία των ΞΑΕ και έχουν επηρεάσει, σε διαφορετικό βαθμό, τις αποφάσεις των ξένων επενδυτών να εισέλθουν στην τουρκική αγορά. Η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ δεν αναφέρεται *ρητά* ως σχετική.

Το τουρκικό τραπεζικό σύστημα διακρίνεται από την ελκυστικότητα της ανάπτυξης και την εξαιρετική κερδοφορία, το χαμηλό βαθμό χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης, καθώς και την χαμηλή ανάπτυξη του τομέα των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, και υποστηρίζεται από τα ευνοϊκά δημογραφικά στοιχεία του πληθυσμού, το μεγάλο μέγεθος του συνολικού ενεργητικού, και το χαμηλό μερίδιο συμμετοχής και ιδιοκτησίας των ξένων τραπεζών - όλα αυτά αποτελούν καθοριστικά κίνητρα για ξένες επενδύσεις. Όσα προαναφέρθηκαν προδιαγράφουν σημαντικές

δυνατότητες και ευκαιρίες για τη μελλοντική ανάπτυξη της τραπεζικής και μπορούν να προσελκύσουν διεθνείς επενδυτές και να τονώσουν σημαντικά τις εισροές ΞΑΕ.

Για να ποσοτικοποιηθούν οι δυνατότητες των ξένων επενδύσεων, το μοντέλο TIP χρησιμοποιήθηκε, η κύρια λειτουργία του οποίου αποτελεί η μετατροπή αξιών μή ξένων ιδίων κεφαλαίων σε δυνητικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων, με τη χρήση ως οχήματος ιστορικών αποτιμήσεων λογιστικών αξιών των ιδίων κεφαλαίων. Παρά το γεγονός ότι η προσέγγιση αυτή χρησιμοποιείται ευρέως στη διεθνή πρακτική για την αποτίμηση *επιμέρους* συναλλαγών Σ&Ε, στο υπόδειγμα TIP εφαρμόζεται μια *top-down* προσέγγιση σε επίπεδο κλάδου, και ως εκ τούτου παρέχει ένα πρωτοποριακό και πρακτικό τρόπο για να υπολογιστούν οι αναμενόμενες εισροές, γεφυρώνοντας ταυτόχρονα την οικονομική πρακτική με την θεωρία. Με βάση ορισμένες παραδοχές, οι οποίες μπορούν εύκολα να επιβεβαιωθούν στην πράξη, εκτιμάται ότι η μέση τιμή των δυνητικών εισροών που μπορούν να υλοποιηθούν στο τουρκικό τραπεζικό τομέα κατά την περίοδο 2011-2015 ανέρχονται σε 70 δισ. δολάρια.

Η ανάλυση υποστηρίζει ότι το ποσό αυτό των ξένων επενδύσεων μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την προσέλκυση επιπλέον σημαντικών επενδύσεων σε άλλους τομείς, και όχι μόνο μπορούν να μεταμορφώσουν την τουρκική οικονομία, αλλά να τοποθετήσουν τον τουρκικό τραπεζικό τομέα στο ίδιο επίπεδο με τους αντίστοιχους των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών οικονομιών, όπως της Ισπανίας και της Ιταλίας, και ταυτόχρονα να καθιερώσουν την Κωνσταντινούπολη ως παγκόσμιο οικονομικό κέντρο και σταυροδρόμι για την πρόσβαση σε άλλες χώρες, όπου οι δεσμοί με την Ευρώπη είναι πιο αδύναμοι (Μέση Ανατολή, Καύκασο και Κεντρική Ασία).⁸⁰

⁸⁰ Κατά την άποψή μου, ωστόσο, η γεωπολιτική σταθερότητα, η εσωτερική πολιτική συνοχή και η περαιτέρω εμβάθυνση του εκδημοκρατισμού στην Τουρκία, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για να υλοποιηθούν όσα προαναφέρθηκαν μεσοπρόθεσμα.

9 Συμπεράσματα και Συνεισφορά της Διατριβής στην Επιστήμη

Η Τουρκία είναι μία μεγάλη και δυναμική οικονομία που αποτελεί παράδειγμα οικονομικής ανάπτυξης που βασίσθηκε επί μίας σειράς ευρέων και ριζοσπαστικών αναδιαρθρώσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την δεκαετία 2001-2011.

Οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά την βαθειά κρίση του 2001 επιτάχυναν την πραγματική σύγκλιση με τις χώρες της ΕΕ-27, με την Τουρκία να τοποθετείται μεταξύ των αντίστοιχων χωρών με τις υψηλότερες επιδόσεις ως προς την ανάπτυξη του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2001-2011. Το 2010 η Τουρκική οικονομία ήταν η 17η μεγαλύτερη σε παγκόσμιο επίπεδο, με το ονομαστικό ΑΕΠ να ανέρχεται σε 554 δισ. ευρώ, από 26η μεγαλύτερη το 2002, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα αναμένεται να ανέλθει στην 16η θέση το 2012.

Ως αποτέλεσμα της εμβάθυνσης της παγκοσμιοποίησης της Τουρκικής οικονομίας παρατηρείται μία σημαντική βελτίωση στην εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων μετά το 2002, η οποία έχει ευνοηθεί παράλληλα και από τη βελτίωση των διεθνών ροών ΞΑΕ προς τις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση οικονομίες. Συγκεκριμένα, οι καθαρές ΞΑΕ που εισέρευσαν στην χώρα κατά την περίοδο 2001-2011 υπερέβησαν τα 110 δισ. δολάρια.

Ταυτόχρονα, η στρατηγική σημασία της Τουρκίας, όπως και αυτή της ένταξης της στην ΕΕ, βρίσκονται σήμερα έντονα στο επίκεντρο πολλών συζητήσεων και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, και άπτεται επί πολλών διαφορετικών επιπέδων, εμπεριέχοντας όχι μόνο οικονομικά, αλλά και ιστορικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, θρησκευολογικά και γεωπολιτικά χαρακτηριστικά και διαστάσεις.

Με βάση τα παραπάνω, και όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή, η διδακτορική διατριβή έθεσε ως κύριο στόχο να απαντήσει τρία ερωτήματα (Ενότητα 1.2) που παρατίθενται και πάλι στη συνέχεια. Επίσης, να αναλύσει συστηματικά τα χαρακτηριστικά των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία καθώς και τις επιδόσεις της Τουρκίας στην προσέλκυση εισροών ΞΑΕ συγκριτικά με άλλες χώρες, και να αξιολογήσει τη σημαντικότητα της συνέχισης της πορείας προσέγγισης με την ΕΕ ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ. Σκοπό του τελευταίου αυτού κεφαλαίου αποτελεί ακριβώς η σύνοψη των κυριοτέρων συμπερασμάτων που απορρέουν από την

εκπόνηση της διατριβής καθώς και η εκτίμηση της συνεισφοράς τους στην οικονομική επιστήμη, όπως παραθέτονται στη συνέχεια.

Ερώτημα 1ο: Ποιές είναι οι βασικές κατευθύνσεις και ο προσανατολισμός στην ευρύτερη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία των ΞΑΕ που σχετίζονται με την περίπτωση της Τουρκίας;

Η σημαντική ώθηση που παρατηρείται στις εισροές ΞΑΕ στην Τουρκία κατά την περίοδο 2000-2011 συνοδεύεται από μία αντίστοιχη έξαρση του ενδιαφέροντος διερεύνησης του θέματος στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Με βάση την έρευνα αναζήτησης που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο, εντοπίστηκαν και εξετάστηκαν 150 επιστημονικά άρθρα που ασχολούνται ειδικά με διαφορετικές πτυχές του θέματος των ΞΑΕ στην Τουρκία, ως αντιπροσωπευτικά της ευρύτερης τάσης (του πληθυσμού) της συνολικής βιβλιογραφίας που ασχολείται με το θέμα.

Τα 150 άρθρα του δείγματος της επισκόπησης δημοσιεύθηκαν κατά την περίοδο 1965-2011. Συγκεκριμένα, τα 40 άρθρα δημοσιεύθηκαν πριν το 2000, και τα υπόλοιπα 110 την περίοδο 2000-2011. Ο διαχωρισμός των ενοτήτων και η σχετική κατηγοριοποίηση των άρθρων βασίστηκε στην ακολουθούμενη μεθοδολογία (οικονομετρία, έρευνα ερωτηματολογίου/συνέντευξη, περιγραφική ανάλυση) και θεματολογία (το συγκεκριμένο θέμα που διαπραγματεύεται) κάθε άρθρου. Αντιστοίχως, τα 48 άρθρα βασίζονται στη χρήση οικονομετρίας, τα 12 αφορούν έρευνες ερωτηματολογίου ή συνεντεύξεις, και τα υπόλοιπα 82 αποτελούν κάποια μορφή περιγραφικής ανάλυσης.

Κύρια συμπεράσματα της τάσης της ακαδημαϊκής έρευνας για τις ΞΑΕ στην Τουρκία είναι τα ακόλουθα:

- Το επίκεντρο της έρευνας των ΞΑΕ για την Τουρκία, όπως θα ήταν αναμενόμενο, μεταβάλλεται διαχρονικά κατά την περίοδο 1965-2011 που εξετάζεται.
- Κατά την περίοδο 1965-1980 η έρευνα είχε αποκλειστικά σχεδόν ιστορικό περιεχόμενο και χαρακτηρίζονταν από την αρνητική και καχύποπτη αντιμετώπιση έναντι των ξένων επενδύσεων λόγω του φόβου της ξένης οικονομικής κυριαρχίας και εξάρτησης που είχαν παραμείνει βαθειά ριζωμένοι στη συλλογική συνείδηση της τουρκικής πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ, όπως διαμορφώθηκε μετά την συρρίκνωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923.

- Η αρθρογραφία που αναφέρεται στην ιστορική πλευρά των ξένων επενδύσεων μειώνεται σταδιακά μετά το 1981 και το κύριο θέμα που απασχολεί την ακαδημαϊκή έρευνα κατά την περίοδο 1981-2000 αφορά την απελευθέρωση (liberalization) της κίνησης κεφαλαίων (capital account). Ως αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της κίνησης κεφαλαίων το 1989 η Τουρκία άρχισε να απολαμβάνει ένα σημαντικό ποσό εισροών κεφαλαίων. Επιπλέον, την περίοδο αυτή η αρθρογραφία επικεντρώνεται στην επίπτωση της τελωνειακής ένωσης που υπογράφηκε μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας το 1995 και τις επιπτώσεις της στην προσέλκυση ΞΑΕ. Ταυτόχρονα πραγματοποιούνται οι πρώτες έρευνες ερωτηματολογίου (surveys) σε ξένους επενδυτές.

- Η περίοδος που ακολουθεί μετά το 2001 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι αποτελεί την αφετηρία κατά την οποία το θέμα των ΞΑΕ αρχίζει να διερευνάται περισσότερο επισταμένα και συστηματικά. Ως συνέπεια της σημαντικής οικονομικής κρίσης του 2001 και της αποτυχίας προσέλκυσης ΞΑΕ το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον προσανατολίζεται σε προτάσεις για τη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, αναζητούνται και αναλύονται τα εμπόδια στην προσέλκυση ΞΑΕ, και εξετάζεται η βαρύτητα της έναρξης των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ το 2004 ως προς την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επιπλέον, το αντικείμενο των ΞΑΕ διευρύνεται προς τη σημασία και τις επιπτώσεις του στην οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση, το εμπόριο, τις εισαγωγές και εξαγωγές, στην παρουσίαση συγκεκριμένων κλάδων, καθώς και στην χωροταξική κατανομή των ΞΑΕ προκειμένου να αμβλυνθεί η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ της νοτιοανατολικής και δυτικής Τουρκίας.

- Η χρήση οικονομετρικής έρευνας για τη διερεύνηση του θέματος των ΞΑΕ στην Τουρκία, όπως προαναφέρθηκε, έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία. Η πλειοψηφία των άρθρων του συνολικού δείγματός μας, και συγκεκριμένα τα 48, ιδιαίτερα για την περίοδο 2010-2011, βασίζονται στα συμπεράσματά τους στα αποτελέσματα κάποιου οικονομετρικού υποδείγματος. Αυτό θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε, τουλάχιστον εν μέρει, και στην συγκεκριμένη κατεύθυνση της έρευνας, η οποία μετά από μία περίοδο αμφισβήτησης της αναγκαιότητας των ΞΑΕ για τη χώρα (όπως είχε διαμορφωθεί πριν από το 2000), έχει προσλάβει περισσότερο δεοντολογικό χαρακτήρα.

- Η πλειοψηφία των ερευνών ερωτηματολογίου επικεντρώνεται στην ανάλυση και εκτίμηση της βαρύτητας των προσδιοριστικών παραγόντων των ΞΑΕ στην Τουρκία.

- Οι περισσότερες ιστορικές αναλύσεις για τις ΞΑΕ στην Τουρκία αποτελούν τμήμα ευρύτερων αναλύσεων που αφιερώνονται στην οικονομική και πολιτική ιστορία της χώρας μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας τον 19ο αιώνα, και κυρίως κατά τον 20ο αιώνα με την ίδρυση της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας.

- Ένας αυξανόμενος αριθμός ακαδημαϊκής έρευνας επικεντρώνεται στην ανάλυση συγκεκριμένων κλάδων της Τουρκικής οικονομίας καθώς και την γεωγραφική κατανομή τους στην ευρύτερη περιοχή του Μαρμαρά. Γενικότερα παρατηρείται κατά την τελευταία δεκαετία μία τάση αυξανόμενης ακαδημαϊκής έρευνας κλάδων όπως ο τραπεζικός και χρηματοοικονομικός, ο ενεργειακός, ο τουριστικός και της ακίνητης περιουσίας, οι οποίοι με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία έχουν προσελκύσει ένα σημαντικό μερίδιο των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία.

- Τόσο η υπογραφή της Τελωνειακής Ένωσης με την ΕΕ το 1995 όσο και η έναρξη των διαπραγματεύσεων το 2004 για τη μελλοντική ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ εξετάζονται στην βιβλιογραφία ως θετικές εξελίξεις για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επίσης, οι σημαντικές εισροές κονδυλίων που θα εισρεύσουν μελλοντικά στην χώρα από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της ΕΕ αναμένεται να κινητοποιήσουν πρόσθετες ΞΑΕ.

Η συνεισφορά της έρευνας, και η πρωτοτυπία του Κεφαλαίου 2, συνίσταται ακριβώς στο ότι προσεγγίζουν και συνοψίζουν *συνολικά* την υπάρχουσα ακαδημαϊκή έρευνα για το θέμα. Από την επισκόπηση που πραγματοποιήθηκε δεν εντοπίστηκε κάποια άλλη εργασία (στην Ελλάδα και διεθνώς) που να καλύπτει αυτό το κενό, αφού τα άρθρα που μελετήθηκαν περιορίζονταν σε μία επισκόπηση της αντίστοιχης έρευνας εντός του πλαισίου του θέματος που αναπτύσσουν σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, με την πολυάριθμη σχετική αρθρογραφία που παρατίθενται στην βιβλιογραφία στο τέλος της διατριβής, παρέχεται σε κάθε ερευνητή η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε ένα σημαντικό όγκο άρθρων για μελλοντική έρευνα. Τέλος, η συνολική προσέγγιση του θέματος που επιχειρείται, πέρα από το ακαδημαϊκό

ενδιαφέρον, διευκολύνει την άντληση συμπερασμάτων για μία περισσότερο ολοκληρωμένη άσκηση πολιτικής ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ στην Τουρκία.

Ερώτημα 2ο: Ποιά είναι η ανατομία, οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι προοπτικές των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία;

Η πρόσφατη είσοδος των Ελλήνων επενδυτών στην Τουρκία κυρίως κατά την περίοδο 2004-2010 σηματοδοτεί το τελευταίο στάδιο της περιφερειακής διεθνοποίησής τους. Οι πρωταρχικές του ρίζες μπορούν να εντοπισθούν στο ιστορικό παρελθόν που συνδέει στενά τις δύο χώρες. Σε μια πρώτη ματιά, η σημερινή συμμετοχή τους στην αγορά της Τουρκίας μπορεί να φανεί αναιμική όσον αφορά τον αριθμό των επενδυτών, ιδιαίτερα σε σύγκριση με άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ή λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος της αγοράς και την γεωγραφική εγγύτητα της Τουρκίας. Από την άλλη πλευρά, οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως τολμηρές και συνειδητές, αν το ποσό της επένδυσης ληφθεί υπόψη.

Κύρια συμπεράσματα της ανάλυσης των Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία και της έρευνας ερωτηματολογίου που πραγματοποιήθηκε για τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ελληνικής επιχειρηματικότητας στην Τουρκία είναι τα ακόλουθα:

- Πέρα από τη συγκέντρωση σε δύο σημαντικές Ελληνικές επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα, πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη θέση από πλευράς των συνολικών επενδυμένων κεφαλαίων μεταξύ 152 ξένων επενδυτριών χωρών. Το συνολικό ελληνικό κεφάλαιο που έχει επενδυθεί στην Τουρκία ανήλθε στο τέλος του 2010 σε 6,5 δισ. δολάρια και αποτελεί το υψηλότερο μεταξύ του αντίστοιχων κεφαλαίων που έχουν δεσμευθεί σε άλλες χώρες της ευρύτερης περιοχής, κυρίως της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

- Οι περισσότερες ελληνικές εταιρείες έχουν συσταθεί στις περιοχές του Μαρμαρά και του Αιγαίου, και εκτός από τις δύο μεγάλες επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα, δραστηριοποιούνται κυρίως στον τομέα του εμπορίου.

- Μεταξύ των κυριότερων παραγόντων που αποθαρρύνουν σήμερα την είσοδο στην αγορά της Τουρκίας αναφέρθηκαν τα προβλήματα στη συνεργασία με τους ντόπιους, π.χ. προβληματικές κοινοπραξίες.

- Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που συνάγεται από το δείγμα των ελληνικών επιχειρήσεων και επενδυτών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας, σχετικά με τη γνώμη τους για τα μελλοντικά, μεσοπρόθεσμα επενδυτικά σχέδιά τους, είναι αυτό της στασιμότητας, ή των αμυδρά θετικών προοπτικών. Αυτό σηματοδοτείται κυρίως και από την πρόθεση των δύο μεγάλων επενδυτών στον τραπεζικό τομέα για την μερική ή συνολική εκχώρηση της συμμετοχής τους, η οποία συνδέεται επίσης με τους περιορισμένους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους να υποστηρίξουν την οργανική τους ανάπτυξη λόγω της τρέχουσας κρίσης στην Ελλάδα.

- Η μελλοντική εξέλιξη της σχέσης Τουρκίας-ΕΕ αναμένεται, τουλάχιστον εν μέρει, να επηρεάσει τη μελλοντική κατεύθυνση των επενδύσεων για τις μισές επιχειρήσεις του δείγματος, δεδομένου ότι η απόφασή τους να επενδύσουν είχε ενθαρρυνθεί στο παρελθόν, αν και όχι σημαντικά, από την εξέλιξη της σχέσης αυτής.

Η συνεισφορά της έρευνας του θέματος των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία, και η πρωτοτυπία του Κεφαλαίου 7, αποτελεί ότι αναλύονται για πρώτη φορά το προφίλ και η γεωγραφική και κλαδική κατανομή των ελληνικών επενδυτικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Τουρκία. Από την επισκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας η μέχρι τώρα έρευνα του θέματος είναι ανεπαρκής και περιστασιακή, ή περιορίζεται στην μερική κάλυψή του στις περιπτώσεις εκείνες που οι Ελληνικές ΞΑΕ ερευνώνται συνολικά στα πλαίσια της διεύθυνσής τους στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Αντιστοίχως, η παρούσα μελέτη της διατριβής φιλοδοξεί να έχει αποτελέσει την πρώτη συστηματική ενασχόληση με το θέμα, καλύπτοντας ένα σημαντικό κενό στην σχετική ακαδημαϊκή έρευνα.

Ερώτημα 3ο: *Ποιές είναι οι προοπτικές και το δυνητικό μέγεθος των μελλοντικών εισροών ΞΑΕ στην Τουρκία επί της βάσης των δυνατοτήτων ανάπτυξης που προσφέρει ο τραπεζικός τομέας;*

- Η Τουρκία είναι μια αγορά που προσφέρει σημαντικές δυνατότητες. Έχει μία ταχύτατα αναπτυσσόμενη οικονομία και ακόμα μεγαλύτερη προοπτικές, με το πραγματικό ΑΕΠ να αναμένεται να επεκταθεί σημαντικά κατά την επόμενη δεκαετία. Ο νεανικός και ραγδαία αυξανόμενος πληθυσμός της αναμένεται να στηρίξει την αύξηση της παραγωγής και να ενισχύσει περαιτέρω τη μελλοντική ζήτηση για τραπεζικό δανεισμό.

- Μέσα σε ένα περιφερειακό χρηματοοικονομικό τοπίο στις αγορές της ΝΑΑ και της ΚΑΕ που χαρακτηρίζεται από τη χαμηλότερη αναμενόμενη ανάπτυξη στο ενεργητικό των χρηματοοικονομικών δραστηριοτήτων, τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις τράπεζες αντιμετώπιζεις με χαμηλότερη κερδοφορία σε σχέση με τα προγενέστερα της πρόσφατης κρίσης επίπεδα, ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Τουρκίας διανύει ένα πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, με τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε τροχιά περαιτέρω επέκτασης, καθοδηγούμενες από μία δυναμική οικονομική ανάπτυξη, συνδυασμένη με τη μείωση των επιτοκίων και του πληθωρισμού.

- Ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός που χαρακτήρισε την τουρκική οικονομία τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά την κρίση του 2001, την κατέστησε σαφώς περισσότερο ανθεκτική στις εγχώριες και διεθνείς κρίσεις.

- Ο τραπεζικός τομέας προσέλκυσε εισροές ξένων επενδύσεων σε επίπεδα ρεκόρ κατά την περίοδο 2005-2011 και μία σειρά εξαγορών τοπικών τραπεζών από διεθνοποιημένους τραπεζικούς ομίλους συνέβαλε αλλά και διευκόλυνε τον μετασχηματισμό του τουρκικού χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος. Οι HSBC, UniCredit, BNP Paribas, Citibank, Fortis, ING, GE Consumer Finance, Dexia και Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας έχουν δεσμεύσει σημαντικούς κεφαλαιακούς πόρους στην Τουρκία.

- Η γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα, η αναμενόμενη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, οι οικονομίες κλίμακας και φάσματος από την ξένη επέκταση, τα πλεονεκτήματα εσωτερίκευσης, τα πλεονεκτήματα της διαφοροποίησης του κινδύνου και των ανταγωνιστικών πιέσεων στις χώρες προέλευσης, και περισσότερο ώριμες αγορές, των ξένων επενδυτών, έχουν αποτελέσει σημαντικά κίνητρα για την επέκτασή τους. Σε συνδυασμό με τα χαρακτηριστικά της τοπικής αγοράς ως μίας που χαρακτηρίζεται από χαμηλή χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση και διείσδυση των τραπεζικών υπηρεσιών, ύπαρξη ανικανοποίητης ζήτησης και αξιόλογη αναπτυξιακή δυναμική μπορούν να θεωρηθούν ως τα πρωτογενή κίνητρα των ΞΑΕ. Οι παράγοντες αυτοί είναι σε συμφωνία με τη συνολική θεωρία των ΞΑΕ και έχουν επηρεάσει, σε διαφορετικό βαθμό, τις αποφάσεις των ξένων επενδυτών να εισέλθουν στην τουρκική αγορά. Η προοπτική της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ δεν αναφέρεται ρητά ως σχετική.

- Το τουρκικό τραπεζικό σύστημα διακρίνεται από την ελκυστικότητα της ανάπτυξης και την εξαιρετική κερδοφορία που προσφέρει, το χαμηλό βαθμό

χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης, καθώς και την χαμηλή ανάπτυξη του τομέα των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, και υποστηρίζεται από τα ευνοϊκά δημογραφικά στοιχεία του πληθυσμού, το μεγάλο μέγεθος του συνολικού ενεργητικού, και το χαμηλό μερίδιο συμμετοχής και ιδιοκτησίας των ξένων τραπεζών - όλα αυτά αποτελούν καθοριστικά κίνητρα για ξένες επενδύσεις. Όσα προαναφέρθηκαν προδιαγράφουν σημαντικές δυνατότητες και ευκαιρίες για τη μελλοντική ανάπτυξη της τραπεζικής και μπορούν να προσελκύσουν διεθνείς επενδυτές και να τονώσουν σημαντικά τις εισροές ΞΑΕ.

- Για να ποσοτικοποιηθούν οι δυνατότητες των ξένων επενδύσεων, χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο TIP, η κύρια λειτουργία του οποίου αποτελεί η μετατροπή αξιών μη ξένων ιδίων κεφαλαίων σε δυνητικές εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων, με τη χρήση ως οχήματος ιστορικών αποτιμήσεων λογιστικών αξιών των ιδίων κεφαλαίων. Με βάση ορισμένες παραδοχές, οι οποίες μπορούν εύκολα να επιβεβαιωθούν στην πράξη, εκτιμάται ότι η μέση τιμή των δυνητικών εισροών που μπορούν να υλοποιηθούν στο τουρκικό τραπεζικό τομέα κατά την περίοδο 2011-2015 ανέρχονται σε 70 δισ. δολάρια.

- Όπως υποστηρίζεται, το μέγεθος των εκτιμώμενων εισροών ΞΑΕ για τον τουρκικό τραπεζικό κλάδο είναι τόσο σημαντικό που μπορεί να αναζωογονήσει και να δημιουργήσει μια νέα δυναμική εξέλιξη συνολικά για την τουρκική οικονομία, καθώς και να ανανεώσει το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών για επενδύσεις και εξαγορές και σε άλλους τομείς.

- Επίσης, το ποσό αυτό των ξένων επενδύσεων δύνανται να τοποθετήσουν τον τουρκικό τραπεζικό τομέα στο ίδιο επίπεδο με τους αντίστοιχους τομείς των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών οικονομιών, όπως της Ισπανίας και της Ιταλίας, και ταυτόχρονα να καθιερώσουν την Κωνσταντινούπολη ως παγκόσμιο οικονομικό κέντρο και σταυροδρόμι για την πρόσβαση σε άλλες χώρες, όπου οι δεσμοί με την Ευρώπη είναι πιο αδύναμοι (Μέση Ανατολή, Καύκασο και Κεντρική Ασία).

Εν κατακλείδι, η κύρια συνεισφορά της διερεύνησης του θέματος των προοπτικών των ΞΑΕ στον τραπεζικό τομέα, και εν γένει στην Τουρκική οικονομία, είναι διπλή: Πρώτον, το υπόδειγμα TIP (TIP Model©) αποτελεί μία πρωτοποριακή προσέγγιση, νέα μεθοδολογία και ευρεσιτεχνία για την εκτίμηση των δυνητικών εισροών ΞΑΕ στον τραπεζικό κλάδο της Τουρκίας. Το υπόδειγμα δύνανται, επιπλέον, να χρησιμοποιηθεί και προσαρμοσθεί για την πραγματοποίηση αντίστοιχων εκτιμήσεων

για τα περιβάλλοντα άλλων οικονομιών, γεφυρώνοντας ταυτόχρονα την οικονομική πρακτική με την θεωρία. Δεύτερον, όπως τεκμαίρεται από την επισκόπηση της διεθνούς ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, η νέα αυτή εμπειρική προσέγγιση αποτελεί συνάμα την πρώτη προσπάθεια και φιλοδοξία ποσοτικοποίησης των προοπτικών ΞΑΕ ενός κλάδου ή μίας οικονομίας, αποτελώντας ταυτόχρονα εν δυνάμει εργαλείο για την άσκηση αποτελεσματικότερης πολιτικής προσέλκυσης ΞΑΕ.

9.1 Σημείωση για τους Υπεύθυνους Χάραξης Πολιτικής

Η πορεία προσέγγισης της Τουρκίας με την ΕΕ έχει διανύσει μία μακρόχρονη διαδρομή που ανάγεται πίσω στο 1959. Κατά το διάστημα που έχει μεσολαβήσει έχει επιτευχθεί σημαντική αλληλεπιχώρηση στο πεδίο των εξωτερικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ των δύο εταίρων, ενώ πρόσφατα η Τουρκία έχει επωφεληθεί σημαντικής κοινοτικής χρηματοδοτικής ενίσχυσης στο πλαίσιο του Μέσου Προενταξιακής Βοήθειας. Η διατριβή υποστηρίζει ότι παρά το γεγονός ότι η θεσμική και πολιτική σύγκλιση της Τουρκίας με την ΕΕ έχει πραγματοποιηθεί σε περιορισμένο βαθμό, και σημαντικές αναδιαρθρώσεις υπολείπονται στην υιοθέτηση και εφαρμογή του συνόλου του κοινοτικού κεκτημένου (*acquis communautaire*), η συνέχιση της εμβάθυνσης της διαδικασίας υποψηφιότητας της χώρας για μέλος της ΕΕ αποτελεί, τελικά, περισσότερο *προϋπόθεση ζωτικής σημασίας παρά πλεονέκτημα* για την προσέλκυση στο μέλλον ξένων άμεσων επενδύσεων στην Τουρκία.

Η Ελληνοτουρκική περίπτωση δεν φαίνεται να στηρίζει την άποψη ότι η βελτίωση των πολιτικών σχέσεων (μετά το Ελσίνκι το 1999) μπορεί να συμπαρασύρει στο πέρασμά της και την επέκταση των οικονομικών σχέσεων. Οι διαφαινόμενες προοπτικές από τον προσανατολισμό της νέας τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, και το φως που ρίχνουν στο σταυροδρόμι των ελληνοτουρκικών εξωτερικών σχέσεων, αναμένεται, ως εκ τούτου, να διαμορφώσουν βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα την προθυμία των ελληνικών επιχειρήσεων για την περαιτέρω επέκτασή τους στην Τουρκία.

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην τρέχουσα συγκυρία της Ελληνοτουρκικής εξωτερικής πολιτικής, και τις εξελισσόμενες παρενέργειες από την αύξηση των εντάσεων στην ανατολική Μεσόγειο κατά τη διάρκεια του προγράμματος έρευνας

υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου που έχει εξαγγείλει και προωθεί ενεργά η κυβέρνηση της Κύπρου, και που αναδεικνύεται πλέον ως ανταγωνιστικό και αντιφατικό στην προσπάθεια της Τουρκίας να ενισχύσει τη γεωπολιτική της επιρροή. Ως εκ τούτου, το διμερές επιχειρηματικό περιβάλλον αναμένεται να συνεχίσει να αντικατοπτρίζει τις εξελίξεις της εξωτερικής πολιτικής, τουλάχιστον, και ιδιαίτερα, κατά τα επόμενα δύο ή τρία χρόνια.

Εν κατακλείδι, η επιδίωξη της περαιτέρω και διαρκούς αναβάθμισης της προσέγγισης της χώρας με την ΕΕ, και η διασφάλιση περιφερειακής σταθερότητας και ασφάλειας με τις οικονομίες άμεσης γειννίας της Τουρκίας, αποτελούν κρίσιμες στρατηγικές προτεραιότητες για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στο άμεσο μέλλον.

9.2 Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Ένα δίκτυο ενεργειακών αγωγών διασχίζει ήδη την Τουρκία, μεταφέροντας υδρογονάνθρακες μεταξύ ενεργειακών διαδρόμων που εκτείνονται μεταξύ ανατολής-δύσης και βορρά-νότου. Ανάμεσα στους πιο σημαντικούς είναι ο αγωγός πετρελαίου BTC, που συνδέει την Κασπία με τη Μεσόγειο μέσω Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας και Τουρκίας, χωρίς τη διέλευση επί ρωσικού εδάφους. Ένα εκατομμύριο βαρέλια αργού πετρελαίου αντλούνται καθημερινά από την Κασπία και διαμετακομίζονται μέσω του αγωγού αξίας 4 δισ. δολαρίων, που κατασκευάστηκε από δυτική κοινοπραξία. Περίπου τα δύο τρίτα του πετρελαίου του BTC κατευθύνονται προς την Ευρώπη.

Εξίσου σημαντικός είναι και ο αγωγός Turkey-Greece Interconnector (TGI), ο οποίος έχει την ικανότητα να μεταφέρει 11,5 δισ. κυβικών μέτρων φυσικού αερίου από το πεδίο Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν. Η σχεδιαζόμενη επέκτασή του θα συνδέει την Ιταλία με τη γραμμή μέχρι το τέλος του 2012. Όπως και στην περίπτωση του αγωγού πετρελαίου BTC, η διαδρομή παρακάμπτει τη Ρωσία.

Η σημασία των ενεργειακών αγωγών στη βελτίωση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης έχουν αποτελέσει κύρια στρατηγική προτεραιότητα της ΕΕ και συνεπώς είναι σημαντικές διεθνείς επενδύσεις για την ανάπτυξή τους. Η ανάλυση και εκτίμηση των προοπτικών του ενεργειακού τομέα της

Τουρκίας ως προς την προσέλκυση ΞΑΕ θα αποτελούσαν ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον αντικείμενο προέκτασης της παρούσας διατριβής.

10 Βιβλιογραφία

Adamopoulos, T., and Akyol, A. (2006). “Relative Stagnation alla Turca”. Society for Economic Dynamics 2006, Meeting Papers 703, New York University, New York.

Adamopoulos, T., and Akyol, A. (2009). “Relative Underperformance Alla Turca”, *Review of Economic Dynamics*, 12, 697 – 717.

Afsar, M. (2007). “The causality relationship between economic growth and foreign direct investment in Turkey”. Proceedings of the Business & Economics Society International Conference, Antib, France, 16-20 July 2007.

Akal, M. (2006). “Causalities Among Growth Related Policy Variables in Turkey, 1950-2004”, *Applied Econometrics and International Development*, 6:3, 75-104.

Akan, Y. and Arslan, I. (2007). “The effect of corruption on Foreign Direct Investment: The case of Turkey”. *Lex et Scientia*, Nr. XIV / 2007, University of Bucharest, 200-206.

Akcoraoglu, A., and Acikgoz, S. (2011). “Employment, International Trade and Foreign Direct Investment: Time Series Evidence from Turkey”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 76, 89-101.

Akgonul, S. (2001). “Les Grecs de Turquie: processus d’extinction d’une minorite de l’âge de l’Etat nation a l’âge de la mondialisation; 1923-2001” [The Greeks of Turkey: the process of extinction of a minority of the age of the nation State to the age of globalization; 1923-2001]. PhD thesis, University of Strasbourg.

Akin, I. (1971). “Türkiye’de Sanayi Politikasi’ [Η βιομηχανική πολιτική στην Τουρκία], *Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuasi*, 30. Cilt, Ekim–1970, Eylül – 1971, 399.

- Akpolat, A., and Inancli, S. (2011). “Does Foreign Direct Investment Matter? The Case of Turkey?”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 77, 56-66.
- Aktar, I., Ozturk, L., and Demirci, N. (2008). “The impact of FDI, export, economic growth, total fixed investment on unemployment in Turkey”. Proceedings of the First International Conference on Management and Economics Epcosa University, March 28-29, Turkey.
- Alagöz, M., Erdogan, S., and Topalli, N. (2008). “Dogrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Ekonomik Büyüme”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7:1, 79-89.
- Alici, A., and Ucal, M. (2003). “Foreign Direct Investment, exports and output growth of Turkey: Causality Analysis”. Proceedings of the European Trade Study Group (ETSG) Fifth Annual Conference, 11-13 September 2003, Madrid.
- Altıntas, H. (2009). “The Econometric Analysis of the relation between Foreign direct investment and trade in Turkey: 1996-2007”. *Kahramanmaraş University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 64:2.
- Altug, S. G., Filiztekin, A. and Pamuk, S. (2007). “The Sources of Long-term Economic Growth for Turkey, 1880-2005”. Centre for Economic Policy Research (CEPR) Discussion Papers 6463, London.
- Anıl, I., Armutlulu, İ., Sungur, N., Bakoğlu, R., and Aşkun, B. (2007). *Türkiye’den gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan sermaye yatırımları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Komisyonu Yayını.
- Anıl, I., Cakir, O., Canel, C., and Porterfield, R. (2011). “A Comparison of Inward and Outward Foreign Direct Investment Determinants in Turkey”, *International Journal of Business and Social Science*, 2:20.

Apaydin, M. (2009). “Analyzing FDI trends in emerging markets: Turkey vs CSEE and the Middle East”, *International Journal of Emerging Markets*, 4:1, 72 – 97.

Arnone, M., Laurens, B.J., Segalotto, J.F. and Sommer, M. (2007). “Central Bank Autonomy: Lessons from Global Trends [rdquo]”, *IMF Working Paper*, No. 07/88.

Arol, A. (2003). “Current Status of FDI and Environmental Issues in Mining in Turkey”. OECD Global Forum on International Investment, Conference on Foreign Direct Investment and the Environment, Lessons to be Learned from the Mining Sector, 7-8 February 2002, France.

Arslan, U. and Okten, N. (2010). “The Relations Between FDI and Democracy: Evidence from Turkey”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 56, 111-123.

Aslanoglu, E. (2000). “Spillover Effects of Foreign Direct Investments on Turkish manufacturing Industry”, *Journal of International Development*, 12, 1111-1130.

Atiyas, I., and Ersel, I. (1995). “The Impact of Financial Reform: The Turkish Experience,” in G. Caprio, I. Atiyas and J. Hanson (ed.), *Financial Reform: Theory and Evidence*. New York: Cambridge University Press.

Aysan, A., Ceyhan, S. (2007). “Why Do Foreign Banks Invest in Turkey?”, *Asian and African Journal of Economics and Econometrics*, 7:1, 65-80.

Balasubramanyam, V. (1996). “Foreign direct investment in Turkey”, in: Togan S. and V. Balasubramanyam (ed.), *The Economy of Turkey since liberalization*. New-York: St Martin’s Press; London: Macmillan Press, 112-30.

Balkir, C. (1993), “Turkey and the European Community: foreign trade and direct foreign investment in the 1980s”, in: Balkir C. and A. Williams (ed.), *Turkey and Europe*. London: Pinter.

Basar, M. and Tosunoglu, S. (2006). "EU Integration Process: Will Turkey Overcome the fdi Obstacles?", *Managing Global Transitions*, 4:2, 115–128.

Basar, M., and S. Tosunoglu. (2005). "The dilemma of foreign direct investments in developing countries through the process of globalization: The Case of Turkey". Paper presented at the 4th Annual Conference of the European Economics and Finance Society on 'Economic and Financial Issues in an Enlarged Europe', Coimbra, Portugal, 19–22 May.

Baslevant, C., and Onaran O. (2002). "Are Married Women in Turkey More Likely to Become Added or Discouraged Workers?", *Labour*, 17, 439 - 458.

Bastian, J. (2004). "Knowing your way in the Balkans: Greek foreign direct investment in Southeast Europe". *Southeast European and Black Sea Studies*, 4:3, 458-490.

Behar, C. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500 - 1927* [The Population of Ottoman Empire and Turkey]. Ankara: State Institute of Statistics, Prime Ministry of the Republic of Turkey.

Berköz, L. (2001). "The Interregional location of foreign investors in Turkey", *European Planning Studies*, 9:8, 979-994.

Berköz, L. (2005). "Locational Determinants of Foreign Investors in Istanbul", *Journal of Urban Planning and Development-ASCE*, 131:3, 140-147.

Berköz, L. and Eyuboglu, E. (2005). "Locational Preferences of FDI firms in Istanbul". Report for ITU, Research Project, Istanbul (in Turkish).

Berköz, L. and Eyuboglu, E. (2007). "Intrametropolitan Location of Producer-service FDI in Istanbul", *European Planning Studies*, 15:3, 357-381.

Berköz, L. and Turk, S (2005). "Factors influencing the choice of FDI locations in Turkey". European Regional Science Association, August 2005.

Berkoz, L., and Turk, S. (2009). “Locational Preferences of FDI Firms in Turkey: A Detailed Examination of Regional Determinants”, *European Planning Studies*, Special Issue: Regional Entrepreneurship and Development, 17:8, 1243-1256.

BIS. (2004). “Foreign direct investment in the financial sector of emerging market economies”. Report submitted by a Working Group established by the Committee on the Global Financial System, Bank for International Settlements, Basel, Switzerland: Press & Communications.

Bitzenis, A. (2012). “Inward FDI in Bulgaria and its policy context”, *Columbia FDI Profiles*, Vale Columbia Center, 1-17.

Bitzenis, A. (2009). *The Balkans: FDI and EU Accession*. UK: Ashgate Publishing Ltd.

Bitzenis, A. (2007). “Determinants of Foreign Direct Investment: Evidence from Multinationals in the Post-crisis Era of Bulgaria in the Late 1990s”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 7:1, 83 – 111.

Bitzenis, A. (2006). “Determinants of Greek FDI outflows in the Balkan Region: the Case of Greek Entrepreneurs in Bulgaria”, *Eastern European Economics*, 44:3, 79-96.

Bitzenis, A. (2003). “The determinants of FDI in transition countries: incentives and barriers based on a questionnaire research: the case of Bulgaria, 1989-2000”, in G. Petrakos, A. Kotios, D. Chionis (ed.), *International and monetary aspects of transition in Southeastern Europe*. Volos: University of Thessaly Press, 140.

Bitzenis, A. and Marangos, J. (2007). “Globalization and the Integration-Assisted Transition In Central and Eastern European Economies”, *Journal of Economic Issues*, XLI (2)

Bitzenis, A., and Szamosi, L. (2009). “Entry Modes and the Determinants of Foreign Direct Investment in a European Union Accession Country: The Case of Albania”, *Journal of East-West Business*, 15:189–209.

Bitzenis, A., Tsitouras, A. and Vlachos, V. (2007). “Motives for FDI in a Small EMU Member State: The Case of Greece”, *East-West Journal of Economics and Business*, 10:2, 11-42.

Bitzenis, A, and Vlachos, V. (2011). “Η «απόβαση» των Ελλήνων στα Βαλκάνια [The "invasion" of Greeks in the Balkans]”. *Euro2day*, June 28. <http://www.euro2day.gr/specials/opinions/132/articles/645101/Article.aspx>, πρόσβαση 6/4/2012.

Bodur, M. and Madsen, T. (1993). “Danish Foreign direct Investments in Turkey”, *European Business Review*, 93:5, 28-44.

Boratav, K. (2000). “İktisat Tarihi (1908-1980)”, in Akşin, S. (ed.), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980* [Σύγχρονη Τουρκία 1908-1980]. Istanbul: Cem Yayınevi, 265-354.

Brealey, R. and Kaplanis, E.C. (1996). “The determination of foreign banking location”, *Journal of International Money and Finance*, 15:4, 557-597.

Buch, C. (2000). “Why Do Banks Go Abroad? Evidence from German Data”, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 9:1, 33–67.

Buch, C. (2003). “What Drives the International Activities of Commercial Banks?”, *Journal of Money, Credit and Banking*, 35:6, 851-869.

Bumin, M. (2007). “The determinants of foreign banks entry to the Turkish banking sector”, *Banks and Bank Systems International Research Journal*, 2:4, 84-92.

Turkcan, B., and Saygılı, F. (2011), "Foreign direct investment and net exports relationship in Turkey: an analysis for the post 1980 period", *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3:2.

Bustillo, R., and Rodriguez, C. (2009). "An Assessment of Trade and Investment Flows between Turkey and the European Union: perspectives on future political integration", *METU Studies in Development*, 36:1, 197-216.

Cagatay, N., and Ozler, S. (1995). "Feminization of the Labor Force: The Effects of Long-Term Development and Structural Adjustment", *World Development*, 23:11, 1883-1894.

Çalis, M. and Bayraktar, S. (2007). "The Impact of Foreign Direct Investment with Equity Participation on the Productivity of Firms: Evidence from Turkey", *Economy Transdisciplinarity Cognition Journal*, 2, 163-169.

Central Bank of Turkey. (2007). *International Investment Position Report*, September 2007, 6.

Cerisola, M., and Gelos, R. (2005). "What Drives Inflation Expectations in Brazil? An Empirical Analysis", *IMF Working Paper*, No. 05/109.

Chatzoudes, D., Arvanitopoulos, C., Dimitriades, E., and A.G. Karasavvoglou. (2007). "Greek Foreign Direct Investment (FDI) in Turkey: An Empirical Research". Proceedings of the 5th International Conference on New Horizons in Industry, Business and Education, 413-418, Rhodos, Greece.

Clogg, R. (1982). "The Greek Millet in the Ottoman Empire", in B. Braude and B. Lewis (ed.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire, volume I*. New York: Holmes and Meier, 185.

Coskun, R. (1996). "Comparative labour relations practices of foreign-owned and local firms in Turkish manufacturing", unpublished PhD thesis, Leicester University, Leicester.

Coskun, R. (2001). “Determinants of direct foreign investment in Turkey”, *European Business Review*, 13:4, 221-226.

Council of the European Union

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/114363.pdf, πρόσβαση 14/03/2012.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/121603.pdf, πρόσβαση 14/03/2012.

2003 Council Decision on Accession Partnership with Turkey, Brussels, 19.05.2003,

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Apd/turkey_apd_2003.pdf, πρόσβαση 18/03/2012.

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:051:0004:01:EN:HTML), πρόσβαση 18/03/2012.

Council of the European Union. (2008). 2008/157/EC: Council Decision of 18 February 2008 on the principles, priorities and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey and repealing Decision 2006/35/EC Official Journal L 051, 26/02/2008 P.

Council of the European Union. (2010). 48th EU-Turkey Association Council, Brussels, 10 May 2010 (Presse 116).

Council of the European Union. (2011). 49th EU-Turkey Association Council (Brussels, 19 April 2011), Press Release.

Courbage, Y., and P. Fargues. (1996). *Chrétiens et Juifs dans l’islam arabe et turc* [Christians and Jews in the Arabian and Turkish Islam]. Paris: Payot.

Culha, A. (2006). “A Structural VAR Analysis of the Determinants of Capital Flows into Turkey”, *The Central Bank of the Republic of Turkey Research and Monetary Policy Department Working Paper*, No.06/05, October.

Darrat, A. and Sarkar, J. (2009). “Growth consequences of Foreign Direct Investment: Some results for Turkey”, *Journal of Economic Development*, 34:2, 85-96.

Dayioglu, M. (2000). “Labor Market Participation of Women in Turkey”, in Acar F. and Gunes-Ayata, and A. Gender (ed.), *Identity Construction: Women of Central Asia, the Caucasus and Turkey*. Leiden: Brill.

Defosse, M. (2002). “Turkey: country is ripe for foreign investment, market expansion”, *Modern Plastics (USA)*. 79:12, 53.

Deichmann, J., Karidis, S., and Sayek, S. (2003). “Foreign Direct Investment in Turkey: Regional Determinants”, *Applied Economics*, 35:16, 1767-1778.

Delice, G. (2003). “Determinants of German Foreign Direct investment in Turkey”. Working paper 2003-2002, Department for Macroeconomics, Faculty of Economics and Social Sciences, University of Potsdam, German Academic Exchange Service (DAAD).

Deloitte. (2010). “Turkish Energy Industry Report’. Republic of Turkey Prime Ministry, Investment Support and Promotion Agency of Turkey, August 2010.

Demirbag M., Mirza, H., and Weir, D. (1995). “The Dynamics of Manufacturing Joint Ventures in Turkey and the Role of Industrial Groups,” *Management International Review*, Special Issue 35, 35-51.

Demirbag, M., Tatoglu, E., and Glaister, K. (2007). “Dimensions of European direct investment activity in Turkey: patterns and prospects”, *International Journal of Emerging Markets*, 2:3, 274 – 297.

Demirel, O. (2006). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması [Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Συνέπειες της Οικονομικής Ανάπτυξης και Εφαρμογής για την Τουρκία]”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.

Demirguc-Kunt A. and Detragiache E. (1998). “Financial Liberalization and Financial Fragility”. Annual World Bank Conference on Development Economics, April 20–21, 1998, Washington, D.C.

Du, J. (2003). “Why Do Multinational Enterprises Borrow From Local Banks?”, *Economics Letters*, 78:2, 287.

Dumludag, D. (2002). “The Political Economy of Foreign Direct Investment in Turkey 1950-1980”. Paper provided by University Library of Munich, Germany in its series MPRA Paper with number 32061, Master thesis.

Dumludag, D. (2010). “A comparison of Foreign Direct Investment in Turkey and Egypt: Motivations and Obstacles”. Marmara University, YIL 2010, Cilt XXIX, SAYI II, 153-172.

Dumludagab, D. (2009). “An analysis of the determinants of foreign direct investment in turkey: The role of the institutional context”, *Journal of Business Economics and Management*, 10:1, 15-30.

Dunning, J.H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Wokingham, Berkshire: Addison Wesley.

Duran, S. and Zehir, C. (2011). “Analyzing the technical efficiency on the effects of foreign portfolio investment in the financing of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Turkey”, *African Journal of Business Management*, 5:21, 8567-8575.

Dutz, M., Us. M, and K. Yilmaz (2003). “Foreign direct investment in Turkey and prospects towards EU accession”, mimeo, Undersecretariat of Treasury, Ankara

EBRD (2008). EBRD Strategy for Bulgaria, Board of Directors meeting on 28 May 2008.

Economic Commission for Europe. (2000). "Catching Up and Falling Behind: Economic Convergence in Europe", *Economic Survey of Europe 2000*, No. 1, Geneva 155-187.

EIU. (2010). "Turkey: Financial services report". Economist Intelligence Unit, September, 2010.

EIU. (2011). "Turkey: Financial services report". Economist Intelligence Unit, July, 2011.

EIU. (2012). "Country Report: Turkey". Economist Intelligence Unit, March, 2012.

EIU. (2012). "Country Report: Turkey". Economist Intelligence Unit, April, 2012.

Encyclopaedia of the Hellenic World (Μεγάλη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια του Εύξεινου Πόντου). (2008). *Τράπεζες και ρωμιοί τραπεζίτες στην Κωνσταντινούπολη*. Foundation of Hellenic World,
<http://www.ehw.gr/blacksea/forms/fLemmaBody.aspx?lemmaId=11040>.

Ercan, M. (2011) "Foreign Direct Investment and the Unregistered Economy in Turkey", *Turkish Studies*, 12:3.

Erden, D. (1996). "A survey of foreign direct investment firms in Turkey". Bogazicj University Press, Bebek, Istanbul.

Erden, D. (1997). "Stability and Satisfaction in Cooperative FDI: Partnerships in Turkey", in P.W. Beamish and J.P.Killing (ed.), *Cooperative Strategies: European Perspectives*. San Francisco: The New Lexington Press, 158-183.

Erdilek A., (1988). "Role of foreign investment in economic liberalization", in T. Has and M. Odekon (ed.), *Liberalization and the Turkish Economy*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Erdilek A., (2001). “Productivity and spillover effects of foreign direct investment in Turkish manufacturing: a plant level panel data analysis”. Paper presented at the 76th Annual Conference of the Western Economic Association International, San Francisco, 4-8 July, mimeo.

Erdilek, A. (1982). “Direct Foreign Investment in Turkish Manufacturing: An Analysis of Conflicting Objectives and Frustrated Expectations of a Host Country”. Kieler Studien, No. 169, Paul Siebeck, Tübingen.

Erdilek, A. (1986). “Turkey’s new open door policy of direct foreign investment: a critical analysis of problems and prospects”, *Studies in Development*, 13:1,2, 171-191.

Erdilek, A. (1987). “Dynamics of foreign business activity in Turkey from the Empire to the Republic”, in S. M. Akural (ed.), *Turkic Culture: Continuity and Change*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 56-59.

Erdilek, A. (2003). “A comparative analysis of inward and outward FDI in Turkey”, *UNCTAD, Transnational Corporations*, 12:3, 78-105.

Erdogan, A. (2011). “Foreign Direct Investment and Productivity Spillovers: Evidence from Turkey”. Proceedings of International Research Conference on Interaction of Theory and Practice: Key Problems and Solutions, Burgas Free University, Burgas, Bulgaria, 24-25 June 2011.

Esiyok, B. (2010). “The Determinants of Foreign Direct Investment in Turkey: An empirical Analysis”, PhD Thesis, Greenwich Business School, UK, London, June 2010.

European Commission

Enlargement/ Candidate countries/ Turkey EU-Turkey relations,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/eu_turkey_relations_en.htm,

πρόσβαση 14/03/2012.

Turkey: Customs Unions and preferential arrangements, European Commission, http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/customs_unions/article_414_en.htm,

πρόσβαση 14/03/2012.

Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council (of 22 December 1995 on implementing the final phase of the Customs Union) (96/142/EC), [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21996D0213(01):EN:HTML), πρόσβαση 14/03/2012.

Turkey 2009 Progress Report, Commission of the European Communities, Brussels 14.10.2009, SEC (2009) 1334, σελ. 6.

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf, πρόσβαση 14/03/2012.

2004 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Brussels, 6.10.2004, SEC (2004) 1201,

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf, πρόσβαση 14/03/2012.

2002 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Brussels, 9.10.2002, SEC (2002) 1412,

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/tu_en.pdf, πρόσβαση 18/03/2012.

Turkey 2011 Progress Report, Commission of the European Communities, Brussels, 12.10.2011, SEC(2011) 1201 final,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf, πρόσβαση 18/03/2012.

Exertzoglou, H. (1986). "Greek Banking in Constantinople 1850-1881", PhD thesis, University of London.

Fernandez, R., and Fogli A. (2009). "Culture: An Empirical Investigation of Beliefs, Work and Fertility", *American Economic Journal: Macroeconomics*, 1:1, 146-177.

Fisher, A., and Molyneux, P. (1996). "A note on the determinants of foreign bank activity in London between 1980 and 1989", *Applied Financial Economics*, 6, 271-277.

Flam, H. (2004). “Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession”, *CESifo Economic Studies*, 50:1, 171-210.

Focarelli, D., Pozzolo, A.F. (2005). “Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis”, *Journal of Business, University of Chicago Press*, 78:6, 2435-2464.

Foreign Investment Advisory Service (FIAS). (2001a). *Turkey: a diagnostic study of the foreign direct investment environment*. Washington, D.C.: FIAS, mimeo.

Foreign Investment Advisory Service (FIAS) (2001b). *Turkey: administrative barriers to investment*. Washington, D.C.: FIAS, mimeo.

Foster, J., and Alkan, I. (2003). “Understanding patterns of FDI: the case of Turkey and its auto industry”, *European Business Journal*, 15:2, 61-69.

Fry, M. (1993). “Foreign direct investment in Southeast Asia: differential impacts”, *ISEAS Current Economic affairs Series*, 8, 69.

Erdal, F., and Tatoglu, E. (2002). “Locational determinants of foreign direct investment in an emerging market economy: Evidence from Turkey”, *Multinational Business Review*, 10:1.

Gazioglou, S. και Basdas, U. (2008). “Investment Opportunities for Foreign Capital and Economic Fragility in Turkey”. 28th Annual meetings of the Middle East Economic Association, MEEA, January 3-6, 2008, New Orleans, LA.

Gokmen, A., and Temiz, D. (2011). “Foreign Direct Investment (FDI) and Export Relation in Turkey: 1991–2010”, *Journal of Transnational Management*, 16:3, 157-180.

Goldberg, L., and Grosse, R. (1994). “Location choice of foreign banks in the United States”, *Journal of Economics and Business*, 46:5, 513-533.

Goldberg, L., and Johnson A. (1990). “The determinants of US banking activity abroad”, *Journal of International Money and Finance*, 9, 123-137.

Gonenc, R., and Gokhan Yilmaz, G. (2007). “The Evolution and Determinants of Profitability in Turkish Manufacturing Industry, 1997-2006”, Working Papers, Research and Monetary Policy Department, Central Bank of the Republic of Turkey, No. 0701.

Göver, T. (2005). “Dogrudan Yabancı Yatirimlar Uluslararası Ticarete Etkileri [Διεθνούς Εμπορίου Επιδράσεις των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων]”, Türkiye Degerlendirmesi, T.C. Bas-bakanlik Hazine Müstesarligi Arastirma ve Inceleme Dizisi: 40, Ekonomik Arastirmalar Genel Müdürlüğü, Temmuz 2005, 19.

Green, C., Murinde, V., and Nikolov, I. (2004). “The Efficiency of Foreign and Domestic Banks in Central and Eastern Europe: Evidence on Economies of Scale and Scope”, *Journal of Emerging Market Finance*, 3:2, 178.

Grigoriadis, I. and Kamaras, A. (2008). “Foreign Direct Investment (FDI) in Turkey: Historical Constraints and the AKP Success Story”, *Middle Eastern Studies*, 44:1, 53-68.

Grosse, R., and Goldberg L. (1991). “Foreign Bank Activity in the United States: an Analysis by Country of Origin”, *Journal of Banking and Finance*, 15, 1092-112.

Guillen, M., Tschoegl, A. (1999). “At Last the Internationalisation of Retail Banking? The Case of the Spanish Banks in Latin America”, *Wharton Financial Institutions Center Working Paper*, 99-41.

Gunaydin, I. and Tatoglu, E. (2005). “Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Evidence from Turkey”, *Multinational Business Review*, 13:2, 89-106.

Guncavdi Ö., Bleaney M., and McKay A. (1998). "Financial liberalisation and private investment: evidence from Turkey", *Journal of Development Economics*, 57, 443-455.

Guncu, D. (2010). "Foreign Direct Investment in Turkey: Sectoral Determinants", Master Thesis, Maastricht University.

Gungor, H., and Katircioglu S. (2010). "Financial Development, FDI and Real Income Growth: An Empirical Investigation from Bounds tests and Causality Analysis", *Journal of Actual Problems of Economics*, 12:114, 215-225.

Guver, T. (2005). "The Impact of Foreign Direct Investment on International Trade: The Study of Turkey", The Economic Research General Directorate of the Under Secretariat of Treasury, the Prime Ministry of the Turkish Republic.

Hadjita, A., and Moxon-Brownea, E. (2005). "Foreign Direct Investment in Turkey: The Implications of EU Accession", *Turkish Studies*, 6:3, 321-340.

Halicioglu, F. (1997). "Static Effects of the Turkish-European Customs Union and its Alternatives" (in Turkish), *Journal of the Institute of Social Sciences of Istanbul University*, 3:1, 61-73.

Halicioglu, F. (1997). "The Impacts of the Turkish-European Customs Union on FDI" (in Turkish), *Journal of the Institute of Social Sciences of Istanbul University*, 3:2, 15-22.

Halicioglu, F. (2001). "An Econometric Analysis of Foreign Direct Investments Flows into Turkey from the Major Global Regions", paper presented at International Conference in Economics V, Economic Research Center, Middle East Technical University, Ankara, September 2001.

Harrison, G., Rutherford, T., and Tarr, D. (1997). "Economic Implications for Turkey of a Customs Union with the European Union", *European Economic Review*, 41, 861-870.

Herrero, A., and Simon, D. (2003). “Determinants and impact of financial sector FDI to emerging economies: a home country’s perspective”, *Banko de Espano Report*, parer № 0308.

Hughes, K. (2004). “Turkey and the European Union: Just another enlargement? Exploring the implications of Turkish Accession”. Proceedings of the European Policy Summit of 17 June 2004.

Ilgun, E., Koch, K., and Orhan, M. (2010). “How Do Foreign Direct Investment and Growth Interact in Turkey?”, *Eurasian Journal of Business and Economics*, 3:6, 41-55.

Ince, M., and Demir, M. (2006). “The Determinants of Female Labor Force: Emprical Evidence from Turkey”, Eskisehir Osmangazi University, Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences, 1, 71-90.

Insel, A. and Sungur, N. (2003), “Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği –1989: III-1999:IV” [Επιδράσεις των βασικών μακροοικονομικών δεικτών της ροής κεφαλαίων: η περίπτωση της Τουρκίας -1989: III-1999: IV], Türkiye Ekonomi Kurumu Tartisma Metni 2003/8.

Kalogerisis, A., and Labrianidis, L. (2010). “From spectator to walk-on to actor: An exploratory study of the internationalization of Greek firms since 1989”, *The European Journal of Comparative Economics*, 7:1, 121-143.

Kara, H., Küçük-Tuger, H., Özlale Ü., Tuger, B., and Eray M. (2007). “Exchange Rate Regimes and Pass-through: Evidence from the Turkish Economy”, *Contemporary Economic Policy*, 25:2, 206-225.

Kara, H., Oğünç, F. (2005). “Exchange Rate Pass-Through in Turkey: It is Slow, but is it Really Low?”, Research and Monetary Policy Department Working Paper 05/10, Central Bank of Turkey.

Karaege, M. (2005). "Development and determinants of foreign direct investment in Turkey: a comparative analysis with the EU countries". Thesis, Sabanci University, Istanbul, Turkey.

Karagöz, K. (2007). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler", *Journal of Yasar University*, 8, 927-948.

Karagöz, M., and Karagöz, K. (2006). "Türk Ekonomisinde İhracat ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi: Bir Zaman Serisi Analizi", [Τουρκική Οικονομία, Εξαγωγές και η σχέση άμεσων επενδύσεων: Μια Ανάλυση Χρονοσειρών], *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar, 3:2-1, 117-126.

Karlık, R. (2002). *Türkiye Ekonomisi Tarihsel Gelişim Yapısal ve Sosyal Değişim* [Η Οικονομία της Τουρκίας, Ιστορική Επισκόπηση διαρθρωτικών και κοινωνικών αλλαγών]. Istanbul: Beta Yayınevi.

Katircioglu, S. (2010). "Foreign Direct Investment and Economic Growth in Turkey: An Empirical Investigation by the Bounds Test for Co-integration and Causality Tests", *Economic Research*, 22:1.

Kaya, A., and Artemel, M. (2004). "The regulatory framework for foreign investment in Turkey", *Amicus Curiae Issue 55* September/October 2004, 16-20.

Kibritcioglu, A. (2002). "Causes of Inflation in Turkey: A Literature Survey with Special Reference to Theories of Inflation", in A. Kibritcioglu, L. Rittenberg, and F. Selcuk (ed.), *Inflation and Disinflation in Turkey*. Aldershot: Ashgate, 43-76.

Kilic, R. and Ates, E. (2009). "The increasing importance of foreign direct investment and Turkey", *Investment Management and Financial Innovations*, 6:4, 188-199.

Kiran, B. (2011). "Causal Links between Foreign Direct Investment and Trade in Turkey", 3:2, 150-158.

Klasra, M. (2009). "Foreign direct investment, trade openness and economic growth in Pakistan and Turkey: an investigation using bounds test", *Quality and Quantity Journal*, 45, 223–231.

Kontakos, P. (2012). Forthcoming. "The foreign direct investment into perspective: evidence from M&A in the Turkish banking sector", in A. Bitzenis, V. Vlachos, and P. Papadimitriou (ed.), *Mergers and Acquisitions as the Pillar of Foreign Direct Investment*. New York: Palgrave Macmillan.

Kontakos, P. (2010). "The Macro-Economic Dimension of the Future EU Membership for Turkey in Comparison with other CEE Member Countries". Proceedings of the 1st International Conference on International Business, Thessaloniki.

Kontakos, P. (2011a). "The foreign direct investment into perspective: evidence from the Turkish banking sector". Proceedings of the 2nd International Conference on International Business, Thessaloniki, 19-21 May, 2011.

Kontakos, P. (2011b). "Greek FDI in Turkey: the past decade and the future". Proceedings of the 5th Biennial Hellenic Observatory PhD Symposium on Contemporary Greece & Cyprus, London School of Economics (LSE), June 2-3, London, UK.

Kontakos, P. (2011c). "A comparative analysis of FDI performance: the cases of Bulgaria and Turkey". Proceedings of the Eighth International Scientific Conference "Investments in the Future – 2011", Varna, Bulgaria, 6-8 October, 2011.

Κοντάκος, Π. (2010). "Κρίση χρέους" κατακλύζει την Ε.Ε. Δημοσιεύθηκε στο Euro2day, 27/04/2010.

<http://www.euro2day.gr/specials/opinions/132/articles/579950/Article.aspx>,

πρόσβαση 16/04/2012.

Kosekahyaoglu, L. (2006). “A comparative analysis of FDI in Turkey and the CEECs: Is there any link between FDI and trade?”, *Journal of Business Economics and Management*, 7:4, 183-200.

Lensink, R., and Hermes, N. (2002). “The Impact of Foreign Bank Entry on Domestic Banks: Does Economic Development Matter?”, *Journal of Banking and Finance*, 28:3, 553-568.

Lewis, B. (1965). *The Emergence of Modern Turkey*. London: Oxford University Press.

Loewendahl, E. (1998). “Promises to Keep: The Reality of Turkey-EU Relations” *Action Centre for Europe*, Available from British Library Document Supply Centre-DSC:98/0398, London.

Loewendahl, E. and Loewendahl, H. (2001). “Turkey’s performance in attracting foreign direct Investment: Implications of EU Enlargement, European Network of Economic Policy Research Institutes Economics (ENERPY), Working Paper No 8, November 2001.

Loth, R. (2012). “Investment Valuation Ratios: Price/Book Value Ratio”, Investopedia. <http://www.investopedia.com/university/ratios/investment-valuation/ratio2.asp#ixzz1q8KTzT8L>, (πρόσβαση 05/05/2012).

Mathieson, D., and Roldos J. (2001). “Foreign banks in emerging markets”, in Robert Litam, Paul Masson, and Michael Pomerleano (ed.), *Open doors: foreign participation in financial systems in developing countries*. Washington DC: Brookings Institution Press, 440.

MEDA programme, Europa, Summaries of EU legislation, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15006_en.htm, πρόσβαση 14/03/2012.

Mercenier, J., and Yeldan, E. (1997). “On Turkey’s Trade Policy: Is a Customs Union with Europe enough?”, *European Economic Review*, 41, 871-880.

Michalet, C. (1997). “Strategies of Multinationals and Competition for Foreign Direct Investment: The Opening of Central and Eastern Europe”. FIAS Occasional Paper 10, Foreign Investment Advisory Service, International Finance Corporation and World Bank.

Moghadam, V. (1998). “Turkey: From Housewife to Worker?”, in V.M. Moghadam (ed.), *Women, Work and Economic Reform in the Middle East and North Africa*, Boulder: Lynne Reinner Publishers.

Moshirian, F. (2001). “International investment in financial services”, *Journal of Banking & Finance*, 25:2, 317-337.

Μπιτζένης, Α. (2003). *Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & η Μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς (Τόμος Β')*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη, 133-146.

Mucuk, M. and Demirsel, M., (2009). “Türkiye’de Dogrudan Yabancı Yatırımlar Ve Ekonomik Performans”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No.21, 365-373.

OECD (2008). *OECD Economic Outlook No. 83 database*.

OECD (2009). “Going for Growth”, *Economic Policy Reforms*, 110-111.

Ogutcu, M. (2002). “Foreign Direct Investment and Regional Development: Sharing Experiences from Brazil, China, Russia and Turkey”, OECD, DAF/INV/RD 38.

Ok, S. (2004). “What Drives Foreign Direct Investment into Emerging Markets? : Evidence from Turkey”, *Emerging Markets Finance and Trade*, 40:4, 101 – 114.

Onwuka, K., and Zoral, K. (2009). “Foreign Direct Investment and Imports in Turkey”, *Journal of Yasar University*, 4:15, 2357-2380.

Resmigül, O. (1993). “Yabancı Sermaye Ve Gelisimi” [Ξένα κεφάλαια και Ανάπτυξη], *Finans Dünyasi Dergisi*, Aralik 1993.

Orhan, O. (2003). “Dünyada ve Türkiye’de Lojistik Sektörünün Gelisimi [Development of the logistics in the world and Turkey], Istanbul Chamber of Commerce Publication, No. 2003–39.

Ozatay, F. (2008). “Expansionary Fiscal Consolidations: New Evidence from Turkey”, Working paper No: 08-05, TOBB University of Economics and Technology.

Ozdemir, D. (2002). “The distribution of foreign direct investments in the service sector in Istanbul”, *Cities*, 19:4, 249–259.

Ozdemir, D., and Darby, J. (2009). “One Less Barrier to Foreign Direct Investment in Turkey? Linkages Between Manufacturing and Logistics Operations in Istanbul and the Marmara Region”, *European Urban and Regional Studies*, 16:1, 87-99.

Ozsoy, I., and Yabanli, A. (2010). “The Rising Sector in Turkey: Participation Banking”, Market Report, 17th November 2010, 21.

Ozturk, I., and H. Kalyoncu, (2007). “Foreign Direct Investment and Growth: An Empirical Investigation Based on Cross-Country Comparison”, *Economia Internazionale*, 60, 75-82.

Ozyigita, A., and Eminer, F. (2011). “Bounds test approach to the relationship between human capital and foreign direct investment as regressors of economic growth in Turkey”, *Applied Economics Letters*, 18:6.

Papadopoulos, C. (2008). “Greek-Turkish Economic Cooperation: Guarantor of Détente or Hostage to Politics?”, *South East European Studies at Oxford*, Occasional Paper 8:08.

Papi, L., and Revoltella, D. (2000). “Foreign Direct Investment in the Banking Sector: A Transitional Economy Perspective”, in Claessens, Stijn and Jansen, Marion (ed.), *The Internationalization of Financial Services. Issues and Lessons for Developing Countries*, The Hague: Kluwer Law International, 437-457.

Pehlivanoglu, C. (2010). “The Effects of FDI and Cross Border Acquisition Activities on Developing Markets: Turkey as the Case Study, Proceedings of the International Conference on International Business”, Thessaloniki, 22-23 May 2010, 106-121.

PricewaterhouseCoopers (1999). *Doing Business and Investing in Turkey*.

Rodrik, D. (1990). “Premature Liberalization, Incomplete Stabilization: The Ozal Decade in Turkey”, NBER WP 3300.

Roger, S., and Mark, S. (2005). “On Target? The International Experience with Achieving Inflation Targets”, IMF Working Paper, No. WP/05/163.

Roudometof, V. (1998). “From Rum Millet to Greek Nation: Enlightenment, Secularization, and National Identity in Ottoman Balkan Society, 1453-1821”, *Journal of Modern Greek Studies*, 16:3, 11-36.

Sabi, M. (1988). “An Application of the Theory of Foreign Direct Investment to Multinational Banking in LDCS”, *Journal of International Business Studies*, 19:3, 433-447.

Saglam, B. and Yalta, Y. (2011). “Dynamic linkages among foreign direct investment, public investment and private investment: Evidence from Turkey”, *Applied Econometrics and International Development*, 11:2.

Sarioglou, I. (2004). *Turkish Policy Towards Greek Education in Istanbul 1923-1974. Secondary Education and Cultural Identity*. Athens: Elia.

Sayek, S. (2007). "FDI in Turkey: The investment climate and EU effects", *The Journal of International Trade and Diplomacy*, 1:2, 105-138.

Sekmen, F., (2007). "Cointegration and Causality among Foreign Direct Investment in Tourism Sector, GDP, and Exchange Rate Volatility in Turkey", *The Empirical Economics Letters*, 6:1, 52-58.

Serdengecti, S. (2006). "Inflation Targeting: Performance and Challenges", Opening speech delivered at the Conference on Inflation Targeting: Performance and Challenges, Central Bank of The Republic of Turkey 19 January 2006, Istanbul.

Sims, C. (1980). "Macroeconomics an Reality", *Econometrica*, 48:1, 1-48.

State Planning Organization (SPO) (2000). "Dogrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Sekizinci Bes Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu" [Direct foreign capital investments: eighth Five-Year Development Plan, special Commission Report]. Ankara: SPO.

Sungur, A., and Hellström, C. (2006). "Foreign Direct Investment in Turkey: Determinant Factors and Advantages for Swedish Firms", Södertörn University College, Sweden.

Swoboda, A. (1990). "Swiss banking after 1992", in J. Dermine (ed.), *European banking in the 1990s*, Basil: Balckwell.

Tansel, A. (2002). "Economic Development and Female Labor Force Participation in Turkey: Time-Series Evidence and Cross-Province Estimates", Economic Research Center Working Papers in Economics, May.

Taslica, A. O. (1995). "Cok uluslu isletmeler ve Turkiye" [Multinational enterprises and Turkey], in Ozalp, I. (Ed.), *Uluslararası isletmecilik: Secme Yazilar* [International Business: Selected Works]. Eskisehir: Anadolu Universitiesi Yayinlari.

Tatoglu, E., and Glaiser, K. (2000). “Dimensions of Western Foreign Direct Investment in Turkey”. Westport, Conn.: Quorum Books, 226

Tatoglu, E., and Kula, V. (1998). “An Analysis of Foreign Direct Investment Activity in Turkey”, *Journal of Economic and Business Studies of Hacettepe University*, 16, 141-170.

Tatoglu, E., and Glaister, K. (1998a). “Western MNC’s FDI in Turkey: An analysis of location specific factors”, *Management International Review*, 38:20, 133-159.

Tatoglu, E., and Glaister, K. (1998b). “An analysis of motives for western FDI in Turkey”, *International Business Review*, 7, 203-230.

Tatoglu, E., and Glaister, K. (1998c). “Determinants of foreign direct investment in Turkey”, *Thunderbird International Business Review*, May/June, 40:3, 279–314.

Tatoglu, E., and Glaister, K. (1998d). “Performance of international joint ventures in Turkey: perspectives of Western firms and Turkish firms”, *International Business Review*, 7, 635-656.

Temiz, D., and Gokmen., A. (2009). “Foreign Direct Investment and Exports in Turkey: The Period of 1991-2008”. Conference Paper presented at the EconAnadolu 2009: Anadolu International Conference in Economics, June 17-19, 2009, Eskisehir.

Sezai, T., (1986) “Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923-1950” [Οικονομική Ιστορία της Ρεπουμπλικανικής Περιόδου 1923-1950], Yurt Yayinlari, Ankara, 166-169.

Süreyya, H. (1990). *Türkiye Ekonomisi* [The Economy of Turkey]. Istanbul: Mentis Kitabevi, 70.

The Banks Association of Turkey. (2009). *50th Anniversary of the Banks Association of Turkey and Banking System “1958-2007”*, Istanbul: The Banks Association of Turkey, 1.

Togan, S. (1997). "Türkiye'de İş,gücü Piyasasında Esneklik." [Ευελιξία της αγοράς εργασίας στην Τουρκία], in T. Bulutay (ed.), *Türk İş,gücü Piyasası ile İlgili Temel Gelis.* Ankara: State Institute of Statistics.

Tokath, N., and Erkip, F. (1998). "Foreign investment in producer services, Foreign investment in producer services: the Turkish experience in the post-1980 period", *Journal of Third World Planning Review*, Liverpool University Press, 20:1.

Tokatlı, N., and Erkip, F. (1998). "Foreign investment in producer service", *TWPR*, 20:1, 87-106.

Trunick, P. (2006). "Moving Closer to Home", *Outsourced Logistics* (31 May). [www.outsourced-logistics.com/global_markets/outlog_story_7966], πρόσβαση 7/4/2012.

Tsarouhas, D. (2009). "The political economy of Greek – Turkish relations", *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1, 39-57.

Tschoegl, A.E. (2003). "Financial Crises & the Presence of Foreign Banks," *Wharton Financial Institutions Center*, Wharton Financial Institutions Center Working Paper Series 3:35, 20.

Turkish Statistical Institute, Gross Domestic Product in current prices-By kind of economic activity in basic prices,
http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=55&ust_id=16, πρόσβαση 14/03/2012.

TUSIAD. (2004). "Investment Environment, and Foreign Direct Investments in Turkey", Working Paper prepared for Investors Advisory Council Meeting, Istanbul TS/SEK/04-06.

Ucan, O., and Ozturk, O. (2011). "Financial Determinants of Investment for Turkey", *Journal of Economic and Social Studies*, 1:1, 83-110.

Uctum, M., and Uctum, R. (2011). “Crises, portfolio flows, and foreign direct investment: An application to Turkey”, *Economic Systems*, 35:4, 462–480.

Uiboupin, J., and Sorg, M. (2006). “The Entry of Foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory”, *EMS*.

Ulengin, B., and Yenturk, N. (2001) “Impact of capital inflows on aggregate spending categories: the case of Turkey”, *Applied Economics*, 33:10, 1321-28.

United Nations Development Programme (UNDP). (2009) *Human Development Report 2009*, <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/161.html>, πρόσβαση 4/7/2010.

UNCTAD. (2010). *World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy*, p. ii, New York and Geneva: United Nations.

UNCTAD. (2010b). *Global Investment Trends Monitor*, No. 4, October 14, 2010, New York and Geneva: United Nations.

UNCTAD. (2010c). *World Investment Prospects Survey 2010–2012*, New York and Geneva: United Nations, 3-16,

UNCTAD. (2009). *Training Manual on Statistics for FDI and the Operations of TNCs*, Volume I, FDI Flows and Stock, New York and Geneva: United Nations, 60-62.

UNCTAD. (2007). *World Investment Report 2007: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development*, New York and Geneva: United Nations.

Unver, O. (2001). “Southeastern Turkey: Sustainable Development and Foreign Investment”, OECD-China Conference on FDI in China’s Regional Development 11-12 October 2001.

Güngör, U. (1979). *Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları [Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Τουρκία]*, İktisadi Yayınlar, 1. Basım Formül Matbaası, İstanbul: Kasım.

Walker, D. (1997). “Choosing an appropriate research methodology”, *Construction Management & Economics*, 15:2, 149-160.

Wezel, T. (2004). “Foreign bank entry into emerging economies: An empirical assessment of the determinants and risks predicated on German FDI Data”, *Deutsche Bundesbank Discussion Paper*, Series 01/2004.

Williams, B. (1997). “Positive Theories of Multinational Banking: Eclectic Theory Versus Internalisation Theory”, *Journal of Economic Surveys*, 11:1, 71–100.

Yalta, Y. (2011). “Uncovering the Channels Through Which FDI Affects Current Account: The Case of Turkey”, TOBB University of Economics and Technology, Department of Economics, Working Paper No: 11-08, October 2011.

Yamori, N. (1998). “A Note on the Location Choice of Multinational Banks: the Case of Japanese Financial Institutions”, *Journal of Banking and Finance*, 22, 109-20.

Yavana, N. (2010). “The Location Choice of Foreign Direct Investment Within Turkey: An Empirical Analysis”, *European Planning Studies*, 18:10, 1675-1705.

Yenturk, N. (1999). “Short-term capital inflows and their impact on macroeconomic structure: Turkey in the 1990s”, *Developing Economies*, 37:1, 89-113.

Yilmaz, K. (2009). “Turkey’s recent trade and foreign direct investment performance”. Tusiad-Koc University Economic Research Forum Working Paper series.

Yilmaz, N., Cooke, F., and Dellios, R. (2008). “Turkey’s FDI policy and Chinese direct foreign investment in Turkey: some economic and management implications”, *Global Business Review*, 9:1, 19-44.

Yilmazel, M. (2010). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme” [Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Σχέση

Εξωτερικού Εμπορίου και Οικονομικής Ανάπτυξης: Δοκίμιο για την Τουρκία], Celal Bayar Ün. Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 241-260.

Yüksel, A., and Yüksel, U. (2002). “Financing Tourism Investments in Turkey and an application on Turkey”, ITC 2002, 1st International Tourism Congress, 419-471.

Zhelyazkova, V.I. (2011). “The Bulgarian Energy Projects - Opportunities beyond Frontiers”. Forthcoming publication at “Economic Thought”, a magazine of the Bulgarian Academy of Sciences.

Εξερτζόγλου, Χ. 1989. *Προσαρμοστικότητα και πολιτική των ομογενειακών κεφαλαίων. Έλληνες τραπεζίτες στην Κωνσταντινούπολη: Το κατάστημα «Ζαρίφης Ζαφειρόπουλος», 1871-1881* [Adaptability and politics of the capital of Diaspora. Greek bankers in Istanbul: The store «Zarifis Zafirooulos», 1871-1881]. Athens: Foundation for Research and Education of the Commercial Bank of Greece.

Ζαρίφης, Γ.Λ. 2002. *Οι αναμνήσεις μου. Ένας κόσμος που έφυγε. Κωνσταντινούπολη 1800-1920* [My memories. A world gone. Constantinople 1800-1920]. Athens: Τροχαλία.

11 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

11.1 Ερωτηματολόγιο της Έρευνας

Εμπόδια και Κίνητρα για Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ) στην Τουρκία

Επωνυμία Εταιρείας:

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να εξάγει πολύτιμες πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά των ΞΑΕ στην Τουρκία. Ειδικότερα, ο προσδιορισμός των κινήτρων και των εμποδίων εισόδου, των συνθηκών και πλεονεκτημάτων της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Τουρκία για τον Έλληνα επενδυτή.

Παρακαλείσθε να **επισημάνετε** ή σημειώσετε \surd μπροστά από κάθε ερώτηση σε ΟΣΕΣ απαντήσεις ανάλογα με την περίπτωση

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΤΑΚΟΣ	Δρ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΙΤΖΕΝΗΣ
Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών	Βοηθός Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Εγνατίας 156, GR 540 06, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα Κιν. +359 2 895 799.033, Fax: +30 2310 891.465	Εγνατίας 156, GR 540 06, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα Τηλ. +30 2310 891.498 & Fax: +30 2310 891.465
pkontakos@windowslive.com	bitzenis@uom.gr

1. Ποιά είναι η δραστηριότητα της εταιρείας σας;

☐ Γεωργία, θήρα και δασοκομία	☐ Τρόφιμα, ποτά και καπνά	☐ Χονδρικό εμπόριο
☐ Αλιεία	☐ Κλωστοϋφαντουργία	☐ Λιανικό εμπόριο
☐ Ορυχεία και λατομεία	☐ Χημικά	☐ Χρηματοπιστωτικές υπηρ.
☐ Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	☐ Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού π.δ.κ.α.	☐ Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
☐ Κατασκευές	☐ Είδη γραφείου και Η/Υ	☐ Υγεία & κοινων. μέριμνα
☐ Ξενοδοχεία και εστιατόρια	☐ Οχήματα	☐ Άλλη (προσδιορίστε):
☐ Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	☐ Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	

2. Αναφέρετε το % ελληνικής ιδιοκτησίας στο μετοχικό κεφάλαιο ή τα δικαιώματα ψήφου:

- 0-9,9%
- 10-49,9%
- Άνω του 50%

3. Ποιές αγορές εξυπηρετείτε από την Τουρκία;

- Την τοπική Τουρκική αγορά (χώρα υποδοχής).
- Δημιουργία εμπορικής βάσεως με στόχο την εξυπηρέτηση της Ελλάδας (χώρα προέλευσης).
- Δημιουργία εμπορικής βάσεως με στόχο την εξυπηρέτηση άλλων γειτονικών (ή τρίτων) χωρών.

4. Με ποιό τρόπο η εταιρεία σας εισήλθε στην Τουρκική αγορά; Ποιό έτος:

☐ Κινούμενη από εμπόριο προς ΞΑΕ (για το ξεπέρασμα εμπορικών εμποδίων)	☐ Άμεσες Εξαγωγές
☐ Με τη δημιουργία εμπορικής βάσης (για ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής, γεωγραφική εγγύτητα, χαμηλό μεταφορικό κόστος)	☐ Έμμεσες Εξαγωγές (π.χ., εξαγωγή ελαστικών διαμέσου εξαγόμενων οχημάτων)
☐ Κοινοπραξία	☐ Ίδρυση θυγατρικής πλήρους ιδιοκτησίας
☐ Greenfield ΞΑΕ (δημιουργία από την αρχή)	☐ Δικαιοχρησία (Franchising)
☐ Brownfield ΞΑΕ (απόκτηση και ανάπτυξη)	☐ Αδειοδότηση
☐ Εξαγορά (Μειοψηφίας μετοχών)	☐ Διαχείριση Χαρτοφυλακίου
☐ Εξαγορά (Πλειοψηφίας μετοχών)	☐ Ηλεκτρονικό Εμπόριο
☐ Στρατηγική Συνεργασία	☐ Γραφείο αντιπροσωπείας
☐ Έργα με το «Κλειδί στο χέρι» (Turnkey)	☐ Κατάστημα
☐ Επιτυχή συμμετοχή σε ιδιωτικοποίηση	☐ Χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα της ΕΕ (ή άλλη πρωτοβουλία, χορηγία, PHARE, etc.)
☐ Ενδο-συναλλαγές (Εμπόριο)	☐ Άλλος (προσδιορίστε):

5. Ποιά ΕΜΠΟΔΙΑ αποθαρρύνουν σήμερα την είσοδο στην Τουρκική αγορά;

☐ Γραφειοκρατία	☐ Δωροδοκίες, έλλειψη διαφάνειας
☐ Διαφθορά	☐ Μαφία, νομενκλατούρα, πατρωνάρισμα
☐ Υψηλό επενδυτικό ρίσκο	☐ Έλλειψη επιχειρηματικότητας
☐ Αβεβαιότητα για τα δικαιώματα ιδιοκτησίας	☐ Έλλειψη διοικητικών ικανοτήτων
☐ Πολιτική αστάθεια	☐ Πολιτισμικά εμπόδια
☐ Μάυνη αγορά ή Ανεπίσημη οικονομία	☐ Αγνώστη ντόπια επιχειρηματική νοοτροπία
☐ Ασταθές νομικό πλαίσιο	☐ Ξενοφοβία προς ξένους επενδυτές
☐ Έλλειψη επιβολής της νομοθεσίας	☐ Τεχνολογική υστέρηση
☐ Μικροοικονομική αστάθεια	☐ Χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα
☐ Κοινωνική αστάθεια	☐ Χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας
☐ Διακυμάνεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας	☐ Προτίμηση των ντόπιων να ψωνίζουν από εγχώριες εταιρείες
☐ Υπο/υπερ-τιμημένη συναλλαγματική ισοτιμία	☐ Αντιδραστικότητα στις ιδιωτικοποιήσεις
☐ Υψηλή φορολογία	☐ Υπανάλυκτες επειγρηματικές υποδομές
☐ Υψηλός ΦΠΑ	☐ Έλλειψη βασικών υποδομών (τηλεπ/κών, οδικών, δικτύων, διαδικτύου, κ.α.)
☐ Αργή πρόοδος μετάβασης στην ΕΕ	☐ Δυσκολίες πρόσβασης σε χρηματοδότηση – Έλλειψη σχετικών πόρων
☐ Υψηλή εγκληματικότητα (και οικονομική)	☐ Έλλειψη πρώτων υλών
☐ Τελωνειακοί δασμοί	☐ Μή ανεπτυγμένο τραπεζικό σύστημα
☐ Επαναπατρισμός κερδών	☐ Προβλήματα συνεργασίας με ντόπιους (προβληματικές κοινοπραξίες)
☐ Άλλα (προσδιορίστε):	

6. Ποιοί παράγοντες ενθάρρυναν την εισόδo σας στην Τουρκική αγορά (ΚΙΝΗΤΡΑ);

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΓΟΡΑΣ
☐ Γεωγραφική εγγύτητα στην Ελλάδα ή την ΕΕ	☐ Προσδοκώμενη οικονομική ανάπτυξη
☐ Πολιτισμικές ομοιότητες	☐ Πολιτική σταθερότητα
☐ Ιστορικοί δεσμοί με την Ελλάδα	☐ Μακροοικονομική σταθερότητα
☐ Δεσμοί της Τουρκίας με γειτονικές ή τρίτες χώρες	☐ Ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα
☐ Υπαρξη πρώτων υλών	☐ Προοπτική εισόδου στην ΕΕ
☐ Φθηνή γη	☐ Υψηλή καταναλωτική αγοραστική δύναμη (υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα)
☐ Κλιματικές συνθήκες	☐ Ανεκμετάλλευτη αγορά, ανικανοποίητη ζήτηση
☐ Άλλοι (προσδιορίστε):	☐ Μέγεθος αγοράς
	☐ Έλλειψη ντόπιου ανταγωνισμού
ΕΤΑΙΡΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ (ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ)	☐ Έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος από δυτικές χώρες
☐ Υψηλά περιθώρια κέρδους	☐ Έλλειψη υποδομών και κινήτρων
☐ Ισχυρή επωνυμία στην Ελλάδα ή αλλού	☐ Χαμηλό κόστος εξειδικευμένης εργασίας
☐ Οικονομίες κλίμακας	☐ Χαμηλό κόστος μη εξειδικευμένης εργασίας
☐ Οικονομίες φάσματος	☐ Διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού
☐ Δημιουργία υπεράκτιας εταιρείας	☐ Διαθεσιμότητα ειδικευμένου εργατ. δυναμικού
☐ Ένταση ανταγωνισμού στην πατρίδα	☐ Άλλοι (προσδιορίστε):
☐ Παρουσία και εμπειρία σε πολλές χώρες	
☐ Ακολούθηση των πελατών	ΚΡΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ
☐ Ακολούθηση των προμηθευτών	☐ Προσφορές ιδιωτικοποιήσεων σε χαμηλές τιμές
☐ Ακολούθηση των ανταγωνιστών	☐ Φορολογικά κίνητρα
☐ Αύξηση διεθνούς παρουσίας	☐ Επενδυτικά κίνητρα
☐ Αύξηση διεθνούς μεριδίου αγοράς	☐ Σταθερή κυβέρνηση
☐ Διακράτηση διεθνούς μεριδίου αγοράς	☐ Επιβολή της νομοθεσίας
☐ Εκμετάλλευση τεχνολογίας	☐ Σταθερό νομοθετικό πλαίσιο
☐ Υπάρχοντες επιχειρηματικοί ή εμπορικοί δεσμοί	☐ Χαμηλή φορολογία
☐ Διαφοροποίηση κινδύνου	☐ Ζώνες ελεύθερων συναλλαγών
☐ Αποφυγή εμπορικών εμποδίων	☐ Αποφυγή διπλής φορολόγησης
☐ Απόκτηση περιουσιακών στοιχείων	☐ Άλλοι (προσδιορίστε):
☐ Άλλοι (προσδιορίστε):	

7. Πόσους εργαζόμενους απασχολείτε στην Τουρκία;

- 1-9
- 10-49
- 50-249
- Περισσότερους από 250

8. Αναφέρετε το σύνολο επενδεδυμένων κεφαλαίων (μετοχικό κεφάλαιο, δάνεια, μετρητά ή επανεπενδυθέντα κέρδη):

- 0 – 100.000 USD
- 100.000 – 1 εκατομύριο USD
- 1 – 10 εκατομύρια USD
- Άνω των 10 εκατομυρίων USD

9. Πόσος είναι ο Ετήσιος Κύκλος Εργασιών & το Σύνολο Ενεργητικού της εταιρείας σας;Ετήσιος Κύκλος Εργασιών, USD Εκατομύρια

- 0 – 1
- 1 – 10
- 10 – 50
- Άνω των 50

Ετήσιο Σύνολο Ενεργητικού, USD Εκατομύρια

- 0 – 1
- 1 – 10
- 10 – 50
- Άνω των 50

10. Σκοπεύετε να αυξήσετε τις επενδύσεις σας στην Τουρκία τα επόμενα 2 χρόνια;

- Ναι, σημαντικά
- Ναι, αλλά όχι σημαντικά
- Όχι

11. Χρησιμοποιείτε κάποιο από τα επενδυτικά κίνητρα της Τουρκικής Κυβέρνησης;

- Ναι
- Κατέχω το Πιστοποιητικό Επενδυτικών Κινήτρων για επενδυτικά σχέδια των Ξένων Επενδυτών
- Είμαι ενήμερος των σχετικών προγραμμάτων προώθησης επενδύσεων αλλά δεν χρησιμοποιώ κάποιο
- Δεν είμαι ενήμερος

12. Επηρεάζει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα την απόφασή σας να επενδύετε στην Τουρκία;

- Ναι, σημαντικά
- Ναι, αλλά όχι σημαντικά
- Όχι

13. Επηρεάζει η προοπτική εισόδου της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τις επενδυτικές αποφάσεις σας για τη χώρα;

- Ναι, σημαντικά
- Ναι, αλλά όχι σημαντικά
- Όχι

14. Ποιά είναι η εκτίμησή σας για τη μελλοντική εξέλιξη της σχέσης Τουρκίας-ΕΕ;

- Η Τουρκία θα γίνει τελικά πλήρες μέλος της ΕΕ
- Μία σχέση “προνομαϊκή” ή “ειδική” ή “συνεργαζόμενο μέλος” με την ΕΕ θα επικρατήσει
- Η Τουρκία θα συνεχίσει τον δρόμο της ανεξάρτητα από την ΕΕ

15. Εκτιμάτε βελτίωση της Ελληνο-Τουρκικής προσέγγισης τα επόμενα 2 χρόνια;

- Ναι, σημαντικά
- Ναι, αλλά όχι σημαντικά
- Όχι

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

11.2 Χάρτης της Τουρκίας

11.3 Σύντομη Εικόνα της Τουρκίας

Βασικά στοιχεία

Έκταση	783.562 τετραγωνικά χιλιόμετρα (συμπεριλαμβανομένων των λιμνών και των νησιών), εκ των οποίων το 30% αροτραίες εκτάσεις, το 3% περιβόλια ελαιώνες και αμπελώνες, το 26% χαρακτηρίζονται ως δάση
Πληθυσμός	73.722.988 (εκτίμηση Ιανουαρίου 2011, Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία)
Κύριες πόλεις	Πληθυσμός (2007 απογραφή) Κωνσταντινούπολη 11.174.257 Άγκυρα (πρωτεύουσα) 4.140.890 Σμύρνη 3.175.133 Προύσα 1.979.999 Άδανα 1.611.262
Κλίμα	Μεσογειακό στη νότια ακτή, ηπειρωτικό στην ενδοχώρα
Καιρός στην Άγκυρα (υψόμετρο 891 μέτρα)	Θερμότερος μήνας ο Αύγουστος 15-31°C (μέση ημερήσια ελάχιστη και μέγιστη), ψυχρότερο μήνας ο Ιανουάριος, -4°C ξηρότερος μήνας ο Αύγουστος, 10 mm μέση βροχόπτωση, υγρότερος μήνας ο Δεκέμβριος, 48 mm μέση βροχόπτωση
Γλώσσα	Τουρκική
Μέτρηση	Μετρικό σύστημα
Νόμισμα	Τουρκική λίρα
Ώρα	2 ώρες μπροστά από την GMT, 3 ώρες μπροστά το καλοκαίρι
Οικονομικό έτος	Ημερολογιακό έτος
Δημόσιες αργίες	1η Ιανουαρίου, 23η Απριλίου, 19η Μαΐου, τρεις ημέρες για το Ραμαζάνι και τέσσερις ημέρες για το Κουρμπάν ή Eid (οι ημερομηνίες ποικίλλουν ανάλογα με το μουσουλμανικό ημερολόγιο), 30η Αυγούστου, 28η Οκτώβρη (μισή μέρα), 29η Οκτωβρίου

Πολιτική διάρθρωση

Επίσημα ονομασία	Δημοκρατία της Τουρκίας
Μορφή κράτους	Κοινοβουλευτική Δημοκρατία
Νομικό σύστημα	Με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα και το σύνταγμα του 1982
Εθνικός νομοθέτης	Ασκείται από Meclis (Βουλή) από 550 μέλη που εκλέγονται άμεσα για τετραετή θητεία
Εκλογικό σύστημα	Καθολική άμεση ψηφοφορία από την ηλικία άνω των 18 ετών. Μόνο τα κόμματα με περισσότερο από το 10% της εθνικής ψήφου είναι επιλέξιμα για έδρες στο κοινοβούλιο. Οι ιδιώτες μπορούν να λειτουργούν ως ανεξάρτητοι
Εθνικές εκλογές	12 του Ιουνίου του 2011. Επόμενες εκλογές τον Ιούνιο 2015
Αρχηγός του κράτους	Ο σημερινός πρόεδρος, Αμπντουλάχ Γκιούλ, εξελέγη από το κοινοβούλιο για μία επταετή θητεία τον Αύγουστο του 2007, αλλά η μετέπειτα εισαγωγή των εκλογών με καθολική άμεση ψηφοφορία και κατ'ανώτατο όριο δύο διαδοχικές πενταετείς θητείες καθιστά τη χρονική στιγμή των επόμενων προεδρικών εκλογών αβέβαιη
Εθνική κυβέρνηση	Η σημερινή κυβέρνηση σχηματίστηκε από το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP)
Κύρια πολιτικά κόμματα	Ισλαμιστές-φιλελεύθεροι: Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP). Ισλαμιστές: Κόμμα Ευημερίας (Saadet, SP). Κέντρο-αριστερά: Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP) και το Δημοκρατικό Αριστερό Κόμμα (DSP). Εθνικιστική δεξιά: Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP). Φιλοκουρδικό: Κόμμα Ειρήνης και Δημοκρατίας (BDP). Στις εκλογές του 2011 το AKP, CHP και MHP υπερέβησαν το 10% του όριου εθνικής ψηφοφορίας. Μέλη του BDP εξελέγησαν ως ανεξάρτητοι

Συμβούλιο των Υπουργών

Πρωθυπουργός	Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν
Αναπληρωτές πρωθυπουργοί	Bulent Arınc, Μπεσίρ Αταλάι, Αλί Μπαμπατζάν,

Μπεκίρ Bozdog

Βασικοί υπουργοί	Γεωργίας, τροφ. & ζωικών πόρων	Μεχμέτ Μ. Eker
	Πολιτισμού & Τουρισμού	Ερτουγκρούλ Gunay
	Άμυνας	Ισμέτ Γιλμάζ
	Ανάπτυξης	Cevdet Γιλμάζ
	Οικονομίας	Ζαφέρ Τσαγκλαγιάν
	Εκπαίδευσης	Ομέρ Ντιντσέρ
	Απασχόλησης & κοιν. ασφάλισης	Φαρούκ Τσελίκ
	Ενέργειας & φυσικών πόρων	Τανέρ Γιλντίζ
	Περιβάλλοντος & πολεοδομίας	Ερντογάν Μπαϊρακτάρ
	Ευρωπαϊκών Υποθέσεων	Εγκεμέν Μπαγκίς
	Οικογενειακής & κοιν. πολιτικής	Fatma Σαχίν
	Οικονομικών	Μεχμέτ SIMSEK
	Εξωτερικών Υποθέσεων	Αχμέτ Νταβούτογλου
	Δασολογίας & νερού	Βεϊσέλ Έρογλου
	Υγείας	Ρετζέπ Akdag
	Εσωτερικών	Idris Ναίμ Σαχίν
	Δικαιοσύνης	Sadullah Εργκίν
	Επιστήμης, τεχνολ. & βιομηχανίας	Νιχάτ Ergun
	Αθλητισμού & νεολαίας	Σουάτ Κίλιτς
	Τουρισμού & πολιτισμού	Ερτουγκρούλ Gunay
	Εμπορίου & τελωνείων	Hayati Yazici
	Μεταφορών	Binali Yildirim
Διοικητής Κεντρικής Τράπεζας		Erdem Basci

Πηγή: EIU (Μάρτιος 2012), Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία